Molnár István:

IFJÚMUNKÁS-MOZGALOM MAGYARORSZÁGON (1945–1950)

A Szakszervezeti Ifjúmunkás- és Tanoncmozgalom, a SZIT 1945 elején alakult meg mint az ifjúmunkások és tanoncok szervezete, s 1950 júniusáig, a magyar ifjúság egységes politikai tömegszervezetének létrejöttéig működött. Kommunista, szociáldemokrata és párton kívüli fiatalok hozták létre és tevékenykedtek soraiban. Küzdelmükkel a magyar forradalmi ifjúsági mozgalom hat évtizedes története egyik legszebb, legizgalmasabb fejezetének váltak alkotó, önmaguk és az egész társadalom sorsát formáló részeseivé.

Kötetünk bemutatja a SZIT történetének főbb fejlődési szakaszait, képet nyújt sokrétű nevelő tevékenységéről, szervezeti életének alakulásáról, részletes elemzését adja a szervezet politikai harcainak és érdekvédelmi küzdelmeinek.

A SZIT tevékenységének megismerése, örökségének alkotó hasznosítása egyik láncszeme lehet annak az utóbbi időben előtérbe kerülő politikai jelentőségű törekvésnek, hogy mind jobban hasznosítsuk a magyar forradalmi munkásmozgalom tapasztalatait. E szervezet működésének tényeiből, eseményeiből mindenekelőtt az ifjúsági mozgalom történetének egy fontos szakaszáról vonhatunk le tanulságokat, de ezen túlmenően a kommunista párt ifjúságpolitikájának, politikai tömegmunkájának, a tömegszervezeteket irányító tevékenységének tartalmáról és formáiról is szerezhetünk olyan tapasztalatokat, amelyek közül nem egy máig ható érvényű. S nem utolsósorban tanulságos a magyar szakszervezeti mozgalom ez irányú tradícióinak számbavétele, annak megértése, miért volt ebben az időszakban a szakszervezeti munkának eleven és közvetlen része a fiatalokkal való törődés.

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Ifjúmunkás-mozgalom Magyarországon

1945–1950

MOLNÁR ISTVÁN

Ifjúmunkás-mozgalom Magyarországon (1945–1950)

A SZIT TÖRTÉNETE

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ · 1981

Lektorálta
LAJTAI VERA

ISBN 963 09 1740 8
© Molnár István, 1981
(3214)

Előszó

A Szakszervezeti Ifjúmunkás- és Tanoncmozgalom, a SZIT, közvetlenül a felszabadulás után, 1945 elején alakult meg mint az ifjúmunkások és tanoncok szervezete, s 1950 júniusáig, a magyar ifjúság egységes politikai tömegszervezetének megalakulásáig működött. Kommunista, szociáldemokrata és párton kívüli ifjúmunkások hozták létre és tevékenykedtek soraiban. „A város peremének" fiai és lányai, akik — a költői képet valósággá formálva — a „régi világ összeroppantásának" elszánt akaratával indultak harcba, „vashittel, jó bátorsággal", hogy sorsukat „fölcseréljék". E küzdelmükkel a magyar forradalmi ifjúsági mozgalom hat évtizedes története egyik legszebb, legizgalmasabb fejezetének váltak alkotó, önmaguk és az egész társadalom sorsát formáló részeseivé.

Kötetünk bemutatja a SZIT történetének főbb fejlődési szakaszait, képet nyújt sokrétű nevelő tevékenységéről, szervezeti életének alakulásáról, részletes elemzését adja a szervezet politikai harcainak és érdekvédelmi küzdelmeinek.

Bár a SZIT nem volt párt jellegű szervezet, tevékenységében kezdettől fogva érvényesült a magyar nép forradalmi erőinek, az egy ideig szervezetileg különálló, majd a munkásosztály egységes pártjában egyesülő kommunisták és baloldali szociáldemokraták irányító, vezető szerepe. Ha szervezetileg nem is, politikai tevékenysége tartalmával következetesen kapcsolódott a marxista—leninista forradalmi párt küzdelmeihez, vezetésében egyértelműen érvényesült a kommunista párt befolyása. Tevékenységével közvetlenül segítette a felszabadulást követően kibontakozó forradalmi folyamat továbbfejlődését, a szocialista forradalom győzelmét, a szocializmus építésének megkezdését. Működési területén kovásza volt a munkásosztály politikai és szervezeti egységének. Egyike

volt azoknak az ifjúsági szervezeteknek, amelyek a legtöbbet tették a magyar fiatalok egységes politikai mozgalmának megteremtéséért. A megváltozott körülmények között tovább vitte a kizsákmányolás ellen küzdő kommunista ifjúsági szervezetek, ifjúmunkás-csoportok hagyományait, s egyúttal előfutára volt a szocialista építés korszaka ifjúsági szervezeteinek, a Dolgozó Ifjúság Szövetségének (DISZ) és a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetségnek (KISZ). Az a nemzedék, amely a SZIT-ben edződött meg, ma a szocialista építés derékhada. Az évek során sok vihart kiállt, s életével, munkájával bizonyította, hogy életre szólóan elkötelezte magát a szocializmus ügye mellett.

A SZIT tevékenységének megismerése, örökségének alkotó hasznosítása egyik láncszeme lehet annak az utóbbi időben előtérbe kerülő, politikai jelentőségű törekvésnek, hogy a korábbinál erőteljesebben hasznosítsuk a magyar forradalmi munkásmozgalom tapasztalatait. E szervezet működésének tényeiből, eseményeiből mindenekelőtt az ifjúsági mozgalom történetének egy fontos szakaszáról vonhatunk le tanulságokat. De ezen túlmenően a Kommunista Párt ifjúságpolitikájának, politikai tömegmunkájának, a tömegszervezeteket irányító tevékenységének tartalmáról és formáiról is szerezhetünk olyan tapasztalatokat, amelyek közül nem egy máig ható érvényű. S nem utolsósorban tanulságos a magyar szakszervezeti mozgalom ez irányú tradícióinak számbavétele, annak megértése, miként volt ebben az időszakban a szakszervezeti munkának eleven és közvetlen része a fiatalokkal való törődés.

A felszabadulás utáni ifjúsági mozgalom még sok tekintetben kevéssé feltárt területe történelmünknek. A SZIT története is jobbára az események részeseinek visszaemlékezéseiben elevenedik meg. E kötet szerzője a történész szemszögéből közelítette meg a témakört. A lényeges eseményeket, tényeket, adatokat összegezve bizonyos tendenciákat, összefüggéseket kívánt megvilágítani, viszonylag részletesebben szólva ezen belül a munkáshatalomért, a szocialista forradalom győzelméért folytatott harc időszakáról. Az ehhez szükséges kutató és összegező munkában nagy segítséget jelentettek a korabeli ifjúsági vezetők visszaemlékezései, észrevételei, továbbá mindazok támogatása, akik szakértő véleményükkel, illetve a dokumentumok feltárásában való közreműködésükkel előmozdították e feladat megoldását.

Az idő múltával mindinkább növekszik azoknak a száma, akiknek már nincsenek személyes tapasztalataik a felszabadulást közvetlenül kö-

vető évekről, politikai küzdelmekről. A közvetlen élményeket egyre nagyobb mértékben kell pótolnia a közvetett megismerésnek, annak a tájékozódásnak, amely már bizonyos távolságból, a következményeket is ismerve vizsgálja nemzeti történelmünk e páratlan jelentőségű időszakát. Mai küzdelmeink sikeres megvívásához nem nélkülözhetjük ezt az ismeretet. E könyv szerzője ez idők egyik fontos politikai tényezője, az ifjúmunkás-mozgalom történetének bemutatásával kíván a maga szerény eszközeivel hozzájárulni történelmi önismeretünk elmélyüléséhez.

A munkásifjúság helyzete a felszabadulás idején

Magyarországon rendkívül fontos politikai feladatok vártak a munkásosztály ifjú nemzedékére abban a történelmi periódusban, amikor az országban végbement a népi demokratikus átalakulás, a munkás-paraszt demokratikus hatalom súlyos osztályharcok eredményeként átalakult a proletariátus diktatúrájává, s népünk megtette az első lépéseket a szocialista társadalom megteremtésének útján.

A magyar ifjúság s ezen belül a fiatal munkások életét sok irányban befolyásolták a második világháború időszakának társadalmi, gazdasági, politikai eseményei. A háború a lakosság kormegoszlásában is érezhető nyomot hagyott, befolyásolta az ifjúsági korcsoportba tartozók számát és arányát. Ezt annak ellenére állapíthatjuk meg, hogy a két egymást követő népszámlálás – az 1941-es és az 1949-es – adatai szerint nem csökkent, hanem megnövekedett a 15–24 éves korcsoportba tartozók száma és aránya. Amíg ugyanis 1941-ben az ún. trianoni Magyarország területén 9 319 992 fő élt, s közülük 1 326 798 tartozott az ifjúság fenti korcsoportjába,[1] addig 1949-ben a 9 204 799 lakos közül 1 559 424 volt 15–24 év közötti fiatal[2]. E korcsoportnak a lakosságon belüli aránya is növekedett némileg, 15,7%-ról 16,9%-ra.

De ha a fejlődést részleteiben, évekre bontva vizsgáljuk, kiderül, hogy az a háború következtében nem volt egyenes vonalú, és különösen nem volt töretlen. A háború következményei ugyanis nyilván erőteljesen megtépázták ezeket a korosztályokat, sőt alighanem ők szenvedték el a legsúlyosabb érvágást. Erre engednek következtetni a háborúban, valamint a deportálás során elszenvedett személyi veszteségek, valamint a nyugatra hurcolt leventék nagy száma, továbbá a hadifogságba kerültek valószínűsíthető kormegoszlása. Mindez alátámasztja azt a feltételezésünket,

hogy 1945–1946-ban az ifjúság általunk tárgyalt korcsoportjai nem érték el a népességen belül az 1941-ben kialakult 15,7%-os arányt. Számításaink szerint a 15–24 éves fiatalok 1945-ben és 1946-ban kb. 14%-kal voltak képviselve a lakosságon belül.[3] A hadifoglyok 1947–1948-as hazatérése után nőtt meg az említett korcsoport aránya mintegy 2%-kal.

A statisztikai adatok összevetése alapján úgy becsüljük, hogy a háborút befejező esztendő végén mintegy 1 262 000 lakos tartozott a 15–24 éves fiatalok közé, 1946 végén 1 267 000, míg 1947 végére számuk 1 459 000-re emelkedett. Az 1949. január 1-i népszámlálás idején pontosan 1 559 424-en tartoztak az említett korcsoportba.

A felszabadulás utáni évek ifjúságának társadalmi rétegeződéséről pontos számszerű képet adni nagyon nehéz, mivel erről nincs országos, komplex statisztikai felmérés.

Megközelítően jellemzik a helyzetet 1948 végének adatai:[4]

Munkásfiatal (a bányászat, ipar, közlekedés területén)	250 000
Tanuló (közép- és felsőfokú iskolákban)	110 000
Ifjú alkalmazott és értelmiségi	60 000
Önálló foglalkozású fiatal (túlnyomó többségében kisiparos és kiskereskedő)	20 000
Mezőgazdaságban dolgozó fiatal	610 000
Egyéb foglalkozású (zöme mezőgazdaságban segítő családtag és háztartási alkalmazott)	510 000

Vizsgálódásunk során munkásifjaknak tekintettük mindazokat a 24 éves vagy annál fiatalabb munkavállalókat, akik a bányászat, az ipar (gyár- és kisipar), a közlekedés és a kereskedelem területén fizikai munkát végeztek. A szerződéses viszonyban álló tanoncokat – éppen képzésük korabeli módszere, valamint munkájuk jellege miatt – szintén ide soroltuk. Vizsgálódásunk nem terjed ki a mezőgazdaságban dolgozó fiatalokra, bár ezek egy részét a munkásifjúság sajátos rétegének tekinthetjük. Az említett gazdasági szektorokban adminisztratív, tisztviselői munkát végző 24 év alatti fiatalok, munkájuk eltérő jellege miatt, nem sorolhatók a munkásfiatal-kategóriába, de közülük is sokan vettek részt az ifjúmunkás-mozgalomban.

A 24. évet azért tekinthetjük valóságos korhatárnak, mert erre az életkorra általában már befejeződött vagy legalábbis jelentősen előrehaladt

a munkássá válás folyamata.[5] Ez az életkori behatárolás ugyanakkor megfelel e korszak hivatalos statisztikai gyakorlatának, a párt- és társadalmi szervezetek korabeli adatgyűjtési módszerének. Igaz, a korabeli ifjúsági szervezetek e korhatárt nem tartották be szigorúan.

A felszabadulás utáni években a következőképpen alakult a magyar munkásifjúság és ezen belül a gyáripari ifjúmunkásság létszáma.

A munkások és ifjúmunkások számának alakulása 1945 és 1948 között

Év	A munkások létszáma			Az ifjúmunkások aránya %-ban	Az ifjúmunkások létszáma*			
	Összes	Gyáripari	Budapesti		Összes	Tanonc	Gyáripari	Budapesti
1945	560 491[6]	232 951	82 965	26,1	146 290	55 325 6 093**	60 813	21 653
1946	618 300[7]	270 840	102 738	26,1	161 376	59 821 9 807**	70 679	26 805
1947	808 200[8]	349 691	126 110	26,1	210 940	66 712 10 963**	91 272	32 916
1948	903 311[9]	339 981	187 695	27,4	247 507	68 777 11 100**	93 160	51 430***

* Az ifjúmunkások itt megadott létszáma a korabeli felmérésekből és ezekkel összevetve a szerző megközelítő pontosságú számításaiból adódik.

** A gyáripari tanoncok létszámát tünteti fel.

*** Ez a szám Nagy-Budapest gyáriparára vonatkozik.

Mint ismeretes, a háborús károk, az infláció, a visszavonuló fasiszta csapatok féktelen pusztításai, a termelőberendezések tekintélyes részének Németországba szállítása és egyéb tényezők folytán a gazdasági élet színvonala 1944–1945-ben Magyarországon a mélypontra süllyedt. 1945-ben a munkáslétszám – az ipari termelés megindítása ellenére – az előző évekénél jelentősen kevesebb volt. Az ifjúmunkások számát a háborús veszteségeken kívül más tényezők is negatív irányban befolyásolták: a tanonctartás gazdaságtalan volta (a munkaadó szempontjából), a városi munkaerőpiac alakulása, a fiatal munkások alacsony bérszínvonala stb. Így a munkásifjúság aránya a munkásosztályon belül az előző két évtizedhez képest visszaesett. 1945-ben 55 000 tanoncot szerződtettek, 20 000-rel kevesebbet, mint 1938-ban vagy 1943-ban.

Milyen volt a felszabadulás idején a munkásifjúság összetétele? Számításaink szerint — a fiatal munkások statisztikájának hiányában a gyáripar és az ipartestületek 1945-ös felméréseit véve alapul — 1945-ben a munkásifjúság megközelítően 41%-a még tanulta szakmáját, 34%-a már szakmunkásként, 11%-a segédmunkásként dolgozott, 14%-a pedig betanított munkás volt.[10] A szakmai képzettség aránya természetesen iparáganként eltérő, de mindenképpen szembetűnő, hogy a tanoncok igen jelentős részét alkották a munkásifjúságnak.

A magyar ipar struktúrája, egész gazdasági életünk tőkés periódusának sajátossága, valamint a kisipart ért viszonylag kisebb háborús károsodás[11] következtében 1945-ben a gyáriparban foglalkoztatott ifjúmunkások száma 60 000 körül mozgott. Ez a munkásfiatalok létszámának mintegy kétötöde volt. A gyáripari ifjúmunkások viszonylag alacsony létszáma az egész tárgyalt perióduson áthúzódó sajátosság, melyet elemzésünk során állandóan figyelembe kell vennünk. Külön figyelmet érdemel, hogy a gyáriparban viszonylag kevés tanonc dolgozott.

1945-ben az ország gyáraiban tisztviselőként — az ipartelepeken dolgozókat is beszámítva — 28 000 személyt alkalmaztak (1943-ban mintegy 41 000-ren dolgoztak ilyen minőségben). Közülük mintegy 3500-ra becsülhető a 24 évnél nem idősebbek száma.[12]

Az ipar sajátos fejlődése következtében a gyáripar zöme a fővárosban és környékén, valamint néhány vidéki nagyvárosban koncentrálódott. 1945-ben Budapesten dolgozott a gyári munkások mintegy 33%-a. Ez az arány 1948-ra elérte az 55%-ot.[13] A közlekedés és a kereskedelem fizikai dolgozóinak jelentős része ugyancsak a fővárosban s a nagyobb vidéki ipari centrumokban tömörült. A budapesti gyárak, különösen a nagyüzemek munkássága, ezen belül az itt dolgozó ifjúmunkásság meghatározó jelentőségű volt 1945-ben. Ugyanakkor figyelmet érdemel a vidék magas kisipari tanonclétszáma — az ország 55 000 tanoncának nagyobb része, 29 000 fiatal falusi kismestereknél tanulta a szakmát[14] — s a vidékre települt kis- és középüzemek ifjú dolgozóinak magas száma.[15]

A fővárosi iparostanoncok körében folytatott speciális felmérések, amelyek az apa foglalkozását vizsgálták, lehetőséget nyújtanak az ifjúmunkások származásának, e réteg ilyen szempontból vizsgált társadalmi összetételének megállapítására.[16] Az adatok szerint az 1945-ös ifjúmunkások nemzedékét származásuk tekintetében alapvetően a következők jellemezték:

– az iparban és a mezőgazdaságban dolgozó munkásszülők gyermekeinek magas száma, viszonylagos többsége;

– a kisiparos, különösen a vidéki iparos, továbbá a kereskedő szülőktől származó fiatalok növekvő rétege;

– a parasztság alsóbb rétegeiből származóknak az előbb említettekkel ugyan nem azonos mértékben növekvő, de jelentős száma;

– az ipar, a kereskedelem és a közlekedés tisztviselői karából származó ifjúmunkások elhanyagolhatóan csekély száma;

– a tőkés és nagybirtokos osztály gyermekeinek szinte teljes hiánya.

A munkásifjúság tehát már öröklött összetételénél fogva is különleges helyet és szerepet töltött be a társadalom forradalmi átalakulásában.

Az ifjúság különböző rétegeit, ha más és más módon is, nagyjából egyformán sújtotta a háború. A munkásifjúság korabeli anyagi és szociális helyzetét tükröző adatok mégis arról tanúskodnak, hogy a fiataloknak ez a kategóriája sínylette meg leginkább a háborút.

Bár a felfuttatott háborús termelés a háború előttihez képest viszonylag megjavította a munkában állók anyagi helyzetét, a reálbérek emelkedése jóval alatta maradt a nominálkeresetek növekedésének. Az 1944-re már megfékezhetetlenül elszabadult infláció elsősorban a bérből és fizetésből élőket sújtotta. Az ifjúmunkások helyzetét súlyosbította, hogy keresetüket többnyire életkoruk alapján szabták meg, s ezért általában az alacsony keresetűekhez tartoztak.

A háború befejeződését követően az inflációs folyamat tovább gyorsult. Bár 1945 közepétől 1946 elejéig, az új bérrendszer bevezetéséig, több mint tíz alkalommal volt béremelés, a budapesti munkások reálbére az 1939. évi átlaghoz viszonyítva 1945 tavaszán 60% körül mozgott, majd augusztus 54%-os átlagáról decemberre 13,8%-ra zuhant.[17]

A gondokat tetézték a súlyos munkakörülmények, különösen a tanoncfiatalok esetében. Az 1943-as felmérések szerint a fővárosi iparostanoncok több mint fele már reggel 7 órakor ott volt a munkahelyén, s csaknem 30%-uk este 6 óra után is dolgozott. Az 1936-ban törvénybe iktatott 14 napi szabadságot több mint egyharmaduknak nem biztosították.[18] Vidéken a szakmát tanuló vagy a már felszabadult fiatalok még inkább munkaadóik kiszolgáltatottjai voltak. Tegyük hozzá, hogy az egyébként is komoly lakásgondokat a háborús rombolás még tovább

súlyosbította. Mindezek alapján elmondható, hogy a munkásifjúság a saját bőrén is egyre erőteljesebben érezte az elhúzódó háború erkölcsi, politikai, anyagi és szociális terheit.

A munkásfiatalok politikai arculatának néhány vonása

A fasiszta propaganda nagy figyelmet szentelt az ifjúságnak. A fiatalok megnyerése vagy befolyásolása céljából felhasználták az iskolát és az ideológia terjesztésének számos más, szervezett lehetőségét. Mind az ifjúsági szervezetek, amelyek az egyház közvetlen és hatékony támogatását élvezték, mind a kötelező leventefoglalkozások azt a célt szolgálták, hogy az ifjúság a magyar uralkodó osztályok reakciós törekvéseinek hűséges támogatója legyen.[19] Az uralkodó körök ugyanakkor különös gonddal igyekeztek megakadályozni, hogy a baloldali, haladó eszmék eljussanak a fiatalokhoz. Találóan jegyezte meg Révai József: „...két réteg volt, melyre a Horthy-állam árgus szemekkel vigyázott és óvta a demokratikus gondolat fertőzésétől, az egyik a parasztság, a másik az ifjúság"[20].

A reakciós erők igyekeztek a fiatalok életkori sajátosságait is felhasználni nacionalista terveik végrehajtásához. Soviniszta szólamaik kiszínezték az ifjúi ábrándokat a haza növekvő nagyságáról és hatalmáról. A fiatal korosztályok korlátozott politikai tapasztalata és bizonyos rétegeinek politikai éretlensége kedvező talajnak bizonyult a tudatosan felfokozott soviniszta propaganda befogadására.

A náci Németországnak és szövetségeseinek a frontokon elszenvedett vereségei, a háború növekvő terhei azonban mind erőteljesebben oszlatták el a propaganda által elhintett soviniszta illúziókat. A fiatalok saját sorsuk alakulásán keresztül egyre határozottabban érezhették az uralkodó körök politikájának vészterhes következményeit. Így az ifjúság zömére mindinkább a politikai kiábrándultság, a fásultság vált jellemzővé.[21] Ez a folyamat azonban a magyar ifjúság nem minden rétegében volt egyformán és egyaránt tapasztalható.

A munkásfiatalok közül is sokakra hatott a fasiszta propaganda, de e rétegen – alapvetően osztályhelyzete miatt – mégsem fogott komoly mértékben. A Magyar Kommunista Párt (MKP) korabeli dokumentuma joggal emelhette ki, hogy a „munkásifjúság leginkább maradt mentes a fasiszta befolyástól, míg a polgári ifjúságra erősebben hatott a fasiszta

ideológia".[22] Ezt – számos szubjektív tényező mellett – egyrészt anyagi helyzete, másrészt a burzsoá rendszerrel szemben meglevő objektív érdekellentéte magyarázta. A kisemmizett tanoncokat, a többségükben alacsonyan fizetett fiatal munkásokat a fasiszta rendszer a többi ifjúsági rétegnél lazábban tudta magához kötni, önmaga képére formálni. „A fasiszta fertőzés ellen a munkásifjúság nem volt megvédve. Valójában azonban közöttük jóval kevésbé pusztított ez a kór, mint a többi rétegekben" – állapította meg egy 1945-ös tanulmányában Kende István, a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség (MADISZ) egyik vezetője.[23] Ennek ellenére a munkásosztály perifériáján, a fiatal lumpenelemek között erősen érezhető volt az antiszemitizmus és a nacionalizmus hatása. Sokukat pedig a konzervatív polgári világnézet tartotta fogva, ami az uralkodó osztályok nevelésének volt a következménye.

A munkásmozgalom hatása az ifjúmunkások nem csekély részét érte el, s kisebb vagy nagyobb mértékben befolyásolta világnézetüket. Ez a hatás azonban – életkoruk következtében – nem lehetett még oly tartós és megalapozott, mint az idősebb nemzedékek esetében. Az idősebb munkások sokesztendős tapasztalatokat szerezhettek a burzsoázia, a horthysta állam elleni harcban; ezekkel a politikai tapasztalatokkal a fiatalok természetesen még nem rendelkezhettek. Így – noha az ifjúság egészéhez, illetve más rétegeihez viszonyítva a munkásifjúság politikai arculata pozitívabb volt – a munkásosztály egészével, idősebb nemzedékeivel összevetve, az osztály ifjú rétegére jobban hatott a soviniszta szemlélet.

Ennek ellenére a munkásosztály fiataljaiban is kialakult egy olyan erő, amely aktívan harcba szállt a fasizmus ellen. Ez a létszámában nem nagy, politikai hatásában azonban nagyon jelentős ifjúmunkásbázis a felszabadulást követően fontos szerephez jutott a politikai átalakulásban. Meghatározó szerepet kapott a forradalmi ifjúsági erők kibontakoztatásában, és tevékeny alakítója lett a munkáspártok ifjúságpolitikájának. Soraiból kerültek ki a felszabadulás után megalakuló forradalmi ifjúsági szervezetek első tagjai.

A munkásifjúság politikai arculatát befolyásolta az a tény is, hogy más ifjúsági rétegeknél általában könnyebben volt szervezhető, és így politikailag is jobban lehetett aktivizálni. Nem szabad azonban elfeledkezni arról, hogy a kis- és középüzemekben dolgozó fiatalok, a falvak ifjú segédei, tanoncai – akik számszerűen többségben voltak – a szervező

munka szempontjából nem kevés gondot okoztak. Öntudatra ébredésüket nehezítette és késleltette különösen nyomorúságos helyzetük, ami túlságosan is mindennapi megélhetésük felé fordította gondolataikat. Ezért is volt kiemelkedő jelentőségű a vidéki ipari centrumok nagyüzemeiben és a főváros nagyvállalataiban, gyáraiban dolgozó ifjúmunkások szervezettsége, politikai magatartása.

Megjegyzendő, hogy a munkásfiatalok nagy része az ifjúság többi rétegétől bizonyos elzártságban élt, s a fiatalok más rétegeivel szemben fenntartásokat is hangoztatott. A diákok és más ifjúsági rétegek szembeállítása a munkásifjúsággal, illetve egymással döntően az ifjúság politikai megosztásán fáradozó reakció törekvése volt.

A munkásfiatalok szemléletét befolyásolta továbbá az, hogy életkörülményeik közvetlenül összefüggtek az anyagi termelés alakulásával. A fiatalok rétege érezte meg leginkább az ország gazdasági helyzetének alakulását, érdekei teljesen megegyeztek 1945-ben a termelés gyors megindításával. Más ifjúsági rétegekhez képest a munkásfiatalok körében az anyagi érdekek védelme természetesebben és nyíltabban fonódott össze a politikai tényezőkkel. Így az ifjúmunkások érdekvédelme a forradalom kezdetétől közvetlenül politikai hatású folyamatokat indukált.

A munkásifjúság jelentős része a nemzet sorsfordulójára — a többi ifjúsági rétegtől bizonyos fokig eltérően — nemcsak várakozással tekintett, hanem a forradalmi változásokért cselekedni kész erőként jelentkezett. Így a népi demokratikus forradalom kezdetén a munkásifjúság politikailag kiemelkedett a magyar ifjúság egészéből, és objektíve, potenciálisan a réteg egészen könnyen válhatott a forradalmi erők ifjúsági bázisává.

A szakszervezeti ifjúsági mozgalom a felszabadulás előtt

A szakszervezetek Magyarországon kezdettől fogva sajátosan nagy szerepet kaptak a munkásifjúság szervezésében. Nemcsak a múlt század végén, a mozgalom kezdetén volt ez tapasztalható, hanem a későbbi időszakban is. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt (MSZDP) vezetőségét ugyanis nyugtalanította a fiatalok radikalizmusa, ezért már a század elején is igyekezett gátolni az ifjúmunkások önálló politikai szervezkedését, noha mind ekkor, mind a későbbi időszakban is indokolta volna ezt több tényező, így az e réteget sújtó fokozottabb elnyomás. A

Tanácsköztársaság megdöntése után az MSZDP vezetősége lényegében lemondott az ifjúság szervezéséről és az ifjúmunkások nevelését ismét a szakszervezetekre bízta. Így az 1920-as évek elején több szakszervezet budapesti szervezetében megalakultak az ifjúsági csoportok.

A kommunisták befolyására ezekben a csoportokban — különösen a vasasoknál, de másutt is — baloldali áramlatok alakultak ki. Ezért a Szociáldemokrata Párt vezetői többször feloszlatták e csoportokat. A húszas évek végén az MSZDP vezetése pártifjúsági szervezetek létrehozásával próbálta a maga befolyását érvényesíteni. Ennek nyomán a budapesti és egyes vidéki szervezetekben létre is jöttek az Országos Ifjúsági Bizottság (OIB) irányítása alatt álló ifjúsági csoportok. Az ifjúkommunisták, a Kommunista Ifjúmunkások Magyarországi Szövetsége (KIMSZ) tagjai azonban éppúgy részt vettek ezeknek a — legalitással bíró — szociáldemokrata ifjúsági csoportoknak a megmozdulásaiban, mint a szakszervezetek ifjúmunkás-csoportjainak tevékenységében, sőt a harmincas évek második felétől az OIB vezetését is megszerezték. A kommunista és a szociáldemokrata fiataloknak az OIB-ben megvalósuló egysége a SZIT egyik alapvető fontosságú hagyományát képezte.

E csoportok jó lehetőséget teremtettek a kommunista és szociáldemokrata ifjúmunkások közös fellépésére, akcióegységük létrehozására. Az akcióegység az érdekvédelmi harcban kovácsolódott. A tanoncok, a legelnyomottabb helyzetű ifjúmunkások sorsa és annak megjavítása állt e harc középpontjában. A szakszervezeti csoportokat irányító Ifjúmunkások Országos Bizottsága (IOB) sok esetben a reformkövetelések kidolgozására és a közvetlen érdekvédelmi kérdésekre kívánta korlátozni a harcot, az ifjúkommunisták és a velük rokonszenvezők azonban szembeszálltak ezzel, és az OIB segítségével kiterjesztették azt a politikai szférára is, összekötve a többi ifjúsági réteg küzdelmeivel.

A szakszervezeti ifjúmunkás-csoportokban élénk, kollektívákat érlelő, sokszínű élet bontakozott ki. Kirándulások, politikai eszmecserék, műsoros estek, szemináriumi foglalkozások váltották egymást programjaikban. Részt kértek a fiatalok a politikai harcokból, tüntetésekből is.

A háború idején megnövekedett az ifjúmunkás-csoportok jelentősége a forradalmi munkásmozgalom harcaiban. Az antifasiszta küzdelmekből, a függetlenségi mozgalomból jelentős feladatokat vállaló csoportok a fiatalok százait mozgósították a munkás-paraszt találkozókra, a szovjetellenes háborút elítélő tüntetésekre.

1942-től — a terror fokozódásától — a szakszervezeti ifjúmunkás-csoportok maradtak az ifjúmunkás-mozgalom legfontosabb legális szervezeti keretei. Kállay Miklós miniszterelnök ugyanis 1942 májusában olyan rendeletet írt alá, amely kimondta, hogy leventeköteles fiatal semmilyen politikai pártnak nem lehet tagja, s azok gyűléseit nem látogathatja.[24] A Szociáldemokrata Párt jobboldali vezetői e törvény hatására felszámolták a párt ifjúsági szervezeteit. A szakszervezetekben viszont fokozatosan újból megerősödtek az ifjúsági csoportok. A Szociáldemokrata Párt feloszlatott ifjúsági csoportjaiból ugyanis az ott tevékenykedő kommunisták és a velük szimpatizáló baloldali ifjúmunkások átmentek a szakszervezetek ifjúsági csoportjaiba, s ott folytatták tevékenységüket.[25] „Jelentős fordulatot hozott a vasas és nyilván a többi szakszervezeti ifjúsági csoportok történetében az ún. leventetörvény... A feloszlatott pártifjúsági csoportokból politikailag igen fejlett, magas színvonalon álló elvtársak jöttek nagy számban a szakszervezeti ifjúsági csoportba" — mondotta erről visszaemlékezésében Dénes István.[26]

Az 1942-es nagyarányú letartóztatások után a Kommunista Párt a feloszlatott OIB helyett a szakszervezeti ifjúmunkás-központra, azaz az Ifjúmunkások Országos Bizottságára és az ifjúság kulturális és sportszervezeteire támaszkodva kívánta létrehozni az ifjúmunkások legális centrumát. A vasasszakszervezetben illegális kommunista ifjúsági bizottság jött létre, amely rövid idő alatt erős befolyásra tett szert több vasas ifjúsági csoportban: a Magdolna utcában, a Reiter Ferenc utcában és Angyalföld más részein, Csepelen és Pesterzsébeten. A segédmunkások szakszervezetében is erős illegális ifjúmunkáscsoport alakult ki. A kommunista fiatalok kapcsolattal rendelkeztek a nyomdászok, a grafikusok, a szabók és a fodrászok szakszervezetének ifjúsági csoportjaiban is.[27]

A Kommunista Párt munkáját az ifjúmunkások között azonban fékezte az a körülmény, hogy az üzemekkel, kiváltképp a nagyüzemekkel alig volt közvetlen kapcsolata.

A szakszervezeti ifjúmunkás-csoportok aktivistái jelentős részt vállaltak a német megszállás utáni fegyveres antifasiszta harcból csakúgy, mint a különböző más jellegű akciókból. Az ifjúsági akciógárdisták — akik közül nem egy a szakszervezeti ifjúmunkáscsoportokban érett kommunistává — kitűntek a röpiratok és a különféle propagandaanyagok terjesztésében.

A szakszervezetek ifjúsági csoportjaiban a kommunisták és a velük

szimpatizáló baloldali fiatalok befolyása a háború utolsó éveiben jelentősen megerősödött. Az aktív csoportok szinte mindegyikére ez vált jellemzővé. E folyamatot a SZIT történetének elemzésekor, a szervezet gyökereinek feltárásakor nem téveszthetjük szem elől, mert a felszabadulás utáni szervező munka erre épített és támaszkodott. Természetesen nemcsak ezek a hagyományok játszottak szerepet abban, hogy a SZIT sikeresen tudta egyesíteni tevékenységében a kifejezetten szakszervezeti jellegű és a szélesebb értelemben vett politikai küzdelmet. Nagy jelentősége volt e szempontból a háború előtti és alatti forradalmi ifjúsági mozgalom egésze továbbsugárzó hatásának is.

A SZIT létrejötte és mozgalmi tevékenységének kibontakozása a népi demokratikus átalakulás kezdetén (1945–1946)

A SZAKSZERVEZETI IFJÚMUNKÁSCSOPORTOK A FELSZABADULÁS UTÁNI IFJÚSÁGI MOZGALOMBAN

A szakszervezeti ifjúmunkáscsoportok létrejötte és szervezeti megerősödése az újjáépítés kezdetén

1944 szeptemberében a szovjet hadsereg egységei átlépték a magyar határt. Megkezdődött az ország felszabadítása. A helyzetet felmérve a Magyar Kommunista Párt vezetői egyre jobban felismerték, hogy az ország lakosságának jelentős részét alkotó ifjúsági tömegek megnyerése mind a közvetlenül megoldásra váró feladatok, mind pedig a forradalom perspektívája szempontjából egyaránt fontos és sürgető. Az MKP 1944 végén ifjúságpolitikájának tengelyébe a fiatalok demokratikus, antifasiszta nevelését és ezen keresztül a párt befolyásának szélesítését állította. Ennek a párt általános stratégiai irányvonalával szorosan összefüggő politikai célkitűzésnek a helyességét az élet bizonyította. Kevésbé mondható ez el a folyamatot realizálni hivatott szervezeti megoldásokról, formákról.

A konkrét helyzetből kiindulva az MKP vezetése úgy vélte, helyesebb és célravezetőbb, ha nem párt jellegű ifjúsági szervezetet hoz létre. „Minden munkás, paraszt és értelmiségi ifjúnak – demokratikus antifasiszta program alapján – egyetlen szervezetbe kell tömörülnie"[1] – fogalmazták meg a célt. Ennek szellemében kezdeményezték a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség létrehozását. A demokratikus ifjúsági egységszervezet 1944 decemberében alakult meg Debrecenben, az ifjúság összefogásának jegyében. Vezetésében a fő szerepet a kommunisták játszották.

A kommunista ifjúsági vezetők nagy részét nem volt könnyű meg-

győzni egy széles körű, nemcsak kommunista, hanem más demokratikus erőket is tömörítő ifjúsági szövetség szükségességéről. Hogy megfelelően tudják alkalmazni a párt ifjúságpolitikáját, a vezetőknek változtatniok kellett munkamódszereiken, fel kellett hagyniok a bizalmatlansággal a nem kommunista ifjúsági aktivistákkal szemben.

Az MKP vezetésének törekvése a demokratikus ifjúsági összefogás kialakítására kifejezte azt, hogy a párt vezetése igyekezett figyelembe venni a konkrét helyzet adottságait. Egy kommunista ifjúsági szövetség szervezése 1945 tavaszán véleményünk szerint is inkább elszigetelte volna a pártot a fiatalok tömegeitől, mint növelte volna befolyását körükben. Különösen, ha a munkásegység erősítésének követelményét is számításba vesszük, vagy ha arra gondolunk, hogy a falvakban, a vidéki településeken akkoriban még élt a tartózkodás, a félelem a kommunistáktól.

A kommunista kezdeményezésre létrejött MADISZ a demokratikus átalakulásért vívott küzdelemben igen fontos és pozitív szerepet játszott. Rövid idő alatt több százezer munkás-, paraszt- és diákfiatalt tudott megnyerni és tömöríteni. A szervezet aktivistái meggyőződéssel vállaltak részt az antifasiszta, demokratikus célkitűzések népszerűsítéséből és valóra váltásából.

A MADISZ tagjai a felszabadulás után azonnal bekapcsolódtak az új Magyarország aktuális politikai és gazdasági feladatainak megoldásába. Képviselték a demokratikus ifjúságot az Ideiglenes Nemzetgyűlésben, majd a főváros létrejövő képviselő-testületében is helyet kért a szervezet. Nemcsak üdvözölte a fasiszta Németország elleni hadüzenetet, hanem tagjait mozgósította is az új magyar hadseregbe. Különösen a főváros és egyes iparvidékek fiataljai közül jelentkeztek sokan. Az áldozatkészség az újjáépítésnél sem hiányzott. A MADISZ tagjai az elsők között vettek részt, a munkáspártok felhívását követve, Budapesten a romeltakarításban. Különféle módon segítették az új élet megindítását. De ott voltak a demokrácia másik nagy csatájában, a földosztásnál is. Az ő munkájuk is hozzájárult a földreform következetes és gyors végrehajtásához.

Az első szabad május elseje nagyszabású tömegdemonstrációját is országszerte nem kevés lelkesedéssel segítette a MADISZ. Ez a szervezet indította be a felszabadulás utáni sportéletet, s megfogalmazta az ifjúság bizonyos szociális követeléseit is.

A szervezetek vezetése élén 1945 decemberétől Nonn György állt (aki a későbbiekben a Magyar Ifjúság Országos Tanácsának [MIOT]

főtitkára, majd a Magyar Ifjúság Népi Szövetségének [MINSZ] elnöke is volt). Ebben az időszakban a MADISZ szoros kapcsolatokat épített ki a SZIT-tel, együttműködésük fontos szerepet játszott a demokratikus vívmányok megőrzéséért és elmélyítéséért folyó küzdelemben. Ebben természetesen az is szerepet játszott, hogy a MADISZ és a SZIT volt az a két ifjúsági szervezet, amelyben a leginkább érvényesült az MKP irányítása. Az ifjúsági egység megvalósításáért, a szocialista átalakulás feltételeinek megteremtéséért a két szervezet – bizonyos súrlódások ellenére – vállvetve folytatta a küzdelmet.

A tapasztalatok ugyanakkor viszonylag hamar megmutatták, hogy a munkásifjúság körében a MADISZ szervezése nem hozza meg a várt eredményeket. A szövetség itt nem bizonyult a legoptimálisabb szervezeti keretnek, különösen a fővárosban nem (erről a továbbiakban még szólunk).

A MADISZ-csoportok megalakítását javarészt kommunista munkásfiatalok vállalták, akik főleg az üzemi ifjúmunkások szervezését szorgalmazták. A Szegeden, Debrecenben, Kecskeméten, Észak-Magyarországon, valamint a bányásztelepüléseken folytatott szervező munka egyaránt erről tanúskodik. A bányavidékeken – ahol az MKP nagy befolyásra tett szert – különösen erős szervezeteket hozott létre a MADISZ. A kommunista bányászifik csoportjai egyébként hosszú hónapokon át KISZ-csoportokként tevékenykedtek, és csak alapos felvilágosító munka után alakultak át a MADISZ helyi szervezeteivé.

A fővárosban főleg azokon a helyeken kapcsolódtak be a munkásfiatalok a MADISZ-ba, ahol az ifjúsági munkának a felszabadulás előtt hagyományai voltak, illetve kommunista befolyás érvényesült. Így a vasasszakszervezet központjában már 1945 januárjában MADISZ-csoport jött létre. A VI. kerületben 300 ifjúmunkás alakította meg a szervezetet. Január 26-án a *Szabadság* című napilap hírt adott a IX. kerületi csoport megalakulásáról. A kőbányai MADISZ-titkár február 1-én üzemi csoport szervezését jelentette. Újpesten a MADISZ üzemi csoportjába harminc egyesült izzóbeli fiatal lépett be. A március 8-án, a budapesti MADISZ-titkárok értekezletén elhangzottakból kiderült, hogy Kőbánya öt körzeti csoportjából kettő gyárban jött létre, s arról is szóltak, hogy a XIV. kerületben az egyik körzeti csoportot üzemben alakították meg.[2]

Noha rövid idő alatt országszerte sok ifjúmunkás lett a MADISZ

tagja, a létszám – különösen a fővárosban – sem az igényekkel, sem a ráfordított szervező munkával nem állt arányban. Mi lehetett ennek az oka?

Vitathatatlan tény, hogy a MADISZ, bár már a kezdet kezdetén fellépett a fiatal munkások érdekében[3] és lapja, a *Szabad Ifjúság* is szükségesnek ítélte élet- és munkakörülményeik megjavítását, mégsem tudta megfelelően képviselni a munkásifjúság érdekeit. Nem volt köze a szakszervezetekhez, ami a munkásifjúság szervezésében különösen fontos tényezőnek bizonyult. Ennek következtében nem is rendelkezett megfelelő tekintéllyel az üzemekben, és az üzemi bizottságok részéről sem kapott egységesen kellő támogatást. Több más körülmény is gátolta, hogy ez a szervezet váljon az üzemi fiatalság egészének gyűjtőhelyévé, a munkásifjúság nagy tömegeinek mozgalmává.

A politikailag aktív ifjúmunkások egy része a MADISZ létrehozásában a kommunista célok feladását látta, és vagy továbbra is kommunista ifjúsági szövetség megalakításához ragaszkodott, vagy – mint a főváros számos helyén – a MADISZ-ban kizárólagos ifjúkommunista vezetést követelt.[4] Azok a kommunista ifjúsági vezetők, akik nem értették meg kellőképpen a párt ifjúsági politikáját és fenntartásaik voltak a MADISZ-szal szemben, több helyi pártszervezetben támogatókra találtak. Ez is tartott vissza ifjúmunkásokat a csatlakozástól.

Szervezési bizonytalanságok is akadtak. Mivel a MADISZ minden munkásfiatalt egyazon szervezetbe akart tömöríteni, nem munkahelyi, hanem területi csoportokat hozott létre.[5] Ez az elképzelés, melyet a gyakorlat néhány helyen megmásított, negatív hatással volt a szervezet és az üzemi fiatalok kapcsolatára. Végül a munkásifjak egy részét diákellenességük tartotta távol a szervezettől.

A MADISZ szervezésében egyébként egyre nagyobb problémát okozott, hogy a koalíciós pártok egymás után alakították meg ifjúsági szervezeteiket. A Szociáldemokrata Párt, bár egy sereg fontos politikai és szervezeti megállapodást kötött az MKP-val, ifjúságpolitikai kérdésekben a kommunisták felfogásától eltérő nézeteket vallott. Az SZDP vezetősége 1945. február 15-i határozatában kimondta önálló ifjúsági szervezete: a Szociáldemokrata Ifjúsági Mozgalom (SZIM) létrehozását. Péteri István – a SZIM egyik baloldali vezetője, 1947 végétől titkára – a SZIM megalakításáról a következőket írta: „Az SZDP hivatalos álláspontja – kisebb vita után – az lett, hogy a pártnak önálló ifjúsági

szervezetet kell életre hívnia. Az SZDP vezetősége abból a meggondolásból indult ki, hogy ifjúsági mozgalmuk elsőrendű feladata a felnőtt pártszervezetek káder- és tömegutánpótlásának nevelése. De ezen álláspontjuk kialakításában olyan indítékok és érvek is szerepeltek, hogy a MADISZ a Kommunista Párt befolyása alá kerülhet. Végül — úgy emlékszem — az egységes szervezet elutasításánál az is jelentős indok volt, hogy a pártvezetőség politikai programjának, propagandatevékenységének középpontjában egy világos és félreérthetetlen szocialista politika hirdetése állott, nem pedig a nemzeti demokratikus egység megteremtése.[6]

1945 tavaszán a Független Kisgazdapárt is megteremtette ifjúsági szervezetét, a Független Ifjúsági Szövetséget (FISZ). A FISZ-csoportok megalakítását gyakran az egyházi ifjúsági egyesületek tagjai kezdeményezték a Kisgazdapárttal kötött megegyezés értelmében. A parasztpárti fiatalok, bár sok vita folyt köztük erről, hosszú ideig a MADISZ-ban maradtak, a Nemzeti Parasztpárt azonban 1945 végén mégis létrehozta önálló ifjúsági szervezetét, Népi Ifjúsági Szövetség (NISZ) néven.

A katolikus egyház irányítása alatt már a háború előtt több világi ifjúsági szervezet működött. Az Egyházközségi Munkásszakosztályt (EMSZO) 1945. február 26-án az Ideiglenes Nemzeti Kormány mint „fasiszta politikai, katonai jellegű szervezetet" betiltotta és feloszlatta. A klérus különösen két szervezete segítségével próbált a fiatal munkások között tevékenykedni. Az egyik a Katolikus Iparosifjak Országos Egyesülete (KIOE) volt, a másik a Katolikus Dolgozó Lányok Országos Szövetsége (KDLSZ).[7]

A KIOE már 1945 elején számos beadvánnyal jelentkezett különböző intézményeknél. Látszólag a tanoncok különféle ügyes-bajos dolgaiban igyekezett eljárni, de valójában saját szervezetének elfogadtatását szorgalmazta. Különösen az Iparügyi Minisztérium előtt próbálta bizonygatni, hogy a KIOE a munkásifjak érdekeinek védelmezője és képviselője.

A falvak fiataljai körében a felszabadulás után is a Katolikus Agrárifjúsági Legényegyesületek Országos Testülete (KALOT) és ennek leányszervezete, a Katolikus Agrárifjúsági Leányegyesületek Szövetsége (KALÁSZ) maradt a katolikus egyház politikai céljainak eszköze. Mivel az ifjúságon belül a parasztfiatalság és a diákság volt a bázisa, a demokratikus ifjúsági egység megtorpedózására e két réteget próbálta csatasorba állítani.

Az ifjúságra a szakszervezeti mozgalom is számított. A kommunistáknak és a baloldali szociáldemokratáknak, akik döntő szerephez jutottak a felszabadulás után újjászerveződő szakszervezeti mozgalom vezetésében, fontos politikai érdekük fűződött ahhoz, hogy a munkásfiatalok soraiból is mind többen gyarapítsák a szervezett dolgozók táborát. Ezt speciális ifjúsági csoportok létrehozása segíthette a legjobban. A szakszervezetek különben is vonzották az ifjúmunkás-mozgalom aktív tagjait, akik a felszabadulás előtti szervezkedés legális folytatására törekedtek. A MADISZ keretei között szervezkedő vasas ifjúmunkások is tulajdonképpen a régi szakszervezeti ifjúmunkáscsoportok újjáteremtésére törekedtek. Az üzemi bizottságok kedvező feltételeket biztosítottak a gyárakban az ifjúmunkások szervezkedéséhez, a tőlük kapott közvetlen segítséggel jöttek létre az első szakszervezeti ifjúmunkáscsoportok.

E törekvések jegyében kezdte meg működését 1945. február elején a Szakszervezeti Tanács Ifjúsági Titkársága. A Szaktanács a kommunista Petrák Ferencet bízta meg az ifjúsági titkári teendőkkel. A titkárság első felhívását tartalmazó nyomtatvány ma már megsárgult lap. „Megalakultak a szakszervezeti és gyári ifjúmunkáscsoportok, ezek feladata megoldani az ifjúság összes kérdését" — olvasható a felhívásban. A szakszervezeti elnökök és vezető titkárok első, februári megbeszélésükön, a központi ifjúsági titkár személyének kijelölése után, elhatározták az ifjúság szervezésének újraindítását. Néhány nappal a főváros teljes felszabadulása után, február 24-én a Szakszervezeti Tanács ifjúsági titkára megbeszélést tartott valamennyi szakszervezet és gyári bizalmi testület ifjúsági megbízottjával a szakszervezeti ifjúmunkáscsoportok szervezéséről. A Szakszervezeti Tanács február 27-i ülése, mely a szakszervezetek képviseletében több tagot küldött a budapesti törvényhatósági bizottságba, az ifjúsági titkárt is delegálta, ezzel is jelezve az ifjúmunkásság megnövekedett szerepét a főváros életében.

A Szakszervezeti Tanács március 6-án állást foglalt amellett, hogy „a szakszervezetek keretében mindenütt és minél hamarabb ifjúsági csoportok alakuljanak"[9], majd március 8-án hivatalos körlevélben kérte a szakszervezetektől az ifjúsági munkával megbízottak neveinek közlését.[10] Néhány szakszervezetben és több üzemben már 1945 márciusában létrejöttek az ifjúsági csoportok, s ezek vezetőivel a Szaktanács Ifjúsági Titkárságán három alkalommal is megbeszélést tartottak. Egy hónap leforgása alatt a Szaktanács lényegében megtette a szükséges lépéseket

ahhoz, hogy a felszabadult Budapesten az ifjúmunkáscsoportok szervezése kibontakozhassék. E kezdeményezés célja kezdetben inkább az volt, hogy a munkásfiatalok érdekvédelmének kérdéseivel a szakszervezetek intézményesen foglalkozzanak, ennél messzebbmenő célt nem tűzött maga elé. Minthogy azonban ez a törekvés spontán módon is találkozott a régi ifjúmunkás-mozgalom hagyományainak újjáteremtésén fáradozók erőfeszítéseivel, a szervezés a vártnál szélesebb körben és gyorsabban bontakozott ki, s intézményi-szervezeti kereteket eleven tartalommal töltve meg, valóságos mozgalmat indított útjára.

Minthogy a felszabadulás előtti forradalmi ifjúmunkás-mozgalom vezető gárdájából nem kevesen a vasasszakszervezetben dolgoztak, nem véletlen, hogy a vasipari üzemekben már 1945 februárjában megindult az ifjúsági csoportok szervezése.[11] A Magyar Fogaskerék, Autó-, Traktoralkatrész és Gépgyár Kft., a Magyar Fémlemezipar Rt., a Ganz, a Hofherr és az Emag üzemi bizottsága az ifjúmunkásoknak külön helyiséget, könyvtárat és anyagi támogatást biztosított. A MÁVAG-ban és a Telefongyárban is megkezdték az ifjúmunkások szervezését. Az angyalföldi fiatal vasasok március 15-re már ünnepi műsort állítottak össze, emelte ki visszaemlékezésében Láng György.[12]

Hegyi Gyula, aki ez idő tájt a vasasszakszervezet egyik vezetője volt, a szervező bizottság április 4-i ülésén kérte az üzemeket, hogy az ifjúsági megbízottakat a csoportok megalakítása végett küldjék be a központba. A szakszervezet a munka összehangolására, a szervezés kiszélesítésére és a feladatok megvitatására április közepén és végén értekezletet tartott. „Az itt megjelentek – írta az egyik résztvevő – Budapest vasasüzemeinek, gyárainak ifjúsági képviselői... a mozgalmi élet régi harcosai voltak, akik annak idején képviselték a szakszervezetnél az ifjcsoportot, amikor az még illegális munkának számított."[13] A vasasszakszervezet intéző bizottsága április 27-i ülésén jóváhagyta Kisházi Ödön főtitkárhelyettes bejelentését, hogy „az ifjúmunkások mozgalmának vezetésével, irányításával Bérces Jenőt bízzák meg".[14]

A közlekedési szakszervezet, miután megalakította ifjúsági csoportjának vezetőségét, 1945. február 26-án körlevélben szólította fel helyi csoportjait, hogy az ifjúság között „a szervezési munkát haladéktalanul indítsák be, és az ifjúsági csoportok megalakításáról, valamint vezetőségének megbízásáról sürgősen gondoskodjanak".[15] Az üzemi bizottságok

MAGYARORSZÁGI
VAS- ÉS FÉMMUNKÁSOK
ORSZ. SZABAD SZAKSZERVEZETE

BUDAPEST VIII. MAGDOLNA-UTCA 5-7
TELEFON: 136-052 ÉS 136-062

Válasz esetén kérjük a számra hivatkozni.

BUDAPEST, 1945. augusztus 4

I G A Z O L V Á N Y .

Igazoljuk, hogy K e r e k e s Z o l t á n szaktársat üzemi ifjumunkás csoportok szervezésével és irányításával biztuk meg. Kérjük részére a t. Üzemi Bizottságok támogatását.

Szaktársi tisztelettel

Ifjumunkás titkárság.

Az üzemi ifjúmunkáscsoportok szervezéséhez a szakszervezetek az üzemi bizottságok támogatását kérték

támogatását élvező szervezés olyan eredményesnek bizonyult, hogy 1945 kora nyarán már pezsgő élet zajlott a Budapest Székesfővárosi Közlekedési Rt. (BSZKRT) ifjúsági csoportjaiban.

A bőripari szakszervezetben hetenként rendszeresen ifjúsági összejöveteleket rendeztek. A textíleseknél „a felszabadulás után csakhamar megalakultak a különböző területeken működő helyi ifjúsági csoportok. Amíg a közlekedési viszonyok nehézkesek voltak, ezek egymástól függetlenül működtek, de május hónapban sikerült a csoportokat összehívni és megalakítani a központi vezetőséget"[16] – írja a szakszervezet lapja.

A magánalkalmazottak szakszervezete áprilistól kezdve rendszeres heti ifjúsági összejöveteleket tartott. A szabóifik 1945. február 18-án belépésre szólították fel társaikat, és ugyancsak februárban indult meg az élelmezési ifjúmunkások szervezése is. A MADISZ keretei között megalakuló nyomdász ifjúmunkáscsoport szervező bizottsága még a Szakszervezeti Tanács Ifjúsági Titkárságának megalakulása előtt, január 26-án hívta fel a nyomdászfiatalokat, hogy mielőbb jelentkezzenek a szakszervezetbe. A vegyipari munkások szakszervezetében április folyamán már több ifjúsági csoport működött, a postásszakszervezet fiataljai szintén áprilisban tartották meg alakuló közgyűlésüket. A famunkás és a könyvkötő szakmák ifjúmunkásaival együtt 11 szakszervezetben már bizonyíthatóan működött 1945 tavaszán egy vagy több ifjúmunkáscsoport.

Miért éppen ezekben a szakmákban alakultak meg elsőként a szakszervezeti ifjúsági csoportok? A termelőmunka beindulása mellett ez mindenekelőtt azzal magyarázható, hogy általában ezekben a szakmákban voltak hagyományai az ifjúsági munkának, illetve e szakszervezetek vezetésében jelentős volt a kommunista befolyás. Itt az üzemi bizottságok is hamarabb felismerték az ifjúsági munka fontosságát, és meg is találták e speciális tevékenységhez a kellő számú vezetőt. Ugyanakkor már elöljáróban szükséges rámutatnunk arra, hogy a munkásfiatalok szervezettsége nem azonosítható az ifjúmunkáscsoportokba belépők számával. Ugyanis nem jött létre minden olyan szakszervezetben ifjúmunkáscsoport, ahol fiatal szakszervezeti tagok voltak, illetve nem minden fiatal szakszervezeti tag lépett be a SZIT-csoportba.

1945 tavaszán néhány vidéki városban is alakult szakszervezeti ifjúmunkáscsoport. Szegeden főleg a szakszervezeti tagság növelése és a fiatal dolgozók sajátos problémáinak megoldása érdekében szorgalmaz-

ták az ifjúmunkások szervezését. Május végén, június elején a szakszervezeti bizottság székházában berendezett ifjúsági helyiségben alakult meg az első vidéki szakszervezeti ifjúmunkáscsoport.[17]

Debrecenben május végétől hívták össze megbeszélésre a fiatal segédeket, gyári ifjúmunkásokat és tanoncokat a szakszervezet székházába.[18] Júniustól hetenként tartott taggyűlést a város szakszervezeti ifjúmunkáscsoportja. Hamarosan azonban egyre inkább csak egy-egy szakma ifjúmunkásai és tanoncai gyűltek össze, hogy speciális szakmai problémáikat megtárgyalják. Ezek a megbeszélések hatásos formának bizonyultak a dolgozó fiatalság összefogására, nevelésére.

Miskolcon a szakszervezetek kerületi titkársága május 28-án hívta össze a városi és a vasgyári munkásifjakat. A gyűlés résztvevői sajátos problémáikra hivatkozva azzal a kívánsággal álltak elő, hogy „a munkásifjúság a MADISZ-on kívül is tartson összejövetelt".[19] Gyűléseiken főleg szakmai továbbképző előadások hangzottak el.

A Szaktanács Ifjúsági Titkárságának Győrbe küldött megbízottja június első felében látott hozzá az ifjúmunkások, főleg a vasasok szervezéséhez. Noha az első hónapban több megbeszélést is tartottak, csak egy viszonylag kis létszámú csoportot sikerült létrehozni a Vagongyárban. A SZIT-megbízott jelentésében főleg a fiatal segédek értetlenségéről panaszkodott.[20] Az ificsoport a tanoncok részére szakmai tanfolyamokat kezdeményezett, és bérkérdésekben képviselte az ifjúmunkások érdekeit.

Pécsett július végén kezdődött a szakszervezeti ifjúsági csoportok szervezése.[21]

A szakszervezeti ifjúság e vidéki csoportjai nem a munkahelyeken, hanem a szakszervezetek városi központjaiban tevékenykedtek, egyetlen szervezetbe tömörítve a különböző foglalkozású, elsősorban a kisiparban dolgozó ifjúmunkásokat. Van azonban olyan vidéki nagyüzemről is tudomásunk — pl. a Péti Nitrogénművek Rt. —, ahol az üzemi bizottság már 1945 első felében ifjúmunkáscsoport alakításával foglalkozott.[22]

A vidéki szakszervezeti fórumok nemegyszer az Ifjúsági Titkárság tudta nélkül kezdeményezték az ifjúmunkáscsoportok megalakítását. A titkárság ezeket a helyi próbálkozásokat a közlekedési nehézségek miatt nemigen tudta támogatni.

A szakszervezeti ifjúmunkáscsoportok szervezése — amit főként azok a kommunista fiatalok kezdeményeztek, akik korábban is a szakszerveze-

tek ificsoportjaiban dolgoztak, élvezve az üzemi bizottságok támogatását – kezdetben tulajdonképpen ellentmondott a párt hivatalos elképzelésének, mivel a munkásifjak tömörítését az MKP eleinte kizárólag a MADISZ-ban tartotta helyesnek. Ez az ifjúsági mozgalomban hamarosan problémákat okozott. „Sok esetben voltak parázs viták a szakszervezeti ifjúságot és a MADISZ-t egyazon üzemben szervezők között" – hangoztatta Nonn György a budapesti ifjúsági munkát értékelő március 11-i jelentésében, amelyet jellemző helyzetképpel fejezett be: „Egyidőben tartanak üléseket, egymástól akarják elszipkázni az ifiket, és persze az az eredmény, hogy az ifik tömegei szervezetlenül maradnak."[23]

A MADISZ-központ 1945. március 17-i kommunista aktívaülése – érzékelve a kibontakozó szervezés gondjait – közvetlen és feltétlen megoldandó feladatnak tekintette „a szakszervezeti ifjúsági mozgalom és a MADISZ közötti viszony kérdésének a megoldását". Úgy határoztak, „meg kell szüntetni a két szervezet közötti súrlódásokat és a káros versenyt".[24]

Az MKP Központi Vezetősége 1945. március 28-án foglalkozott a MADISZ tevékenységével és feladataival, s konkrét intézkedéseket hozott a szövetség tömegbefolyásának növelése, az ifjúsági munka megjavítása érdekében. Határozatban rögzítette többek között azt is, hogy „a [MA]DISZ megerősítésére be kell vonni a szövetségbe a szakszervezeti ifjúság tömegeit".[25]

A kommunista ifjúsági vezetők 1945. március 31-én az MKP Titkárságának küldött előterjesztésükben azt panaszolták, hogy Kovács István, illetve Apró Antal és Kossa István véleménye nem egyezik a MADISZ és a szakszervezeti ifjúsági mozgalom feladatainak meghatározásában. „Annak idején Kovács elvtárs azt javasolta a párt ifjúsági megbízottjának, hogy a szakszervezeti ifjúsági mozgalom az üzemekben állítsa fel helyi ifjúsági csoportjait, azonban a politikai nevelést ezeknek ne a szakszervezet adja meg ... Apró elvtárs később azt kívánta, hogy a MADISZ ne foglalkozzék a nagyüzemi munkásifjúsággal, ezt teljes egészében engedje át a szakszervezetnek ... Kossa elvtárstól egy beszélgetésben ugyanezt a véleményt hallottuk..."[26] – írják a jelentők. Ez az ellentmondásos helyzet, a pártközpont szervezési osztálya vezetőjének, Kovács Istvánnak, illetve a szakszervezeti osztály élén álló Apró Antalnak és Kossa Istvánnak, a Szaktanács kommunista főtitkárának eltérő véleménye nyilvánvalóan zavart okozott az ifjúsági mozgalom szervezésében.

1945. április 4-én került az ifjúsági mozgalom témája a párt Titkársága elé. A Titkárság támogatta a szakszervezeti ifjúsági csoportok szervezését. Gerő Ernő, aki a Központi Vezetőség referátumát tartotta, kijelentette: „Az üzemekben az ifjúságot szervezzék a szakszervezetek. A szakszervezeteknek legyen meg a maga ifjúsági mozgalma."[27] Az MKP vezetői azonban nem tartották célszerűnek, hogy a MADISZ-ban csak a gyárakon kívüli ifjúság tömörüljön, ezért hangsúlyozták: „Nem lenne helyes a MADISZ kizárása az üzemekből." A két szervezet feladatát így határozták meg: „A szakszervezeti ifjúsági mozgalom kifejezetten az ifjúság szakmai képzésével, szakmai továbbképzésével és anyagi érdekeinek védelmével foglalkozzon. Az oktatást, kulturális munkát és szórakozást a MADISZ adja meg a munkásifjúság számára."[28] A kettős szervezés megerősíti az ifjúsági munkát, vélte Gerő Ernő.

Ez a párthatározat sok probléma forrása lett, születésétől kezdve gondokat okozott a két szervezetnek. Ugyanis elismerte a szakszervezeti ifjúsági csoportok szükségességét, de feladatkörüket túlságosan szűkre szabta, a MADISZ-szal való munkamegosztást pedig mechanikusan értelmezte. Nem vette figyelembe, hogy egy ifjúsági szervezet mozgalmi életében lehetetlen elválasztani a nevelési feladatokat az érdekvédelemtől, a szakmai képzést az ideológiai neveléstől, sőt a sporttól, a szórakozástól sem, mert ezek a gyakorlatban komplex módon jelentkeznek.

Az MKP Központi Vezetősége 1945. május 15-én közzétette az ifjúsági munkáról szóló irányelveit. A dokumentum megerősítette, hogy az MKP az egységes ifjúsági mozgalom elvét tartja követendőnek, emellett egyaránt szükségesnek tartja és támogatja a MADISZ és a SZIT tevékenységét. Az irányelvek, tükrözve ezt a kettősséget, leszögezik: „Egy olyan ifjúsági tömegszervezetet kell létrehozni, amelyik képes magába tömöríteni az ifjúság egészét, tekintet nélkül arra, hogy munkás, paraszt vagy értelmiségi foglalkozásúak ... első teendőnk az ifjúság különböző rétegeinek egy közös szervezetbe való tömörítése." A dokumentum a továbbiakban kifejti: „A MADISZ nem nélkülözheti a munkásifjúságot... A munkásifjúságnak kell képeznie a mozgalom alapját...", majd utal arra, hogy „egyúttal támogatni szükséges a munkásifjúságnak szakszervezeti ifjúmunkáscsoportokba való tömörítését gazdasági érdekeik védelméért". Ezután a két szervezet együttműködésének fontosságára hívja fel a figyelmet.

Az MKP véleménye az volt, hogy az egységes ifjúsági mozgalom azon

áll vagy bukik, megtalálják-e a MADISZ és a SZIT együttműködésének alapjait. „...a MADISZ nem mondhat le az üzemi ifjúságról", de „a MADISZ nem szervezhet szakmai csoportokat, ez a szakszervezet feladata" – hangzik az állásfoglalás. „A szakszervezeti ifjúmunkásmozgalom közvetlen célja az ifjúmunkások gazdasági érdekeinek védelme, szakmai képzése és továbbképzése" – vélte változatlanul a pártvezetés.

Az MKP a két szervezet kapcsolatának biztosítására a MADISZ kommunista tagjait kérte fel, egyúttal megbízva őket azzal, hogy végezzenek nevelő munkát a szakszervezetek ificsoportjaiban. Az irányelvek arról is szóltak, hogy a szakszervezeti fiatalok szórakozási lehetőségeit a MADISZ teremtse meg kultúrcsoportok alakításával, táncdélutánok rendezésével stb. A párt elképzelése szerint „a szakszervezeti ifjúmunkáscsoportok hagyományokkal rendelkező nevelő és kultúrmunkáját óvatosan és körültekintéssel kell részben átalakítani, részben beolvasztani a MADISZ megfelelő munkakörébe. A szakszervezeti nevelő munka így szakmai és gazdasági kérdésekre korlátozódna."[29]

A párt májusi irányelveinek kettősségét tükrözte a Szaktanács Ifjúsági Titkárságának május 16-i – a szakszervezeti ifjúsági csoportok szervezéséről szóló – állásfoglalása is, amely egyebek között kimondta, hogy vidéken is kell létesíteni szakszervezeti ifjúmunkáscsoportot „a különleges gazdasági problémák megoldására". Viszont „a szakszervezeti ifimozgalom megindításáért és vezetéséért a vidéki MADISZ a felelős".[30]

Jóllehet a két ifjúsági szervezet politikai célkitűzései egybeestek, pontosabban a szakmai ificsoportok nem hirdettek meg önálló politikai programot és főleg érdekvédelmi feladatokkal foglalkoztak, a két szervezet kapcsolatának az MKP irányelveiben körvonalazott formája az együttműködést nehézkessé, tisztázatlanná tette. Ebben különösen azok a nézetek játszottak szerepet, amelyek a szakszervezeti ifjúmunkáscsoportok létezését szükségesnek tartották ugyan, de inkább csak a MADISZ fiókintézményeként. Végül is a mozgalmi élet gyakorlata, az ifjúságpolitikai helyzet változása és különösen az ország gazdasági helyzete módosította az eredeti elképzeléseket, megteremtve az együttműködés kedvező feltételeit.

Az üzemekben, gyárakban megalakuló ifjúsági csoportok – amelyek száma május végén már elérte a százat, aktív tagjaik létszáma csoportonként 20–200 fő körül mozgott[31] –, továbbá a megnövekedett feladatok

ugyanis a Szaktanács Ifjúsági Titkárságát hamarosan mozgalmi központtá fejlesztették. Kossa István a Szaktanács 1945. április 20-i ülésén bejelentette, hogy Petrák Ferenc ifjúsági titkárnak segítségre van szüksége. A Szaktanács ekkor nevezte ki a felszabadulás előtti vasas ifjúmunkáscsoport vezetőjét, Dénes Istvánt ifjúsági titkárhelyettessé. 1945 májusában került a Szaktanács Ifjúsági Titkárságára a kommunista Láng György is, aki szintén a vasas ifjúmunkáscsoportban dolgozott a felszabadulás előtt.

A SZIT Szervező Bizottsága, amely a kibontakozó munkát irányította, május 3-i ülésén megvitatta az ifjúsági mozgalom általános kérdéseit. Dénes István itt az MKP áprilisi titkársági ülésének szellemében továbbra is azt hangsúlyozta, hogy a MADISZ politikai, a „SZIT pedig gazdasági mozgalom, amely az ifjúság közvetlen érdekvédelmével foglalkozik a szakmákban és az üzemekben, vagyis a tanonckérdésekkel, a bérkérdéssel, a munkaidővel, a szakmai továbbképzéssel és a marxista neveléssel". Kitért arra is, hogy a szakszervezeti ifimozgalomban olyan gyengeségek fedezhetők fel, mint a „széttagoltság, az egyoldalú kultúr- és oktatói munka, az üzemi szervezés, valamint a különféle akciók elhanyagolása".[32]

Májusban megalakult a különböző szakszervezetek ifjúsági titkáraiból a SZIT Végrehajtó Bizottsága, amely az ifjúsági csoportok megszilárdítását tűzte ki céljául. A Végrehajtó Bizottság rövid idő alatt jelentős irányító testületté fejlődött, fontos elvi és gyakorlati kérdések egész sorát tárgyalta meg. Így például a májusi ülésen ismertették az ifititkárok előtt a tanonctörvényt előkészítő rendeleteket, valamint az új kollektív szerződéssel kapcsolatosan a fiatal munkások bérezési problémáit. A végrehajtó bizottsági üléseken rendszeresen beszámoltak a Szaktanács ifjúmunkások részére indított szakmai továbbképző tanfolyamainak helyzetéről és az ifjúmunkások részvételéről a különféle rohammunkákban. A VB tagjai megtárgyalták a SZIT tagdíjrendszerének tervét, az ifjúsági sajtó terjesztésével kapcsolatos feladatokat stb. Mindez arról tanúskodik, hogy a mozgalom már kezdte kialakítani önálló szervezeti kereteit.

Amilyen mértékben kiépültek a keretek, oly mértékben kapcsolódott be az ifjúmunkás-mozgalom szervezetten az ország politikai életének vérkeringésébe. 1945 tavaszán—nyarán a legalapvetőbb kérdés az ország gazdasági életének újraindítása volt. Ennek előmozdításából az ifjúmunkások szervezeteinek is ki kellett venniök a részüket. E követelmény

felismerése tükröződik abban, hogy a Magyar Kommunista Párt 1945. május 20–21-i, első legális országos értekezletén Dénes István felszólalásában kiemelte: „A termelés rohammunkájában az ifjúságnak elöl kell haladnia. Nemcsak azért érezzük magunkat felelősnek – hangsúlyozta –, miként vesszük ki részünket az ifjúsági feladatok elvégzéséből, hanem azért is, hogy arra neveljük az ifjúságot, vegye ki részét a termelésből..."[33]

A SZIT különféle módokon törekedett bevonni a munkásfiatalokat az újjáépítésbe. A fővárosi ifjúmunkások részt vettek a hasznos ipari nyersanyagok összegyűjtésében. Az iparügyi miniszter 1945. május 18-i rendeletét követően Nagy-Budapest területén a fiatalok mintegy 40 vagon üvegtörmeléket gyűjtöttek össze beolvasztásra. Noha ebben a fő szerepet a MADISZ játszotta, a SZIT is közreműködött. A csepeli Weiss Manfréd-gépgyár (WM) tanoncai éjjeli munkát és 12 órás munkanapot vállaltak a Vörös Hadsereg megrendelésének teljesítésére. A pécsi asztalosipari tanoncok közül többen heti négy óra különmunkát ajánlottak fel a vagonok rendbe hozására, és példájuk követésére szólították fel az ifjúmunkásokat. A budapesti tanoncfiatalok júniusi értekezletükön elhatározták, hogy a vidéken toborzott ifjúmunkások fővárosi otthonának anyagi alapját saját munkájukkal teremtik elő. A *Szabad Nép* értesülése szerint heti két és fél órai plusz munkáért járó munkabérüket fordították erre a célra.

A közlekedés újjáépítésében különösen jelentős feladatokat betöltő csepeli WM és a Magyar Állami Vas-, Acél- és Gépgyárak Rt. (MÁVAG) páros versenyében a szakszervezeti ifjúmunkáscsoportok tagjai kiemelkedő eredményeket értek el. Az István-telki főműhely fiatal dolgozói a vasutasok júniusi nagy munkaversenyében tettek tanúbizonyságot áldozatkészségükről. A Magyar Optikai Művek (MOM) tanoncai szabadságukból egy hetet arra fordítottak, hogy az üzem legfontosabb munkáinak elvégzéséhez segítséget nyújtsanak.

Bár országos felmérés nem készült arról, hogy a munkásságon belül a fiatalok pontosan milyen arányban működtek közre a helyreállítás, az újjáépítés különböző munkálataiban, az említett adatok, források, továbbá különféle visszaemlékezések tanúsága szerint általában derekasan részt vettek azokban. Kivette részét az ifjúmunkásság az üzemek helyreállításából, az első szabad május elseje tiszteletére indult munkaversenyből ugyanúgy, mint a közlekedés újraindításából, a vasút, a hidak újjáépítésé-

ből. Az ifjúságnak ez a rétege volt az, amely — mondhatjuk — a legközvetlenebbül és a leghamarabb járult hozzá a népi demokratikus átalakulás anyagi alapjainak megteremtéséhez. A munkásifjúság vezető szerepe ebben a vonatkozásban így már ez időben megmutatkozott.

Törekvés a munkáspártok befolyása alatt álló ifjúsági szervezetek együttműködésére 1945 nyarán

A Kommunista Párt 1945. áprilisi és májusi állásfoglalásai alapján a MADISZ és a Szaktanács Ifjúsági Titkársága számos közös politikai megmozdulást szervezett. Május 1-én a MADISZ és a SZIT táblái alatt felvonuló fiatalok, javarészt munkások, megmutatták Budapest lakosságának, hogy szervezeteik már tömegeket tudnak mozgósítani.

Június elején a MADISZ nagyszabású országos ifjúsági demonstrációra készült az ifjúsági egység jegyében. A SZIT május végén az üzemi ifjúsági csoportok között termelési versenyt kezdeményezett az ifjúság napjának megünneplésére, s ennek szervezését a MADISZ-szal is összehangolta. Az ifjúmunkáscsoportoknak az ifjúsági napra felajánlott vállalásai kiterjedtek a kultúrmunka, a szervezés és a termelés területére. A SZIT ezenkívül az ifjúsági nap alkalmából a Néprajzi Múzeum néhány épségben maradt termében az ifjúmunkások munkáiból kiállítást rendezett, melyet a csoportok tevékenységének fellendítésére is igyekezett felhasználni.

Az együttműködés ilyen formái azonban önmagukban nem oldották meg az MKP szervezeti koncepciójának ellentmondásaiból fakadó problémákat. A különböző pártok ifjúsági szervezeteinek léte és a fiatalság tömegeiért fellángoló politikai küzdelem a Kommunista Pártot ezért arra késztette, hogy az ifjúsági egység megvalósításának új lehetőségeit keresse. 1945 közepére felismerte kizárólag a MADISZ-ra épített elgondolásának ellentmondásosságát és egyben a változtatás szükségességét is. Ebben a helyzetben az MKP a SZIT-ben találta meg azt a formát, amelyben a munkásifjúság egysége megteremthető. A SZIT vált gyakorlatilag a gyári fiatalok ifjúsági szervezetévé, s mint ilyen, önállóvá fejlődött, bár politikailag nem hirdetett különállást, nem dolgozott ki a MADISZ-étól eltérő politikai programot, és feladatai végrehajtásában is törekedett a munkamegosztásra.

Néhány kommunista vezető — mint például Sebes István, aki akkoriban az MKP tömegszervezeti osztályán dolgozott — viszonylag hamar

felismerte, hogy az élet módosítja a kezdeti felfogást a SZIT-ről, a MADISZ és a SZIT kapcsolatáról. Ezt részletesen ki is fejtette 1945 júniusában: „A szakszervezeti ifjúsági mozgalommal kapcsolatban bizonyos mértékig változtatni kell az eddigi álláspontokon. A munkásifjúság jelentékeny része a MADISZ-ba nem akar bemenni... Ugyanakkor szívesen részt vesznek a szakszervezeti ifjúmunkáscsoportok munkájában. Az is kitűnt az eddigiek során, hogy a nevelés és a kultúrmunka nélkül a szakszervezeti ifjúsági mozgalom nem tudja eléggé lekötni tagjait. Ezenkívül a szakszervezeti ifjúsági mozgalom régebbi kultúr- és nevelő munkájának a hagyományait nem lehet egyik napról a másik napra eltüntetni. Kétségtelen, hogy ez a felfogás, miszerint a szakszervezeti ifjúsági mozgalom csak a gazdasági érdekvédelemmel foglalkozzon és minden egyebet a MADISZ-tól kapjon, egyelőre nem vihető keresztül." Megállapította: „A szakszervezeti ifjúmunkáscsoportok nevelő és kultúrmunkája nem csökkenthető anélkül, hogy maguknak a szakszervezeti ifjúmunkáscsoportoknak a vonzerejét ne csökkentené. Viszont az ifjúmunkások, akik távol maradnának emiatt a szakszervezeti ifjúmunkás-mozgalomtól, csak részben volnának megnyerhetők a MADISZ számára."[34]

1945. június közepén a kommunista ifjúsági vezetők értekezlete az egységhez vezető út keresésének jegyében ült össze. Megvitatták az ifjúsági egységért folytatott harc eredményeit és hiányosságait. Az ifjúsági aktíváülésen elhangzott beszámoló fellépett a MADISZ munkájában tapasztalható gyengeségek ellen, és a SZIT-tel, valamint más demokratikus ifjúsági szervezetekkel való együttműködés erősítését tűzte ki célul. „Az egység útja kétségtelenül az, hogy először meg kell teremteni a kereteket, és akkor meg fogjuk találni az együttműködés útját a nem reakciós ifjúsági szervezetekkel."[35]

A Kommunista Párt 1945 nyarán már voltaképpen lemondott arról, hogy ifjúsági politikáját kizárólag a MADISZ-ra támaszkodva valósítsa meg, és lépéseket is kezdeményezett a demokratikus ifjúsági rétegek nevelésének erősítésére. Ezt a koncepciót azonban — bizonyos objektív és szubjektív okok miatt, amelyekre még vissza fogunk térni — nem lehetett gyorsan kibontakoztatni.

Az MKP azon törekvése, hogy közelebb kerüljön a nem kommunista ifjúsági tömegekhez, valamint a MADISZ és más demokratikus ifjúsági szervezetek közötti kapcsolatok javítása kedvező feltételeket teremtett a MADISZ, a SZIT és a SZIM együttes tevékenységéhez. A két munkás-

párt megegyezése, az összekötő bizottság működése, a szakszervezeti csoportok megerősödése nemcsak az üzemekben, hanem a Szaktanács Ifjúsági Titkárságában is elősegítette a kommunista és szociáldemokrata fiatalok közeledését és javuló együttműködését.

Az üzemek fiatalságának jelentékeny érdeke fűződött a szakszervezeti ifjcsoportok kiépítéséhez, a munkahelyi problémák megoldása ugyanis többnyire a szervezet erejétől függött. Az ifjcsoportok tevékenységének eredményessége viszont nagyrészt a kommunista és a szociáldemokrata munkások összefogására alapuló üzemi bizottságok támogatásán múlt. A szakszervezeti ifjúmunkáscsoportok és a két munkáspárt együttműködése között szoros kapcsolat állt fenn, annál is inkább, mert a két munkáspárt már jóval korábban közös szakszervezeti vezetésben állapodott meg.

A SZIT és a SZIM között megalakulásukkor nem alakult ki szoros mozgalmi kapcsolat. A szociáldemokrata ifjúsági vezetők eleinte nem kapcsolódtak be a SZIT irányításába, hanem pártifjúsági szervezetet igyekeztek létrehozni az üzemekben is. A SZIT vezetőségében így kommunista fiatalok foglaltak helyet, akik az üzemi SZIM-csoportok megalakítását sokszor automatikusan a munkásegység ellen irányuló lépésnek minősítették. Ennek ellenére a szociáldemokrata fiatalok első fővárosi nagygyűlésén a Szaktanács Ifjúsági Titkársága delegációval képviseltette magát. Láng György, a SZIT egyik kommunista vezetője fel is szólalt a június 17-i szociáldemokrata ifjúsági aktíván.

A demokratikus ifjúsági szervezetek együttműködése azonban továbbra sem volt mentes a súrlódásoktól. A SZIM-csoportok kiépítése és tevékenysége főleg a MADISZ szervezeti erősödését hátráltatta. Amellett 1945 nyarán, amikor a kisgazdapárti fiatalok támogatását élvező egyházi ifjúsági szervezetek kampányt indítottak a MADISZ elszigetelésére és lejáratására, a SZIM tagjai közül sokan csatlakoztak az akcióhoz. A SZIT júniusi VB-ülésén Hollós Ervin az ifjúsági egység zavaró tényezőit elemezve rámutatott a MADISZ elszigetelését célzó reakciós összefogás veszélyére, s körvonalazta azokat az ifjúságpolitikai elgondolásokat, amelyek végrehajtásában a SZIT-re különleges feladat vár. Ez időre érett be ugyanis az MKP-ban az a koncepció, hogy a munkásifjúság egységét szakszervezeti keretek között, a két munkáspárt fiataljainak együttműködésével kell biztosítani. Ez a korrigált kommunista ifjúságpolitikai koncepció feltételezte, hogy a SZIT és a MADISZ munkakap-

csolatának korábban rögzített alapelveit felülvizsgálják, valamint azt is, hogy – a SZIT-nek a SZIM-mel való súrlódását csökkentve — szociáldemokrata ifjúsági vezetők is vegyenek részt a SZIT irányításában. A SZIT felső vezetésének fokozatos kiegészítése szociáldemokrata ifjúsági vezetőkkel már azt is jelzi, hogy a kommunisták kezdték megtanulni az együttműködést politikai szövetségeseikkel, leküzdve a nehézségeket, amelyek forrása a szociáldemokratákon kívül saját soraikban is kereshető.

A szervezés kiterjesztése és összehangolása érdekében a SZIT 1945 nyarán a fővárosban területi központokat hozott létre, amelyek élén szervező bizottságok álltak. Ilyen bizottság alakult Angyalföldön, Zuglóban, Kőbányán, Lágymányoson, Óbudán, Újpesten, Kispesten, Csepelen és a Belvárosban. „Feladatuk, hogy a mozgalom szervezését segítsék, a csoportokkal közvetlen kapcsolatot tartsanak, és megalakítsák a csoportokat azokban az üzemekben, ahol még nincsenek."[36]

A területi szervező bizottságokkal egyidejűleg, 1945 júliusában alakult meg a SZIT ideiglenes vezetősége, amelyet a VB választott meg. Új emberek kapcsolódtak be a vezetőségbe, s ez lehetővé tette a munkamegosztást. Rövidesen kialakultak a különböző feladatkörök. Az ideiglenes vezetőség tizenegy tagja közül tíz kommunista és egy szociáldemokrata volt.[37]

A vezetőség tizenegy tagja és a szakmai ifititkárok által alkotott Végrehajtó Bizottság kéthetenként tartotta megbeszéléseit, csakúgy, mint az üzemi és helyi csoporttitkárokat összefogó területi szervező bizottságok. A központi és a helyi vezetőségek funkcionáriusai havonta egyszer találkoztak. Az irányításnak ez a mechanizmusa augusztustól alakult ki.

Az SZDP ekkor kezdett nagyarányú szervező kampányba a dolgozó fiatalság körében. Lányi Béla, a SZIM országos titkára 1945 augusztusában kijelentette, hogy „főként a munkásifjúságot igyekszünk megnyerni mozgalmunk számára".[38] A tagtoborzás első hónapjainak eredményei arról tanúskodtak, hogy a SZIM-nek különösen a kisüzemi és a kisipari fiatalok között sikerült tért hódítania, ezenkívül néhány gyárban és vidéki ipari centrumban is alakultak alapszervezetei.

Ezzel párhuzamosan a szociáldemokrata ifjúsági vezetés kezdett fokozott figyelmet fordítani a szakszervezeti ifjúsági csoportokra is, s törekedett erőteljesebben részt venni a SZIT vezetésében, nagyobb pozíciót biztosítani ott az SZDP számára. A szociáldemokrata ifjúsági vezetőket

voltaképpen az sarkallta és késztette a szakszervezeti ifjúsági munkára, hogy erőfeszítéseik ellenére sem sikerült kellő számú ifjúmunkást megnyerniök a SZIM-nek. Erről tanúskodik Baranyai Tibornak a Szociáldemokrata Párt vezetőségéhez írt beszámolója is: „1945. június–július hónapban mint a párt üzemszervezési osztályának az alkalmazottja végeztem ifjúsági üzemszervezést. Eközben csakhamar rá kellett jönnöm arra, hogy az üzemek helyzete, az üzemi bizottságok magatartása, az anyagi támogatás, a politikai támogatás és a megfelelő vezetőink hiánya, végül az ifjúmunkásságnak a politikától való tartózkodása mind-mind olyan nehézségek, amelyek nagymértékben nehezítik, sőt kizárják azt, hogy minden üzemben SZIM-csoport alakulhasson, illetve működhessen. Az ifjúmunkásság többsége ebben az időben még pártonkívüli volt, és a már párttagok 80%-a a Kommunista Párthoz tartozott. Elvtársainkkal, a szakszervezeti vezetőkkel való beszélgetések, személyes tapasztalataink meggyőztek arról, hogy csak egy út van a közömbös és bátortalan ifjúmunkásoknak a pártba való beszervezésére és ez a szakszervezet... Hogyan lehetséges ez? A szakszervezeten, az üzemi ifjúsági csoporton belül. Mi tehát a teendő? Bekapcsolódni a szakszervezeti ifjúmunkásmozgalomba... így mentem át augusztus 1-én a Szaktanácshoz dolgozni."[39]

A Szaktanács 1945. augusztus 4-i kibővített ülésén beszámoltatta a SZIT vezetőségét, amely akkor már 18 szakszervezeti és 85 üzemi csoporttal tartott kapcsolatot. Petrák Ferenc a Szaktanács elé terjesztett jelentésében a következőképpen vázolta fel az ifjúmunkás-mozgalom feladatait: „... lássa el a dolgozó ifjúság gazdasági érdekvédelmét, növelje szervezettségét, emelje osztályöntudatát, mélyítse el kultúr- és sportéletét, kapcsolja össze az ifjúság többi rétegével, valamint vonja be fokozatosan az újjáépítés munkálataiba."[40] Ez a célkitűzés már tulajdonképpen egy ifjúsági tömegszervezet perspektíváját villantotta fel.

A szervezet munkájában azonban akkortájt még sok volt a gond. A SZIT-központnak rendet kellett teremtenie irányító munkájában, ki kellett alakítania a vezetés helyes munkamódszerét. A helyzetet jól tükrözi a következő elhatározás: „A Központi Vezetőség minden tagja lehetőleg tartsa be a saját maga reszortját, ne fogjon bele minden munkába összevissza. Nem lehet, hogy bizonyos határozatok csak papíron maradjanak. A Központi Vezetőség munkáját is ellenőrizni kell. A vezetőség minden reggel megbeszéli a napi munkát. Mindenki felel

azért, amit nem intézett el. Szigorúan ellenőrizni kell a csoportvezetőségeket."[41]

A SZIT vezetősége augusztus végén arra a következtetésre jutott, hogy az ifjúmunkáscsoportok mozgalmi életének fellendítésére, irányításának javítására és az ifjúmunkásegység erősítésére hosszabb időszakra szóló tervet kell kidolgoznia. Az augusztus 27-i vezetőségi ülés a munkaterv kapcsán kritikusan szemlélte mind a kommunista, mind a szociáldemokrata fiatalok mozgalmi munkáját.[42] A mozgalom érdekei azt sürgették, hogy a két munkáspárthoz tartozó ifjúmunkások közösen szilárdítsák meg szervezetüket. A vita után jóváhagyott munkatervet a vezetőség az ifjúmunkás-vezetők tanácskozása elé tárta megvitatás végett.

A vasasmunkásotthont megtöltő 300 nagy-budapesti ifjúmunkás-vezető szeptember 15-i első találkozóját a szakszervezetek központi sajtóorgánuma — kissé túlozva — fordulópontként értékelte a szervezet fejlődésében.[43] A tanácskozás első felszólalója, Baranyai Tibor hangoztatta a kommunista és a szociáldemokrata ifjúmunkások barátságának és együttműködésének fontosságát, majd kijelentette: „Én azt látom, hogy még ma is, a felszabadulás után tíz hónappal, csak ott erős a mozgalom, ott áll jól a szervezett munkásság ügye, ahol a vezetésben becsületes arány alapján vesznek részt a kommunista és a szociáldemokrata munkások."[44]

A mondanivalóján végigvonuló gondolat kétségtelenül kedvezett a rivalizálásnak. Igaz, a kommunista SZIT-vezetők nem voltak mindig kellően körültekintőek és rugalmasak e lényeges kérdésben, sokszor mereven ragaszkodtak pozícióikhoz. Tudnunk kell azonban, hogy a pozíciók megszerzése, illetve az ahhoz való ragaszkodás akkoriban természetes eleme volt a politikai befolyás alakításának. Azt is szükséges megjegyeznünk, hogy a paritás kérdése bizonyos szempontból mesterkélt probléma volt, hiszen az erőviszonyok a két munkáspárt között állandóan változtak, s az együttes küzdelem sodrában a szociáldemokrata munkásfiatalok közül mind többen kerültek a kommunisták vonzásába.

A SZIT háromhónapos munkaprogramjának előadója Lajtai Vera volt. A tervezet készítői részletesen rögzítették a szervezési, a tanoncügyi, az újjáépítési, a szakoktatási, a propaganda-, a kulturális és a sportmunka feladatait. Noha a tervezet talán túl sokat markolt és nem számolt reálisan a csoportok helyzetével és erejével, alkalmas keretet teremtett a mindössze néhány hónapja dolgozó ifjúmunkás-vezetőségek részére.

A munkaprogram hibája leginkább abban rejlett, hogy aprólékosan és túlságosan a szervezési kérdésekre koncentrálva tárgyalta a részfeladatokat, s így nem tudott elegendő segítséget nyújtani a tömegmunka javításához. A tanácskozáson osztották ki a legjobb huszonegy ifjúmunkás-vezetőnek az első SZIT-tagkönyveket, amelyeket a szervezettség megerősítésére vezettek be.[45]

Az értekezlet résztvevői elfogadták a SZIT legfontosabb feladatait tartalmazó határozatot. „Mint szakszervezeti ifjúmunkás-vezetők... munkánkban nagy súlyt helyezünk a két munkáspárt fiataljainak szoros szervezeti együttműködésére. Fokozottabban részt veszünk — a terv szellemében — az ország újjáépítésében a rohambrigádok és a munkaverseny szervezése által. Arra törekszünk, hogy az ifjúmunkások kiváló szakmunkások és ugyanakkor ideológiailag is képzettek legyenek." Végül a határozat célul tűzte „a valóban erős, fegyelmezett, egységes ifjúmunkás-mozgalom kiépítését".[46]

A háromhónapos terv, a feladatok átgondolása a SZIT megerősödéséhez vezetett. A fővárosi mozgalmat sikerült szervezetileg megszilárdítani, amit elősegített a központban létesített szervezési osztály is.

A munkásfiatalok részvétele az 1945-ös választási küzdelemben. Harc a demokratikus ifjúsági szervezetek akcióegységéért

A Függetlenségi Fronthoz tartozó pártok 1945 júniusában állapodtak meg abban, hogy ősszel Budapesten községi, majd országos választásokat tartanak. Az MKP a választási eredményektől az újjáépítésben vállalt élenjáró szerepének, áldozatos harcainak elismerését várta. A fiatalabb korosztályok véleménynyilvánítása nemcsak a Kommunista Párt részére volt fontos. A koalíció többi pártja is erősítést és támogatást remélt az ifjúságtól.

Azok a fiatalok, akik a demokratikus hadseregbe önként jelentkeztek katonának, akik a romeltakarításban, az újjáépítésben, a meginduló termelésben tevékenyen részt vettek, akik a demokratikus ifjúsági szervezetek munkáját aktívan támogatták, nap nap után politikailag is állást foglaltak az új Magyarország mellett. Számuk azonban, bár nőttön nőtt, mégsem jelentette az ifjúság többségét, még a munkásfiatalokét sem.

A politikai aktivitás fokozódása jegyében rendezte meg kongresszusát 1945 szeptemberében a MADISZ. Nem volt közömbös, hogy kit támogat

a fiatalság. Nem véletlen tehát, hogy a kongresszuson az ország számos politikai vezetője és minisztere is megjelent.

A MADISZ kongresszusa állást foglalt az ország legfontosabb társadalmi, politikai és gazdasági kérdéseiben. „A jövő építéséhez el fogjuk takarítani a múlt romjait" – ez a jelszó hatotta át a kongresszus tevékenységét. A határozat állást foglalt amellett, hogy „a magyar ifjúság elsősorban a Szovjetunió, Jugoszlávia ifjúságával akar együttműködni, mert ezek fegyverrel kezükben az elsők között küzdöttek a fasiszta elnyomók ellen". Hitet tett „a demokrácia mellett, amely biztosítja a feudális maradványok felszámolását, megindítja az ország újjáépítését, lehetővé teszi a munkásság részvételét a hatalomban".[47] A SZIT, amely létrejötte óta hangsúlyozta, hogy politikai programja egyezik a MADISZ-éval, helyeselte és támogatta a kongresszuson elfogadott politikai irányvonalat.

Szeptember elején az ifjúsági egységtörekvések jegyében a MADISZ, a SZIT, a SZIM és a FISZ megállapodott abban, hogy a fasiszta sajtótermékek összegyűjtésére mozgalmat szervez. Az akciót kezdeményező MADISZ és SZIT nem titkolta: célja elsősorban az, hogy az ifjúság szervezetei a választások előtt tettekkel bizonyítsák a demokrácia melletti kiállásukat.

A politikai akciót nem volt könnyű végrehajtani, az ifjúsági szervezetek már a munka kezdetekor nehézségekbe ütköztek. Noha a főváros különféle szervei – a Nemzeti Bizottság, a rendőrség stb. – hivatalos eljárási joggal ruházták fel az ifjúsági szervezeteket, az akcióhoz még szeptember végén is hiányzott a miniszterelnökség hozzájárulása. S bár a munkáspártok és a szakszervezet minden erejükkel támogatták a gyűjtést, az akció az ifjúsági szervezetek minden igyekezete mellett sem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Ennek ellenére a MADISZ és a SZIT által kezdeményezett összefogás egy jelentős politikai kérdésben közelítette egymáshoz az ifjúsági szervezeteket. Más lapra tartozik, hogy a kiéleződő választási harc és a pártpolitikai küzdelmek viszont fékezték a politikailag amúgy is heterogén ifjúsági erők együttműködésének kialakítására tett kísérleteket.

A demokratikus ifjúsági szervezetek ellen elsősorban a katolikus egyház ifjúsági osztagai léptek fel nyíltan. Támadásaikat mindenekelőtt a MADISZ ellen összpontosították, vallástalannak és istentagadónak bélyegezték. Ezzel sok kisvárosban és faluban jelentősebb tömegeket tudtak a szervezettől eltávolítani.

A mezőgazdaságban dolgozó fiatalok nagy része ebben az időben még egyházi befolyás alatt állt, és ez mondható el a diákokról is. A tanoncok és fiatal segédek megnyeréséért is élénk tevékenységet fejtett ki a klérus. Körükben azonban korántsem aratott olyan sikereket, mint például az egyetemisták körében. A katolikus egyház ifjúsági szervezetének mégis sikerült — különösen vidéken — a munkásfiatalok viszonylag jelentős rétegére befolyást gyakorolni.

A KIOE vezetői — számolva a MADISZ és a SZIT érdekvédelmi tevékenységével — tisztában voltak azzal, hogy az egyesület a munkásifjúság szimpátiáját csak úgy tudja visszaszerezni, ha szót emel a szegény sorsú munkásfiatalok érdekeiért. Ezért kérték a tanoncok felszabadításának rendezését, képességvizsgáló és munkaközvetítő felállítását, szabadságidejük felemelését, a testi fenyítés eltörlését, fizetésük általános rendezését, oktatásuk reformját, tanulmányutakat, szakkönyvek kiadását és alapítvány létesítését a tehetséges tanoncok számára. Ugyanakkor követelték az „egyházi tanoncotthonok törvény által biztosított további függetlenségét és a tanonciskolai hitoktatás további tiszteletben tartását".[48] Az egyházi vezetés olyan fontosnak ítélte ezt a munkát, hogy 1945 októberében a KIOE megüresedett elnöki funkciójára Hamvas Endre csanádi megyés püspököt kérte fel. Egy hónappal később a budapesti érseki helytartó és Mindszenty hercegprímás az Actio Catholica révén egymillió pengőt folyósított a KIOE kasszájába.[49]

A Katolikus Dolgozó Lányok Országos Szövetségének helyi csoportjai nemcsak Budapesten folytattak élénk tevékenységet, hanem majdnem valamennyi fontosabb ipari városban is. A KDLSZ, akárcsak a KIOE, elsősorban érdekvédelmi céljait propagálta: „A Szövetség az iparban, a gyárakban, az üzemekben dolgozó asszonyok és lányok védelméért, támogatásáért dolgozik", egyszersmind „a vallási és erkölcsi élet elmélyítésére, a pápai körlevelek szellemében való szociális önképzésre, női és családi hivatásuk jobb betöltésére neveli tagjait".[50]

A KDLSZ hat budapesti és két vidéki otthonában mintegy 330 dolgozó lány lakott. A szövetség 1945 szeptemberétől háromezer példányban megjelenő lapot adott ki.

1945 őszén kiéleződött a harc a magyar társadalomban a követendő út kérdésében. Az osztályerők élesebben polarizálódtak, fokozódott a küzdelem a tömegek megnyeréséért. Ebben a helyzetben a kommunisták is erőteljesebben igyekeztek növelni a dolgozó ifjúságra gyakorolt befolyá-

sukat. Az MKP Központi Vezetősége 1945. szeptember végén Ifjúsági Titkárságot hozott létre azzal a céllal, hogy a MADISZ-ban és a SZIT-ben dolgozó fiatal kommunisták munkáját összefogja, hatékonyabbá tegye, s foglalkozzon a létszámban megnövekedett fiatal párttagok mozgalmi tevékenységével. A párt helyi vezetőségeibe külön ifjúsági titkár került. Feladata kiterjedt az üzem vagy terület tömegszervezeteiben dolgozó ifjú kommunisták munkájának támogatására, a pártszervezeten belül pedig a fiatal párttagok társadalmi tevékenységének ellenőrzésére.

Az Ifjúsági Titkárság első vezetője Hazai Jenő volt, 1946 márciusától pedig Hollós Ervin. Az Ifjúsági Titkárság, majd a későbbiekben létrejött, szélesebb körű Ifjúsági Bizottság jelentős érdemeket szerzett abban, hogy a párt általában idejében állást tudott foglalni az ifjúság különböző rétegeinek társadalmi, politikai, kulturális és szociális kérdéseiben. Segítette a gondok megoldását, és eredményesen mozgósította a különböző ifjúsági szervezetekben dolgozó kommunista ifjakat a párt ifjúságpolitikájának valóra váltására. A munkásifjúság politikai szerepének erősítésében is nagy része volt az Ifjúsági Titkárságnak.

A Szociáldemokrata Párt központjában ugyancsak létrejött az ifjúsági ügyekkel foglalkozó részleg. Ez főként a SZIM, továbbá a SZIT-ben dolgozó szociáldemokrata fiatalok politikai irányításával foglalkozott.

A fiatalok között végzett politikai munka fontosságát növelte a választási korhatár 20 évre történt leszállítása. Ez a lépés a munkáspártok kezdeményezésére — bár némileg illuzórikus meggondolásból — történt. „Vannak olyan vélemények, amelyek szerint sötétbe ugrást jelent éretlen gyerekeknek választójogot adni — mondta erről Révai József a nemzetgyűlés vitájában. — Mi ezeket a nézeteket nem valljuk... Mások néha azzal érvelnek, hogy Magyarországon az ifjúság mutatkozott a leginkább megfertőzöttnek a fasizmustól. Ebben egy szemernyi igazság van, de mi azt hisszük, hogy ezzel szemben az igazság nem az, hogy az ifjúságot kizárjuk, hanem bevonjuk a közéletbe. A demokrácia kötelessége az, hogy nevelje a választó tömegeket, köztük az ifjúságot is."[51]

A két munkáspárt — kommunista kezdeményezésre — a fővárosi törvényhatósági választásokon egységes munkásblokkban lépett a választók elé. Mivel a MADISZ formailag nem volt párthoz kötött ifjúsági szervezet, tagságát arra hívta fel, hogy a választásokon azt a pártot támogassa, amelyik a legkövetkezetesebben védi az ifjúság érdekeit és képviselőjelöltjei között fiatalokat is szerepeltet. A SZIT kimondottan a munkás-

pártok választási programját támogatta — egyezően a Szakszervezeti Tanács állásfoglalásával. A szeptemberi SZIT ifinapokon az előadók így fogalmaztak: „A fiatalok a munkáspártokkal szimpatizálnak, a mi feladatunk, hogy ez a szavazatokban is megmutatkozzék. Természetesen az ifjúság jogosan elvárja azt, hogy érdekeik képviseletében fiatalok is bekerüljenek a városházára és a parlamentbe, kérjük tehát a munkáspártokat, hogy jelöljenek fiatalokat is a választásokon. Választási jelszavunk: Munkásegységgel a munkástöbbségért! Fiatalokat a törvényhozásba! Szocialista Budapestet akarunk!"[52]

A munkáspártok programját támogató röpcédulákat nemcsak az üzemekben, hanem az utcákon is terjesztették az ifjúmunkások. „Politika és demokrácia" címmel a SZIT megjelentette saját kiadványát, amelyben a demokrácia melletti kiállásra, felelős politizálásra hívta fel a szavazati joggal rendelkező ifjúmunkásokat. A SZIT röplapot is kiadott, amelyen a közös munkáslistát és az azon indított SZIT-vezetőket népszerűsítette. Néhány nappal a választás előtt, szeptember 29-én a SZIT még választási nagygyűlést is rendezett a Vasas Székházban. A nagygyűlés résztvevői egyhangúlag elfogadott határozatukban kijelentették, hogy a „leghatározottabban állást foglalnak a dolgozók közös listája mellett, és a választások előkészületei, lefolyása alatt a legmesszebbmenően támogatják azt".[53]

A munkáspártok a jelölőlista összeállításakor erőteljesen figyelembe vették a fiatalság közéleti igényeit és rátermett képviselőit. A fővárosi kommunista törvényhatósági képviselőjelöltek egyötöde 30 éven aluli fiatal volt. A MADISZ és a SZIT tíz főt javasolt tagjai közül a fővárosi választások munkáspárti listájára.[54]

Az ifjúmunkás-szervezet választási tevékenysége is minden bizonnyal szerzett szavazatokat az egységlistának, különösen a munkáskerületekben és Pest környékén. Egészében véve azonban a fővárosi törvényhatósági — mint ahogy később a nemzetgyűlési — választások nem hozták meg a kommunisták által remélt eredményeket, a többséget a Független Kisgazdapárt szerezte meg. Ez bizonyos csalódást okozott az MKP-nak, s ugyanez mondható el az ifjúsággal kapcsolatos várakozásairól is. „A budapesti választások alkalmával nem sikerült az ifjúságot — noha ez nem elsősorban az ifjúmunkásokra vonatkozott — mozgósítani" — írta Orbán László a *Pártmunka* hasábjain.[55]

A választási küzdelem mindazonáltal politikailag megedzette a közéleti

tevékenységbe bekapcsolódó munkásfiatalok nagy részét. A SZIT előtt is világos lett azonban, hogy a fiatal munkások viszonylag széles köreit fogva tartó nacionalista, kommunistaellenes befolyás visszaszorításában, a klerikális reakció hatásának csökkentésében a szakszervezeti ifjúmunkáscsoportokra még igen nagy feladatok várnak.

1945 őszén a népi demokratikus forradalommal szembeszegülő erők fokozták propagandájukat. A válságos gazdasági helyzet és a közelgő tél az ifjúság nagy tömegeinek életkörülményeit is egyre elviselhetetlenebbé tette. A politikában járatlan emberek egy részére hatott a demokráciaellenes demagógia. Ebben a túlfűtött, kritikus helyzetben az MKP különös erővel szorgalmazta, hogy a SZIT lépjen fel az ifjúmunkások érdekében, leplezze le a reakció mesterkedéseit, harcolja ki követeléseit az állami szervektől, de olyképpen, hogy eközben a munkásifjúságot ne állítsa szembe az új hatalommal, hanem éppen ellenkezőleg, támogatójává tegye.

A SZIT fontosnak tartotta, hogy felhívja a kormányzat figyelmét: felelősséggel tartozik az újjáépítésben áldozatokat vállaló munkásifjúságért. Az október 20-i összvezetőségi ülésen a munkásfiatalok legégetőbb gazdasági és politikai követelései kerültek napirendre. Az itt hozott határozat utalt az ország nehéz helyzetére, amely rendkívül súlyosan érinti a magyar ifjúság tömegeit is. Ezután a SZIT vezetősége és Végrehajtó Bizottsága megfogalmazta legfontosabb követeléseinek tervezetét: „gazdasági, kulturális és politikai téren" kell megjavítani a munkásifjúság sorsát, és jobb életszínvonalat kell biztosítani az ifjúmunkásság részére.[56]

Az összvezetőségi ülés – folytatva a SZIT tavasz óta kibontakoztatott érdekvédelmi harcát – követelte a tanoncbérek rendezését, az üzemi természetbeni juttatások biztosítását, tanoncotthonok létesítését, valamint azt, hogy az üzemek nyújtsanak támogatást a SZIT szervezeteinek, többek között helyiséget biztosítva, továbbá megfogalmazta a SZIT-nek az ifjúmunkásság képviseletére vonatkozó igényeit is. A szakmai oktatásra, valamint a testi fenyítés eltörlésére, az éjszakai munka megtiltására vonatkozó követelésekkel együtt e fellépés alkalmas volt arra, hogy az ifjúmunkásság széles rétegeit felsorakoztassa a szervezet mögé.

A SZIT vezetése azt is megértette, hogy nem vívhatja meg egymagában harcát a siker reményében, csakis a többi haladó ifjúsági szervezettel közösen. Az összvezetőségi ülés résztvevői egyértelműen megfogalmazták, hogy „az ifjúsági célok eléréséhez feltétlenül szükséges a demokratikus ifjúsági szervezetek összefogása és az ifjúsági szervezetek harcos egysége",

éppen ezért elengedhetetlen, hogy a SZIT „fűzze még szorosabbra a kapcsolatát a haladó ifjúsági szervezetekkel".[57]

A SZIM támogatta a baloldali ifjúsági szervezetek október végi megbeszéléssorozatát, noha igyekezete főként saját pártja befolyásának növelésére irányult. A szociáldemokrata ifjúsági vezetők bekapcsolódása a SZIT vezetőségének munkájába ennek ellenére kedvező hatással volt a SZIT és a SZIM kapcsolatára, s ezen keresztül az ifjúmunkásság egységére. A kommunistáknak és a szociáldemokratáknak a szakszervezeti ificsoportokban kialakuló együttműködése döntően hozzájárult a különböző ifjúsági szervezetek összefogásához.

A kommunisták azt a taktikát követték, hogy az ellentámadások terepének helyes megválasztásával biztosítsák a fiatalok tömegeinek nyílt politikai fellépését, a reakciós ifjúsági erőket pedig olyan színvallásra kényszerítsék, amely leleplezi demokráciaellenes terveiket és felbomlasztja soraikat. Többek között ilyen volt a nélkülöző budapesti fiatalok megsegítésére indított mozgalom is, amely alkalmasnak látszott a MADISZ, a SZIT és a SZIM összefogására s a megtévesztett fiatalok leválasztására a reakció tömbjéről. Ezt az akciót — a SZIT-tel egyeztetve — a MADISZ kezdeményezte.

A MADISZ „Az ifjúság segélykiáltása a nemzethez" címmel felhívást intézett a kormányhoz a fővárosi ifjúság súlyos anyagi helyzetének és szociális problémáinak orvoslása végett. Ebben a következőket hangsúlyozta: „Bajban van Nagy-Budapest ifjúsága. A háború pusztításai, a közellátás nehézségei és a pénzérték romlása következtében a fiatalok elvesztették lábuk alól a talajt. Az ifjúmunkások tömegeinek nincsen megfelelő lakása, ellátása, ruhája. Bérük olyan alacsony, hogy a napi kenyérszükséglet fedezésére alig telik belőle..."[58] A felhívást — melyet a MADISZ röplap formájában kiadatott és lapja rendkívüli kiadásában is megjelentetett — néhány nap alatt több mint tízezer fiatal írta alá.[59]

1945. október 30-án az ifjúsági szervezetek képviselői tanácskozást tartottak, amelyen részt vettek a SZIT vezetői is. A tanácskozás résztvevői ifjúsági akcióbizottságot hoztak létre és dokumentumot adtak ki „Az ország demokratikus ifjúsági szervezeteinek közös nyilatkozata a budapesti ifjúság megsegítéséért folyó akció országos vezetésére" címmel.[60]

A SZIM számos konstruktív javaslattal járult hozzá az akció sikeréhez. Amikor azonban az illetékesek nem válaszoltak a segélykérésre, a SZIT indítványozta akcióbizottság felosztotta tagjai között az érdekelt minisz-

tériumokat, s így próbáltak összehangolt nyomást gyakorolni az állami szervekre. Az akcióbizottságon belül – de nemcsak ott – a SZIT együttműködött a MADISZ-szal és a SZIM-mel. Közös megmozdulásokat szervezett, így például a csepeli ifjúmunkások a MADISZ, a SZIM és a SZIT közös rendezvényén ünnepelték meg az októberi forradalom évfordulóját.

A SZIM 1945 őszén ismét megkísérelte, hogy csoportokat hozzon létre az üzemekben. Ezért a Szaktanács Ifjúsági Titkársága a kommunisták fellépésére 1945. november 14-én határozatot hozott arról, hogy az „üzemeken belül kizárólag szakszervezeti ifjúsági csoport működhet".[61] Ez az állásfoglalás egybevágott az MKP ifjúságpolitikai irányvonalával.[62] A SZIT és a SZIM vezetősége között igen éles hangú levélváltásra került sor erről a kérdésről. Ezzel egyidejűleg a Szaktanács Ifjúsági Titkársága körlevélben fordult Nagy-Budapest valamennyi üzemi bizottságához, amelyben felszólította azokat, hogy üzemeikben kizárólag a SZIT-csoport tevékenységét engedélyezzék. „Ahol MADISZ-, SZIM- vagy egyéb ifjúsági csoport működik, a helyi körülményekhez képest fokozatosan és legkésőbb 1946. január 31-ig olvadjanak be az üzemi SZIT-csoportba." A körlevél annak az ellenőrzésére is felhívta a figyelmet, hogy „az ifjúmunkáscsoportok vezetésében a szociáldemokraták, a kommunisták és a párton kívüli fiatalok megfelelő arányban vegyenek részt". A SZIT kérte az üzemi bizottságokat, hogy mindenben támogassák a helyi ifjúmunkáscsoportokat, „a csoport ifjúsági titkárát lehetőleg hívják meg az üzemi bizottság üléseire mint tanácskozó tagot".[63]

Noha a SZIM novemberi kongresszusának határozata kimondta, hogy „a SZIM hajlandó minden általa demokratikusnak tartott ifjúsági szervezettel együttműködni, és legelsősorban a SZIT-tel, a MADISZ-szal köti a legszorosabb akcióegységet",[64] a szociáldemokrata ifjúsági vezetők egy része ezt nem mindig tartotta meg a gyakorlatban. Az együttműködést zavarta, hogy továbbra is folytatták a SZIM szervezését az üzemekben, nemegyszer a szakszervezeti ifjúmunkáscsoportokban viselt tisztségüket használva fel ennek érdekében.

1945. november második felében és decemberben emiatt a SZIT vezetőségében politikai válság jelei mutatkoztak. Baranyai Tibor így számolt be erről: „A kommunista ifjak egy határozatot kívántak keresztülvinni, amelynek lényege az volt, hogy a Szaktanács tiltsa meg az üzemekben a SZIT-en kívüli mozgalmak szervezését. Mi nem voltunk hajlandóak

ilyen vagy ehhez hasonló határozatot aláírni ... így a SZIT-ben dolgozó három szociáldemokrata fiatal kivonult a vezetőségi ülésről, és azon kívül végezte munkáját hat héten keresztül."[65]

A szociáldemokrata üzemi ifjúsági csoportok szervezése azonban gyakorlatilag kudarcot vallott. Baranyai Tibor szerint is „csak hat-hét üzemben tudták életre hívni a SZIM-szervezetet".[66] Ez a tény, valamint Nemes Dezsőnek, a Szaktanács titkárának Baranyaival folytatott vitája — legalábbis látszólag — visszavonulásra késztette az üzemi SZIM-szervezést támogató szociáldemokrata ifjúsági vezetőket. Úgy tűnik, ennek is köszönhető néhány, év végi közös ifjúsági akció sikere.

A MADISZ, a SZIT és a SZIM például együttesen követelte a Független Kisgazdapárt ifjúsági szervezetének megtisztítását azoktól, akik a háborús bűnös Bárdossy László, volt miniszterelnök védelmében nyilvánosan taggyűlésen emeltek szót. A SZIT és a MADISZ 1945. december 24-én nagy antifasiszta politikai demonstrációként rendezte meg a mártírhalált halt ifjúmunkás-vezetők, Pataki István, Pesti Barnabás és Kreutz Róbert temetését.

A Kommunista Párt vezetőinek javaslatára 1946. január 14-én a két munkáspárt összekötő bizottsági ülésén elvi megállapodás született arról, hogy a MADISZ, a SZIM és a SZIT „együttműködjön", s elvben elfogadták azt is, hogy „az üzemekben csak SZIT legyen".[67]

Egy héttel később a SZIM országos vezetőségi ülése hajnalig tartó vitában próbálta tisztázni viszonyát a SZIT-hez. A vezetőség többsége úgy gondolta, „ha az üzemben SZIM-csoportot létesítünk, felborítjuk az ifjúmunkásság együttműködését", viszont „ha megkapjuk az üzemi SZIT-szervezetekben a paritást, legalább olyan hatalmi szót nyerünk, mint a SZIM-csoportok által". Ezért arra az elhatározásra jutottak, hogy „mondjon le a SZIM üzemi csoportjai létesítéséről és az üzemi pártcsoportok keretén belül működjék".[68] A SZIM januári vezetőségi üléséről Baranyai Tibor a következőket írta: „Komolyan és felelősségünket átérezve elhatároztuk, hogy a SZIM Nagy-Budapesten nem ragaszkodik az üzemekben a SZIM-csoportok alakításához, hanem tagjait a SZIT-be küldi."[69]

Az MKP és az SZDP összekötő bizottsági ülésén részt vevő pártvezetők már jelzett megállapodása eredményeképpen megerősödött a baloldali demokratikus ifjúsági szervezetek összefogása. A vitákból a munkásegységet féltő, az azt védelmező erők kerültek ki győztesen.

Erőfeszítések a tanoncok érdekeinek védelméért

Mint említettük, ebben az időben az ipari munkások több mint negyede ifjúmunkás és tanonc volt. A mintegy 60 000 gyári ifjúmunkás érdekeit a SZIT általában hatékonyan tudta képviselni, ehhez megvoltak a személyi és tárgyi feltételek. Jóval nehezebb feladatot jelentett — már csak munkahelyük szétszórtsága miatt is — a kisiparban dolgozó 90 000 fiatal érdekeinek képviselete. Ami a tanoncokat illeti, a helyzet itt még rosszabb volt. A több mint 55 000 tanonc közül alig 6000-ret foglalkoztattak a gyárak, a többiek — főleg vidéki — kisiparosoknál tanulták a szakmát. Különösen az ő helyzetük szorult sürgős orvoslásra.

A SZIT tevékenységében ez idő tájt megkülönböztetett helyet foglalt el a főleg szociális, de szakmai kérdésekre is kiterjedő érdekvédelem. Ebben közreműködött a MADISZ is, amely programjába vette a munkásfiatalok gazdasági, szakmai és szociális követeléseit, s a SZIT-tel együtt küzdött megvalósításukért.

Az ifjúmunkások anyagi és szakmai érdekeiért vívott küzdelem korántsem volt pusztán gazdasági természetű. A népi demokratikus forradalom folyamatában e küzdelem szorosan összefonódott a politikai harccal: politikai hatása volt, közvetlenül befolyásolta a politikai tömegmunkát.

A SZIT két egymással összefüggő alapelvre építette érdekvédelmi tevékenységét. Egyrészt azt követelte, hogy a fiatalt ne életkora, hanem teljesítménye alapján minősítsék, másrészt újra és újra rámutatott: a munkásfiatalok szakmai képzése és fejlődése nemcsak egyéni vagy rétegprobléma, hanem az újjáépítés folyamatától elszakíthatatlan, országos ügy.

Nem véletlenül kerültek a SZIT érdekvédelmi tevékenységének középpontjába a tanoncok, hanem mert ők képviselték a munkásifjúság legelesettebb, leginkább segítségre szoruló rétegét. Ezt felismerve a SZIT már nem sokkal az ország felszabadulása után, 1945. április 22-én tanoncgyűlést rendezett a Magdolna utcai Vasas Székházban.[70] Ott fogalmazódott meg az „Új tanonctörvényt!" jelszó, s hosszú ideig e jelszó jegyében folyt a tanoncok érdekvédelme.

A gyűlés foglalkozott a tanoncképzés iskolai megalapozásával, és „egységes, nyolcosztályos népiskola felállítását" követelte. A megjelent

400 fiatal állást foglalt a tanoncok korai munkába állítása ellen. Sürgették az 1936-os tanonctörvényre alapozott tanszerződés hatálytalanítását, mert az „a tanonc szabadságát korlátozza és kiszolgáltatja a munkaadó kényének, lehetővé teszi munkaereje büntetlen kizsarolását, a szakmai oktatást viszont nem biztosítja".[71] Nyomatékosan követelték olyan új tanonctörvény meghozatalát, amely szabályozza a tanoncok egészségvédelmét, s legalább négyhetes szabadságot biztosít nekik. Intézkedést sürgettek arról, hogy a tanoncokat ne bocsáthassák el, ugyanakkor ők se hagyhassák el önkényesen munkahelyüket, csak az üzemi bizottság hozzájárulásával. A tanoncgyűlés a lehető legerélyesebben követelte a testi fenyítés azonnali eltörlését és szigorú büntetését.

Az áldatlan és rendezetlen bérezési állapotok — a nevetségesen csekély fizetés, az ingyenmunka és a mesternek fizetendő tanulópénz — felszámolását sürgették, követelve, hogy bérük megszabásakor a létminimumot tekintsék alapnak. A fiatalok életkörülményeinek javítására indítványozták, hogy a kisiparosoknál szokásos bentlakást a továbbiakban a szakszervezetek engedélyéhez kössék, amitől a tanoncok kiszolgáltatottságának enyhülését remélték. Egyúttal a különféle szervek és szervezetek által fenntartott tanoncotthonokat a Szaktanács felügyelete alá akarták helyezni.

A gyűlés a tanoncok szakmai oktatásának néhány fontos kérdésében is állást foglalt. Kívánatosnak tartotta gyári tanoncműhelyek, jó szakiskolák és ingyenes szaktanfolyamok szervezését, de egyúttal azt is, hogy a tanoncnak mesterénél csak a szakma elsajátításához feltétlenül szükséges munkát kelljen elvégeznie. A tanonciskolai oktatás színvonalának javításához szükségesnek ítélték, hogy a tanuló kötelező üzemi gyakorlaton ismerkedjék meg a termelés folyamatával. Figyelemre méltó indítvány volt, hogy a tanonc szakvizsgára bocsátása ne okvetlenül csak a szerződésben rögzített tanulóidő leteltével történhessék, hanem az üzemi bizottság engedélyével akár már két év elteltével is. A vizsgáztató bizottság összetételének módosítását is szükségesnek tartották: a tanonc munkáját azok minősítsék, akik a legjobban ismerik és egyben védik érdekeit, vagyis a tanulóiskolai tanárok és a szakszervezet képviselői. A tanonciskolai oktatás rangjának emelését és a továbbképzés biztosítását azzal akarták elérni, hogy a tanonciskolai végzettség legyen egyúttal képesítés a továbbtanulásra.

A gyűlés résztvevői követelték, hogy a tanoncok ügyében ne döntsenek

személyes meghallgatásuk vagy megbízottaik meghallgatása nélkül. Lándzsát törtek a tanonciskolai és üzemi tanoncbizottságok megalakítása mellett, s kérték, hogy az üzemi bizottságokban legyen szavazati joggal rendelkező képviselőjük.

A gyűlés résztvevői tüntető menetben vonultak át a városon, új tanonctörvényt követelve. Ez volt az első ifjúmunkás-tüntetés a felszabadulás után. Említést érdemel, hogy az egyik visszaemlékező szerint a tüntető menet annak a tanonciskolának az épülete elé vonult, ahol különösen rosszul bántak a tanoncokkal, s gyakran verték őket.

A szociáldemokrata Takács Ferenc iparügyi miniszter május 7-én fogadta a SZIT hattagú küldöttségét, amely átnyújtotta a tanoncgyűlés határozatát. Mivel a miniszter már a határozat átvétele előtt értesült arról, hogy a Szaktanács az elfogadott követelésekkel a legteljesebben egyetértett és végrehajtásukat a legsürgősebb feladatok egyikének tartotta,[72] sajtónyilatkozatában már korábban bejelentette, hogy „egységes törvény keretében rendezik majd a tanoncok helyzetét" és azt is, hogy „megkezdődtek az Iparügyi Minisztériumban a törvény előkészítő munkálatai".[73] A Szaktanács ezzel kapcsolatban igényelte, hogy a minisztérium előzetesen kérje ki a törvénytervezetről a szakszervezetek véleményét, és a tárgyalásokba vonják be a szakszervezeti ifjúsági mozgalom képviselőit is. A SZIT tehát kezdettől fogva határozottan törekedett arra, hogy részt vegyen az új tanonctörvény kidolgozásában.

Mintha zsilipek nyíltak volna meg: az új tanonctörvény jelszava országszerte megmozdította az érintett fiatalokat. Elsőként Csepel, Angyalföld, Kőbánya és Kispest tanoncai csatlakoztak az áprilisi gyűlés követeléseihez. Pécsett elsősorban a MADISZ sürgette a város tanoncait sérelmeik és javaslataik megfogalmazására. Győrött ugyancsak a MADISZ kezdeményezésére jöttek össze a tanoncok megbízottai, akik előtt a SZIT képviselője ismertette az áprilisi gyűlés követeléseit.

Június 9-én — immár másfél ezer résztvevővel — újabb tanoncnagygyűlésre került sor a Vasas Székházban. „Csaknem valamennyien a munkából jöttek — írta a szakszervezet lapja —, ruháján nem egy, hanem több viselte foglalkozásának bélyegét, a mínium vagy az olaj sötét foltját. Kabátjuk ujja könyékig ért, kurta nadrágjuk bokájukat sem takarta. Otromba bakancsban kopogtak a nagyteremben, de lelkesedtek."[74]

Szakasits Antal, a tanonc- és ifjúmunkás-szakoktatás minisztériumi osztályfőnöke, aki Bán Antal, a néhány napja kinevezett új iparügyi

miniszter nevében köszöntötte az egybegyűlteket, arra emlékeztetett, hogy az előző miniszter az áprilisi tanoncgyűlés után azonnal teljesítette az ifjúmunkások egyik követelését, rendeletet adott ki a testi fenyítés eltörléséről.[75] A tanoncok kitörő örömmel fogadták azt a bejelentést is, hogy a közeljövőben rendelet jelenik meg a 28 nap fizetett szabadságról.[76]

A gyűlés foglalkozott a tanoncok tanulási lehetőségeivel is, ismételten igényelve „az egységes, nyolcosztályú népiskola" azonnali megvalósítását. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium azonban csak később, 1945 szeptemberétől kezdte meg — hosszú huzavona után — a kötelező nyolcosztályos általános iskolai képzés fokozatos megindítását, nem utolsósorban a SZIT szüntelen követelésére.

A bérezés problémájáról szólva a gyűlésen Dénes István, a SZIT titkárhelyettese kijelentette, hogy „a tanoncbérek a kollektív szerződések alapján lesznek megállapítva, a munkálatokban részt vevők irányadónak azt tekintik, hogy a tanonc a létminimumot megkeresse, és ugyanakkor biztosítsák az egyenlő munkáért az egyenlő bért". A SZIT a Szaktanács elé terjesztett konkrét javaslatában felhívta a figyelmet: ügyeljenek arra is, hogy az új bérrendszer „az ifjúmunkásokat ne riassza vissza az ipartól".[77]

Milyen is volt az ifjúmunkások fizetése ebben az időben? A csepeli Weiss Manfréd-gyárban az üzemi bizottság az eddig jóformán ingyen dolgozó tanoncok órabérét harminc fillérről átlagosan két pengőre emelte.[78] A segédmunkás fiatalok közül a 16 éven aluliak két pengő órabért, 16-tól 18 éves korig három pengőt, 18 éven felül pedig négy pengőt kaptak, nemre való tekintet nélkül.[79] 1945 februárjától május végéig a Szaktanács hozzájárulásával az ún. iránybérek alapján fizették a munkásokat.[80] Eszerint a 18 év alatti segédmunkások három-négy, a tanoncok az első évben két, a másodikban három, a harmadikban négy, a kezdő szakmunkások hat pengő órabért kaptak. Május végétől az órabér a tanoncoknál másfélszeresére, a fiatal szakmunkásoknál kétszeresére növekedett, de az árak emelkedése miatt ez helyzetükön lényegében semmit sem változtatott.[81]

A bérből és fizetésből élők reálbére 1945 nyarán az 1938-as átlagnak mindössze 60%-a körül mozgott, de a szakszervezetek nem akarták nagyobb arányú bérkövetelésekkel az inflációt fokozni. A helyzeten azonban ez sem segített, az infláció rohamosan erősödött. A szülői támogatásban nemigen részesülő fiatal munkásokat és az önellátó tanoncokat különösen sújtotta a létfenntartási költségek gyors emelkedése. A július

15-től számított másfél hónap alatt csaknem 100%-kal emelkedtek az élelmezési költségek. Gyakorlatilag tehát a magasabb bérek jóformán alig javítottak a helyzeten. A deflációs bérpolitikát a gyorsuló infláció miatt 1945 augusztusától módosítani kellett. Augusztus közepén a Szaktanács, a munkáspártok támogatását élvezve, megállapodott a Gyáriparosok Országos Szövetségének (GYOSZ) és az Ipartestületek Országos Központjának képviselőivel abban, hogy szakma szerint 50, 40 és 30%-os béremelést hajtanak végre.[82] Augusztustól decemberig a reálbér az 1938. évi szint 53%-áról annak 13,8%-ára zuhant, azaz öt hónap alatt egynegyedére csökkent.[83]

A tanoncok júniusi nagygyűlése tanúsította: az ifjúmunkások tisztában voltak azzal, hogy követeléseik teljesítésének reális feltételeit elsősorban az újjáépítés eredményei teremthetik meg. Ezért a gyűlés résztvevői elhatározták, hogy heti két és fél órával megnövelik munkaidejüket és ezzel is segítik a termelési eredmények növekedését. A SZIT célszerűnek tartotta, hogy a nagyüzemekben a tanoncok szakmai és politikai érdekeinek védelmére alakuló tanoncbizottságok egyben a tanulók munkafegyelmét, munkateljesítményét is figyelemmel kísérjék.

Minthogy az ipari termelés növelése – a gyárak termelőberendezéseinek helyreállításával együtt – jól képzett munkásgárdát igényelt, egyre inkább előtérbe került a munkások, különösen az ifjabb generáció szakmai tudásának növelése. A SZIT még a nyár elején tárgyalásokat kezdeményezett az iparoktatás vezetőivel az ifjúmunkások részére szervezendő 4–6 hetes szakmai tanfolyamokról, majd július végén a SZIT VB felhívta az egyes szakmák ifititkárait, hogy segítsék elő a fiatalok minél nagyobb számú jelentkezését a Szaktanács átképző tanfolyamaira. Ezek azonban félmegoldásoknak bizonyultak, s egyre inkább nyilvánvalóvá vált, hogy a szakmunkásképzés egész rendszerét kell gyökeresen megváltoztatni.

A tanoncok szakmai képzése a felszabadulás előtt a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumhoz tartozott. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. júliusi határozata a szakoktatást az iparügyi tárcára bízta. Ez az intézkedés politikailag és szakmailag egyaránt szükségesnek és helyesnek bizonyult. A gyárakkal, vállalatokkal szoros kapcsolatban álló Iparügyi Minisztérium pontosan ismerte a termelés szakmunkásigényét és a minőségi követelményeket, s ez a tanoncképzés szempontjából az újjáépítés idején különösen fontos volt. Az is megjegyzendő, hogy az Iparügyi

Minisztériumban a munkáspártok jóval erősebb pozícióval rendelkeztek.

A tanoncképzés rendszerének egyik fő problémája az volt, hogy a tanulók túlnyomó többsége kis műhelyekben tanulta a szakmát. A gyárak nagyon kevés tanulót szerződtettek, képzésük az üzem szempontjából általában nem is volt kifizetődő. Ez az állapot – az elavult tanonciskolai hálózattal együtt – veszélyeztette az újjáépülő magyar ipar jövőjét. A tanoncképzés ilyen módja azonban korántsem csupán az oktatásban okozott gondokat. Társadalmi és politikai kérdésről volt szó, hiszen ez kihatott a népi demokratikus hatalom vezető ereje, a munkásosztály utánpótlásának nevelődésére.

A Weiss Manfréd-gyár műszaki bizottsága június végén felemelte az üzem tanonclétszámát. A MÁV is ugyanezt tette: műhelyeiben 221 első-éves tanonc kezdhette meg a munkát. Ám, ha itt-ott történtek is ilyen lépések, az ifjúmunkások szakmai képzését pusztán helyi kezdeményezésekkel nem lehetett megoldani. E felismerés jegyében alakult meg 1945 augusztusában a Szaktanács munkásoktatási bizottsága – amelyben a SZIT vezetősége is képviseltette magát –, s e testület javaslatára a legkülönbözőbb iparágakban indult meg a munkások szervezett szakmai továbbképzése. A vas- és fém-, az építő-, a textil-, a vegyészeti és a villamosipari üzemekben 1945-ben 10 000 fiatal munkás részére tartottak ilyen jellegű foglalkozásokat.

Az új tanonctörvényért megindított mozgalom újabb lendületet nyert. Az Iparügyi Minisztériumban is felgyorsult a munka, nem utolsósorban azért, mert a minisztériumot irányító Szociáldemokrata Párt ennek politikai hatásától bizonyos sikereket remélt az 1945. novemberi országos választásokon. Ennek keretében 101 pontból álló kérdőívet küldtek szét az érdekeltek álláspontjának és szempontjainak megismerésére. A SZIT a minisztériumi kérdőíveket megküldte a 15 legnagyobb szakszervezet illetékes ifjúsági vezetőjének, sőt egy-egy vidéki szakmaközi titkárnak is. Összesen 20 szakma és üzem tette meg észrevételeit. Ezek tartalmára némi fényt vethet a SZIT vezetésének megállapítása: „Az iparügyi miniszter szerint jó munkát végeztünk, a törvény előkészítésének minden fázisába beleszóltunk."[84]

Bár az új tanonctörvény kidolgozását november 30-i expozéjában még a miniszterelnök is az iparügyi kormányzat előtt álló igen fontos elvégzendő feladatként említette,[85] s bár 1946. február végén elhangzott egy

olyan bejelentés, hogy az új tanonctörvény előreláthatólag a nemzetgyűlés 1946-os őszi ülésszakán tárgyalásra kerül, erre azonban – több, később tárgyalandó körülmény miatt – még 1947 őszén sem került sor.

A tanoncok perspektívái, képzési rendszerük mellett a SZIT mindennapi gazdasági helyzetüket is állandóan figyelemmel kísérte. Ez politikailag is rendkívül indokolt volt, hiszen a fiatalok magatartását a gazdasági helyzet romlása kétségkívül erőteljesen befolyásolta. Ezt tükrözték a kirobbanó sztrájkok is. Az 1945–1946 fordulóján leálló üzemekben ugyanis viszonylag sok munkásfiatal dolgozott. A reakció is mindent elkövetett, hogy az ország dolgozóit, különösen a fiatalokat, a demokrácia ellen fordítsa.

Néhány ipartestület „túlméretezettnek", „felfokozott igényűnek" nevezte a SZIT-nek a bérekre vonatkozó 1945. őszi célkitűzéseit, amely – mint mondták – „romboló hatással van a tanszerződésekre".[86] A SZIT vezetősége ezért október elején feltárta, hogy a tanoncok fizetése mélyen alatta maradt az átlagbérnek, és még a fiatal segédek béréhez viszonyítva is roppant alacsony. Tarthatatlannak ítélte azt a helyzetet, hogy egy harmadéves tanonc, aki majdnem ugyanannyit termel, mint egy fiatal szakmunkás, lényegesen kevesebbet keressen nála. A SZIT ezért azt javasolta, hogy a harmadéves tanonc fizetése „csak árnyalatban különbözzék az elsőéves fiatal segéd bérétől".[87] Ezen túlmenően azt is felvetették, hogy a természetbeni juttatásokból az ifjúmunkások, a tanoncok és a fiatal segédek a többi dolgozóval azonos módon részesedjenek, s a tanonc is kapja meg a nehéz testi munkás pótjegyét.

A SZIT kezdeményezését a Szaktanács is támogatta. Ennek hatására a bányászoknál az 1945. november 16-án aláírt kollektív szerződés a tanoncok és ifjúmunkások bérét már csaknem úgy szabályozta, ahogyan azt a SZIT igényelte.

A szakszervezetek 1945. decemberi kongresszusa idejére a mérsékelt bérpolitika végképp illuzórikussá vált. Az inflációt a bérek csökkentett emelésével nem lehetett megfékezni. Ezért a kongresszus a mozgóbér-skála-rendszer bevezetése mellett foglalt állást. A február 1-től bevezetet új bérrendszer az alapfizetéseken kívül a dolgozók részére napi 2500 kalória értékű természetbeni ellátást biztosított. Ez a tanoncokat is megillette.

Az új kollektív szerződés lényegében magába foglalta a SZIT indítványát a tanoncbérek arányos emelésére. A nyilvánosságra hozott keret-

szerződés kimondta, hogy „a tanonc bérének megállapításánál a szakma szerinti kezdő munkás alapórabérét kell figyelembe venni, éspedig az 1. éves tanoncbér legalább annak 30%-a, a 2. évben annak 45%-a, a 3. évben annak legalább 60%-a legyen".[88]

A harc ezután már a kollektív szerződés betartásáért folyt. A kétségkívül sok gonddal küszködő kisiparosok gyakran úgy is törekedtek problémáikon enyhíteni, hogy a bérezési előírásokat a legkülönfélébb módokon megkerülték, és ha ez nem sikerült, valamilyen ürüggyel felbontották a szerződést. A SZIT felvette a harcot ez ellen, támaszkodva a Szakszervezeti Tanácsra, amely határozatba foglalta, hogy „amennyiben a tanoncbér miatt a munkáltató a szerződést felbontaná, a kollektív szerződés vonatkozó büntető rendelkezéseinek kell érvényt szerezni".[89]

Az infláció 1946 elejére már vágtató üteművé fokozódott. Az alapbér jelentősége mind elenyészőbbé vált, a megélhetésben a gyorsan felszökő árakhoz közvetlenül kapcsolódó, úgynevezett kalóriapénz vált a döntővé. A tanoncok számára is ez biztosította legalább a bérminimumot, amit az alábbi kimutatás is jelez.

A tanoncok órabérének alakulása (pengőben)[90]

1946	Pénzbeli órabér	Természetbeni juttatás	Összes órabér
február 5.	420–840	7 216	7 636– 8 056
február 12.	630–840	11 906	12 536–12 746
február 19.	945–1890	21 586	22 531–23 476
február 28.	1181–2363	29 170	30 351–31 533
március 4.	1476–2954	37 921	39 397–40 875

A rohamos áremelkedés mellett a tanoncok helyzetét nem kis mértékben súlyosbították rossz lakásviszonyaik és az albérleti uzsora. A SZIT részint a tanoncotthonok bővítésével, részint az ottani nyomorúságos állapotok javításával akart ezen segíteni.

1945. október 15-én hatályba lépett a SZIT követelésére kiadott 10 400/1945. Me. sz. rendelet, amely előírta, hogy a tanoncotthonok felügyelő bizottságaiban helyet kell biztosítani a Szaktanács két képviselőjének. Erre azért volt szükség, mert az otthonokban az ellátás tűrhetet-

lenné vált, továbbá nagy részüket különféle szervezetek, főleg egyházi egyesületek igazgatták. Így a KIOE vezetésével mintegy fél tucat egyházközségi tanoncotthon működött ekkor.

Budapesten ugyanakkor az állam alig rendelkezett tanoncotthonokkal. A főváros kezelésében összesen négy tanoncotthon volt ebben az időben, s ezekben mindössze 300 iparos- és kereskedőtanoncnak jutott hely.

1946. január első napjaiban a főváros iparostanonc-iskoláiban 6781 fő tanult. Az otthonokban viszont csak 671-en kaptak helyet, noha ebben a számba mind a gyárak, mind pedig az egyházak, egyesületek által fenntartott otthonok is benne foglaltatnak. (Összehasonlításképpen: 1940-ben a főváros 34 tanoncotthonában, javarészt egyházi otthonokban, 1370 tanonc lakott.)[91]

És milyen volt a helyzet ezekben az otthonokban? A Szondi utcai tanoncotthonban, ahol egy helyiségben 30 tanoncot zsúfoltak össze, így hangzott a válasz: „Éhesek vagyunk, a heti fizetésből 2 kg kenyér sem telik. Amit pedig itt kapunk, az nagyon kevés."[92] A KIOE Király utcai otthonában 34 fiatalt költöztettek egy helyiségbe. A Láng Gépgyár Teve utcai otthonának lakói ablak nélküli hálókban aludtak, ha ugyan tudtak aludni a dermesztő hideg és a szalmazsákokon hemzsegő poloskák miatt. Az otthonokban tilos volt a tanoncoknak politizálniok.

A főváros tanoncotthonaiban a térítés díját a polgármester 1945. május 3-án úgy szabályozta, hogy a tanoncok fizetésük 75%-át kénytelenek voltak a kerületi elöljáróság pénztárába befizetni. Ezt egyáltalán nem lehetett szociális intézkedésnek nevezni, bár a szociálpolitikai ügyosztály annak tartotta.[93] Az egyik tanoncotthon igazgatója a polgármesterhez írt levelében a 75%-os térítési díj csökkentését kérte, nemcsak azért, mert a tanoncotthon növendékei által fizetendő összeg aránytalanul nagyobb az általuk addig fizetett összegnél, hanem azért is, mert „amíg a napi egy tál ételért általánosan 1 pengőt kell fizetni a dolgozóknak, addig ez a tanoncotthon növendékeinek a jelenlegi százalékos hozzájárulás mellett napi 8—10 pengőbe kerül". Több hetes huzavona után a fővárosi tanoncotthonok igazgatóinak értekezlete javasolta, hogy az ellátásért a tanoncok napi 6,50-et, illetve havi 170 pengőt fizessenek. Ez ugyan kevesebb volt a polgármester által kiszabott díjnál, de továbbra is felemésztette a tanulók keresetének nagy részét. Helyzetük jottányit sem javult az otthonokban.[94]

Az ifjúmunkás-vezetők 1945. októberi összvezetőségi ülésükön ismétel-

ten sürgették a tanoncotthonok demokratikus átszervezését és következetes ellenőrzését, a hajléktalan ifjúmunkások számára pedig új otthonok létesítését javasolták. 1945 novemberében a MADISZ kezdeményezésére 200 főt befogadó tanoncotthon építését kezdték meg Miskolcon. A leendő József Attila tanoncotthon intéző bizottságában a MADISZ helyi vezetőin kívül a gyárak képviselői is helyet kaptak. Az új otthon felépítését a perecesi és sajószentpéteri bányászifik rohammunkával, Miskolc lakossága pedig gyűjtés révén készpénzzel, berendezési tárgyakkal, ruházati cikkekkel, élelemmel stb. segítette.[95] „Az otthon élelmezését a főispán vállalta magára, de a rendszeres kiadások fedezésére az egyik miskolci mozi jövedelme fog a rendelkezésre állni" – jelentette az *Ifjúság* c. lap. A MADISZ helyi vezetése bízott benne, hogy a „tanoncotthon 200 lakójának autonóm MADISZ-szervezete a miskolci mozgalom egyik legerősebb pillére lesz".[96]

Sajnos, a miskolci kezdeményezés a kritikus gazdasági és politikai helyzet miatt nem fejlődhetett országos mozgalommá. Ezért a SZIT a meglevő – elsősorban a budapesti – tanoncotthonokkal igyekezett jó kapcsolatot kialakítani. A Szaktanács Ifjúsági Titkárságának tanoncszervezéssel megbízott tagja sorra felkereste a főváros tanoncotthonait, és több előadást is tartott. A SZIT-hez forduló tanoncok közül a Gyermekvédelmi Központ közreműködésével harmincat sikerült elhelyezni a főváros tanoncotthonaiban.

A fiatal ipari tanulók a tanoncképzés rendszerében is változtatást kívántak. Örömmel fogadták az 1945. október 15-én nyilvánosságra hozott jogszabályt, amely lehetővé tette, hogy a tanonc, ha bizonyíthatóan elegendő ismerettel rendelkezik, már a tanszerződés lejárta előtt szakvizsgát tehet. A rendelkezés gyakorlatilag megegyezett a SZIT követelésével, s elősegítette a szakmunkáshiány csökkentését. Azt is biztosította, hogy a szakvizsgabizottságban az ipartestület tagján kívül a tanonciskola tanára és a szakszervezet képviselője is helyet kapjon.

A SZIT mindent elkövetett, hogy a hatóságokat a rendeletek megtartásának ellenőrzésére késztesse, és ehhez intézkedéseket várt az Iparügyi Minisztériumtól is. A tanonctartó mesterek ellenőrzése azonban komoly nehézségekbe ütközött. A hatóságok nehézkesek és – helyenként valószínűleg szándékosan – felületesek voltak. Az országos főhatóság pedig nem tartotta szükségesnek a rendszeres ellenőrzést, ez derül ki az Iparügyi Minisztérium 1946. március 14-i dátummal iktatott átiratából is.[97]

A bejelentések alapján a SZIT maga is igyekezett feltárni a mulasztásokat. Ebben megbízható segítséget kapott az ifjúsági és szakszervezeti sajtótól, amely számos cikkben tárt fel különböző visszásságokat.

A propaganda-, kulturális és sporttevékenység kibontakozása

A felszabadulás előtti ifjúmunkás-mozgalom hagyományaira is épített a SZIT, amikor megkezdte a munkásfiatalok politikai képzését. A politikai kérdések megvitatása nem volt újdonság az ifjúmunkás-mozgalomban. Az 1945 tavaszán megalakult szakszervezeti ifjúmunkáscsoportok, akár szakszervezeti központban, akár üzemben jöttek létre, néhány héten belül már szemináriumokat és ifinapokat rendeztek, amelyeken megvitatták a fiatalokat érdeklő aktuális politikai eseményeket. Az előadók általában a képzettebb ifjúsági vezetők közül kerültek ki, esetleg az üzemi bizottságok kommunista tagjai voltak vagy a MADISZ kerületi szervezeteinek küldöttei.

1945 nyaráig a SZIT központja nemigen tudta ellátni az oktatási feladatokat. Ebben az időben a MADISZ segítette az ifjúmunkáscsoportokban végzendő oktató munkát. Ez — mint arról már szó volt — fedte a Kommunista Párt elképzelését a két ifjúsági szervezet közötti munkamegosztásról. A sok szervezési probléma miatt azonban 1945 júniusától a szakszervezetek ificsoportjai már maguk kezdték megoldani az oktatást. 1945 második felében valamennyi szakszervezet ifjúsági vezetésébe külön oktatási megbízott került. Ennek ellenére még sokáig lassította az önálló oktatás megszervezését az MKP vezetésének az az álláspontja, amely szerint „nem szabad elfeledkezni arról, hogy a szakifimozgalom az oktatás terén sem akar konkurrencia lenni a társadalmi egyesületekkel, a MADISZ-szal és a SZIM-mel".[98]

A SZIT vezetőségébe augusztusban bekerült oktatási megbízott legfontosabb feladatai között már ott találjuk a központi káderképző szeminárium megindítását, a helyi, illetve üzemi csoportok előadókkal való ellátását, valamint a szakmai oktatás és továbbképzés megszervezését. Szeptembertől a SZIT munkaprogramjában már szerepelt az ificsoportok előadóinak biztosítása a MADISZ, a SZIM, a Szaktanács, az orvos- és mérnökszakszervezet közreműködésével.

Az 1945 őszén fellendülő szervezeti élet, a rendszeressé váló összejövetelek egyre több rátermett előadót igényeltek. A SZIT vezetősége ezért

előadók képzésére háromhónapos speciális tanfolyamot indított. Októberben már 40 szervezetnek tudtak az ifinapra képzett előadót biztosítani, akik a központ által megadott témákból tartottak előadásokat és vezettek vitákat. Az ebbe a munkába bevont aktivisták nagyon lelkesen készültek feladatuk jó ellátására. Mivel más megoldás nem volt, egy ideig vasárnaponként, kora reggel tartották az ifinapok előadóinak az eligazítást. Az előadók hat órára mentek be a Szaktanács épületébe; nemegyszer előfordult, hogy a portás be sem akarta engedni a korai látogatókat.

1945 őszétől az év végéig 940 előadást tartottak a különböző csoportokban, s ez a szám tavaszig 1240-re emelkedett. Az előadások szakszervezeti, ifjúsági, társadalomtudományi, történelmi, természettudományi kérdésekkel és időszerű politikai problémákkal foglalkoztak.

Az ifinapok természetesen nem csupán előadásokkal teltek. Fiatalos összejövetelek voltak ezek, ahol az előadást követően szórakoztak, táncra perdültek a résztvevők.

Az előadások mellett a szemináriumi formát is felhasználták a képzésben. 1945 végéig a SZIT-csoportokban 34 szemináriumot tartottak, átlagosan 25 fő részére. Ezek közül 14-et a SZIT-központ által küldött előadó vezetett. Az új ismeretek, az érdekes témák, a jó előadók vonzották az ifjúmunkásokat, még az üdülő fiatalok is szívesen tanultak a SZIT tábori szemináriumain. A vidéki csoportok szemináriumi foglalkozásait a terület legképzettebb ifjú kommunista vezetői tartották. A szemináriumok egyre hatékonyabban ismertették és értették meg a munkásfiatalokkal a népi demokratikus átalakulás fő problémáit.

Több hónapos előkészület után 1946 februárjában megnyílt az első SZIT-iskola. A háromhónapos tanfolyam résztvevői a délelőtti munka után, délután tanultak. Az első hallgatók vasas, textiles, vegyipari, nyomdász, közlekedési és postai alkalmazott fiatalok voltak. A tananyagban a politikai gazdaságtan néhány fejezete, a nemzetközi és a magyar munkásmozgalom történetének egyes korszakai, hazánk történelme és a szocializmus felépítésének szovjet tapasztalatai szerepeltek. Gyakran kerültek napirendre ifjúsági, továbbá mozgalmi kérdések, szervezési, agitációs és retorikai ismeretekkel is felvértezték a résztvevőket.

A propagandatevékenységnek azonban határt szabtak a csekély anyagi lehetőségek. Alig néhány plakátot, röpcédulát és beszédvázlatot tudtak megjelentetni, s a SZIT-nek önálló lapot sem állt módjában kiadni. A Szaktanács kéthetenként megjelenő központi lapjában azonban állandó

rovat állt rendelkezésére, s ily módon havonta két alkalommal szólhatott a fiatalokhoz. A munkáspártok újságjai és a MADISZ központi hetilapja gyakran közölte a SZIT-vezetők írásait. Az egyes szakszervezetek sajtója elsősorban saját ifjúmunkásai mozgalmi életéről számolt be. A faliújságok a helyi ifjúsági csoportok népszerű propagandaeszközének bizonyultak, így rövid idő alatt elterjedtek az üzemekben. Néhány SZIT-csoport önálló lapot is megjelentetett. Ezek közé tartozott a telefongyári ifik lapja, a *Telefon;* a fogaskerékgyáriaké, a *Szavunk*, a *Nyomdász Ifjú* és a *Mávag Ifjúság*. A rádiót is felhasználta programja népszerűsítésére a SZIT.

Nemcsak az oktató-nevelő, de a kulturális munkában is építhettek a hagyományokra. Különösen az öntevékeny kultúrcsoportok, az éneklő, színjátszó és versmondó gárdák szervezésében tett szert az ifjúmunkás-mozgalom nagy tapasztalatokra már a felszabadulás előtt. A SZIT vezetői világosan látták a kulturális munka jelentőségét, de — részben az anyagi feltételek, részben hozzáértő vezetők híján — kezdetben nem tudtak említésre méltó tevékenységet kifejteni. Ennek a MADISZ-szal kialakított munkamegosztás is akadálya volt. A SZIT vezetősége 1945 szeptemberében így fogalmazott: „Kulturális... tekintetben a MADISZ-szal való ismeretes határsúrlódások miatt meglehetősen hátramaradtunk."[99]

1945 augusztusában és szeptemberében a Szaktanács Ifjúsági Titkársága már egyértelműen igényt tartott arra, hogy „a munkásifjúság fokozott kultúrmunkáját irányítsa". A szeptemberben elfogadott munkatervben az olvasható, hogy a „csoportok kultúréletét központosítani kell", együttműködve a MADISZ-szal és a SZIM-mel. A munkát azzal kezdték, hogy a legjobb csoportokból vándor kultúrgárdát szerveztek, amely különböző gyárakban és szervezetekben mutatott be műsorokat. 1945 telén hetente filmeket vetítettek, amelyeket alkalmanként több száz fiatal tekinthetett meg ingyen. A filmek bemutatásához a két munkáspárt biztosította a filmszínházakat. Az újjáépítésben kiemelkedően részt vevő ifjúmunkásoknak féláron színházjegyeket is juttattak.

A kezdeti káderhiány ellenére 1945 végén már 25 ifjúmunkás-kultúrcsoport működött, és ezek 80 nagyobb előadást rendeztek. Az öntevékeny kultúrgárdák száma 1946 tavaszáig 30—35-re emelkedett, közülük 15-öt gyárban szerveztek, és ezek hozzávetőlegesen 100 műsort adtak. „A műsorok nagy része azonban, főleg megfelelő darabok hiányában, de időbeli tényezők miatt is, sajnos nem volt megfelelő színvonalú." Jól látta a SZIT

vezetősége is, hogy „csoportjainak egy része polgári műsorokkal dolgozott".[100] Ebben az időben a szocialista kultúra terjesztése még nem lehetett a mozgalom feladata, az azonban joggal róható fel, hogy a haladó, demokratikus művészeti alkotások legjavát sem igen tudták kiválasztani. Igaz, az ifjúsági csoportok vezetőinek iskolázottságát, előképzettségét tekintve, voltaképpen még ez is érthető.

Ami a sportot illeti, a munkásfiatalok a felszabadulás után a MADISZ-ban találtak először sportolási lehetőségre. 1945 márciusában 41 egyesületében 3000 sportoló gyűlt össze. A MADISZ-ban, amely tömegsportot akart teremteni, egészséges, új, demokratikus sportszellem alakult ki. 1945 szeptemberében megalakult a MADISZ Testedző Egyesület, amely üzemi csoportokat alakíthatott. Az időközben létrejött Munkás Sportközpontba – amelyhez a Testedző Egyesület is csatlakozott – a Szaktanács az Ifjúsági Titkárság vezetőjét jelölte képviselőjeként.

Noha a SZIT feladatának tartotta a munkásifjúság tömegsportjának kifejlesztését, 1945-ben még csak „összehangolni igyekezett a munkásifjúság sportját a többi demokratikus ifjúsági szervezettel". Mivel a MADISZ az üzemek többségében nem tudta megszervezni a sportéletet, a gyári SZIT-csoportok pedig egyelőre nem foglalkoztak ezzel, ahol egyáltalán kialakult valami, az főként az üzemi bizottságoknak volt köszönhető.

Jellemzőnek tekinthető az ifjúmunkások 1945-ös sportolási lehetőségeire és annak nem könnyű megszervezésére a MÁVAG-ban dolgozó fiatalok bánkúti sítábora. Mathéser Jolán mondta el visszaemlékezésében: „1945 végén mentek el az ifik először mint csoport. A gyárban volt egy brigád a szerszámműhelyben, amely a frontmunkára dolgozott kiválóan, ezért a szovjet elvtársak hol élelmiszerrel, hol meg mással ajándékozták meg őket. Az élelmiszer-ajándéknak akkor nagy jelentősége volt. A gyárvezetőség is elismerte a brigád jó munkáját, és kaptak érte két nagy láda konzervet. A gyári teherautók elvittek minket Bánkútra. Tíz napig voltunk ott sítáborban. A gyárban maradtak katonai sílécek, ezeket rendbe hozták és rendelkezésünkre bocsátották. Azonkívül kéziszerszámokat kaptunk, hogy cseréljük élelmiszerért. A diósgyőri MÁVAG üdülőházát Bánkúton a rendelkezésünkre bocsátották, de pénzt nem kaptunk, ezért a szerszámokat kellett elcserélni. 56 gyerek vett részt az üdülésben. Nagyszerűen éreztük magunkat. Magunk főztünk, és meg kell mondani, hogy főzésnél a velünk együttműködő cserkészek gyakorlati ismereteit jól fel tudtuk használni..."[101]

Az MKP Ifjúsági Titkársága 1946. február 4-én megvitatta a sporttal kapcsolatos teendőket, és megállapította, hogy az „üzemi sportkérdések terén bajok vannak... A MADISZ nem tud az üzemekbe eljutni", s ezért a SZIT-nek kell a sport szervezését kézbe vennie. Pécsi János, a Szaktanács egyik ifjúsági vezetője az ülésen elmondta, hogy terveikben szerepel az elhanyagolt üzemi sporttelepek rendbe hozása, a munkásfiatalok nyári táboroztatása és az üzemi tömegtorna megszervezése. A SZIT vezetősége úgy határozott, hogy „a kongresszus után megindítjuk a SZIT sportszervezését".[102]

A Szaktanács Ifjúsági Titkársága már 1945-ben foglalkozott üdültetéssel, s a nyári hónapokban – az Országos Társadalombiztosítási Intézet (OTI) és a Magánalkalmazottak Biztosító Intézete (MABI) közreműködésével – mintegy 2000 ifjúmunkást pihentetett. A szakszervezetek saját lehetőségeiket is felhasználták, a textiles szakszervezet pl. 1945-ben 1600 fiatalt nyaraltatott. A Szaktanács Ifjúsági Titkársága szervezte meg az első tanoncüdültetést. A Földművelésügyi Minisztériumtól szerzett jó néhány régi főúri kastélyt, ebből kapott a SZIT egyet Alapon (Fejér megyében). Ide, az egykori Voinovich-kastélyba hozta le a SZIT 1945 nyarán a főként üzemekből válogatott tanoncokat – fiúkat és leányokat egyaránt –, turnusonként mintegy 40 főt. Kéthetes váltásokban így összesen mintegy 200 tanoncnak volt lehetősége nyári üdülésre. „Az üdültetés elég primitív körülmények közt folyt le – írta visszaemlékezésében az első turnust vezető Láng György –; félig romos házban, padlóra szorosan egymás mellé rakott szalmazsákon aludtunk, a faluból hoztuk fel kannában a tejet, amely mindig megaludt, mire felértünk... – mégis – ilyen körülmények között még szemináriumot is tartottunk ezeknek a fiataloknak..."[103]

A SZIT a propaganda-, kulturális, sport- és üdültetési munkával lerakta tömegszervezeti nevelő tevékenységének alapjait. Ennek megerősítése a következő fejlődési szakaszban vált időszerűvé.

Az 1946. márciusi kongresszus

A munkásfiatalok ifjúsági szervezetbe való tömörítése egy év alatt viszonylag jelentősen előrehaladt. Azok a szakszervezetek, amelyek ifjúsági csoportokat alakítottak, az ország szervezett dolgozóinak többségét, mintegy 60%-át tömörítették. A tízezernél nagyobb létszámú szakszervezetek-

ben[104] ifjúsági csoportok alakultak, kivéve a bányászok, a házfelügyelők, a közalkalmazottak szakszervezeteit, valamint a Földmunkások és Kisbirtokosok Országos Szövetségét (FÉKOSZ). Az említettek azonban — a bányászok kivételével — nem ipari munkásokat tömörítettek, a bányavidékeken viszont jól dolgozó MADISZ-szervezetek működtek. 1945. december elején — a szakszervezeti mozgalom kongresszusi jelentése szerint — Nagy-Budapesten 22 szakmában 168, vidéken pedig 21 ifjúsági csoport működött.[105] E csoportok együttvéve mintegy 18 000 ifjúmunkást tömörítettek.

Ennek ellenére a fejlődés nem volt egyenletes. Így a vasasszakszervezet ifjúsági vezetéséről a Szaktanács Ifjúsági Titkársága 1945. november végén kénytelen volt megállapítani, hogy „szétzilálódott".[106] Ez egyrészt azzal magyarázható, hogy éppen ebből a szakmából került ki a MADISZ és a SZIT korabeli felső vezetésének nagy része, s ezért a vasas ifjúmunkás-csoportok irányításához egyszerűen nem maradt elég tapasztalt vezető. Másrészt e szakma SZIT-vezetőségét nagyon lefoglalta a szerteágazó érdekvédelmi munka. Hozzájárult visszaeséséhez az is, hogy a szociáldemokraták különösen a vasas üzemekben törekedtek SZIM-csoportokat létrehozni.

A textiliparban az év végére 22 üzem SZIT-szervezete másfél ezer tagot tömörített. 1945. október 14-én az ifjúsági titkár a textiles szakszervezet országos kongresszusán arról adott számot, hogy „ma már minden budapesti gyárban kialakult vagy alakulófélben van az ifjúsági csoport". E tanácskozáson felmerültek olyan gondok, amelyekkel nemcsak ez a szakma, hanem az egész ifjúmunkás-szervezet küzdött. Egyes helyeken például az ifjcsoportokat felnőtt, idősebb munkások vezették, másutt az üzemi bizottságok „elrendelték" a fiatalok részvételét az ifinapokon. „Meg kell jegyeznem, hogy ezek jóhiszemű tévedések — mondotta Pécsi Ferenc ifjúsági titkár —, nem egy esetben találkozunk azonban közömbösséggel és vállveregetéssel vagy elnéző mosollyal az ifjúsági problémák felvetése esetén."[107] A Textilipari Dolgozók Szakszervezetének kongresszusa egyébként több ifjúmunkás vezetőt beválasztott a Központi Vezetőségbe.

A textiles szakszervezet, az ifjúsági mozgalom jelentőségét felismerve, 1946 első heteiben az elsők között javasolta az üzemeknek, hogy „ahol 25 vagy ennél több ifjúmunkás dolgozik, legalább egy ifjúmunkást válasszanak be az üzemi bizottságba. Meg nem választás esetén az üzemi ifjú-

munkáscsoport titkára az üzemi bizottság értekezletén tanácskozó tagként részt vehet."[108]

Eredményesen fejlődött a mozgalom a közlekedési szakszervezetben – különösen a BSZKRT-nál, ahol 1945 végén 500 fiatal tartozott a SZIT kötelékébe –, a vegyiparban, a nyomdászok és a könyvkötők körében, a postásoknál, a kereskedelmi alkalmazottaknál s a fodrászszakszervezetben. Több gonddal küszködtek a szervezők az építőmunkások, a szabók, a fiatal magánalkalmazottak körében. Említést érdemel, hogy a kitűnő felkészültségű fiatal kommunista mérnökök által irányított csoport fél év leforgása alatt 3000 tagot számlált. A tagság műegyetemistákból, a tudományegyetem vegyészeiből és az ipariskolák technikusjelöltjeiből állt. Ez utóbbiak alkották a tagság nagyobb részét. Októberben már a technikustanulók 70%-a szervezett volt.

A Szaktanács Ifjúsági Titkársága részint az állandó káderhiány, részint fokozódó fővárosi munkája miatt a vidéki szervező munkával lényegében nem tudott foglalkozni. A SZIT kommunista vezetői azokon a vidéki ipartelepeken, ahol MADISZ-szervezet működött – az MKP ekkori álláspontját képviselve – nem is tartották célszerűnek SZIT-csoport létrehozását. Úgy vélték, ez megbontaná az ifjúság egységét. A SZIT központi funkcionáriusai, akik gyakran mondogatták, hogy „a vidékkel nem tudunk foglalkozni", „vidéki szervezeteinkkel csak szórványosan tudjuk tartani a kapcsolatot", az objektív feltételek hiánya miatt is arra a következtetésre jutottak, hogy csak a budapesti mozgalom megszilárdítása után képzelhető el a szervezet országos méretű kiépítése. Így a vidéki SZIT-csoportok helyi kezdeményezés alapján fejlődtek. 1945. október végén – a központ tudomása szerint – 25 vidéki helységben működött szakszervezeti ificsoport.[109]

Debrecenben például igen intenzíven dolgozott a SZIT. Otthonában pezsgő élet folyt, egymást érték a különböző szakmák ifjúmunkásainak összejövetelei. A szervezetnek 1945 végén 450 ifjúmunkás tagja volt, s ez 1946 februárjára 900 főre emelkedett.[110]

Ugyancsak komoly munkát végzett a SZIT Szegeden is. Szervezeti életének rendjét jellemzi, hogy szigorúan megkövetelték az ifjúmunkásoktól szabályzatuk megtartását és a tagdíj pontos fizetését. A szervezet viszonzásul igyekezett a fiatalok érdekeit képviselni. Az év utolsó hónapjaiban az ifik nagygyűlésen juttatták kifejezésre súlyos megélhetési gondjaikat.[111] A SZIT a szakmaközi bizottsággal együtt tárgyalásokat kezdett

az ipartestülettel a tanoncok fizetés nélküli munkájának megszüntetéséről.

A mozgalmi élet fejlődése és gondjai szervesen kapcsolódtak a politikai és gazdasági viszonyok alakulásához. 1945–1946 fordulóján az ország életében megnövekedett a SZIT szerepe és politikai súlya. Ez természetes következménye volt annak, hogy a munkásosztály forradalmi erői harcot kezdtek az 1945-ös választások után kibontakozó általános jobboldali offenzíva megállítására és visszaverésére.

1945 utolsó hónapjaiban a SZIT a gazdasági élet egyik legkritikusabb frontjára küldte öntudatos tagjait: a MADISZ-szal együtt önkéntes bányászbrigádok szervezésébe kezdett. Az ország újjáépítését ugyanis egyre jobban akadályozta a széntermelés válságos helyzete. A szénhiány egyaránt fenyegette az üzemek termelését, a vasúti közlekedést és a lakosság téli fűtőanyag-ellátását. A katasztrofálisan alacsony széntermelésnek a bányászlétszám megfogyatkozása volt az egyik oka.

A szénbányák 1946. január 1-i államosításával és a tömegek mozgósításával kezdetét vette a széncsata. A MADISZ és a SZIT hívó szavára az 1946-os esztendő első munkanapján áldozatkész budapesti ifjúmunkások és diákok indultak Tatabányára szenet termelni.

A MADISZ és a SZIT önkéntes brigádjai a közvélemény érdeklődésének középpontjába kerültek. Osztrovszki György, a tatabányai bányák igazgató-főmérnöke hangsúlyozta: „A fiatalok kiváló szelleme és teljesítménye nagy erkölcsi segítséget jelentett a bányában dolgozó régi bányászok számára is." „Nem telelni utaztak ezek a fiatalok, hanem a bányába dolgozni, mégpedig önként, lelkesedésből a legnehezebb munkára jelentkeztek. Ezek az úttörő fiatalok az új erkölcs előőrsei..." – írta róluk a *Szabad Nép*.[112]

Korántsem véletlen, hogy az első önkéntes bányászcsoport vezetői a SZIT irányítói közül kerültek ki. Lajtai Vera vállalta az első brigád vezetését. 1946. január 5-én azt írta Tatabányáról az első száz önkéntes mindennapjairól: „A MADISZ-székház tornatermében lakunk, jó meleg van. A leányok főznek, persze ezt is meg kellett szokni, most már ez is simán megy... Az itteni bányászok és a bizalmi testület úgy fogadott, hogy meghatódtunk. A MADISZ is igen szívélyes. Ma itt volt három bányász és kérdezték, holnap vasárnap lévén, vállalják-e a fiúk és a leányok a rohammunkát egy olyan üzemben, ahol vasárnap is dolgozni kell. Ti. a bányászok szeretnének egy szabad vasárnapot. A válasz egységesen

Egység! Munka! Szabadság!

Ifjúmunkás

1946 március 1 — A SZAKSZERVEZETI IFJÚMUNKÁS ÉS TANONCMOZGALOM KONGRESSZUSI RÖPLAPJA

„A munkásifjúság nevében"

A SZIT első küldöttközgyűlésének határozatai. — „Üdvözlet az újjáépítés hőseinek!" — Harc a reakció ellen! — Az ifjúmunkásság követelései

A Szakszervezeti Ifjúmunkás- és Tanoncmozgalom 1946. március 1-én tartott első küldöttközgyűlése, mely a magyar munkásifjúság első szabad kongresszusa, mintegy 24.000 szakszervezeti ifjúmunkás és fiatal építőipari dolgozó nevében az alábbi határozati javaslatot fogadta el.

A szakszervezeti ifjúmunkásmozgalom az elmúlt évtizedekben de különösen a Horthy-fasizmus éra alatt alkotmányos, gazdaságtalan mozgalom volt. Az ifjúmunkásvezetőket üldözték, behurcolták, a csoportokat feloszlatták — a most ismét szabadon sohasem találtak felszámolni. A kellő számú, egymástól ellenőrizett ifjúmunkáscsoportok érdekre, hogy az ifjúságban zűrzavart támasztó a szakszervezeti gondolatot és számos fiatal vezető adnak a munkásmozgalomnak. De a legyilkos üldözések kovácsolta az ifjúmunkásságban hozzá, hogy csak olyan erőnek vallja magát, amely képes a magyar ifjúság százezreinek egy hűséges hadseregévé váljon a fölszabadulás ellen. A más nézetek gyakorlatilag ellenforradalmi szellemben.

Feltétlenül a Kongresszus a fasiszta elnyomás ellen, a szebb jövőért, a munkásifjúság ellen, akkor is, ha a többségi kormányt alkotó erőkkel szemben változtatni kíván a célra, kinyilvánítják hogy az egyháztól társadalmi rend a magyar ifjúságért.

Üdvözlet az újjáépítés és a szénesata hőseinek

A Kongresszus indulásban van annak, hogy a bennünket és kollektív országunk újjáépítése, szervezi demokráciánk gazdasági alapjának megteremtése csak a munkásosztály, a parasztság és a dolgozó értelmiség közös erőfeszítésével lehet. A dolgozó szakmák az újjáépítés nehéz munkáját és teljesítik vállalták oldalán is. A Kongresszus lelkesedő az építőipari összes tényezőt és ismételten hősöli az üzemeket helyreállító iparmunkásokat a bányászokat, hídépítőket, a parasztságot amely felszerelés nélkül is megművelte a földeket és az összes dolgozókat, akik az ország újjáépítésében tevékenyen részt vesznek és fejlesztik tovább a lehetőségeket.

A Kongresszus határozottan állást foglal a Szakszervezeti Ifjúmunkás és Tanoncmozgalom feladata kihatással a két munkáspárt fiataljai mellett a pártokon kívüli ifjúmunkás rétegeket is képes befogadni és kell is, hogy befogadja őket.

A Kongresszus szükségesnek tartja az összes demo-

A SZIT kongresszusi röplapja (1946. március)

igen volt, ami azért is igen szép teljesítmény, mert előzőleg este 10 óráig dolgoznak és reggel 6 órára kell menni. Ebbe még számítsátok bele a mosdással és étkezéssel töltött időt... Holnap délután 5 órakor lesz a közös MADISZ-ünnepség, amely egyben a mi szénavató ünnepségünk is lesz..."[113]

A Tatabányán és környékén, valamint a mecseki bányákban szervezett első ifjúmunkáscsoportok önkéntes munkája mellett a bányásztelepülések MADISZ-szervezetei társadalmi munkát kezdeményeztek. A bányászfiatalok pihenőidejükben szálltak le a mélybe és hozták felszínre a szenet a fővárosi kórházak és gyermekintézmények részére.

A MADISZ és a SZIT az év első napjaiban felhívással fordult a főváros fiataljaihoz, hogy kövessék az első száz önkéntes bányamunkást, majd a vidéki nagyvárosokban is egymás után szerveződtek bányászbrigádok. Február 24-én Debrecen több mint 150 fiatalt küldött a Tatabányán dolgozó budapesti önkéntesek felváltására.[114] 1946 tavaszán a szegedi fiatalok a lemezgyári ifjúmunkások példáját követve jelentkeztek a szer-

vezés alatt álló városi bányászcsoportba.[115] A szentesi és a békéscsabai MADISZ-szervezet is több száz önkéntes bányászt indított Tatabányára és az ózdi bányákba.[116] A budapesti üzemek és szakszervezetek SZIT-csoportjai önállóan szerveztek a nógrádi bányákba kéthónapos munkára 100 főből álló csoportot.[117]

A szokatlan munka és környezet alaposan próbára tette az ifjúmunkásokat. A csoportok azonban a nehézségek közepette is becsülettel helytálltak és jó munkát végeztek, kivívták a bányatelepek vezetőségének és dolgozóinak elismerését. Az ifjúmunkások önkéntes brigádjai hozzájárultak a széncsata megnyeréséhez, de több hónapos tevékenységük nemcsak ilyen szempontból volt jelentős. Politikailag megedzette az ifjúmunkásokat és növelte szervezetük tekintélyét. A MADISZ és a SZIT közös bányászakciója, melyben összesen 2000 ifjúmunkás vett részt, sok kiváló mozgalmi kádert nevelt.

Az ifjúmunkás-mozgalom közvetlen politikai feladatai is megnövekedtek 1945–1946 fordulóján. A munkáspártok – elemezve a választások eredményeit, valamint a baloldali ellentámadáshoz szükséges feltételeket – arra a következtetésre jutottak, hogy jelentősen tovább kell szélesíteniök a tömegekhez fűződő kapcsolataikat. Ebben a folyamatban fontos szerepet szántak a munkásfiataloknak és szervezetüknek. Hogy a SZIT ennek a feladatnak eleget tehessen, szükségessé vált szervezeti erejének és tapasztalatainak széles körű felmérése, másrészt jövőbeli teendőinek megvitatása és kijelölése. Így merült fel a szervezet kongresszusa összehívásának gondolata.

Mivel a szakszervezeti mozgalom a két munkáspárt irányítása alatt állt, a SZIT kongresszusához az MKP és az SZDP közös elhatározására volt szükség. A munkáspártok vezetői 1946. január 14-i összekötő bizottsági ülésükön arra a megállapodásra jutottak, hogy „nagyüzemi ifjúsági értekezletet tartanak a MADISZ, a SZIT és a SZIM együttműködése alapján".[118] A SZIT első kongresszusa gondolatának forrását itt kereshetjük.

Az MKP Titkársága 1946. január 21-i – ifjúsági kérdésekkel foglalkozó – ülésén kifejezte azt a kívánságát, hogy a SZIT az eljövendő időben erős politikai szervezetté váljék, amely széles körű agitációt fejt ki a munkásegység, ezen belül az ifjúmunkásegység megőrzéséért és továbbfejlesztéséért. A SZIT, a MADISZ-szal együtt, legyen kezdeményezője egy olyan ifjúsági tanács megalakításának – foglalt állást a Kommunista Párt vezetése –, amely demokratikus programja alapján minden ifjúsági

I G A Z O L V Á N Y .

A Szakszervezeti Tanács igazolja, hogy Nyerges András . . . . . /lakik: Pestszentlerrsebel Adi Endre u 130./

Az Ifjusági Titkárság /SZIT/ rohambrigádjának tagja és mint ilyen a déli összekötő Vasuti-hid helyreállitási munkáin dolgozik.

Ezen igazolvány visszavonásig érvényes.

Budapest, 1946. julius 31-én.

MÁV pályafőnökség.

Szakszervezeti Ifjusági Tanács

A SZIT rohambrigádjai dolgoztak a déli vasúti összekötőhíd helyreállításán

szervezet számára biztosítja az együttműködés feltételeit. Legyen a SZIT élharcosa a forradalmi és demokratikus ifjúsági szervezetek baloldali frontjának, amely elhárítja a forradalmi ifjúsági erők elszigetelődését, és megteremti a jobboldali ifjúsági szervezetek elleni harc kedvező pozícióját.[119] Az MKP vezetői tehát felismerték, hogy a fiatalok újabb tömegeit megnyerni csakis a munkásegységre épülő ifjúmunkás-szervezet felkarolásával és egyértelmű támogatásával lehet.

Január 22-én ismertették az MKP ifjúsági vezetésével a SZIT kongresszusának tervét, amelyet a Szaktanács Ifjúsági Titkársága – szociáldemokrata tagjait is beleértve – röviddel a tanácskozás előtt fogadott el. Az SZDP vezetősége a kongresszussal, a SZIT-beli szociáldemokrata fiatalok munkájával kapcsolatban akkoriban még nem foglalt hivatalosan állást. A Szaktanács Ifjúsági Titkárságában helyet foglaló szociáldemokraták voltaképpen „a SZIM hozzájárulása alapján, a párt tudtával, de határozott álláspontja nélkül vállalták a felelősséget. . .”[120] – írta erről az időről Baranyai Tibor egy később kelt feljegyzésében.

A SZIT kommunista vezetői ettől kezdve intenzíven foglalkoztak a kongresszus előkészítésével. Tájékoztatták a kommunista kerületi ifjúsági

megbízottakat a feladatokról, és hangsúlyozták, hogy „a választás az üzemi ifjúság tükörképe lesz". Február elején az MKP budapesti üzemi titkári értekezletén tárgyalták a SZIT helyzetét. A SZIT képviseletében Pécsi János adott helyzetképet a mozgalom állapotáról. Az elért eredmények ismertetésén kívül önkritikusan elemezte a hibákat is. Elmondta, hogy a SZIT „nem tudta mindenütt felölelni az üzemi ifjúságot, sok helyen a szociáldemokratákat nem akarták felvenni, máshol a szociáldemokraták nem akartak belépni és ellenzéki alapon SZIM-et szerveztek. Az egység — egyes esetekben — nem tudott létrejönni, s ezért a jobboldali ifjúsági szervezetek is megkezdték a munkájukat az üzemekben." Közölte a jelenlevőkkel, hogy a SZIT-vezetőség terveiben kongresszus összehívása szerepel, „nemcsak a SZIT-tagság, hanem az összes ifjúmunkás bevonásával". A vitában felszólaló párttitkárok észrevételeket fűztek a SZIT üzemi tevékenységéhez, ugyanakkor támogatásukról biztosították a kongresszusi előkészületeket. Fock Jenő, az üzemi szervező munka fővárosi vezetője kijelentette, hogy „a SZIT-kérdést eddig viszonylag elhanyagoltuk, s ezen most változtatni kell".[121]

A Szaktanács úgy döntött, hogy a kongresszus küldötteit valamennyi, üzemben, illetve kisiparosnál dolgozó, szakszervezetbe tömörült, 14—24 éves ifjúmunkás választja. Minden 30 ifjúmunkás egy képviselőt küldhet. Ez a felfogás azt az álláspontot tükrözte, hogy a SZIT az üzemekben és a kisiparban dolgozó valamennyi fiatal képviselője, a szervezett dolgozó fiatalok gyűjtőhelye és véleményének megfogalmazója. Merésznek minősíthető, de politikailag messze tekintő elgondolás.

Dénes István a vidéki szakszervezeti bizottságoknak is értesítést küldött. A szakmaközi bizottságok közbenjárását kérte, hogy a helyi ifjúmunkáscsoportok egy-egy küldöttel képviseltessék magukat a kongresszuson. „Sajnos utazási nehézségek, de különösen az elszállásolás és az ellátás nehézségei miatt a küldöttközgyűlést nem tudjuk teljesen országossá tenni. Szeretnénk azonban, ha minden jelentősebb helyi csoport képviseltetné magát."[122] Jellemző az akkori általános gazdasági viszonyokra és a SZIT anyagi helyzetére, hogy még a kongresszus fővárosi küldötteinek ebédeltetését sem tudták megoldani.

Az üzemekben február 20-ig kellett a küldöttválasztást lebonyolítani. A jelölő gyűléseket ebédidőben vagy közvetlenül munkaidő után tartották. A jelölő bizottságokban az üzemi bizottság elnöke és helyettese, valamint három ifjúmunkás foglalt helyet. A jelölő bizottságok által összeállított

küldöttlistát általában nyílt szavazással fogadták el, de az egyes kollektíváknak módjukban állt titkos szavazást is kérni. A jelölők, illetve a választók többnyire tartották magukat a Szaktanács figyelmeztető felhívásához, hogy az „ifjúsági küldöttek megválasztásánál a kommunisták és a szociáldemokraták olyan arányban legyenek jelölve, mint amilyen arányban az üzem összes ifjúsága körében képviselve vannak". A jelöléseknél általában tekintetbe vették, hogy a küldöttek „az üzemi ifjúság hivatott vezetői legyenek és lehetőleg a munkáspártok tagjai közül kerüljenek ki", de „azokban az üzemekben, ahol sok a párton kívüli ifjúmunkás, ők is helyet kapjanak a küldöttek között".[123]

A kongresszusra 850 választott és 650 meghívott ifjúmunkást vártak. Az 1500 kongresszusi küldött 35%-a az MKP, 30%-a az SZDP tagja volt, 20%-a pártonkívüli, 15% pártállása ismeretlen maradt. A küldöttek közé két kisgazdapárti és polgári demokrata párti résztvevő is bekerült. Ez az arány nagyjából hűen tükrözte az ifjúmunkások megoszlását a két munkáspárt között. Lehetséges azonban, hogy a valóságban a fentinél nagyobb arányú volt a kommunisták részvétele. Február 23-án a SZIT kommunista és szociáldemokrata vezetői megállapodást írtak alá arról, hogy a megválasztandó elnökségben 50—50%-os képviseletet biztosítanak.[124]

A SZIT kongresszusa 1946. március 1-én nyílt meg a Vasas Székházban. A megnyitó után Kisházi Ödön, a Szaktanács elnöke a szakszervezetek további támogatásáról biztosította a fiatalokat. Ezután a két munkáspárt vezetője köszöntötte a kongresszust. Rákosi Mátyás, az MKP főtitkára kijelentette: „A fasizmus a magyar ifjúságtól követelte a legnagyobb áldozatot. Ezért a szervezett ifjúmunkásságnak minden reakciós megmozdulás ellen hadakoznia kell." A szakszervezeti ifjúság egyik legfőbb feladataként azt jelölte meg, hogy terjessze a munkásegység gondolatát a munkásifjúság között. Szakasits Árpád, az SZDP főtitkára is azt tartotta fontosnak, hogy „kialakuljon az ifjúmunkások egységfrontja". A munkásifjúságnak „ki kell vennie részét az újjáépítés nagy munkájából, és támasza kell hogy legyen az egész munkásosztálynak a reakció elleni harcban".[125] A munkáspártok vezetőinek jelenléte és felszólalása is jelezte a kongresszus fontosságát és politikai fórum jellegét.

Bán Antal iparügyi miniszter rövid felszólalását ezzel zárta: „Egyik kezünkkel építeni kell, a másikkal a demokráciát védelmezni."[126] A testvérszervezet, a MADISZ nevében Nonn György főtitkár, a SZIM részéről Csillag Pál üdvözölte a résztvevőket.

A Szaktanács Ifjúsági Titkárságának beszámolóját Dénes István tartotta, akit 1946 elején bíztak meg az Ifjúsági Titkárság vezetésével (amikor Petrák Ferenc a Szaktanács főtitkára titkárságának lett a vezetője). Referátuma bevezetőjében kifejezte a munkásifjúság köszönetét a Szovjetuniónak és Vörös Hadseregének az ország felszabadításáért. A beszámoló állást foglalt az ország valamennyi fontos politikai kérdésében. Ez nemcsak aktualitása miatt volt jelentős, hanem a szervezet történeti fejlődésében is, hiszen – amint már említettük – a SZIT korábban nem adott ki önálló politikai programot. De az ifjúságpolitikai helyzet, a belpolitikai erőviszonyok és a SZIT fejlődése ekkor már megkövetelték, hogy a kongresszus véleményt nyilvánítson az ország előtt álló döntő kérdésekben, egyúttal megszabja a mozgalom általános politikai irányvonalát.

Dénes István beszámolójában értékelte az addigi szervezeti fejlődést s a további tevékenység terveit. A feladatok között arról szólt, hogy a SZIT fejlessze tovább szervezeti erejét, s minden budapesti üzemben és a nagyobb vidéki üzemekben szervezzen csoportot. Fordítson nagyobb figyelmet a vidéki szervezetekre, a leányokat és az üzemi értelmiséget fokozottabb mértékben vonja be a mozgalomba, s eközben növelje a szakmai központok jogkörét.

A SZIT vezetője kitért a tanoncszervezésre is, megemlítve, hogy a jövőben nagyobb hangsúlyt kap e munkaterület. A tervek között szerepelt a bizalmi hálózat megszervezése minden tanonciskolában. A SZIT továbbra is részt kért a tanonctörvény előkészítéséből. A szervezet vállalta, hogy összeállítja a tanonciskolák szakszervezeti óráinak anyagát és az előadókról is gondoskodik. Tervbe vették a tanoncnyaraltatás kiszélesítését, és igényelték új, jól felszerelt állami tanoncotthonok megnyitását.

Az ifjcsoportok kulturális tevékenységét nagyszabású kultúrversenyekkel kívánták serkenteni. Központi kultúrbizottság létrehozása is szerepelt a tervben. A sportélet kifejlesztésére úgyszintén súlyt helyeztek, mert ekkor már elképzelhetetlennek tartották az ifjúmunkás-mozgalmat sport nélkül, másrészt a sportéletben nagy lehetőséget láttak a nevelő munka fokozására.

A kongresszus szükségesnek tartotta olyan akcióprogram összeállítását, amely a munkásifjúság konkrét gazdasági, kulturális és társadalmi érdekeinek védelme érdekében minimális követeléseket tartalmaz, s amely harcra mozgósítja az ifjúmunkások tömegeit. A 15 pontba foglalt akcióprogram mindenekelőtt az új tanonctörvény haladéktalan elkészítését

szorgalmazta, az ifjúmunkások munkaviszonyának javítására tett javaslatokat, ifjúsági képviseletet kért a bérmegállapító bizottságokban, fellépett az ifjúmunkások teljes üzemi ellátása érdekében és az elbocsátások ellen, kötelező tanoncképzést, vállalati iskola és tanoncotthon felállítását igényelte a nagyüzemektől, kérte az állami tanoncotthonok számának növelését, az iparoktatás szakmai színvonalának és megfelelő politikai tartalmának biztosítására is javaslatokkal élt, többek között kérte a szakszervezeti órák tantervbe iktatását, a tanonciskolai bizottságok hivatalos elismerését kívánta, ismertette elképzelését az ifjúmunkások felsőfokú tanulmányainak feltételeiről, az ifjúmunkások nyaraltatásának bővítésére készített javaslatot, valamint az üzemek kötelességévé kívánta tenni bizonyos ifjúmunkáslétszám felett a fiatalok sport-, kulturális és közösségi életéhez szükséges anyagi feltételek biztosítását.

A kongresszus azzal a kéréssel fordult a Szaktanácshoz, hogy valamennyi szakmai szervezetben bízzanak meg külön ifjúsági titkárt az ifjúsági ügyek intézésével, azokban az üzemi bizottságokban pedig, amelyekbe nem választották be az ifjúság képviselőit, engedélyezzék a SZIT helyi titkárának tanácskozási jogkörrel való részvételét.

A vitában 45 ifjúmunkás fejtette ki véleményét. A főbb feladatokat és követeléseket tartalmazó határozati javaslatot a kongresszus egyhangúlag elfogadta.

A kongresszus határozata egyértelműen leszögezte, hogy a magyar munkásifjúság élesen elítéli a múlt reakciós, népellenes rendszerét, és harcol minden maradványa ellen. Kimondta, hogy „csakis a népi demokrácia megvédése és továbbfejlődése biztosíthatja a munkásifjúság számára a jobb jövőt, a gondtalan megélhetést, a békés, szabad, emberi életet. Ezért a munkásifjúság, akár az élete árán is, megvédi a magyar köztársaságot, a földreformot, az üzemi alkotmányt, népi demokráciánk valamennyi vívmányát, és harcba indul demokráciánk továbbfejlesztéséért."[127] Ezen az egyértelmű elvi és politikai alapon állt a SZIT, amikor kongresszusi határozatában véleményt nyilvánított az újjáépítésről, a nagyüzemek államosításáról, a bankok ellenőrzéséről, valamint a demokráciaellenes uszításról, a helyreállítás kerékkötőiről, az inflációból hasznot húzókról, a felduzzadt államapparátus leépítéséről.

A kongresszus fő dokumentumai, a beszámoló és a határozat az „Egység, munka, szabadság" hármas jelszavában összegezték a politikai programot. A kongresszus határozatban szögezte le, hogy a SZIT a

munkásegység alapján áll. Kongresszusi határozat szintjére emelkedett a Szaktanács Ifjúsági Titkárságának régebbi állásfoglalása is: „Az üzemekben csak a SZIT csoportjai működjenek."[128]

A kongresszus hivatalosan is mozgalomnak deklarálta a szervezetet, amelynek neve: Szakszervezeti Ifjúmunkás- és Tanoncmozgalom, majd megválasztotta vezető testületét. A 35 tagú Szakszervezeti Ifjúsági Tanácsban 15 szakszervezet képviselője kapott helyet. A megválasztott elnökségbe, a paritás alapján, négy szociáldemokrata és négy kommunista ifjúmunkás került.[129]

Az elnökség tagjai lettek: Tóth Géza, SZDP (BSZKRT), elnök, Dénes István, MKP (vasas), titkár, Lajtai Vera, MKP (bőrös) és Baranyai Tibor, SZDP (szabó), titkárhelyettes, Jelinek Ferenc, SZDP (bányász), Bérces Jenő, MKP (vasas), Lökös Gyula, SZDP (vasas) és Láng György, MKP (vasas). A tanács tagjai közül 18 volt az MKP, 17 pedig az SZDP tagja.[130]

A kongresszus szombati napját a küldöttek munkahelyükön töltötték, hogy segítsék a másnapi ifjúmunkás-nagygyűlés szervezését. A március 3-i nagygyűlésen, melyet a Sportcsarnokban rendeztek, mintegy 10 000 munkásfiatal vett részt, több ezren pedig az épület előtt, hangszórón hallgatták a szónokokat. A gyűlésen ismertették az elfoglaltságuk miatt személyesen jelen nem levő munkáspárti vezetők, Rákosi Mátyás és Szakasits Árpád üdvözlő leveleit. Kossa István a Szaktanács, Böhm Vilmos az SZDP, Szirmai István pedig az MKP üdvözletét tolmácsolta. Dénes István zárszava után az ifjúmunkások sokezres serege felvonult Budapest utcáin. Fegyelmezett menetben demonstrálta egyetértését a baloldali erőkkel, készségét és elszántságát a kongresszuson kitűzött feladatok következetes végrehajtására.

A kongresszus politikai állásfoglalása, fellépése a forradalmi átalakulás előbbrevitele mellett a baloldali ifjúsági erők megerősödését tükrözte. A kongresszusi beszámoló elemzései és az elfogadott akcióprogram jó alapot teremtettek a további feladatok reális meghatározásához. Az ifjúmunkás-szervezet élére nagyobb létszámú vezetőség került, ami lehetővé tette a szélesedő mozgalom irányításának fejlődését. Lezárva a SZIT fejlődésének első szakaszát, a kongresszus jelentős politikai és mozgalmi eseményként vonult be nemcsak a SZIT, hanem az egész demokratikus ifjúsági mozgalom felszabadulás utáni történetébe.

A Szakszervezeti Ifjúmunkás- és Tanoncmozgalom politikai befolyásának és tekintélyének növekedése (1946–1947)

KÜZDELEM A MUNKÁSIFJÚSÁG POLITIKAI MEGNYERÉSÉÉRT

A SZIT harca a jobboldali ifjúsági erők ellen

1945 végétől egyre sürgetőbbé vált a különféle ifjúsági szervezetek összefogása egy demokratikus platform alapján. A Kommunista Párt, felismerve az adott időszak politikai feladatait, arra törekedett, hogy megteremtse a demokratikus ifjúsági szervezetek egységfrontját a népi demokrácia védelméért, megállítva a jobboldali, klerikális ifjúsági erők támadását és kibontakoztatva a baloldal ellentámadását.

A Szakszervezeti Ifjúmunkás- és Tanoncmozgalom kongresszusa és az ott elfogadott program újólag bizonyította a szervezet forradalmi jellegét. Politikai szerepe jelentősen fokozódott, s ez növelte súlyát a népi demokrácia védelméért folyó küzdelemben. Tevékenységének nagy része volt abban, hogy a demokratikus ifjúsági mozgalomban egyre határozottabban kezdett kibontakozni a munkásifjúság vezető szerepe. A SZIT-re kettős feladat hárult: legyen kezdeményezője és egyben erősítője a demokratikus ifjúsági erők összefogásának, valamint leplezze le a demokráciaellenes erők szervezkedését az ifjúság körében. A SZIT és az ugyancsak a kommunisták vezette MADISZ jogosan remélhette, hogy a politikai küzdelemben megerősödik az ifjúsági szervezetek akcióegysége, ugyanakkor szétzilálódik a reakció szervezett ifjúsági bázisa.

A SZIT nem kis részt vállalt a különböző ifjúsági szervezetek közös véleményének kialakításából, egységes politikai állásfoglalásuk kidolgozásából. Tükrözte ezt a Magyar Ifjúság Országos Tanácsa megalakulása-

kor a közös állásfoglalás politikai tartalma körüli vita. A MIOT felhívása, az ifjúsági szervezetek által elfogadott platform politikai része a SZIT-nek még az ún. márciusi bizottságban elhangzott és szenvedélyes vitákat kiváltott javaslatán alapult. E vitákban 1946. január végén Dénes István, a SZIT titkára eredményesen érvelt bizonyos politikai állásfoglalások közös elfogadásának szükségessége mellett, hangsúlyozva, hogy a „politikai kérdések nem száműzhetők az ifjúsági munkából, mert az értelmetlen is lenne".[1] Indítványára az értekezlet állást is foglalt több konkrét politikai kérdésben. A SZIT-nek ezen a január 31-i megbeszélésén előterjesztett javaslatai képezték az alapját a MIOT megalakulásakor nyilvánosságra hozott felhívásnak, amely fontos belpolitikai kérdésekben is véleményt nyilvánított, a fejlődés előmozdítását célzó álláspontot alakított ki.[2]

Az ifjúsági szervezetek akcióegységét koordináló MIOT megalakulása 1946. március elején a forradalmi ifjúsági szervezetek nagy győzelme volt, szerves részét alkotta a baloldal kibontakozó ellentámadásának. A SZIT javaslatára a MIOT már március 6-án hallatta szavát a belpolitika időszerű kérdéseiben. Nagy Ferenc miniszterelnökhöz küldött delegációja fellépett a politikai élet reakciós megnyilvánulásai ellen, a Függetlenségi Front programjának maradéktalan megvalósítása érdekében.[3]

Az ország teljes felszabadulását követő első március 15-ét az összefogás jegyében kívánták megünnepelni az ifjúsági szervezetek. A közös ünnepség feltételezte az együttesen elfogadott program melletti kiállást. A SZIT természetesen a MIOT programját aláíró összes szervezettel együtt kívánta megünnepelni március idusát. A munkásfiatalokat az ifjúmunkás-szervezet a főváros peremterületeiről is sikeresen mozgósította a Nemzeti Múzeum előtti központi ifjúsági ünnepségre. Itt 30 000 résztvevő előtt a SZIT országos titkára olvasta fel az ifjúság követeléseit, amelyet a MIOT alig néhány napos felhívása alapján szövegeztek.[4] Az ifjúmunkások tízezreinek demonstrációja nagyban hozzájárult, hogy 1946. március 15-e az ifjúság politikai állásfoglalásának tömegméretű megnyilvánulásává vált.

A Független Ifjúsági Szövetség egyes vezetői éppen ilyen okok miatt nem szívesen fogadták a közös ünnepségek tervét. Az újpesti FISZ-szervezet megbízottja a helyi márciusi bizottságban támadta is a munkáspárti fiatalokat, a szakszervezeti ifjúság képviselőit, s kijelentette: „Olyanokkal nem közösködik, akik vörös zászlókkal vonulnak fel."[5] Mások is ellenezték az összefogást. A KIOE központja körlevélben arra kérte helyi csoportjainak vezetőségeit, hogy „semmiféle társulásra ne lépjen nem hit-

vallásos alapon működő egyesületekkel... kizárólag katolikus szervezetekkel, mozgalmakkal működjék együtt".[6]

Az összefogás ellenzői tehát nyíltan vagy burkoltan felléptek a SZIT ellen is. Az egység hívei viszont közeledtek az ifjúmunkás-szervezethez. A SZIT vezetése ezért igyekezett tagjaiban erősíteni azt a meggyőződést, hogy a szervezetnek is érdeke az összefogást szorgalmazók táborának erősödése. „Nem lehet közömbös a munkásifjúság számára az — hívta fel a figyelmet —, hogy mennyire erősödik az ifjúsági szervezetek balszárnya."[7]

A FISZ, noha tagja lett a MIOT-nak, propagandájában és politikai gyakorlatában egyre jobban teret engedett a reakciónak. Ezért a SZIT április 6-i összvezetőségi ülése sürgette az ifjúsági szervezetek erőteljes fellépését a reakció ellen. „Ha a felnőttek el tudták szigetelni a reakciót, akkor nekünk is minél előbb meg kell tisztítanunk tőle az ifjúság berkeit."[8] Le kellett leplezni a reakciós tevékenységet mind az ifjúsági szervezetek, mind a fiatalokkal foglalkozók soraiban. Az utóbbit ekkor elsősorban a közalkalmazottak körében folyó „B"-listázás — vagyis a fasizmus idején magukat kompromittált személyek eltávolítása — segítette, illetve könnyítette meg.

A SZIT vezetősége lehetőséget talált arra, hogy bevonja tagjait a reakciós elemek „B"-listázásának következetes megvalósításáért folytatott harcba. Ez a munka a SZIT tagságától éberséget követelt meg, s egyben politikai bátorságra is nevelt. Taggyűléseken tárgyalták meg a SZIT-esek ezt a kiemelt politikai feladatot.[9] A SZIT vezetői arra kérték a tagságot, hogy mindenekelőtt a fiatalok környezetében tevékenykedők — tanonciskolai tanárok, nevelők, tanoncotthon-igazgatók — politikai múltjának ellenőrzéséhez nyújtsanak segítséget úgy, hogy közvetlenül a SZIT központjának jelentsék az általuk ismert, fasiszta vagy reakciós tevékenységet folytatók neveit. Különösen a volt reakciós leventeoktatók és egyéb jobboldali ifjúsági vezetők leleplezésében tudott a SZIT eredményesen közreműködni.

Ez a tevékenység is elősegítette, hogy a baloldali fiatalokban fokozódjék a készség a reakció elleni határozottabb fellépésre. Erre szükség is volt, mert a politikai reakció mind erőteljesebben igyekezett kisajátítani egyes ifjúsági szervezeteket.

Elsőként az Athenaeum Nyomda fiatal munkásai léptek fel nyíltan a FISZ jobboldali elemeivel szemben. Ez a nyomda állította elő a

Független Ifjúsági Szövetség lapját. Május 5-én a munkáspárti lapok közölték a nyomda SZIT-eseinek nyilatkozatát: „A legélesebben elítéljük a Független Ifjúsági Szövetség soviniszta uszító politikáját, amelynek eredményeképpen ez az ifjúsági szervezet a reakciósok, a fasiszta összeesküvő banditák fészkévé válik..."[10]

A fiatalok elhatározták, hogy a FISZ lapjának kinyomtatásában nem vesznek részt, és felkérték a nyomda valamennyi dolgozóját, a többi nyomdász ifjúmunkást, csatlakozzanak elhatározásukhoz. Ezt követően a SZIT, a MADISZ, a SZIM a többi demokratikus ifjúsági szervezettel együtt május 7-én a munkáspárti sajtóban tömegtüntetésre hívta fel Nagy-Budapest ifjúságát. „Ki az ifjúsági egyesületekből a fasiszta cinkosokkal" – követelte a felhívás.

Másnap a Nemzeti Múzeum előtt mintegy 10 000 fiatal, köztük számos ifjúmunkás tüntetett a népi demokrácia mellett. A Múzeum-kertben megtartott nagygyűlés követelte az ellenforradalmi összeesküvők statáriális bíróság elé állítását, a Független Ifjúsági Szövetség és a Cserkész Szövetség éléről a jobboldali vezetők eltávolítását, az iskolák megtisztítását a fasiszta beállítottságú tanároktól, valamint a dolgozó fiatalok jobb életkörülményeinek biztosítását. E határozatok elfogadása után a gyűlés résztvevői tüntető menetben vonultak végig Budapest utcáin. Különösen sok ifjúmunkás vett részt a felvonuláson Kőbánya és Csepel üzemeiből, a Telefongyárból, az Emergé és Palma Kaucsuk Rt.-ből, a Budafoki Gyufagyárból, de jöttek számos más kisebb-nagyobb üzemből is. „Éljen a magyar ifjúság harci egysége!", „Munkás–paraszt–diák egység!" feliratú táblákat vittek a fegyelmezett, zárt sorokban, zászlókkal és zenekarral felvonuló munkásfiatalok.

Debrecen baloldali ifjúsági szervezetei május 16-án csatlakoztak a fővárosi követelésekhez, amint azt korábban Csepel és Kispest SZIT-, MADISZ- és SZIM-szervezete tette.[11]

A SZIT vezetői gyorsan és eredményesen mozgósították az üzemek ifjúságát ezekre a május eleji tüntetésekre. A SZIT kiemelkedő szerepet játszott a tüntetésekben, s ezzel politikailag és szervezetileg jól vizsgázott.

Az ifjúmunkás-szervezet vezetői a tüntetést megelőző tárgyalásokon is következetes politikai irányvonalat képviseltek. A SZIT képviselője a MADISZ és a SZIM főtitkárával együtt a MIOT április 30-i ülésén élesen fellépett a FISZ elnökének Magyarország külpolitikai érdekeit sértő, soviniszta hangú megnyilatkozásaival szemben. Bizalmatlanságát nyilvá-

nította a Kisgazdapárt ifjúsági szervezetének vezetésével szemben, mely, mint kijelentette, „a jobboldal felé tolódott".[12] Ezért a további együttműködés feltételeként a SZIT vezetői ragaszkodtak a Független Ifjúsági Szövetség központi vezetésének megtisztításához.

A jobboldal elleni fellépés ahhoz is szükséges volt, hogy az ifjúsági szervezetek koordinációs szerve, a Magyar Ifjúság Országos Tanácsa működőképes szervezet lehessen. A MIOT-ba csak manőverezés céljából belépő és ott kétkulacsos taktikát alkalmazó ifjúsági szervezetek ugyanis különféle módon akadályozták működését. Ezért az összefogást erősíteni, a MIOT tevékenységét biztosítani csakis a jobboldali erők elleni fellépéssel lehetett. A SZIT elnöksége többek között olyan formában is igyekezett ezt előmozdítani, hogy legjobb erőit delegálta a létrejövő szakbizottságokba, valamint erőteljesen sürgette a MIOT fővárosi szerve és a vidéki helyi ifjúsági tanácsok létrehozását. E törekvést elvileg is megerősítette a Szakszervezeti Ifjúsági Tanács május 17-i ülésén elfogadott állásfoglalás, amely szerint a munkásegység nem zárja ki az együttműködést a többi ifjúsági szervezettel, sőt együttes harcot feltételez a reakció ellen.

Más formában is egyengette a SZIT a MIOT célkitűzéseinek megvalósulását. A MIOT programadó nyilatkozatában lefektetett elvek érvényesülését többek között úgy is segítette, hogy a MADISZ-szal együtt 1946. március 20–27. között megrendezte Budapesten a világifjúsági hetet. A hét rendezvényei, kiállításai népszerűsítették, propagálták a Demokratikus Ifjúsági Világszövetség (DIVSZ) politikai céljait, a londoni ifjúsági világkonferencia határozatait. „A magyar ifjúság útja" című kiállítást több ezer érdeklődő kereste fel.

A felszabadulást követően másodízben megrendezett ifjúsági nap szintén a fiatalokra kívánta a közvélemény figyelmét irányítani. A MIOT-ba tömörült ifjúsági szervezetek közös elhatározása nyomán került sor 1946. június 2-án az ifjúsági nap ünnepi rendezvényeire. Ez újabb alkalmat teremtett az együttes fellépésre, a különböző ifjúsági szervezetek közös akciójára, amelyből a SZIT is tevékenyen kivette részét. Ezt tükrözte többek között Diósgyőrben a Vasgyár ifjúsági szervezeteinek közös előkészülete, összehangolt programja, a dohánygyári SZIT-szervezetek erőteljes sajtópropagandája, valamint a fiatal fodrászok ünnepi felhívása is.[13]

Június 2-án több mint 20 000 fiatal vonult fel Budapesten, közülük 10 000-ret a SZIT, 10 000-ret pedig a MADISZ mozgósított, a többi

ifjúsági szervezet alig 1000 fővel képviseltette magát. „A munkásoké a jövő" feliratú táblákkal vonuló SZIT-fiatalok között legnagyobb számban vasasok, textilesek és vasutasok voltak, de sokan képviselték a fodrász, szabó, bőrös szakmákat is. A vidéki városok június 2-i ünnepségein — például Szegeden és Pécsett — a szakszervezeti fiatalok képviselői jelenlétükkel, felszólalásukkal ugyancsak aktívan hozzájárultak a gyűlések harcos hangulatához.[14] Az MKP KV Ifjúsági Titkársága júniusi körlevelében méltán emelte ki és értékelte nagyra a SZIT tevékenységét a június 2-i ifjúsági nap megünneplésében.[15]

A SZIT hivatalos fellépése és tömegmozgósító ereje világosan megmutatta, hogy a szervezett ifjúmunkások is felsorakoznak a Baloldali Blokk követelései mögé, s egyetértenek a soviniszta megnyilvánulások elleni fellépéssel is. A Szakszervezeti Ifjúsági Tanács lapjának első száma egyértelműen állást foglalt az 1946 tavaszán felerősödő nacionalista hangulattal szemben: „Szembeszállunk azokkal a demagógokkal, akik most, a békekötés előtt fortélyos eszközökkel akarják nemzetünket a szomszédos népekkel, a Szovjetunióval szembeállítani. Vegyék tudomásul... a munkásifjúság békét akar, kölcsönös baráti együttműködést a szomszéd népekkel. A munkásifjúság a Horthy-fasizmust gyűlöli, és szellemidézőivel szemben a legélesebb harcot folytatja."[16]

A határozott kiállást indokolta az a tény, hogy az ellenforradalmi provokációk folytatódtak, a kommunistaellenes uszítások véres verekedésekbe, sőt gyilkosságokba torkolltak. A felbújtók és a végrehajtók nagy része a FISZ és a katolikus egyesületek tagjai közül került ki. Az újságok szinte naponta közölték, hogy újabb összeesküvő-csoportokra bukkantak. A népi demokrácia megdöntésére törekvő jobboldali ifjúsági erők tehát immár törvényellenes eszközöket is igénybe vettek céljaik elérésére. Ezeknek az erőknek elsősorban a katolikus klérus ifjúsági szervezetei adtak legális fedezetet. A demokrácia védelme ebben a helyzetben határozott állami intézkedéseket igényelt. Ezért a kommunista belügyminiszter, Rajk László, 1946 júliusában feloszlatta a jobboldali, klerikális ifjúsági szervezetek (KALOT, Szent Imre Bajtársi Egyesületek Szövetsége [Emericana], Magyar Cserkész Szövetség) fővárosi és vidéki szervezeteit. Ezek az intézkedések lényegében egyeztek azokkal a célokkal, amelyekért májusban kivonultak az ifjúmunkások a főváros utcáira. Csapást mértek azokra a jobboldali elemekre, amelyek az ifjúságot a népi demokrácia ellen kívánták felhasználni.

Az ebben az időben hazánkba látogató szovjet ifjúsági küldöttség fogadtatása az üzemekben lehetőséget nyújtott a szovjet–magyar barátság erősítésére, a soviniszta uszítás elleni határozott fellépésre. A meglátogatott üzemek fiataljai a rokonszenv és a szolidaritás érzését nyilvánították a szovjet ifjúsági vezetők iránt, s elítélték a szovjetellenes reakciós köröket.[17]

Az ország demokratikus fejlődése szempontjából gondot okozott, hogy az egyházak meg tudták őrizni alapvető befolyásukat az iskolákban, különösen az alsó- és középfokú oktatási intézményekben. Itt az ifjúsági mozgalom is az egyházak, főképpen a katolikus egyház kezében volt. Ezért a munkáspártok már 1945-ben lépéseket tettek a Gyermekbarátok Országos Egyesülete keretében a forradalmi gyermekmozgalom megszervezésére. Az MKP KV Ifjúsági Titkársága első ülései egyikén — 1945. október végén — foglalkozott a gyermekmozgalom helyzetével, és határozatot hozott az úttörőmozgalom megalakításáról.[18] A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) azonban megtiltotta az iskolákban az úttörőcsapatok szervezését. Így az iskolákon kívül, területenként vagy az üzemekben kellett megkeresni a lehetőségét annak, hogy a mozgalom foglalkozhassék a gyerekekkel.

A SZIT sajátos eszközeivel segítette az úttörőmozgalom megerősödését. Ez a tevékenység egyúttal a jobboldali ifjúsági csoportok elleni küzdelemnek is fontos részévé lett.

Az úttörőmozgalom 1946 első hónapjaiban bontakozott ki. Június 2-án, az ifjúsági napon már felvonultak a mozgalom első egységei, kék ingben és háromszögletű nyakkendőben. Ez a nap lett az úttörőmozgalom születésének dátuma. Az úttörők a munkáspártok helyiségeiben, a gyárakban találtak otthonra. „Az üzemekben a mozgalom legnagyobb támasztéka az üzemi bizottság"[19] — állapította meg jogosan az úttörőmozgalom megalakulásáról szóló korabeli SZIT-jelentés.

A felszabadulás után egyes gyárak üzemi bizottságai a dolgozók iskolás gyermekei részére napközi otthonokat szerveztek. Itt a nélkülöző gyermekek meleg ételt kaptak, amit akkor a szülők többsége még nem tudott nekik biztosítani. E napközikben kevés nevelő, még kevesebb demokratikus nevelésre alkalmas pedagógus volt. Pedig e serdülő korú gyermekekre nemcsak felügyelni kellett, hanem szükséges volt megfelelő nevelésben is részesíteni őket. Ebben az ifjúsági mozgalom nagy szerepet kaphatott.

Az üzemi napközi létrehozásának szinte természetes következménye

lett az üzemi úttörőcsapat megalakítása, amely patrónusát a munkahely ifjúsági szervezetében, a SZIT-ben találta meg. Az úttörőknek az üzemi ifjúmunkások még játékokat is készítettek. 1946 áprilisában a SZIT-es ifjúmunkások százai vettek részt az ún. játékakcióban, amelynek keretén belül munkaidő után játékokat készítettek az első üzemi úttörők részére. A Viktória, a Magyar Textil, a Goldberger és a Rico Textilgyár SZIT-csoportja, a bőrös, vegyész és könyvkötő ifjúmunkások munkája nyomán százszámra készültek május 1-re az ajándékok.[20]

Az ifjúmunkás-csoportok vezetőit a Szaktanács Ifjúsági Titkársága június közepén titkári értekezleten tájékoztatta az úttörőmozgalom szervezésének üzemi feladatairól. Az úttörőmunkára legalkalmasabb SZIT-eseket vezetőképző tanfolyamra küldték. Az üzemi csapatok szervezése július elején kezdődött, és három hónap alatt 20 csapatot sikerült létrehozni, kb. 600—700 taggal.[21] Az üzemi csapatok szervezésében a BSZKRT, a textiles, a vasas, a bőrös, a vegyész és a fodrász szakmák jártak az élen.[22] 1947 közepén már félszáz üzemi úttörőcsapat működött. Különösen kiemelkedett a textiles szakmának a SZIT által igen intenzíven patronált üzemi úttörőmozgalma, ahová a tartalmas munka egy év alatt 1600 serdülőt vonzott.[23]

Zömében ugyanennek a korosztálynak a körében működtek a már múlttal rendelkező üzemi cserkészcsapatok. A Cserkész Szövetség feloszlatása után ugyanis a szövetség baloldali gondolkodású vezetői létrehozták a demokratikus platformon álló Magyar Cserkészfiúk Szövetségét. A szövetség demokratikus, baloldali vezetői erősen számítottak — főképpen a politikai tömegbázis kialakítása szempontjából — a gyári csapatokra.[24] A gyárakban, a nagyvállalatoknál működő cserkészcsapatok valóban jelentékeny szerepet töltöttek be a magyar cserkészet 1946. nyári, demokratikus megújításában. Ezek a csapatok vezetésüket illetően bizonyos fokig, anyagi támogatásuk szempontjából pedig túlnyomórészt az üzemi bizottságokhoz kapcsolódtak. A munkáspártok tagjai közül jó néhányan részt vettek a cserkészcsapatok életében. Így a klerikális jobboldali körök hatása a nem üzemi cserkészcsapatokhoz képest itt jóval korlátozottabb volt. Az üzemi cserkészcsapatok működése egyébként 1948-ban szűnt meg, amikor a Cserkészfiúk Szövetsége beolvadt az úttörőmozgalomba.

1946 első felének politikai harcai a baloldal számára egyebek között olyan tanulsággal szolgáltak, hogy fokozni kell tevékenységüket az ifjúság körében. Különösen 1946 májusának—júniusának fegyveres provokációi – amelyekben sok helyütt a fiatalok is szerepet kaptak (pl. a gyilkosságokba torkolló kunmadarasi nagy antiszemita tüntetés, a karcagi halálos kimenetelű összeütközés a rendőrséggel, a fővárosban szovjet katonák meggyilkolása fényes nappal) — döbbentették rá a forradalmi erőket arra, hogy hatékonyabb lépéseket kell tenniök a fiatalság megnyerése érdekében.

A fiatalok között tevékenykedő ellenforradalmi erők felszámolása a politikai munka fokozását igényelte, de adminisztratív eszközökre is szükség volt. A baloldali pártok ennek megfelelően növelték a politikai nevelő munkát a fiatalok körében, igyekeztek megszilárdítani befolyásukat és elszigetelni a reakció ifjúsági bázisát. Világossá vált az is, hogy a fiatalok tömegeinek megnyeréséért folyó harc bázisa csak a munkásifjúság, azon belül is a nagy- és középüzemekben dolgozó fiatalság lehet. A munkásifjúsággal való kiemelt foglalkozást az is indokolta, hogy a reakció elleni harcban erősíteni kellett a Baloldali Blokkot. A baloldali pártoknak ebben az összefogásában a két munkáspárt szövetsége alapvető jelentőséggel bírt. Mindkét munkáspárt szükségesnek ítélte tömegbázisának kiszélesítését, nem utolsósorban az ifjúság körében.

Az MKP III. kongresszusa tiszteletére a párt központi vezetése versenyt hirdetett a pártszervezetek számára, mellyel azokat hatékonyabb politikai munkára kívánta serkenteni. A verseny értékelési szempontjai között szerepelt a fiatalok tömegszervezeteiben végzendő kommunista munka erősítése is.[25] A párt központi szervei figyelmeztették az üzemi kommunista pártszervezeteket, hogy nem fordítanak súlyának megfelelő figyelmet az ifjúsági tömegszervezetek kiépítésére, illetve befolyásolására.[26] A borsodi kommunisták lapja e problémát így jelezte: „Kommunista őszinteséggel meg kell mondanunk, hogy az ifjúság kérdésében sok feladat vár ránk. Nekünk, kommunistáknak, feltétlenül foglalkoznunk kell az ifjúsággal minden tömegszervezetben, de elsősorban a szakszervezetben. Kezdjük ezt a munkát már az üzemekben. Meg kell mondanunk, az elvtársak nagy része ezt a munkát nem értékeli."[27]

Bár a kongresszusi verseny és a párt vezető szerveinek, egyes funkcionáriusainak állásfoglalásai hangsúlyozták a tömegszervezeti munka megjavításának fontosságát, e téren lényeges változást még néhány hónap

múlva sem lehetett érzékelni. Ezért fogalmazott így a Központi Vezetőségnek a III. kongresszus elé terjesztett beszámolója: „Le kell küzdenünk a pártban még gyakorta érzékelhető közömbösséget a női és ifjúsági demokratikus tömegszervezetekben... végzendő munkával szemben. Gondoskodni kell arról, hogy minden ifjúkommunista dolgozzon valamely tömegszervezetben..."[28]

A Kommunista Párt ifjúsági munkájának irányítói a kongresszus után kidolgozták a párt ifjúságpolitikai feladatait. A kongresszus politikai irányvonala alapján figyelmük mindenekelőtt a munkásosztály fiatal rétegei felé fordult. Az MKP Ifjúsági Titkárságának tagjai nem tartották kielégítőnek a MADISZ és a SZIT szervezeti erősödését, és önkritikusan jutottak a megállapításra: „Politikai harcunkat nem támasztottuk alá az ifjúság mindennapi sérelmei ellen indított harccal."[29] Ezért a legfontosabb tennivalók közé sorolták a felvilágosító munka szoros összekapcsolását az érdekvédelmi tevékenységgel.

Bár az MKP ifjúsági vezetése ebben az időben még elsősorban a MADISZ politikai és szervezeti erősítését tartotta célszerűnek, a SZIT politikai erősítése is tervei között szerepelt. Ezt szolgálta a budapesti nagyüzemek pártszervezeteiben a kommunista ifjúsági megbízottak rendszerének kiépítése, az ifjúmunkás-aktívák megszervezése, főleg az állandó és tervszerű üzemi agitáció kibontakoztatása végett. Ennek keretében került sor speciális ifjúmunkás-pártiskolák terveinek kidolgozására is.[30]

A Kommunista Párt főként a MADISZ-on és a SZIT-en keresztül jutott el a munkásfiatalokhoz, illetve azok bizonyos rétegeihez. 1946 őszén a MADISZ 170 000 tagja közül 40 000 volt ifjúmunkás. Zömük a bányászközségek és vidéki városok MADISZ-szervezeteihez tartozott.[31]

A MADISZ vezetése ebben az időben hatékonyabb lépéseket próbált tenni a munkásfiatalok megnyeréséért. 1946 tavaszán, a budapesti MADISZ-szervezet összvezetőségi ülésén Nonn György főtitkár már arra szólította fel a vezetőket, hogy nyerjék meg a MADISZ számára a szervezeteken kívül álló ifjúmunkásokat.[32] Sikerült is a Pest környéki munkástelepüléseken a tagság összetételében a munkástöbbséget biztosítani és a pesti belső kerületek (IV., V., VII. kerület) kivételével az új tagok mintegy felét a fiatal munkások köréből szervezni. Nem lebecsülhető tény, hogy a 38 nagy-budapesti szervezet titkára közül 1946. május végén 30 ifjúmunkás volt.[33]

A MADISZ erőteljesen törekedett arra, hogy érdekvédelmi oldalról,

a speciális rétegigények megfogalmazásával jusson el az ifjúmunkástömegekhez. A szövetség II. kongresszusán elfogadott program „Munkát, otthont, iskolát, magasabb életszínvonalat" című fejezete a munkásfiatalok főbb követeléseit tartalmazta.[34]

Szervezeti keretein is változtatott a MADISZ annak érdekében, hogy azok jobban szolgálják rétegpolitikai céljait. A kongresszus a városi MADISZ-szervezetekben ún. ifjúmunkáscsoportok létrehozását határozta el, felhasználva az észak-magyarországi ipari centrumokban szerzett tapasztalatokat. E csoportok önálló szervezeti életet éltek, külön vezetőséget választottak, de szorosan kapcsolódtak a helyi MADISZ-szervezethez. A tagság speciális érdeklődését így jobban ki tudták elégíteni a művelődés, a szakmai továbbképzés tekintetében. E törekvések jegyében szervezett a MADISZ a nagyobb iparvárosokban ifjúmunkás-szabadegyetemet. Ezeknek az újszerű mozgalmi feladatoknak a végrehajtását a központ kiadványok és módszertani tájékoztatók megjelentetésével segítette.[35]

*

A Szociáldemokrata Párt is igyekezett növelni befolyását a munkásifjúság körében. Ebből adódóan sajátos helyzet alakult ki a SZIT-ben. Egyrészt jó lehetőség nyílt itt a két munkáspárthoz tartozó ifjúmunkás-vezetők együttműködésére, másrészt azonban óhatatlanul éreztette hatását, hogy a kommunisták és a szociáldemokraták versenyeztek egymással ugyanazon ifjúsági réteg politikai és szervezeti megnyeréséért, s a leghevesebb összecsapásokra éppen az üzemekben került sor.

Az együttműködés erősödését többek között a következő tényezők fékezték: az időnként fellángoló pozícióharc a SZIT-en belül; a szociáldemokraták harca a pártitás feltétlen és mindenekelőtti biztosításáért; időnként a kommunisták részéről megnyilvánuló türelmetlenség; mindkét munkáspárt tagtoborzó kampánya; átlépések az egyik munkáspártból a másikba; s végül, de nem utolsósorban a jobboldali szociáldemokrata ifjúsági vezetők kommunistaellenes próbálkozásai. Az együttműködést egyébként befolyásolta az országos politika állandóan jelentkező hatása is.

Mindamellett természetesen nem lehet egyenlőségjelet tenni a kommunista, illetve a szociáldemokrata részről megnyilvánult törekvések közé. A kommunista fiatalok a forradalmi folyamat előrevitelére törekedve,

a munkásegység megőrzéséért és megerősítéséért harcoltak, a jobboldali szociáldemokraták lépései pedig az egység megtörésére, aláásására irányultak. Végső fokon tehát két politikai magatartás ütközött össze.

1946 tavaszától a SZIM-vezetés érdeklődése – Egri György főtitkárral az élen – közvetlenül az ifjúmunkásság felé fordult.[36] Elsősorban ebből a rétegből kívántak új SZIM-tagokat toborozni. A budapesti üzemekben megtartott ifjúsági gyűléseken a szociáldemokrata vezetők ún. májusi tagtoborzó versenyt hirdettek. A verseny eredményeként egy hónap alatt kb. 3500 ifjúmunkást szerveztek be a pártba, illetve a SZIM-be (az elérendő cél 6000–8000 volt).[37] Az együttműködést nem annyira maga a tagtoborzás zavarta, mint annak következményei. Így amikor a SZIT az ifjúmunkásokat a Baloldali Blokk programja melletti kiállásra, a FISZ reakciós vezetői elleni harcra mozgósította, a SZIM vezetői az üzemi tagszervezéssel voltak elfoglalva, és nem voltak képesek tömegeket megmozgatni sem a májusi utcai tüntetésre, sem a júniusi ifjúsági napra.

Az SZDP meggyorsította káderei felkészítését az üzemi ifjúsági munkára. Viszonylag korán, már 1946 áprilisától pártiskolai tanfolyamokat szervezett az üzemi ifjúsági munkához értő vezetők részére. Egy év alatt hat több hetes tanfolyamot, ún. ifjúmunkás-pártiskolát tartottak a SZIT-ben dolgozó szociáldemokrata fiatalok részére. Több mint 500 SZIT-vezetőt képezett ki az SZDP. Vidéken speciális bányász és vasutas ifjúsági pártiskolát szerveztek.[38] Az üzemi munka összehangolására és irányítására a SZIT kongresszusa után szociáldemokrata ifjúmunkás-bizottságot hoztak létre a SZIT tanácsa és a nagyobb szakmai szervezetek szociáldemokrata vezetőiből. Az SZDP e munkában számított arra a 12 függetlenített szociáldemokrata ifjúmunkás-vezetőre is, aki 1946 közepén Budapesten csak mozgalmi tevékenységgel foglalkozott.

Bölcsföldi Andornak, a SZIM új titkárának kinevezése az egység ellenfeleit erősítette az üzemi szociáldemokrata pártszervezetekben. Kezdetben úgy tűnt, hogy Bölcsföldi nem törekszik másra, mint a SZIM munkásbázisának megerősítésére. Mindinkább kitűnt azonban, hogy ezt a célt a SZIT egységének megbontásával, a pozícióharcok felszításával véli elérhetőnek. A SZIM-vezetés Bölcsföldi körül tömörülő tagjai azzal indokolták saját koncepciójukat, hogy – szerintük – csupán egyetlen ifjúsági mozgalom, a SZIM rendelkezik határozott politikai célokkal és elképzelésekkel. A valójában politikai programmal is rendelkező SZIT-et alaptalanul szindikalista szervezetnek minősítették. Az SZDP *Üzem-*

szervezés című folyóirata ezt így fogalmazta meg: „A SZIT maradjon meg feladatánál, a munkásifjúság gazdasági és szociális érdekének védelménél ... a szakszervezeti gondolat jegyében elégedjék meg azzal, hogy osztálytudatosan neveli az ifjúmunkásságot, a politikai nevelést bízza mind a két munkáspártra."[39]

Ennek az elgondolásnak az alapján a SZIM egyes vezetői 1946 utolsó hónapjaiban erőteljes lépéseket tettek üzemi SZIM-csoportok tömeges szervezésére. Ezeket a csoportokat a látszat fenntartása végett az üzemi SZDP-szervezet ifjúsági frakciójának nevezték. Több jobboldali szociáldemokrata vezető — így Szélig Imre — állt az akció mellé. Szélig azt bizonygatta a SZIM vezetőségi tagjainak ankétján 1947 márciusában, hogy a kommunisták „kisajátították a SZIT-et", és ezért van szükség ifjúsági frakciók létrehozására.[40]

A munkásifjúság megnyerésére, a SZIM-be való szervezésére irányuló törekvés önmagában — tértől, időtől, politikai töltéstől függetlenül — nem ítélhető sem jobboldalinak, sem egységbontónak. Az adott konkrét körülmények között azonban objektíve ilyen tartalmat kapott, s ezt a jellegét csak erősítették a szervezők számottevő részének — nem valamennyiüknek! — szubjektív szándékai. Különösen negatívan ítélhető meg az a törekvésük, hogy megkérdőjelezzék a SZIT politikai jellegét, illetve annak szükségességét. Az üzemi szervező munka a gyakorlatban lazította a munkásfiatalok összefogását. Ezért kapcsolódott azoknak az erőknek a fellépéséhez, amelyek a Szociáldemokrata Párt politikai orientációját meg akarták változtatni, a kommunistákkal való összefogást meg kívánták bontani.

A SZIT-ben dolgozó szociáldemokrata ifjúmunkások nagy része szembeszállt a munkásegység-ellenes erők próbálkozásaival, leleplezte az összefogás lazulásának veszélyes politikai következményeit. Ez az ifjúmunkásgárda kész volt nyilvános harcot indítani a jobboldal ellen.

Nyílt fellépésükre akkor került sor, amikor — 1946 végén — az SZDP vezetéséből kiszorult Peyer Károly több társával együtt memorandumban követelte a párt politikai irányvonalának megváltoztatását, az MKP-val való együttműködés megszüntetését. Peyer fellépése ellen viharos erővel tiltakoztak a SZIT szociáldemokrata aktivistái. A vasas SZIT-szervezet szociáldemokrata ifjúmunkásai tiltakozó levelükben rámutattak a Peyer-féle egységbontás időzítésének veszélyeire. „Súlyosbítja cselekedeteiket — írták Peyerékről —, hogy abban az időben hozták nyilvánosságra

egységbontó memorandumukat, amikor a reakció offenzívába kezdett a demokrácia erői ellen."[41] A SZIT szociáldemokrata frakciója, a központi alkalmazottak és a legfontosabb szakmák szociáldemokrata ifjúsági vezetői, valamint a textiles SZIT-szervezet elnöksége külön is állást foglalt az ügyben.[42] Az egész munkásosztály érdekével ellentétesnek, végső soron a népi demokrácia létét is veszélyeztető cselekedetnek minősítették Peyer törekvéseit. Az SZDP kongresszusához és pártvezetőségéhez küldött levelükben hangoztatták: „... az eddiginél is keményebb szocialista politikát, a munkásegység kimélyítését, a párt munkájának az eddigi vonalon való folytatását, Peyer és társai kizárását követeljük".[43] Egyértelműen a Peyer-memorandum ellen foglalt állást a vegyész és a textiles SZIT-szervezet egy-egy csoportja — kommunista és szociáldemokrata ifjúmunkások közösen —, valamint a VIII., IX., X. kerület és Pestszentlőrinc SZIM-szervezete, Pécs és Felsőgalla-Újtelep SZIM-vezetősége is.[44]

A szociáldemokrata ifjúsági vezetők baloldali csoportja a kommunista fiatalokkal való együttműködés erősítését tartotta elsődleges feladatának. Ez megmutatkozott 1947 elején, amikor a SZIM üzemi ifjúsági frakcióinak szervezése tömeges tiltakozást váltott ki. Egymás után fogalmazták a gyárak szociáldemokrata ifjúmunkásai, sőt egész szervezetek a tiltakozó leveleket, illetve határozatokat. Több szakszervezet vezetősége, számos SZIT-szervezet emelt szót a szociáldemokrata ifjúmunkások szervezeti különválasztása ellen.

Amikor a különféle szakmák SZIT-aktivistái, a gyárak szociáldemokrata ifjúmunkásai nagy visszhangot keltő akcióba kezdtek a SZIT védelmében, tulajdonképpen a munkásegység védelmében, a két munkáspárt együttműködésének további biztosításáért léptek fel. 1947 első hónapjaiban a munkásegységért nyílt harcot is vállaló SZIT-es szociáldemokrata ifjúsági vezetők és tagok a szociáldemokrata baloldal szervezett bázisává váltak.

A csatát az együttműködés hívei nyerték meg. A SZIT határozott fellépése az egység érdekében a Szaktanács elnökségének szociáldemokrata tagjait is arra késztette, hogy az 1947. március 13-i elnökségi ülésen az akció ellen foglaljanak állást.[45] A tiltakozás hatására az SZDP vezetői mind több helyen mondtak le az ifjúsági frakciók szervezéséről.

1947 tavaszán a SZIT egyes szociáldemokrata vezetői még megpróbálkoztak annak a nézetnek a propagálásával, hogy „egy szakszervezeti ifjúsági mozgalom nem adhat politikai nevelést". Ezt még azzal az érve-

léssel is megtoldották, hogy a SZIT „különösen nem adhatja egyszerre két párt politikai irányvonalát".[46] Ezek a nézetek ellentmondtak a SZIT kongresszusán elfogadott programnak, hiszen az olyan politikai célokat fogalmazott meg, amelyeket mindkét munkáspárt támogatott és megvalósításában érdekelt is volt. A gyakorlat a SZIT-szervezetek egész sorában igazolta, hogy lehetséges, sőt szükséges is a szakszervezeti ifjúmunkáscsoportokban a munkásegység talaján politikai nevelést folytatni. Akik ezt a lehetőséget tagadták, az együttműködés szükségességét kérdőjelezték meg.

Néhány nagyüzem – MÁVAG, Ganz – kivételével a szociáldemokrata ifjúsági frakciók tömeges szervezése a fővárosban 1947 közepére lényegében meghiúsult. „Komoly politikai próbát állt ki a SZIT az SZDP üzemi ifjúsági tagozatának megalakítása elleni harcban, mert legalábbis részleges visszavonulásra kényszerítette az egységbontókat"[47] – állapította meg egy korabeli értékelés. Nehéz harcok árán, de sikerült megvédeni a SZIT szervezeti egységét. Az üzemi fiatalok körében ismét megszilárdult a kommunisták és a szociáldemokraták összefogása.

A szakmai ifjúsági központok, a nagyüzemi és vidéki szervezetek megerősítése

A SZIT első kongresszusán meghirdetett programot csakis úgy lehetett valóra váltani, ha szervezetileg is alkalmassá teszik bővülő mozgalmi feladatainak ellátására.

A kongresszust követően a korábbi végrehajtó bizottság helyébe legfelsőbb vezető testületként a Szakszervezeti Ifjúsági Tanács lépett. Ez a testület magába foglalta a különböző szakmák képviselőit. Tagjai jól ismerték a munkásfiatalok problémáit, és nagy jártassággal rendelkeztek az ifjúmunkások vezetésében. Mindezek következtében a testület alkalmas volt arra, hogy megalapozott véleményt mondjon minden olyan kérdésről, amelyet az elnökség megvitatásra eléje terjesztett.

A SZIT központjában dolgozó vezetőség a kongresszus után átadta helyét a küldöttek által választott operatív vezető testületnek, az elnökségnek. A SZIT felső irányítása lényegében e testület kezében volt. A SZIT gyakorlati tevékenységével összefüggő minden kérdésben az elnökség döntött, egyes esetekben pedig – a tanács akadályoztatása és az ügyek sürgető volta miatt – elvi kérdésekben is. Az elnökség gyakran

ült össze. 1946 szeptemberében elhatározták, hogy hetente tartják megbeszéléseiket, s ezt alapjában meg is valósították.

Az elnökség tagjai általában egy-egy meghatározott munkaterületért is felelősek voltak. Így Dénes István (MKP), a SZIT vezetője (május végétől főtitkára) irányította az elnökség munkáját és képviselte az ifjúmunkásszervezetet a Szaktanácsban, a MIOT-ban, valamint az egyes demokratikus ifjúsági szervezetek tanácskozásain. Őt munkájában két helyettese segítette, akiknek ugyanakkor önálló munkaterületük is volt. Lajtai Verához (MKP) tartozott a szervezetek mozgalmi életének irányítása és ellenőrzése, emellett ő képviselte a szervezetet a MIOT fővárosi tagozatában. Baranyai Tibor (SZDP) a tanoncszervezéssel foglalkozott, de kezdetben részt vett a MIOT ifjúmunkás-bizottságában is. Az elnökség többi tagja is önálló munkaterületet kapott. Másfél év alatt történt néhány személyi változás az elnökségben, de a SZIT e tényleges vezető szerve képes volt megfelelően irányítani a szervezet növekvő munkáját.[48]

A SZIT központi vezetése igyekezett az irányítás mechanizmusát a feladatokhoz és a változó körülményekhez igazítani. A főváros területén még 1945-ben létrehozott középszintű irányító központokat, a tíz területi szakmaközi ifjúmunkás-vezetőséget megszüntették, illetve beolvasztották a szakmai ifjúsági titkárságokba. Ezeket a titkárságokat az önálló irányítás és szervezés jogkörével ruházták fel. A szakmai ifjúmunkásközpontok létszáma egyre növekedett. A sokirányú munka megkívánta, hogy az elnökön és a titkáron kívül még különféle reszortfelelősök, így tanoncmegbízott, szervező, oktatási megbízott, kultúrmegbízott, pénztáros is tevékenykedjen a szakmai ifjúsági vezetőségekben.

A SZIT-központ főképpen a rendszeres szakmai titkári értekezleteken, valamint az időnként — 1946 szeptemberétől egyre sűrűbben — megkövetelt írásos beszámoló jelentések alapján törekedett ellenőrizni a szakmai központok ifjúsági munkáját. A SZIT elnöksége és tanácsa azonban — ismereteink szerint — egyetlen alkalommal sem számoltatta be a szakmai ifjúsági titkárokat. Igaz, a SZIT titkárságának vezetői személyes látogatásaikon sok tapasztalatot szereztek a szakmai ifjúmunkáscsoportok életéről. A kollektív formájú ellenőrzés elmaradása két vonatkozásban is károsan befolyásolta az irányító tevékenységet. Egyrészt helyt adhatott és adott a szubjektív véleményeknek, értékeléseknek, másrészt leszűkítette a vezetés részéről adható kollektív segítségnyújtás lehetőségét. Megjegyzendő azonban, hogy a szakmai ifjúsági központok munkájáról

a SZIT-központ más módon, saját szakszervezetük vezetőségétől is szerzett információt.

A szakmai ifjúsági központok vezetőségeiben részt vettek a nagyüzemi SZIT-titkárok is, azonban e terület megkülönböztetett jelentősége miatt a nagyüzemek közvetlen irányítása a Szaktanács Ifjúsági Titkárságához tartozott. 1946. március közepén a szakmai titkárokkal történt megállapodás alapján a SZIT-központ centralizálta a vidéki szervezést is, és ezt a hatáskört magánál tartotta.

A SZIT vezetőitől az egyre több irányúvá váló feladatok végrehajtása igen nagy erőfeszítést, sokszor szinte emberfeletti munkát követelt. Bár mind jobban törekedtek a munkamegosztásra, nemegyszer kapkodóvá vált az irányításban részt vevők tevékenysége. Ennek okát többek között a központ kis létszámában kereshetjük. Mintegy fél tucat függetlenített vezető mellett legfeljebb 15 társadalmi munkatárssal rendelkezett 1946 végén az elnökség. A Szaktanács apparátusának irányítói nem segítették a SZIT-központot megfelelő számú fiatal vezető átadásával.[49] A gondok súlyát tükrözte, hogy az MKP Szervező Bizottsága 1947. januárban az irányító munka személyi feltételeinek megjavítását fontos politikai célként jelölte meg.[50]

A vezetés a kidolgozott munkaterveket mindenkor az ifjúmunkáscsoportok között meghirdetett verseny keretében valósította meg. Ez a módszer nemcsak azt tette lehetővé, hogy a csoportokban fellendüljön a mozgalmi élet és a munka a fő célok elérésére összpontosuljon, hanem azt is, hogy a SZIT központja időnként konkrétan is felmérhesse a szakmai SZIT-szervezetek politikai befolyását és szervezeti erejét.

1947 tavaszán a szakmai központokban általában 4—10 függetlenített ifjúsági vezető dolgozott. A szakmai ifjúsági titkárságok általában rendszeresen tartottak testületi üléseket. Reszortfelelőseik bejártak a SZIT-központ különböző értekezleteire. A nagyobb szakmákban területi szervező instruktorok is működtek. A szakszervezetek ifjúsági titkárai az üzemi csoportok titkáraival hetenként megvitatták a szakma ifjúsági feladatait.

1947 áprilisáig Budapesten 247, vidéken több mint 80 SZIT-szervezet alakult.[51] A SZIT taglétszáma kb. 25 000 főre emelkedett. „Tagjainknak több mint fele részt vesz valamilyen formában, de rendszeresen a mozgalomban"[52] — állapította meg a SZIT egyik korabeli jelentése. Ez a mozgalmi aktivitás — más szervezetekkel összehasonlítva — ebben az időben

igen nagy eredménynek számított, ami elsősorban a szakmai ifjúsági központok munkáját dicsérte.

A kommunisták és a szociáldemokraták között a szakmai ifjúsági központokban általában jó kapcsolat alakult ki. A nyomdaiparban, a postásoknál, a magánalkalmazottak körében, a bőrösöknél és a dohányiparban a szociáldemokraták rendelkeztek nagyobb befolyással az ifjúmunkások között, s ez a vezetés összetételében is megnyilvánult. A döntő pozíciók azonban majdnem mindenütt a kommunisták kezében voltak. Ennek okát főképpen a kommunista ifjúmunkások kiemelkedően aktív mozgalmi munkájában, valamint a szakszervezeti vezetőségekben kialakult politikai erőviszonyokban kereshetjük.

A legtöbb ifjúmunkást tömörítő szakszervezetek — a vasasok, a textilesek és a vegyipari dolgozók — szervezettségének adatai lényegében tükrözték az ifjúmunkások szervezettségének általános színvonalát: 1947. május végén itt kb. 65 000 ifjúmunkásból 11 500 volt a SZIT tagja. E három szakma ifjúsági vezetősége irányította az ország SZIT-szervezeteinek mintegy kétharmadát, pontosan 213 csoportot. Így az itt folyó munkát közelebbről is érdemes szemügyre venni.

E szakszervezetekben a SZIT tagjainak többsége — az országos arányt meghaladó mértékben — 1947 májusára tagja lett a munkáspártoknak. Ez növelte a tagság politikai súlyát, és kiemelte e szervezeteket politikai szempontból a többiek közül. A textiles SZIT-tagok 45%-a volt kommunista, 50%-a tartozott a Szociáldemokrata Párthoz, és csupán 5%-uk maradt pártonkívüli. A vasasifik 50%-a tartozott az MKP-hez, 30%-a az SZDP-hez és 20%-uk állt párton kívül. E szakmák SZIT-vezetőségei a munkáspártok tagjaiból kerültek ki, körülbelül olyan arányban, mint amilyen a tagságon belül kialakult. Az üzemi SZIT-csoportok többségének élén kommunista titkár állt: e három szakszervezethez tartozó 213 SZIT-csoport közül 72-t vezetett szociáldemokrata titkár. Ez az arány önmagában is sok vitára adott okot a kommunista és a szociáldemokrata ifjúsági vezetők között. Igen nagy aránytalanság mutatkozott a vasasoknál, ahol a 108 csoporttitkár közül csak 28 volt szociáldemokrata. Ez egyáltalán nem tükrözte a két munkáspárt ifjúmunkás tagjainak valóságos arányát.

A vasas-, textiles és vegyészszakszervezetekhez tartozó SZIT-esek szinte kizárólag üzemekben, többnyire nagy- és középüzemekben dolgoztak.[53] Bár a tagság zöme a közép- és nagyüzemekhez tartozott, az irányításban mégis nagy figyelmet kellett fordítani a kisüzemekre, ahol a cso-

portok több mint fele működött. A vasas SZIT-vezetőség meglehetősen nehezen birkózott meg a sok kisüzemi csoport irányításával. Gondot okozott a vezetésben kialakult fluktuáció, a kevés függetlenített munkatárs és az, hogy a szakszervezeti vezetők nem értették eléggé az ifjúsági munka jelentőségét.

A textiliparnak lényeges sajátossága volt a fiatalok, főleg a lányok viszonylag magas aránya. Ez hatással volt az itt működő SZIT-csoportok összetételére is. 1947. március elején 18 textiles középüzemben, ahol SZIT-szervezet működött, az összeszámlált tagok több mint 60%-a lány volt. E szervezetek titkárai között azonban csak három lányt találunk.

A textiles ifjúsági mozgalom kapcsolata a felnőtt szakszervezeti vezetéssel kifogástalan volt. A textiles szakszervezet központi vezetőségének 1947 tavaszán öt ifjúsági vezető volt tagja. A szakszervezet kommunista vezetői, megértve az ifjúsági mozgalom jelentőségét, anyagi és erkölcsi támogatást biztosítottak a SZIT-csoportoknak. Az üzemekben a SZIT-vezetőségek munkáját az üzemi bizottságok jelentős kedvezményekkel segítették. A kommunista és szociáldemokrata ifjúsági vezetők között jó együttműködés alakult ki a SZIT szakmai vezetőségében s az üzemekben is.

A textiles szakma lett az üzemi úttörőszervezés egyik legfontosabb bázisa. Ez nagymértékben a leány ifjúsági vezetők pedagógiai érzékének volt köszönhető. A SZIT tömegbefolyása különösen a középüzemekben volt erős, ahol gyakran minden ifjúmunkás részt vett a mozgalmi munkában. Itt a vezetők személyesen ismerték a tagok zömét, s képesek voltak szinte az egész csoportot mozgósítani egy-egy akcióra.

A vasas és textiles szakmához képest az ifjúsági mozgalom a vegyiparban kevesebb tradícióval rendelkezett, mégis itt alakult ki az egyik legjobb szervezeti élet. Az eredmények forrása — többek között — a kommunista irányítás alatt álló felnőtt szakszervezeti vezetés és a szakma ifjúsági titkársága közötti jó kapcsolat volt.

A bőrös szakmában a mozgalmi munkát gátolta a munkahelyek szétszórtsága. Viszonylag kevés fiatal dolgozott nagyobb üzemekben. Ezért a kisiparosoknál munkát vállaló bőrös tanoncok és ifjúmunkások, valamint néhány üzemi munkásfiatal a szakszervezeti székházban működő központi csoportokban élt — élénk — mozgalmi életet.

Az infláció különösen bénítólag hatott az építőmunkás ifik szervezésére. „Sajnos a szaktársak nagy részének a tevékenysége kimerül a munka-

bértárgyalásokban és a kalória kiszámításában..." — olvashatjuk az egyik korabeli jegyzőkönyvben.[54] A fiatalokat sújtó rossz munkakörülmények, a távolról bejáró ifjúmunkások nagy száma, az építkezések szétszórtsága erősen nehezítette a szervező munkát. A mozgalom továbbfejlesztése elsősorban a vidéki szakszervezeti csoportokhoz tartozó több mint 2000 ifjúmunkás megszervezését igényelte volna. Ezt azonban sok helyen akadályozta, hogy a Magyar Építőmunkások Országos Szövetsége (MÉMOSZ) helyi csoportja mellett már korábban létrejött a MADISZ, illetve a SZIM szervezete.

A bányatelepüléseken nem SZIT-, hanem MADISZ-csoportok szerveződtek, ezért a bányászszakszervezet vezetősége csak 1947 januárjában döntött úgy, hogy központi ifjúsági titkárt nevez ki az ifjúsági mozgalom vezetésére.

A ruházati, fás, fodrász és nemesfémes szakmákban a kisipari jelleg, a nagyobb üzemek hiánya erősen befolyásolta a mozgalmi munkát, mégis néhány helyen, így különösen a fodrászok SZIT-szervezetében élénk mozgalmi élet alakult ki. Szinte naponta rendeztek különféle programokat a szakszervezetben. Ez a csoport már 1946-tól sikeres szervező munkát folytatott a fővárosi tanoncok között is. Bekapcsolódtak a SZIT-központ majdnem minden akciójába, legyen az bányamunka, a hidak újjáépítése vagy új tanoncotthon építése.

Az ország újjáépítésében kiemelt fontosságú volt a vasút, a hírközlés és a városi tömegközlekedés helyreállítása. Az itt dolgozó fiatalok munkájának jelentősége együtt nőtt az újjáépítés előrehaladásával. Az e területeken tevékenykedő ifjúmunkás-vezetők messzemenően alkalmazkodtak a szakmai sajátosságokhoz, hasznosították a vállalatok viszonylag nagy anyagi erőforrásait és az állami tulajdonból fakadó lehetőségeket.

Eltérően a többi szakmától, a vasutas SZIT már 1946 végétől nemcsak a fővárosban, hanem a vidéki közlekedési centrumokban is létrehozta szervezeteit. A tagság 40%-a 1947 márciusában vidéki volt. A 10 vidéki és 9 fővárosi csoportba mintegy 1400 vasutas fiatal lépett be, ugyanakkor több mint 5500 szervezett vasutas ifjúmunkás nem lett tagja a SZIT-nek.

A vasutas SZIT-szervezet országos irányítását a kommunista fiatalok tartották kezükben. Bár a szakszervezeten belül az ifjúmunkások között több volt a szociáldemokrata, a 19 SZIT-csoport közül 8-nak szociáldemokrata, 11-nek kommunista fiatal állt az élén. A vasút újjáépítésében lelkesen vettek részt a helyi SZIT-csoportok. Más nagy létszámú szak-

szervezetekkel ellentétben, már 1946-ban nagy eredményeket értek el a tanoncok megszervezésében.

A közlekedésben dolgozó fiatalok SZIT-csoportjai sokoldalú fejlődésükkel emelkedtek ki a többiek közül. 1946-ban sikerült a BSZKRT- és a MÁV-pályaudvarok és -műhelyek fiatal dolgozóinak felét, sőt, az állomások egy részén többségét a SZIT-be szervezni. A BSZKRT 2636 ifjú dolgozójából 1947 februárjában 1260 volt a SZIT tagja. A 20 közlekedési SZIT-csoportba a 24 éven aluli alkalmazottak 47,8%-a tartozott. Ez a nagyfokú szervezettség a többi szakmához képest egyedülálló volt. Okát a BSZKRT SZIT-központjának színvonalas irányító munkájában, a helyi ifjúmunkás-vezetők agilitásában, szervezőkészségében és az üzemi bizottságokkal történő szoros együttműködésben kereshetjük. Az eredményhez hozzájárult az is, hogy a vállalat vezetése kifejezetten segítette a SZIT munkáját.

Különösen a kampányfeladatokban és a kulturális munkában ért el kimagasló sikereket a BSZKRT SZIT-szervezete. Az oktatási tevékenység és nem egy helyen a vezetés színvonala viszont gondot okozott.

A posta 10 nagyobb budapesti hivatalában jött létre SZIT-csoport 1946-ban. A szakma SZIT-szervezete különösen a nyaraltatásban és a szakmai képzésben kapott nagy segítséget a szakszervezettől. Kiemelkedő eredménynek számított több mint félszáz postásfiatal önkéntes bányamunkája.

Az élelmezési szakmában az SZDP nagy befolyásra tett szert. Ez is hozzájárult, hogy az ifjúsági mozgalom széles körű szervezésével a szakszervezet még az 1946-os SZIT-kongresszus után sem foglalkozott komolyan. Csak 1946 végén jöttek létre üzemi csoportok, főleg az üzemi bizottságok egyes tagjainak kezdeményezésére. A létrejövő élelmezési SZIT-központ vezetői a kommunisták közül kerültek ki. 1947 tavaszától fellendült a szakmai központ irányító tevékenysége, valamint 18 csoportjának kulturális és sportmunkája.

A nyomdászok és a rokon szakmák fiatal munkásai között az SZDP építeni tudott nagy hagyományaira, és számottevő befolyásra tett szert. 1947 közepén a munkáspárti ifjúmunkások mintegy 70%-a tartozott az SZDP-hez és 30%-a az MKP-hoz. A nyomdászfiatalok nagy része azonban nem lépett be egyik pártba sem. A szakma központi csoportja is hozzájárult ahhoz, hogy a SZIT kongresszusa után a nyomdákban üzemi szervezetek jöjjenek létre. Megerősödésüket segítette a szakma SZIT-es

fiataljainak lapja, a *Nyomdász Ifjú*, amely 1946 első felében a munkásifjak egyetlen szakmai lapja volt. A lap számait mindig más-más nyomda ifjúmunkásgárdája állította elő.[55]

A magán- és kereskedelmi alkalmazottak, valamint a mérnökök és az egészségügyi dolgozók körében az ifjúsági csoportok tényleges működése főképpen a SZIT kongresszusát követő időszakban bontakozott ki. A szervezés e nem fizikai munkát végző rétegekben sok gondot okozott. Nem volt könnyű feladat megértetni a tisztviselőkkel, hogy — bár ezt sugallták 25 éven keresztül — alapvető érdekeik nem ellentétesek a munkásosztály érdekeivel.

A magánalkalmazottak körében 1946 közepéig a SZIT-nek csupán egyetlen — központi — csoportja működött, ami többek között a fiatalok szétszórt alkalmazásával függött össze, de bizonyos történelmi tradíciókkal is magyarázható. A központi csoport fokozatosan erősödött, és így alapját képezte a mozgalom későbbi kiterjesztésének. 1947 közepére a több ezer fiatal magánalkalmazott nagy részét sikerült beszervezni a SZIT-be. Túlnyomó többségük tagja volt a munkáspártoknak, zömük a Szociáldemokrata Pártnak.

A kereskedelmi alkalmazottak körében a stabilizáció kedvező feltételeket teremtett az ifjúsági mozgalom fejlődéséhez. 1947 tavaszán létrejöttek a KAOSZ SZIT-szervezeteinek első üzemi csoportjai.

Ifjú kórházi dolgozók, ápolónők, laboránsok, a segédszemélyzet fiatal tagjai, valamint néhány nemrégen diplomát szerzett orvos hozta létre 1946 tavaszán az egészségügyiek SZIT-szervezeteit. Ezek a szervezetek a kórházakban alakultak. Az első hónapokban nyolc kórházban mintegy 300 fiatal lett a SZIT tagja. 1946 második felétől azonban e csoportok nem adtak életjelt magukról, munkájuk valószínűleg elsekélyesedett.

A műszaki dolgozók szervezetének ifjúsági csoportja a SZIT kongresszusa után 2000 tagot számlált. Főként az ipariskolák tanulóiból állt, csak egészen kis százalékuk volt műegyetemista. Az üzemek ifjú műszaki dolgozói nem a szakmai szervezetek ifjúsági tagozatába léptek be, hanem a munkahelyek SZIT-csoportjaiba jelentkeztek, bár ide is csupán csekély számban.

A SZIT, különösen érdekvédelmi tevékenysége következtében, még olyan nem ipari munkásokat tömörítő szakmában is csoportokat alakított, mint a fogászok, a hivatásos zenészek, a háztartási alkalmazottak. A színészek körében is alakult SZIT-csoport, Gábor Miklós vezetésével.

Ezek az ifjúsági csoportok közvetlenül a SZIT kongresszusa után jöttek létre, kivéve a színész SZIT-szervezetet, amely 1947 februárjában alakult.

*

A SZIT vezetése a szervező munkát szorosan összekapcsolta az ifjúmunkások anyagi és szociális érdekeinek fokozottabb képviseletével, erőteljesebb védelmezésével. 1946. október 16-án a Szakszervezeti Ifjúmunkás Tanács ülése elfogadta a szervezet akcióprogramját. Ez a dokumentum foglalkozott a munkásfiatalok követeléseivel, figyelembe véve a különféle ifjúmunkásrétegek anyagi és szociális igényeit.

A SZIT követelései mindenekelőtt hivatalos intézkedéseket sürgettek, elsősorban a tanonctörvény tervezetének mielőbbi elkészítését. A tanoncrendeletek megszegői ellen hivatalos eljárást követelt az akcióprogram. Igényelte az üzemek és a kisiparosok kötelező tanonctartását. A munkaközvetítés kijátszása ellen lépett fel, amikor azt kívánta, hogy a tanoncok képességvizsgálata kizárólag az Országos Társadalombiztosító Intézet hatáskörébe tartozzon.

A SZIT akcióprogramjában jelentős helyet foglaltak el az ifjúmunkások munkaviszonyainak rendezését célzó követelések. Ezek között olyanok szerepeltek, mint a segédvizsga ingyenessé tétele, a lányok teljes tanulási szabadságának biztosítása, a szakmunkát végző segédmunkások bérének javítása, a 18 éven aluliak éjjeli munkájának megtiltása, a fizetett szabadság osztatlan biztosítása. A fiatalok munkanélküliségének megakadályozása céljából került be a követelések közé az a kívánság, hogy a munkaadó legyen köteles tanoncát felszabadulása után hat hónapig segédként alkalmazni. „Szüntessék be az ifjúmunkások elbocsátását – hangoztatta a SZIT –, az állam intézményesen gondoskodjon a munka nélküli ifjúmunkások munkába állításáról."

A bérekkel kapcsolatban a SZIT fellépett a fiatal segédmunkások fizetésének 10–20%-os emeléséért. A béren kívüli juttatásokból a fiatalok létszámának és munkateljesítményének arányában követelt részesedést. Igényelte, hogy a tanoncok ingyen, a fiatal segédek minimális fizetés ellenében kapjanak ebédet az üzemi konyhákon. Követelte az ifjúmunkásoknak és tanoncoknak megfelelő számú otthon alapítását, a meglevők szakszervezeti ellenőrzését,

A program tükrözte, hogy a SZIT kommunista vezetői, ismerve a munkásfiatalok problémáit, helyes következtetést vonnak le az MKP III. kongresszusának határozataiból. Az ifjúmunkások valóságos gondjain próbáltak segíteni, a fiatalok közötti „aprómunkát" igyekeztek fokozni. Tükröződött ebben az MKP Ifjúsági Titkárságának figyelmeztetése: „A feladat a politikai harc sikeres alátámasztása az ifjúság mindennapi sérelmei ellen vívott harccal."[56]

E koncepciónak megfelelően 1946. októberi II. kongresszusa után a MADISZ ugyancsak fokozta érdekvédelmi munkáját. Kongresszusi programjába iktatta a legfontosabb követeléseket, amelyek egyeztek a SZIT által megfogalmazottakkal.

A SZIM is részt vett a fiatalok érdekvédelméért vívott harcban. Sajtójában támogatta a SZIT októberi akcióprogramját: egyre gyakrabban jelentetett meg központi lapjában olyan cikkeket, amelyek az ifjúmunkások — különösen a tanoncok — helyzetének nehézségeire hívták fel az olvasók és az illetékes szervek figyelmét.[57]

A SZIT néhány hónap alatt 120 üzemi gyűlést és 400 panasznapot tartott, kifejezetten azzal a céllal, hogy a munkásfiataloktól nyert információk alapján hatékonyabban küzdjön az ifjúmunkásokat ért sérelmek orvoslásáért.

*

1946 végétől az ifjúmunkás-szervezet erőteljesebb figyelmet fordított a nagyüzemekre. Ehhez kedvező feltételeket teremtett a nagyobb gyárak jelentős részének államosítása, illetve állami ellenőrzése.

A nagyszámú ifjúmunkást foglalkoztató ipari nagyüzemekben azonban a SZIT szervezetileg gyenge volt. E helyeken a kommunista ifjúságpolitikai munka színvonala elmaradt a növekvő követelményektől, de a kis- és középüzemekben elért eredményektől is.

A nagyüzemi ifjúsági munka kibontakoztatását számos tényező gátolta, illetve zavarta. A nagyüzemekben működő SZIT- és MADISZ-szervezetek mozgalmi munkájukban sajátos — még napjainkban is többé-kevésbé megtalálható — problémákkal birkóztak. Nem volt könnyű a nagyobb szervezetek irányításához szükséges vezetői gárda kialakítása, a fiatal munkások százainak, ezreinek vezetésére alkalmas káderek kinevelése. A több műszak, valamint a munkahelyektől távol lakó fiatalok nagy

száma éppúgy fékezően hatott, mint a gazdasági és technikai feltételek szűkös volta. A gyári kulturális és sportszervezetek viszonylag elkülönültek az ifjúsági szervezetektől. Tegyük hozzá: a szakszervezeti vezetőségek, az üzemi bizottságok nem egy helyen közömbösséget tanúsítottak az ifjúsági munka iránt.

A nagyüzemi ifjúságpolitikai munka színvonalának viszonylagos elmaradásában több helyen az ottani MKP-szervezetek gyengesége, továbbá — különösen a vasasnagyüzemekben — a munkásegységet ellenző szociáldemokraták jelentős befolyása is nem lebecsülhető szerepet játszott. A Kommunista Párt ifjúsági munkájának irányítói, amikor 1946 novemberében és decemberében felmérték a budapesti nagyüzemi munkát akadályozó tényezőket, lényegében ezekre az általunk összegezett tényezőkre hívták fel a figyelmet.[58]

Egyébként már a SZIT kongresszusát követő hónapokban is több jel mutatott arra, hogy az ifjúmunkás-szervezet jobban kíván támaszkodni a nagyüzemekre, az ott dolgozó ifjúsági vezetőkre, mozgalmi tapasztalatokra.

A június 2-i ifjúsági nap alkalmával hatásos tömegmozgósító tevékenységet fejtettek ki a Ganz Vagon és Villany, a MÁVAG, valamint az Egyesült Izzó ifjúsági vezetői, amit a SZIT elnöksége is elismeréssel nyugtázott.

A nagyüzemi szervező munka fellendítéséhez az MKP Ifjúsági Titkársága nagy segítséget adott. Tagjai jól érzékelték, hogy ez egyben az MKP tömegpolitikai tevékenységét is tovább szélesíti. Hiszen a főváros 19 nagyüzemében 1946 végén mintegy 13 000 ifjúmunkás — a budapesti üzemi ifjúmunkások fele — dolgozott, illetve tanulta a szakmát.[59] Különösen magas volt köztük a munkáspártok tagjainak száma — a nagyüzemi fiatalok több mint 50%-át alkották.

Az üzemekben az ifjúsági megbízott tagja lett a helyi pártvezetőségnek, így ez a testület közvetlen politikai támogatást adhatott az ifjúmunkás-szervezeteknek. További segítséget jelentett, hogy üzemi kommunista ifjúsági megbízottakat, köztük számos nagyüzemi fiatalt küldött háromhetes speciális tanfolyamra az MKP Ifjúsági Titkársága. Az iskolákról kikerülő ifjúmunkások a gyárakban kommunista ifjúsági aktívákat szerveztek, amelyek nemcsak a kommunista ifjúságpolitikai munka, hanem a SZIT üzemi bázisai is lettek.

A Kommunista Párt ugyanakkor azt is igényelte, hogy az üzemi bizott-

ságok, illetve azok kommunista tagjai konkrét esetekben is támogassák a SZIT-szervezetet. Az üzemi bizottságok hathatósabb támogatását különösen a nagyüzemi szervezetek igényelték.

Az üzemi bizottságok nagy része, élükön a kommunistákkal, fokozatosan egyre több segítséget adott a SZIT akcióprogramjában szereplő követelések megvalósításához, különösen a tanoncok helyzetének javításához. Egyes nagyobb gyárakban a tanoncok számára ingyenessé tették az étkezést. Javították a sportolás lehetőségeit is. Nem egy helyen olyan munkakörbe helyezték a SZIT-csoport néhány vezetőjét, ahol munkája mellett a mozgalom irányításával is foglalkozhatott. Ez különösen a nagyüzemi ifjúsági mozgalom vezetését könnyítette meg.

Kedvező hatással volt az üzemi bizottságok és a SZIT közötti szorosabb együttműködésre a Kommunista Párt tervszerű, átgondolt felkészülése az üzemi bizottsági választásokra. A SZIT sok nagyüzemi vezetője és aktivistája odaadóan vett részt az üzemi bizottsági választások előkészületeiben. A fiatalok agitációs gárdái a nagyüzemekben röpcédulák ezreit terjesztették, amelyeken az ifjúmunkások legfájóbb sérelmeire hívták fel az üzemi bizottságok figyelmét. Bár a SZIT formailag párton kívüli szervezet volt, aktivistáinak többsége a választásokon általában az MKP megbízható támaszának bizonyult.

1947 első felében a Kommunista Párt fokozott figyelemmel kísérte az ifjúmunkások mozgalmát. A párt különböző vezető testületei napirendjükre tűzték a főváros nagyüzemeiben folyó ifjúsági munkát. Üléseiken hatékonyabb támogatásra, az ifjúsági munka iránti közömbösség felszámolására szólították fel az üzemi bizottságok kommunista vezetőit és az MKP üzemi pártszervezeteit. Igényelték annak elismerését, hogy a kommunisták milyen aktivitással segítik a SZIT üzemi munkáját. Ugyanakkor tanácsokat adtak a SZIT-nek is, felhívták például figyelmét az ifjúmunkásbizalmi-rendszer fontosságára, valamint a tanoncok megnyerésének különféle, a nagyüzemekben jól alkalmazható formáira.

Az MKP KV Ifjúsági Titkársága rendszeresen elemezte a hozzá tartozó nagyüzemi SZIT-csoportok tevékenységét. (1946 őszétől ugyanis közvetlenül az Ifjúsági Titkársághoz tartozott mintegy 20 nagy-budapesti nagyüzem kommunista ifjúsági munkájának irányítása.) A vizsgálódás alapján a titkárság arra a következtetésre jutott, hogy a SZIT munkájáról figyelemfelhívó jelentést készít a legfontosabb nagyüzemeket összefogó

Nehézipari Központ (NIK) kommunista szervező bizottságának. Számos jelből ugyanis arra lehetett következtetni, hogy a nagyüzemek államosítása után nem következett be számottevő változás a SZIT-szervezetek életében. Pontosabban: a szervezetek munkájára közvetlen hatást gyakorló gazdasági, technikai feltételek többségükben változatlanok maradtak, s a gyári vezetés szemlélete sem változott. Mindez különös módon éppen azokon a helyeken jelentkezett, ahol az államosítással a tőkére érzékeny csapást mértek.

A SZIT kommunista vezetői bíztak abban, hogy éppen ezekben az államosított nagyüzemekben válik lehetővé a jövőben a mozgalom tevékenységének fellendítése. Ezért a SZIT vezetői szükségesnek ítélték a NIK kommunista pártfórumát tájékoztatni az államosított nagyüzemek fiataljainak, illetve ifjúsági szervezeteinek helyzetéről, feltárva a mozgalmi tevékenység korlátait.

A nagyüzemi SZIT-tevékenység megjavítása tehát 1946—1947 fordulóján a kommunisták figyelmének középpontjába került. Ennek hatására mintegy fél év alatt jelentős változás következett be a nagyüzemi szervezetek többségében. Megnőtt a SZIT tagjainak száma, fokozódott a kommunista ifjúmunkás-gárda politikai szerepe, s jelentős erdeményekről lehetett számot adni az üzemi tanoncok megnyerése terén. A csepeli WM-gyárban például 1946. augusztus 5-től 1947. március 5-ig 20 fölé emelkedett a SZIT-csoportok száma. Ennek következtében a gyári SZIT-szervezet az üzemi fiatalok mintegy 20%-át tömörítette, de politikai befolyása ennél sokkal szélesebb körű volt. A SZIT 160 főnyi helyi vezető gárdájának 70%-a az MKP tagja volt. A SZIT tagságának több mint fele a kommunisták soraiba tartozott. 1947 tavaszára a WM 4800 ifjúmunkásának túlnyomó többsége, 3400 fő lépett be a munkáspártokba, s közülük 1800 volt az MKP és 1600 az SZDP tagja.[60]

*

A kommunisták másik nagy — és egyre sürgetőbb — politikai feladata a vidéki munkásfiatalok ifjúsági szervezetbe tömörítése volt. A baloldali ellentámadás kibontakozásához nemcsak a fővárosban, hanem az iparvidékek fiatal munkásai között is meg kellett erősíteni a szervezeti kereteket. Ugyanakkor a demokratikus ifjúsági szervezetek különféle országos akciói, valamint az egyes szervezetek fejlődése feltételezte, hogy sokasod-

janak és erősödjenek meg az ifjúmunkás-bázisra épülő vidéki MADISZ- és SZIT-szervezetek.

A vidéki ifjúmunkások intenzív szervezését elsősorban a következő tények tették aktuálissá:

– A nagyüzemekben végzett kommunista ifjúsági munka általános előtérbe kerülése.

– A vidéki ifjúmunkásoknak a fővárosiaknál súlyosabb anyagi és szociális helyzete, ezzel szoros összefüggésben a sajátos érdekvédelmi feladatok ellátása.

– A vidéken már spontán módon létrejött szakszervezeti ifjúmunkáscsoportok útkeresési gondjai.

– A MADISZ erőteljes törekvése rétegtevékenységének erősítésére országszerte, így a vidéki ifjúmunkások körében is.

– A SZIM növekvő érdeklődése és fokozódó szervező munkája a vidéki ifjúmunkások között.

– A tanoncok és ifjúmunkások otthonépítő mozgalmának kezdeti lépései, vidékre való kiterjesztésének igénye.

– A centenáriumi mozgalom vidéki ifjúsági bázisának megteremtése, a 48-as ifjúsági bizottságok országos kiépítése.

– A vidéki fiatalok között erős befolyást élvező klerikális erők támadásának kivédése és befolyásuk visszaszorítása.

Megjegyzendő, hogy a Kommunista Párt figyelme különben is a vidék felé fordult – ami a fenti feladatok teljesítéséhez kedvező körülményt jelenthetett –, hiszen ez időben zajlott a falujáró mozgalom kiszélesítése, a vidéki városokban a helyi szakszervezeti csoportok megerősítése, majd a III. kongresszus határozatainak hatására országszerte kibontakoztak a tömegmunka javítását célzó erőfeszítések.

A fővároson kívüli munkásfiatalság megszervezése, tömegeinek ifjúsági szervezetbe tömörítése azonban nem ment könnyen. Fékezte ezt az objektív helyzet: a sok közép- és kisüzem, a területi széttagoltság, a vidéki munkásifjúság rétegződése. Vidéken igen sok ifjúmunkás dolgozott a kisiparban, s magas volt a kismesterekhez szerződött tanoncok száma is,[61] ami nyilván nem segítette elő a szervezés gyors előrehaladását.

A vidéki munkásfiatalok között szervező munkát végző kommunistáknak meg kellett fontolniok azt is, hogy a MADISZ vagy a SZIT szervezésével érhetnek-e el nagyobb sikereket, melyik ifjúsági szervezet szolgálja az adott helyzetben és helyen sikeresebben és célratörőbben az MKP

ifjúságpolitikai elképzeléseit. Ennek politikai elemzése, különösen kezdetben, kissé vissza is fogta a szervezés kibontakoztatását. A kommunista vezetők — főképpen a vidéki városokban — a munkásfiatalok körében is hosszú ideig kizárólag a MADISZ megszervezésére törekedtek. A szociáldemokrata befolyás megerősödésétől tartva fenntartással éltek a SZIT szervezését illetően. Ezt még az is fokozta, hogy úgy vélték: vidéken nem nagy számban találhatók olyan kommunista ifjúmunkások, akik e munkára mozgósíthatók lehetnének.

1946 tavaszáig az ország számos helyén létrejöttek a városi SZIT-csoportok és a kifejezetten ifjúmunkás-bázisra épülő MADISZ-szervezetek. A SZIT-csoportok zöme spontán módon alakult. A helyi kezdeményezés alapján létrejött csoportok munkájáról a SZIT felső vezetése nem rendelkezett az irányításukhoz szükséges információkkal. Az 1946-os közlekedési viszonyok és postaforgalom közepette a kapcsolatok felvétele rendkívül sok energiát követelt a központtól.

A SZIT vezetői már a vidéki szervezéssel foglalkozó első megbeszéléseken abban állapodtak meg, hogy nem minden városban, hanem főleg az ipari gócpontokon hoznak létre szervezeteket, ezek közül is csak ott, ahol az nem akadályozza a MADISZ vagy a SZIM szervezését. A SZIT vezetői nem akarták gátolni a munkáspártok befolyása alatt működő más ifjúsági szervezetek munkáját. A vidéki SZIT-csoportokat szervezetileg először közvetlenül a központhoz csatolták, s így a szakmai ifjúsági vezetőségekhez csak közvetve kapcsolódtak. Később a kapcsolattartás jogát átruházták a szakmai központokra. Új szervezetek létesítéséhez azonban a továbbiak során is a SZIT-központ engedélyére volt szükség. A vidéki szervezetek irányításának centralizálása ugyan több szempontból indokolt volt, de egyben fékezte is a fiataloknak a különféle szakmák által történő szervezését.

A vasutasok speciális helyzete — a SZIT szervezése ebben az ágazatban természetesen elképzelhetetlen volt a vidéki munkahelyek bevonása nélkül — a szervezésben is kivételes körülményeket teremtett. Figyelembe kellett ugyanis venni, hogy a MÁV jelentékeny anyagi eszközeit az ifjúsági szervezetek közül csak a SZIT-nek áll módjában megfelelően felhasználni, valamint azt, hogy a vasutasok a felszabadulás előtt hosszú ideig nem kerülhettek a szakszervezetek hatáskörébe. Mindez kifejezetten sürgette az egész országra kiterjedő szervezés megindítását. Ezért működtek

– más szakmákat megelőzve – SZIT-szervezetek a közlekedési csomópontokon.[62]

1946 első felében néhány más szakmában is próbálkoztak vidéki SZIT-csoportok szervezésével. Ezek a kezdeményezések azonban nem sok sikerrel jártak. Egy-egy településen a szakmák ifjúságának kis létszáma és a rendkívüli anyagi nehézségek nem tették lehetővé ebben az időben külön SZIT-csoportok szervezését. Egy szaktanácsi felmérés 1946 szeptemberében az ifjúsági csoporttal rendelkező 22 szakmai szakszervezet közül csak 5-ben – a dohányipari, az egészségügyi, a textiles, a vegyész- és a vasutas-szakszervezetben – mutatott ki vidéki ifjúsági csoportokat.[63]

Az MKP Ifjúsági Titkárságának 1946 júniusában kiadott körlevele szintén ebben az irányban hatott. A megyei kommunista ifjúsági megbízottak azt az útmutatást kapták, hogy „vidéki helyen, ahol nincsen üzem, SZIT-et megalakítani nem lehet. Városokban csak akkor lehet megalakítani, ha az ifjúsági megbízott előzőleg az Ifjúsági Titkársággal ezt a kérdést már megtárgyalta."[64] Az MKP ugyanis továbbra sem kívánta, hogy a SZIT a vidéki településeken rivalizáljon a MADISZ-szal, illetve ott hozzon létre szervezetet, ahonnan a MADISZ is tagokat remélt. Úgy vélték, a káderhelyzet sem tenné lehetővé.

Ez a felfogás sok helyen gyakorlatilag a MADISZ-ellenes szólamokkal fellépő szociáldemokraták malmára hajtotta a vizet, s megnövelte a MADISZ kudarcain felbátorodó SZIM esélyeit a vidéki munkásfiatalok megnyerésére. Ezt értékelve, a SZIM vezetése nyíltan is fellépett a SZIT vidéki szervezése ellen. „A vidéki SZIT-csoportok alakítását mi, szociáldemokraták, nem helyeseljük, mert helyesebbnek tartjuk, ha vidéken az üzemi ifjúságot a SZIM keretei között szervezzük meg"[65] – hangoztatták a SZIM egyes vezetői a szervezet *Nevelési Füzet*ében.

A MADISZ és a SZIM nagy energiával látott hozzá a városi és falusi iparosoknál és a vidéki üzemekben dolgozó fiatalok megszervezéséhez. Ami a MADISZ-t illeti, különösen 1946 őszétől bizonyos eredményeket fel is tudott mutatni, bár ezek jóval a várakozás alatt maradtak.

Borsodban például, ahol több nagyüzem található, határozottan megnőtt a MADISZ politikai és szervezeti ereje. A Diósgyőri Vasgyárban a MADISZ a tanoncok megnyerésére összpontosította erejét, és kezdeti sikereket könyvelhetett el. Olyan helyeken is erősödött a MADISZ vonzása a munkásfiatalok között, ahol nem voltak nagyobb gyárak, pl.

Nyíregyházán vagy Sopronban. Ez utóbbi helyen a MADISZ újjászervezéséhez mindenekelőtt a selyemgyári ifjúmunkások nyújtottak segítséget. Pécs, Salgótarján, Ózd egyes nagy- és középüzemeiben 1946 végén és 1947 elején ugyancsak jól dolgozó MADISZ-szervezet működött. 1947 elején a MADISZ tagságának 25%-a a munkásfiatalok közül került ki. Ők alkották a jó munkát végző bányászszervezeteket, közülük került ki Székesfehérvár, Kecskemét, Győr, Szeged és Debrecen erős gyári MADISZ-csoportjainak tagsága.[66]

Mindez azonban lényegesen nem változtatott azon, hogy a MADISZ még 1946–1947 fordulójára sem fogta át szervezetileg a fővárosi és vidéki munkásifjúság többségét, sőt csupán viszonylag kis részét tömörítette szervezeteibe. Ezen a helyzeten feltétlenül változtatni kellett. A SZIT kommunista vezetői is jelezték 1946 végén a párthoz küldött jelentésükben[67], hogy a MADISZ a legtöbb helyen nem tudta az üzemi fiatalok tömegeit szervezeteibe tömöríteni.

De a SZIT vidéki szervezésében is problémák mutatkoztak. A SZIT szervezése ténylegesen még az iparvidékek központjaiban sem indult meg 1946-ban. „A legtöbb helyen – jelzi a SZIT említett jelentése – a munkásifjúság szervezetlen maradt vagy a SZIM szervezte a fiatalokat." Ezért, amikor 1947. január 10-én az MKP Szervező Bizottsága megtárgyalta az ifjúsági munkát, élénk vita alakult ki arról, hogy milyen módon lehetséges az ifjúsági szervezetek befolyását fokozni a munkásfiatalok között. Az Ifjúsági Bizottság jelentése tartalmazta: a SZIT 256 csoportja közül 212 a fővárosban tevékenykedik, s ezzel tulajdonképpen beismerte, hogy az iparvidékeken – bár voltak ott is csoportjai a SZIT-nek – még alig kezdődött meg a szervezés.[68]

Figyelembe kellett venni, hogy a vidéki üzemek tekintélyes részében a MADISZ-t a helyi szociáldemokrata üzemi bizottsági tagok közül sokan nem támogatták, inkább a SZIM szervezését sürgették. A Szervező Bizottság mindezek alapján, komoly vita után, a SZIT szervezésének vidéki kiterjesztése mellett foglalt állást, mégpedig elsősorban az ipari gócpontokon.[69]

A vidéki városokba kiküldött kommunista szervezők a nagyobb üzemekben (ahol legalább 50 fiatal dolgozott) szociáldemokrata többség esetén SZIT-, kommunista befolyás túlsúlya esetén pedig többnyire MADISZ-szervezetet alakítottak. Több instruktor jelentésében szerepelt 1947 február–márciusában a gyakorlati szervező munkának ez az elve.[70]

Ez is arra mutat, hogy a kommunista ifjúsági vezetőket alapvetően pártpolitikai meggondolások vezették, amikor egy-egy helyen SZIT-, illetve MADISZ-szervezetet hoztak létre. Mivel ennek következtében még 1947 tavaszán sem alakítottak minden erre alkalmas helyen SZIT-csoportot, hanem sok helyen MADISZ-szervezetet, nagyon lassan növekedett a vidéki SZIT-szervezetek száma.

Az MKP Ifjúsági Bizottsága, amikor 1947. április 10-én tárgyalta a SZIT tevékenységét, nagy figyelmet fordított a vidéki szervezésre. A SZIT-központ jelentéséből kitűnt, hogy január óta bizonyos fejlődés van e téren — összesen kb. 80 vidéki SZIT-szervezet létesítéséről tett említést a jelentés —, de a szervezés folyamata semmiképpen sem nevezhető megfelelően dinamikusnak. Az új szervezetek vezetésének összetételéről a következőket olvashatjuk a beszámolóban: „A legtöbb vidéki szervezet szocdem vezetés alatt áll, sok helyütt vidéki üzemi SZIM-szervezeteket alakítanak."[71] A vidéki szervezésről a jelentést kiegészítő Dénes István úgy referált mint a SZIT-mozgalom fő problémájáról, aminek megoldása rendkívül lassan halad. Az SZDP vidéken az üzemi ifjúságra koncentrál — jelezte a SZIT kommunista főtitkára —, és akár SZIT, akár SZIM néven, üzemi ifjúsági szervezetet próbál alakítani.

Nyilvánvalóvá vált, hogy a SZIT vidéki szervezése a lehetőségektől elmaradt. Jó látta ezt az ülésen részt vevő Nemes Dezső, akit 1947-ben a Szaktanács titkáraként a SZIT felügyeletével bíztak meg. Felszólalásában „kicsit elkésettnek" minősítette a SZIT vidéki szervezését, különösen a kisipari munkásfiatalok helyzetét véve figyelembe. Úgy vélte, nemcsak a nagyobb városokban vált szükségessé a SZIT szervezése, hanem a kisebbekben is indokolt.

A vita végén Szirmai István, az MKP KV Tömegszervezeti Osztályának vezetője és az ifjúsági bizottságot irányító Hollós Ervin egyértelműen a vidéki nagyüzemi SZIT-szervezés mellett foglaltak állást. Az ifjúsági bizottság vezetője hangsúlyozta, hogy tovább kell erősíteni azt a szemléletet, amely a SZIT-et a „mi üzemi MADISZ-unknak tekinti".[72]

A Dunántúlon a felszabadulást követően a SZIT és a MADISZ a munkásfiatalok körében viszonylag kevés szervezettel rendelkezett. A SZIT kongresszusát követően Dorogon, majd a tokodi bányatelepen, 1946 végén pedig Tatabányán kezdeményezték az ifjúmunkások SZIT-szervezet létrehozását. A SZIT-központ azonban nem tartotta célszerűnek a bányászközségekben SZIT-csoportok alakítását, mivel az óhatatla-

nul gyengítette volna a helyi MADISZ-szervezeteket. A Komárom megyei bányavidékeken egyébként az erősödő klerikális agitáció sem tudta a MADISZ-szervezeteket meggyengíteni. A Dunántúl más bányavidékein is eredményes munkát folytattak a helyi MADISZ-szervezetek, s például Várpalotán, Úrkúton, Felsőcsingervölgy és Alsócsingervölgy településeken a kibontakozó klerikális ifjúsági szervezkedés sem zavarta meg tevékenységüket.

Volt azonban olyan bányavidék is az országban, ahol SZIT-szervezetet alakítottak. Az olajbányászat központjában, Zala megyében a SZIT-központ véleményének megkérdezése nélkül – valószínűleg a szociáldemokraták kezdeményezésére – a Magyar–Amerikai Olajipari Rt. (MAORT) üzemi bizottságának támogatásával jött létre 1946 első felében egy viszonylag életképes SZIT-szervezet. A későbbi hónapokban több MAORT-telepen megalakult a SZIT. Az MKP helyi vezetői itt elhanyagolták az ifjúsági munkát, a szociáldemokraták viszont intenzíven dolgoztak az ifjúmunkások között. A SZIT-szervezetek tagjainak túlnyomó többsége ezért a szociáldemokratákhoz csatlakozott, kommunista alig volt található az olajbányász SZIT-esek között. A MAORT szociáldemokrata SZIT-titkárának vezetésével egy megyei SZIT-bizottságot is létrehoztak 1947 júliusában.

1947 közepén a nógrádi és borsodi településeken – ahol a MADISZ-ba szerveződtek a fiatalok – a kommunista ifjúsági vezetők vetették fel, éppen a SZIM megerősödő törekvései miatt, a SZIT-szervezés megindításának szükségességét. A bányatelepeken érlelődött tehát a SZIT-csoportok szervezésének igénye, mégpedig mind a két munkáspárthoz tartozó helyi ifjúsági vezetőkben, természetesen más és más megfontolások alapján.

Veszprém megye több nagyüzemében, mint a pápai Perutz textilgyárban 1946-tól MADISZ-csoport működött. Egy-két helyen azonban SZIT-csoport alakult. A Péti Nitrogéngyár ifjúmunkásai már 1946 elejétől a SZIT-be tömörültek. Helyet követeltek maguknak az üzemi bizottságban és 1946 októberétől részt is vettek annak tanácskozásain. 1947 tavaszán Ajkán a bauxitgyárban, majd az erőműben is létrejött a SZIT-csoport. Várpalotán a szociáldemokraták próbálták 1947 tavaszán a MADISZ gyengítésére a SZIT-et megszervezni.

Vas megyében már néhány hónappal a SZIT kongresszusa után több SZIT-csoport alakult, így Szombathelyen és Sárvárott. A vasút, a szövő-

gyár és a cukorgyár ifjúmunkásai hozták létre a megye első SZIT-szervezeteit. Jóllehet a megye kommunista ifjúsági megbízottai a gyárakban a SZIT szervezését tartották célszerűnek, kezdetben mégsem fejlesztették – feltehetően központi utasításra – az üzemi szakszervezeti ifjúsági csoportokat. 1947 első hónapjaiban azonban az erősödő kommunista befolyásra támaszkodva egyre több üzemben létesült SZIT-csoport.

A győri üzemekben 1946 elején a kommunista fiatalok nem szerveztek SZIT-csoportot, mert egyrészt volt a városban egy viszonylag erős MADISZ-szervezet, másrészt az üzemekben nagy befolyással rendelkező szociáldemokraták kizárólag a SZIM szervezését támogatták. Egy év elteltével azután a SZIT-központ éppen Győrött kezdett a vidéki szervező munkához. A MADISZ nem tudott a gyári fiatalok között megerősödni, a szociáldemokrata többségű üzemi bizottságok változatlanul a SZIM-et segítették. Ezért a helyi tapasztalatok alapján úgy tűnt, hogy csak a SZIT alkalmas az ifjúmunkástömegek egységes vezetésére. Így 1947 februárjában a vasas, majd a textiles SZIT-vezetőség segítségével létrejöttek a gyári SZIT-csoportok Győrött.

Pécsett a SZIT 1945-től működött. 1946 tavaszán is rendszeresen összegyűltek a szakszervezeti központban az ifik. Bár a SZIT-központ áprilisban határozott utasítást küldött, hogy az üzemekben szervezzék meg a SZIT-et és ne a szakszervezeti székházban, ennek ellenére – tudomásunk szerint – még az év őszén is rendszeresen taggyűlést tartott a pécsi SZIT-csoport.[73] Ugyanakkor néhány nagyüzemben, így a Zsolnay-gyárban és másutt, jól dolgozó MADISZ-csoport alakult, és a városi MADISZ-szervezet tagjainak többsége is az ifjúmunkások közül került ki 1946 őszén. Pécsett a kisebb üzemek fiataljai és a kisiparosoknál dolgozó ifjúmunkások tekintélyes része tagja lett a MADISZ-nak vagy a SZIT-nek.

Dél-Magyarországon az első SZIT-csoport Szegeden jött létre, még 1945 közepén. A város kevés nagyüzemmel rendelkezett, ezért 1946-ban a helyi szakszervezeti ifjúsági csoportban főképpen a kisipar – érdekvédelemre különösen rászoruló – fiataljait találhatjuk. A városi SZIT-csoport több mint 700 ifjúmunkás programjáról igyekezett gondoskodni, ami az inflációs időkben megfelelő helyiség hiányában nagy nehézségekbe ütközött. Mindezek ellenére 1946 nyarán a szervezet rendszeresen taggyűléseket tartott és különféle programokat szervezett. 1946 áprilisában két szegedi üzemben alakult SZIT-csoport a kommunista fiatalok kezde-

ményezésére. Az ifjúmunkások tenniakarását tükrözte az a tény is, hogy 1946 őszén – a tavaszi sikeres toborzás után ismét – több mint 100 szegedi fiatal jelentkezett önkéntes bányamunkára. A tömegesebb szervező munka azonban csak 1947 júniusában indult meg a városban.

Debrecenben a szakszervezet több ifjúsági csoportot hozott létre, így külön összejöveteleket tartottak a vasasok, a fodrászok, a szabók, a kereskedelmi alkalmazottak, az építőipar ifjúmunkásai. Csak az utóbbiak folytattak, főleg nagyobb létszámuk következtében, megfelelő mozgalmi tevékenységet, a többieknél a szakmai szervezési forma nem segítette elő a SZIT befolyásának növekedését. A MADISZ-nak két jól működő üzemi szervezete volt, s megkísérelt a város többi üzemi fiataljának körében is bázist teremteni.[74] 1946 őszén a szociáldemokraták kezdeményezték egyes helyeken – a vasgyárban és a MÁV-nál – SZIT-csoport létesítését. 1947 első hónapjaitól azonban már a kommunista fiatalok is mindinkább a SZIT-et támogatták. Így a debreceni bőrgyár, a vagongyár, a dohányipar ifjúmunkásain kívül 1947 májusára már a vasút fiatal dolgozóit is a SZIT fogta egybe.

Bár 1946. április végén Miskolcon megalakult a helyi SZIT-szervezet és formailag Ózdon is létezett SZIT-csoport, az ország északi iparvidékén, Borsodban az MKP helyi vezetői igen hosszú ideig – lényegében 1947 tavaszáig – kizárólag a MADISZ-on keresztül próbáltak a munkásfiatalok között bázist kialakítani. „A SZIT megalakítása – az üzemekben – egyelőre helytelen lenne, mert szétforgácsolná a Kommunista Párt ifjúsági kádereit ... ha a MADISZ-t nem fogjuk tudni megfelelően újjászervezni Diósgyőrben, akkor kénytelenek leszünk ott SZIT-et alakítani" – állapította meg 1946. július 4-i jelentésében a megyei kommunista ifjúsági megbízott. „A szakszervezet vezetőit pártvonalon utasítottuk – közölte –, hogy hagyjanak fel a SZIT szervezésével..."[75] A Borsod megyei ifjúsági megbízott 1946. őszi munkatervében a következők olvashatók: „Az összes miskolci üzemben MADISZ-szervező csoportokat létesítünk, ahol lehet, üzemi MADISZ-t szervezünk." „Az ózdi SZIT-et csak névleg hagyjuk meg, a szervezetet megszüntetjük."[76]

Salgótarjánban ugyancsak a MADISZ hozott csoportokat létre. Az üveggyárban, a gépgyárban, az acélárugyárban működtek szervezetei.[77] 1947 májusában az acélgyárban, ahol mintegy ezer ifjúmunkás dolgozott, az egységes nevelés és az érdekvédelem biztosítása végett a kommunista fiatalok SZIT-csoport alakításába kezdtek.

Az ország más vidékein is alakultak szakszervezeti ifjúmunkás-csoportok. Sarkadon már 1946 nyarán élénk mozgalmi életet alakított ki a cukorgyári szervezet. Gyöngyösön is létrejött 1946 tavaszán üzemi fiatalokból álló SZIT-csoport. Más Heves megyei településeken, így Hatvanban, Parádsasváron és Mátraderecskén is működött ez időben SZIT-szervezet, amely a helyi üzemek, az üveggyár és téglagyár fiataljait fogta össze. Nyíregyházán a tanoncotthon megszervezése hívta életre a SZIT-szervezetet 1947 májusában. Karcagon is tevékenykedett 1946 elején a SZIT.

Figyelemre méltó tanulságokkal szolgált az a tény, hogy a vidéki ifjúmunkások érdekvédelmének eredeti koncepcióját nem sikerült megvalósítani. Sehol sem jött létre olyan ifjúmunkás-bizottság a MADISZ és a SZIM képviselőiből, amely a megyei szakszervezeti vezetés mellett tevékenykedett volna. Ez azzal magyarázható, hogy a vidéki ipari centrumokban a MADISZ és a SZIM irányítói sok vonatkozásban szemben álltak egymással. Ugyanakkor – úgy véljük – az ifjúmunkások tényleges érdekvédelmét a MADISZ és a SZIM megyei vezetői nem is tudták volna ellátni, mert ők maguk a legtöbb helyen csak kevés közvetlen üzemi kapcsolattal rendelkeztek. 1947 kora nyarára egyre nyilvánvalóbbá lett, hogy vidéken is csak a SZIT képes a gyárak fiataljainak érdekeit hatékonyan képviselni.

A SZIT vezetői már 1947-ben látták – ezt példázza Lajtai Vera figyelemfelhívó írása is az *Ifjúmunkás Vezető* első számában –, hogy a SZIT vidéki szervezését csak a szakmai ifjúsági központok tudják – éppen a speciális körülmények ismeretében – hatékonyan végezni. Ezért az elnökség a szakmai szakszervezetekre bízta a hozzájuk tartozó ifjúmunkások között a szervező munkát.

A szakmák erejüknek és vidéki kapcsolataiknak megfelelően kezdték meg a szervezést. A legkorábban, mint jeleztük, a vasutasszakszervezet ért el eredményeket. A közlekedési SZIT-szervezet február 1-én jelentette be, hogy a vidéki városok közlekedési alkalmazottait csoportokba kívánja tömöríteni. Munkához láttak az élelmezési, a textiles, a vasas, a vegyész szakmai központok. De olyan – zömmel kisipari vagy kisüzemi jellegű – szakmák is megkezdték a szervezést, mint a bőrös, amely 1947. május végén öt vidéki csoporttal rendelkezett. Tudomásunk van a fodrászok szervező munkájáról, a vidéki dohányipari ifjúmunkások csoportalakítási kezdeményezéséről, valamint arról, hogy a 200 vidéki MÉMOSZ-csoportban megindult a SZIT szervezése.[78]

A SZIT tömeges szervező munkája vidéken tehát csak 1947 közepétől bontakozhatott ki. A fordulat létrejöttében az MKP Ifjúsági Bizottsága döntő szerepet játszott. Ez a testület volt az, amely — ha viták közepette is — felismerte, hogy az adott helyzetben elengedhetetlenné vált a SZIT országos szervezetté fejlesztése. Az Ifjúsági Bizottság helyesen látta meg, hogy a Kommunista Párt befolyásának növeléséhez a munkásifjúság körében nélkülözhetetlen a SZIT szervezeti és politikai befolyásának kiterjesztése.

Az eszmei-politikai nevelés kialakuló rendszere. A művelődési, sportolási és üdülési lehetőségek fejlesztése

A kialakuló szervezetek belső életének fejlesztése, a fiatalok újabb tömegeinek megnyerése megkívánta az eszmei-politikai nevelés elmélyítését. Az ifjúmunkás-tömegszervezet kiépítése és társadalmi jellegének biztosítása sok vonatkozásban attól függött, hogy képes-e a szervezet a maga ideológiai, politikai nevelő munkáját tömegméretekben kifejleszteni, és ha igen, milyen színvonalon.

Ennek a felismerésnek érvényre juttatását szolgálta az ifjúsági napok átmenetileg szétzilálódott rendszerének újjáélesztése. Ez a munka igen nagy erőfeszítést követelt. Az Ifjúsági Titkárság rendszeresen előadói értekezleteken készítette fel az ifinapok előadóit, akik egységes témakörök alapján tartottak — általában színvonalas — előadásokat. 1946 őszén például az üzemi bizottság és a SZIT viszonya, az 1917-es októberi forradalom, József Attila, a szovjet ifjúság, 1947 januárjában pedig Lenin, valamint az új magyar köztársaság volt az előadások témája.[79]

1947 áprilisában már hetenként 70—80 üzemben szerveztek a SZIT-csoportok olyan ifjúsági napot, ahol a központ által megbízott, általában jól felkészült ifjúsági vezetők tartottak különféle témákból előadásokat, vezettek vitákat. A szervezetek többségébe azonban nem tudtak központi előadót küldeni. Több helyen a kommunista pártszervezet adott előadót a SZIT-csoport ifjúsági napjára, a szociáldemokraták azonban tiltakoztak ez ellen. Ekkor egyes kommunista pártszervezetek azt javasolták, hogy a SZIT mindkét munkáspárt helyi szervezetétől kérjen előadókat. A munkáspártok sok helyen éleződő rivalizálása miatt azonban ez nem válhatott általános gyakorlattá.

Fontos feladatot jelentett a vezetésre alkalmas fiatalok képzése.

Munkásegység! A legfontosabb tanoncrendeletekkel!

IFJÚMUNKÁS

Ara: 800.000 pengő

I. (XVI.) évf. 1. szám 1946 május 1.

A SZAKSZERVEZETI IFJÚSÁGI TANÁCS LAPJA

Harci riadó | *Köszöntjük az „Ifjúmunkást"...*

A SZIT központi lapja, az Ifjúmunkás *első száma (1946. május 1.)*

A kongresszus után kifejezetten a szakmák ifjúsági központjai kezdeményezték a vezetőképzés iskolai rendszerét. Három-négy hetes vezetőképző iskolákat szerveztek, 40—50 hallgatóval. Működött egy háromhónapos központi iskola is, s ezenkívül központi szervezésben is több tanfolyamot rendeztek. A szakmai vezetőképző iskolákon 1947 áprilisáig 10 tanfolyamot fejeztek be, amelyeken mintegy 500 ifjúmunkás tanult. A korábbiaktól eltérően az 1946—1947-es tanév mozgalmi iskolái nemcsak általános elméleti és szakszervezeti ismereteket nyújtottak, hanem sajátos ifjúsági, munkásifjúsági kérdéseket is tárgyaltak. A vezetőképző iskolák jelentős mértékben enyhítették a SZIT kádergondjait.

A szakmai és nagyüzemi ifjúsági titkárok ideológiai-politikai képzését 1946 végétől központi szeminárium keretében szervezték meg. A szeminárium közvetlen célja az volt, hogy az ifjúsági vezetők jártasak legyenek szakszervezeti kérdésekben, s mint szakszervezeti funkcionáriusok megfelelő kapcsolatot tudjanak kialakítani a felnőtt vezetőkkel. A vezetőképzés és a propagandamunka nemcsak az ismeretek bővítésére irányult, hanem a politizálókészség kialakítására és szélesítésére is, s érvekkel szolgált az aktuális vitatémákhoz.

A kongresszus után egy ideig a SZIT önálló lappal is rendelkezett. Az *Ifjúmunkás*, amelynek első száma 1946. május 1-én jelent meg, különösen sokat foglalkozott a szervezet mozgalmi életével, annak különféle

területeivel. A lap azonban sajnálatosan csak három számot ért meg: a második június 2-án, a harmadik augusztus 15-én jelent meg. Ezután anyagi okok miatt beszüntették kiadását, újra az *Ifjúság* és a *Fiatalok* — a MADISZ, illetve a SZIM lapja — hasábjain láttak napvilágot az ifjúmunkás-mozgalom hírei.

A központi lap hiánya korlátozta a sajtópropagandát. Ugyanakkor 14 szakmai szervezet lapjában rendszeresen volt ifjúsági rovat. Ezek szerkesztése központi irányítással történt. A havonta kétszer megjelenő *Szakszervezeti Közlöny* külön rovatban adott helyet a SZIT legfontosabb híreinek és állásfoglalásainak. Több szakma — vasutas, BSZKRT, kereskedelem — pedig 1947 tavaszától speciális ifjúsági lapot jelentetett meg csoportjai tájékoztatása érdekében.

A SZIT sajtópropagandája tehát ebben az időszakban, noha méreteiben kissé fejlődött, alapjában információs jellegű maradt, az ifjúsági vezetők mozgalmi tevékenységét még nem segítette kellően. Ezt a feladatot az 1947 júliusától megjelenő *Ifjúmunkás Vezető* című lap vállalta magára.

*

Különleges figyelmet fordított a SZIT a szakmunkástanulók eszmei-politikai nevelésére. Ezt az úgynevezett szakszervezeti órák rendszerének bevezetésével, azaz a szakmunkástanulók tömegeinek iskolai keretekben történő szervezett politikai oktatásával kívánta megoldani. Amíg ugyanis az üzemi ifjúmunkásokat a munkáspártok, a Kommunista Párt és az SZDP a propaganda és az agitáció különféle eszközeivel közvetlenül is el tudták érni, addig a tanoncokat — különösen a vidéken, illetve általában a kismestereknél dolgozókat — szinte csakis a tanonciskolán keresztül lehetett megközelíteni. A tanonciskolában szervezett politikai képzés egyben jó terepet biztosíthatott a SZIT szervezeti befolyásának kiszélesítéséhez.

E speciális oktatás előadóinak megtalálása nem kis gondot okozott. A tanonciskolai oktatók állásfoglalása általában olyan volt, hogy a politikai nevelő munkában csak kisebb részükre lehetett számítani. A politikailag megfelelő tanárok elméleti felkészültsége pedig meglehetősen alacsony volt. Ilyen körülmények között a SZIT a munkáspártokhoz és a szakszervezetekhez, a helyi üzemi bizottságok vezetőihez és aktív tagjaihoz fordult segítségért.

1946-ban a világnézeti oktatással foglalkozó munkások bejuttatása a tanonciskolába nem volt könnyen megvalósítható feladat. Csak hosszas tárgyalások után született egy olyan kompromisszumos megegyezés, hogy a SZIT elláthatja tanárral és tananyaggal az üzemi tanonciskolák „mindennapi kérdések" óráit. Ez azt jelentette, hogy azokban az üzemekben — döntően a fővárosi nagyüzemekben —, amelyek tanonciskolával rendelkeztek, már a nagyüzemek államosítása előtt megindulhatott a tanoncok rendszeres iskolai keretekben történő politikai oktatása a SZIT által felkért előadókkal. Az elsők között 1946 októberében a Csonka-gépgyárban, a Ganz-gyárakban, a Magyar Optikai Művekben, valamint a Posta tanonciskoláiban kezdődött meg a politikai oktatás.[80].

A SZIT-re várt az órák anyagának előkészítése, az oktatók gyors kiválasztása és beállítása. A fiatalok között nem volt könnyű megtalálni az ilyen típusú oktatásra alkalmas ifjúsági vezetőket. Mégis találtak ifjúmunkásokat, akik vállalták az újszerű feladatot. 1947 januárjában már az összes fővárosi nagyüzemi tanonciskolában a SZIT által küldött előadók — nagyrészt kommunista pedagógusok — tartották meg a „mindennapi kérdések" órákat. Februártól pedig azt is sikerült kiharcolni, hogy a főváros összes nem üzemi tanonciskolájában is tarthatott szakszervezeti órát a SZIT havonta egy alkalommal.

1947 tavaszától az év őszéig jelentős változások következtek be a belpolitikai életben. Az MKP, a választásokra készülődve, fokozta befolyását a tömegek között. A szakszervezet szerepe, politikai súlya megnövekedett. A munkásfiatalok politikai felvilágosítása, nevelése mind nagyobb jelentőségre tett szert. Így a SZIT néhány hónap alatt legyőzte a hivatalos szervek gáncsoskodását, elérte, hogy az iparoktatási főigazgató nemcsak a székesfővárosi, hanem az ország többi tanonciskoláját is utasította a szakszervezeti óra bevezetésére. Igaz, erre — talán nem is véletlenül — csak a választások után került sor, 1947 októberében.

A tanonciskolák kommunista tanárai segítették a szakszervezeti órák bevezetését. Közülük került ki a tárgy szakfelügyelője is. Az e tárgyat oktató tanárokból lettek a legtöbb helyen a SZIT legaktívabb tanonciskolai szervezői.

A szakszervezeti órák tematikája igen sokszínű volt. Az 1946—1947-es tanévben például a MÁV iskoláiban a tanulók kifejezetten ideológiai kérdésekről (a társadalom fejlődése, polgári demokrácia — népi demok-

rácia, osztályviszonyok tegnap és ma), külpolitikai problémákról (háború és béke, demokratikus külpolitika) és szakszervezeti kérdésekről (a szakszervezetek keletkezése és fejlődése, a szakszervezetek mai feladatai) hallgattak előadásokat. Az ifjúsági mozgalom múltjával és jelenével, valamint a demokratikus ifjúsági erők és a SZIT viszonyával is foglalkoztak az előadók. Különféle ismeretterjesztő témák is szerepeltek az anyagban.[81] Az 1947—1948-as tanévben a tematika jobban akalmazkodott a korosztály sajátosságaihoz. Hiszen aligha voltak meg az alapjai annak, hogy a tanoncok az imperializmus, a monopolkapitalizmus jellemzését vagy a bevezetés a filozófia és a történelmi materializmus elméletébe című tárgykört tanulják. A tematika maximalista összeállítása mellett a legtöbb iskolában gondot okozott a tapasztalatok hiánya és a módszerek kezdetleges volta is. Mindezekkel együtt a szakszervezeti órák keretében több tízezer tanonc először ismerkedett meg a szocialista eszme és politika alapkérdéseivel még az iskolák államosítása előtt, s ez a SZIT kezdeményezésének elévülhetetlen érdeme.

*

Az eszmei-politikai ismeretek gyarapítása mellett a szervezet a művelődés, a tanulás más formáinak felhasználását, népszerűsítését is feladatának tekintette. Ez már a kongresszuson megmutatkozott. A SZIT kongresszusa támogatta azt a gondolatot, hogy a tanulni vágyó munkás- és parasztfiatalok érettségi nélkül egyetemre kerülhessenek. Az akcióprogram utalt arra is, milyen fontos a munkásifjúság szaktudásának és általános műveltségének emelése, s rámutatott az esti tanfolyamok és a könyvtárak szerepére.

A szakszervezetek mellett a SZIT is jelentős szerepet játszott a dolgozók iskoláinak megnyitásában, illetve az oda történő mozgósításban, a tanulni akarók támogatásában. A tanulást vállaló ifjúmunkások a SZIT-től, majd a szakszervezettől kaptak ajánlást az iskolai felvételhez. A SZIT politikailag is érdekelt volt abban, hogy a munkásfiatalok pótolhassák az iskolai végzettségükben mutatkozó hiányokat, hiszen így a munkásifjúság alkalmasabbá vált növekvő politikai és gazdasági feladatainak ellátására.

A dolgozók iskolái létszámának alakulása szemléletesen érzékelteti a SZIT ez irányú tevékenységének hatékonyságát. A rendelkezésre álló

fővárosi adatok szerint az 1945–1946-os tanévben 720-an kezdték meg tanulmányaikat a dolgozók iskoláiban. Ez a létszám az 1946–1947-es tanév elején 2319-re, azaz háromszorosára nőtt.[82] Az országos létszám felét kitevő fővárosi dolgozók iskoláiban tanuló felnőttek több mint 50%-a fizikai munkás volt, és majd háromnegyede a 16–25 év közötti korosztályból került ki.[83] Ez a SZIT munkájának eredménye is.

1947 folyamán a SZIT ez irányú tevékenysége tovább erősödött. Ennek is része volt abban, hogy a fővárosban a dolgozók iskoláiban tovább növekedett a létszám. Több mint 2600 tanulni vágyó dolgozó iratkozott be 1947 tavaszán, 400 fővel több, mint az előző év őszén. Majdnem 75%-uk fizikai munkás volt, s mintegy 70%-uk a 17–27 év közötti korosztályhoz tartozott,[84] ami a SZIT továbbtanulást ösztönző tevékenységének is köszönhető.

A dolgozók ipari középiskoláiba, amelyeket 1946 őszén nyitottak meg, szintén a SZIT küldte a fiatal munkásokat. Bár a jelentkezettek száma távol állt a szükségletektől, mégsem volt eredmény nélküli a szakszervezet és a SZIT ez irányú munkája: 1947 tavaszán ezren tanultak szerte az országban a dolgozók esti középiskoláinak új ipari tagozatán.[85]

A szervezet igyekezett segíteni az ifjúmunkások felsőfokú tanulmányait is. Jóval a kulturális forradalom kibontakozása előtt harcba indult a kizsákmányolók művelődési monopóliuma ellen, ha egyelőre még nem is annak felszámolásáért, de legalább a monopolhelyzet gyengítéséért. Ebben a harcában támaszkodhatott a fiatal műszakiak egyes csoportjaira is, amelyek felismerték a munkásfiatalok tanulásának társadalompolitikai jelentőségét és saját szerepüket is ennek támogatásában. Debrecenben például a város egyetemi köre már 1945 nyarán vállalkozott arra, hogy a tanulni vágyó szakszervezeti ifjúmunkások számára esti középiskolai tanfolyamot szervez. Ugyanilyen elhatározásra jutott a pesti bölcsészhallgatók köre is.[86]

A tanulást elősegítő együttműködés ősztől tovább bővült. A SZIT, támogatva a mérnökszakszervezet kezdeményezését, elősegítette 50, érettségivel nem rendelkező munkásfiatal bejutását a Műegyetemre. A közös küzdelem azonban ezzel még nem zárult le. Az egyetem vezetése ugyanis nem nézte jó szemmel az egyetemre bekerült munkásfiatalokat, csupán vendéghallgatóknak minősítette őket. Nagy és hosszú hónapokat igénybe vevő harc után a SZIT erőteljes, a MIOT-ot is mozgósító fellépése eredményeként a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium

engedélyezte ezen ifjúmunkások egyetemi felvételét. Tanulmányi körülményeik igen nehezek voltak, nem keveset nélköztek, mégis kitartóan tanultak. „Tanulmányi színvonaluk semmivel sem maradt az érettségizetteké alatt – állapította meg egy korabeli újságcikk –, szorgalmuk pedig egyenesen példát mutat számunkra."[87]

A SZIT 1946 őszétől ötven újabb munkásfiatalt válogatott ki, akiket a mérnökszakszervezet ifjúsági csoportjának tagjai készítettek fel a felvételi vizsgákra. Az akció élén a Györffy-kollégisták álltak.[88] A már régebben felvett ifjúmunkások jó tanulmányi eredményei ellenére a továbbiakban is éles politikai harcot kellett folytatni az új ifjúmunkáscsoportok felvételéért. Végül 1946 őszén is sikerült 50 ifjúmunkást érettségi nélkül a Műegyetemre bejuttatni.[89] E sikerhez jelentősen hozzájárult az az együttműködés, amely a SZIT, a mérnökszakszervezet, illetve annak ifjúsági csoportja között kialakult.

A dolgozók továbbtanulása szempontjából különösen jelentős kezdeményezésre került sor 1947 elején. Az MKP Ifjúsági Bizottságának javaslatára a SZIT a mérnökszakszervezettel közösen előkészítő tanfolyamot szervezett egyetemre, illetve esti műszaki főiskolára.[90] A több hónapos tanfolyamon érettségivel nem rendelkező, műszaki gyakorlattal bíró ifjúmunkások felvételi vizsgára való felkészítésével foglalkoztak. 100–200 jelentkezőre számítottak, de az első felhívás után 1000 budapesti dolgozó fiatal – 70%-ban gyári ifjúmunkás – jelentkezett. Végül 610, főként nem érettségizett ifjúmunkás kezdte el az előkészítő tanfolyamot, miután megfelelt az előzetes felvételi vizsgán.[91]

A SZIT eredményes továbbtanulást segítő munkájának politikai hatását érzékelték az ellenzék táborában is. Fellángolt a jobboldal támadása a munkások egyetemre kerülése ellen. Nem véletlen, hogy éppen a SZIT akciója idején lépett fel a parlamentben a munkás egyetemisták ellen a jobboldali ellenzéki Szabadság Párt egyik képviselője. Lábady Antal képviselő 1947. február 13-án a munkások esti egyetemi tanfolyamát „szellemi életünk dekadenciájának" nevezte.[92] Ugyanekkor látott napvilágot a katolikus egyház *Új ember* című újságjában is egy hasonló tartalmú cikk. A jobboldal fellépése azonban nem tudta megakadályozni a SZIT-et abban, hogy folytassa a munkások előkészítő tanfolyamának szervezését. Így 1947-ben sikerült a centenáriumi programban vállalt 100 ifjúmunkást érettségi nélkül a Műegyetemre bejuttatni.[93]

Az iskolai továbbtanulás mellett a SZIT foglalkozni kezdett a szakmai

továbbképzéssel is. 1946 őszén megfogalmazta a jelszót: „Szakképzett ifjúmunkásság építheti csak a népi demokráciát." A jelszó megvalósítása során azonban a SZIT sok problémával találta szemben magát. Kevés helyen sikerült elérnie, hogy az üzem tanulmányi segélyt fizessen a tanfolyamokon részt vevő ifjúmunkásoknak. Az is irreálisnak bizonyult, hogy a különféle szakmai tanfolyamok költségeit a munkáltatók fedezzék. Még azt az egyébként reális követelést is, amely az esti tanfolyamok résztvevőinek lehetőleg délelőtti műszakba való beosztását szorgalmazta, nehezen lehetett megvalósítani. Nem kevés problémát okozott a megfelelő szakemberek hiánya is.

1947 februárjában mutatkozott az első, bár igen szerény eredmény. Mintegy 30 üzemben indult szakmai továbbképzés. Az iskola elvégzése anyagi előnyt is jelentett a résztvevőknek.[94] A szakoktatásnak ezek a SZIT által kezdeményezett formái azonban nem fogtak át széles tömegeket. Ezért az MKP Ifjúsági Bizottsága azt tanácsolta a SZIT vezetőinek, hogy az ifjúmunkások szakoktatását a továbbiakban a felnőttekkel együtt szervezzék.[95] Így 1947 nyarától a SZIT ismételten a szakszervezetek szakmai továbbképző tanfolyamaira irányította az ifjúmunkásokat.

A kölcsönös érdekek alapján a szakszervezetek támogatást adtak a munkát kereső egyetemistáknak, főként a műszaki pályára készülőknek. Már a felszabadulás utáni évben a szakszervezetek, az üzemi bizottságok és a SZIT-csoportok közreműködtek abban, hogy az üzemek állásokat biztosítsanak azoknak a műegyetemistáknak és ipariskolásoknak, akik az iskolai szünetben a gyárakban kívántak elhelyezkedni. Ez nemcsak a felszabadulást követő tanév hosszú téli szünetében történt így, hanem tovább folytatódott 1946 nyarán is. A mérnökszakszervezettel közösen az üzemi bizottságok és a SZIT-aktivisták 270 állást tudtak kiharcolni a gyárak tőkés tulajdonosaitól.

1947 nyarán ez a kezdeményezés a mérnökszakszervezet ifjúsági csoportja által indított úgynevezett gyakornokakcióval folytatódott.[96]

Ez közvetlenül azt célozta, hogy mind több, a szakszervezet által támogatott műegyetemista kerüljön be a gyárakba 2—3 hónapos gyakornoki munkára, üzemi tapasztalatszerzés céljából. Emellett a kezdeményezés arra is kiterjedt, hogy kiszélesedjen a munkásság és az ifjú értelmiség kapcsolata. A hároméves terv indulása előtt a gyakornokakciónak nem kis gazdasági és politikai jelentősége volt, amit a szakszervezetek és a SZIT vezetői is értékeltek. Ennek, valamint a kölcsönös érdekek gyors

felismerésének volt köszönhető, hogy az 1946. évi létszám kétszeresét, több mint 500 műegyetemistát sikerült gyakornokként elhelyezni 1947 nyarán az ország nagyobb, főként állami üzemeiben.[97]

Azok a fiatalok, akik a szervezet ajánlására kerültek be a gyárakba, több helyen műszaki ismeretterjesztő előadásokat tartottak a környezetükben dolgozó ifjúmunkások számára. Ebben az üzemi ismeretterjesztő tevékenységben részt vettek az egészségügyi SZIT-szervezet aktivistái is, akik 1947 elején kapcsolódtak be az orvosegyetemistákkal együtt az egészségügyi ismeretek terjesztésébe az üzemi fiatalok körében.[98]

A munkásfiatalok általános műveltségének fejlesztése érdekében a SZIT kezdett figyelmet fordítani az ifjúmunkások művészeti ismereteinek bővítésére is. Különösen arra törekedett, hogy közelebb hozza az ifjúmunkásokat a színházhoz, a drámairodalom legjobb alkotásaihoz. Az ifjúmunkások sokasága 1946 előtt távol állt a színháztól, s ezen a helyzeten a felszabadulást követő 1—2 év sem változtatott. A SZIT a stabilizáció után kedvezményt kapott a színházaktól.[99] Később egy-egy estére kibérelte a Nemzeti Színházat, és a jegyeket az ifjúmunkásoknak juttatta. Az anyagiakat a Szaktanács fedezte, a költségek miatt azonban erre csak kevés alkalommal kerülhetett sor.

*

Egyetlen ifjúsági mozgalom, így a SZIT sem lehetett meg fiatalos, a közösségi életet színesítő tevékenységi formák nélkül. Ez a vonzerő kiterjesztése érdekében is elengedhetetlen volt. Hogy a mozgalom fokozhassa tömegbefolyását az ifjúmunkások politikailag kevésbé tudatos rétegei között is, fejleszteni kellett azokat a munkaterületeket, amelyek indirekt módon hatottak a fiatalok tömegeire. Ezért terelődött a figyelem a kulturális és a sportmunka felé.

1946 első felében azonban ez rendkívül nehéz feladatot jelentett: az infláció viszonyai érthető módon nem kedveztek a kulturális és sportélet kibontakoztatásának. 1946 őszéig a Munkás Kultúrszövetség ösztönzésére az üzemek jelentős részében kultúrgárdák jöttek létre. Sok gyárban élénk kultúrélet alakult ki. A kultúrcsoportok tevékenységében a fiatalok is általában részt vettek. A SZIT mégsem rendelkezett a kultúrcsoportokban megfelelő befolyással. Ennek magyarázatát a mozgalmon kívüli tényezők mellett főként abban kereshetjük, hogy a SZIT-ben

hosszú ideig nem teremtődtek meg a kulturális irányító tevékenység anyagi, szemléletbeli és személyi feltételei.

A változást mindenekelőtt az ösztönözte, hogy a Kommunista Párt 1946 végén még inkább előtérbe állította a tömegek között végzendő munkát. A párt figyelme ezért még erősebben a szakszervezetek felé fordult. Hiszen a szakszervezetek 1947 tavaszán ötnegyed millió taggal rendelkeztek. E szervezetben számos ifjúmunkás tömörült, akikkel közvetlenül a SZIT foglalkozott. A párt a fiatal munkások tömegeihez tehát a SZIT-en keresztül juthatott el a legkönnyebben.

A SZIT szervezeti fejlődésében azonban ez a helyzet nem tükröződött kellőképpen. Taglétszáma az I. kongresszust követő egy év alatt csak igen kis mértékben, 18 000-ről 25 000-re emelkedett. Az MKP Ifjúsági Bizottságát a SZIT tevékenységéről informáló 1947. áprilisi értékelés önkritikusan állapította meg: „A SZIT csoportjai ma még korántsem használják ki az adott lehetőségeket, nem ölelik fel nagymértékben az ifjúságot."[100] A munkásfiatalok SZIT-beli szervezettségének alacsony foka, a mozgalom kedvezőtlen szervezeti fejlődése mindinkább nehezítette a SZIT politikai befolyásának további szélesítését is. Ugyanakkor mozgalmi tevékenységének különféle területei sem egyformán fejlődtek: bizonyos — éppen a tömegbefolyást érintő — területeken, így a kulturális és sportmunkában, nyilvánvaló lemaradás mutatkozott.

A SZIT-vezetés tapasztalatait is összegező értékelés 1947 februárjában a szervezeti élet egyik legnagyobb hiányosságaként a gyenge kultúr- és sportéletet jelölte meg. A két hónappal később kelt, már idézett jelentés ugyancsak hiányolta a tervszerű klubéletet az üzemekben, hozzátéve, hogy „a kulturális aktivitás fő tere a bálok rendezése".[101]

A helyzet megváltoztatásához a külföldi tapasztalatok is hozzásegítették a SZIT vezetőit. A Szovjetuniót járt ifjúsági küldöttség, amelynek tagja volt a SZIT főtitkára is, azt tapasztalta, hogy a kulturális munkának óriási szerepe van a Komszomol tevékenységében. Ezekre a tapasztalatokra is támaszkodva alakította ki a SZIT-vezetés az ifjúmunkás-mozgalom propagandamunkájának fő feladatait, s ebben kiemelt helyet biztosított a kulturális élet kibontakoztatásának. Központi SZIT-kultúrcsoport és -énekkar szervezését vették tervbe, sőt a nagyobb szakmákban kultúrgárda alakításával vélték megoldani az irányítás problémáit. Ez a módszer azonban csak hosszabb idő múlva hozhatta meg a várt eredményt.

Gyorsabban járható útnak bizonyult a szakmai SZIT-szervezetek azon törekvése, hogy bekapcsolódjanak az üzemi kultúrcsoportok irányításába. Néhány szakma SZIT-vezetősége 1946 nyarán bemutatókat rendezett, tehetségkutató versenyeket tartott, sőt szakmai kulturális versenyek lebonyolítására is vállalkozott. A fodrász SZIT-szervezet rendezte az első bemutatót és tehetségkutató versenyt. Ezen mintegy két tucat fiatal vett részt. A vegyészek, a textilesek és a bőrösök viszont már több száz fiatal aktív közreműködésével szervezték meg az ún. szakmai olimpiászokat, ahol a gyári kultúrcsoportok vetélkedője mellett néhány sportágban is összemérték erejüket a szakma ifjúmunkásai. Az ősz folyamán folytatták a kulturális versenyeket: a vasasok, az építők, a fodrászok matinét, kultúrversenyt, vetélkedőt rendeztek.

Ebben az időben a SZIT vezetői határozottabban törekedtek arra, hogy helyes irányba tereljék az üzemi csoportok kulturális programjait és példát mutassanak a műsorok összeállítóinak. Nem egy helyen érte ugyanis jogos kritika a gyári csoportok kultúrműsorait, mivel ezekben a tartalmatlan, elcsépelt, kispolgári ízlésű művek domináltak, forradalmi ihletettségű alkotások alig kaptak helyet.

A már rendelkezésre álló tapasztalatok alapján a SZIT-központ 1946 végén megrendezte az ifjúmunkás-szervezet első kulturális versenyét. Mintegy 50 üzemi SZIT-kultúrcsoport vett részt a vetélkedőn, ami azt jelentette, hogy körülbelül minden negyedik gyári SZIT-csoport képviseltette magát.[102] A Munkás Kultúrszövetség, felbuzdulva a SZIT kulturális versenyének eredményein, ezt követően nagyszabású versenyt hirdetett, amelynek keretében a különféle művészeti ágakban — zene, ének, tánc, színjátszás — több mint 100 üzemi és szakszervezeti kultúrcsoport 4000 tagja szerepelt.[103] A csoportokban ifjúmunkások is felléptek, akikre a színvonalas verseny nagy hatást gyakorolt. A verseny elősegítette a munkáskultúra térhódítását és fejlődését.

Az üzemi SZIT-csoportok azonban rendkívül kevés olyan vezetővel rendelkeztek, akik a vezetői tulajdonságokon kívül művészeti ismereteknek is birtokában voltak. Ennek következtében nagy szükség mutatkozott egy olyan speciális vezetőképzés iránt, amely a kulturális élet irányítására készíti fel a résztvevőket. Több sikertelen próbálkozás után 1947 februárjában — éppen a kultúrverseny sikere következtében — sikerült egy olyan vezetőképző tanfolyamot indítani, amely kultúrvezetőket képzett a szakmák számára. Ehhez nagy segítséget adott az 1947 első hó-

napjaiban alakult színész SZIT-szervezet.[104] Vezetője, Gábor Miklós, és a szervezet tagjai közül is sokan főként az üzemi kultúrcsoportok támogatását kapták mozgalmi feladatnak, s ezt nagy lelkesedéssel és főleg szakszerűséggel végezték. E patronáló munka során alakult ki a fiatal művészek és a gyári ifjúmunkások első szervezetszerű kapcsolata a felszabadulás után.

A sportélet fejlesztésére az inflációs viszonyok közepette a SZIT-nek nem sok lehetősége volt. Mivel a szakszervezetnek nem voltak önálló sportlétesítményei, azt követelte, hogy az üzemek sportpályáit és felszereléseit az ifjúmunkások is használhassák.[105] Azzal az igénnyel léptek fel, hogy a SZIT kapja meg mindazt a támogatást a gyártól a sport és az üdültetés terén, amit 1945 előtt a leventeszervezet megkapott.[106] A követelés kétségtelenül jogos volt, de a mozgalom nem ringathatta magát olyan illúziókban, hogy ez azonnal megvalósulhat, hiszen az üzemek akkor még tőkés tulajdonban voltak. Csak ott sikerült eredményt elérni, ahol a SZIT-et az üzemi bizottság támogatta.

A SZIT elnöksége foglalkozott egy önálló sportegyesület létrehozásának gondolatával is, ezt a javaslatot azonban levették a napirendről. Úgy találták ugyanis, hogy egy önálló sportegyesület egészségtelen rivalizáláshoz vezetne, bomlasztaná az üzemi sportegyesületeket, megosztaná az ifjúmunkásokat, sőt esetleg a SZIT elszigetelődéséhez vezetne. Az aggodalom jogos is volt, hiszen az üzemi sportegyesületi vezetők — köztük sok szociáldemokrata — egyöntetűen ellenezték a SZIT elképzelését.[107]

Az előbb említett ötlet helyébe ezután egy olyan elgondolás lépett, hogy üzemi sportegyesületekben dolgozó ifjúmunkások politikai irányítására ifjúsági sportbizottságot hoznak létre. Ez reális célnak, járható útnak bizonyult. A SZIT-et felvették az üzemi sportegyesületeket irányító Munkás Sportközpontba, s így a SZIT hallathatta hangját az üzemi sportvezetésben.

Az irányítás kialakulásának elhúzódása akadályozta a tényleges sportélet kibontakozását, de egyes lépések 1946 nyarán is történtek. A nagyobb gyárak és intézmények strandjait felhasználták sportolásra, pihenésre. A fővárosi csoportok vidám sportvetélkedőket rendeztek. Versenyeket is próbáltak szervezni, de ezzel csak ritkán tudtak nagyobb tömegeket megmozgatni. Noha felismerték, hogy „legjobban sporttal lehet megfogni a politikailag indifferens ifjúsági rétegeket",[108] mégis elkövették azt a

hibát, hogy csak háromhónapi SZIT-tagságot igazolni tudóktól fogadtak el jelentkezést, s nevezési díjat is kértek a csapatoktól.[109] A kézilabdabajnokságon ennek következtében csupán 8 csapat vett részt, a labdarúgó-bajnokságra több — 26 — csapat nevezett.

A tapasztalatok arra késztették a vezetőket, hogy célszerűbb formákkal kísérletezzenek. A nyár végén meg is találták a tömeges versenyek első formáit. Egyrészt a szakmák között, másrészt a budapesti és a Pest környéki MADISZ- és SZIT-tagok között került sor atlétikai versenyre. Kőbányán 9 gyár fiataljai szerveztek több sportágban területi vetélkedőt. Több szakmai vezetőség pedig úgynevezett olimpiászokat szervezett. E versenyeken több mint 1000 ifjúmunkás vett részt.

Ebben fontos szerepet játszott, hogy a SZIT sporttevékenységében is mutatkozott bizonyos változás 1946 őszétől. A Szaktanács, felismerve a munkássport kibontakoztatásának fontosságát, hosszú viták után a tömegsport fellendítése céljából megváltoztatta a sportélet irányításának szervezetét. A Szaktanács Sporttitkárságában különbizottságot hoztak létre az ifjúmunkások sportügyeinek intézésére, amelynek vezetésével a SZIT-központ sportfelelősét, Terényi Imrét bízták meg. Egy-két szakma kivételével 1946 végére kiválasztották a SZIT sportmegbízottait, és ezek munkába is álltak. Az irányítás kiépülése után sikerült a SZIT-nek 1946 végén egy asztalitenisz-bajnokságot szerveznie, amelynek keretében 12 szakma 32 csapata mérkőzött egymással.

A sportmunka kibontakoztatásához a gyári vezetők segítségére is szükség volt. Jóllehet a SZIT viszonylag rövid idő alatt beléptette korábban önálló sportcsoportjait a megfelelő üzemi sportegyletekbe és sportbizottságát is úgy működtette, mint a szakszervezeti sportegyesületek ifjúsági tagozatát, mégsem gyorsult meg automatikusan a helyi vezetés segítségnyújtása az üzemi fiatalok sportolásához. A gyári támogatás hiánya vagy gyengesége pedig a továbbiakban is nagymértékben befolyásolta az ifjúmunkástömegek sportlehetőségeit. Nem egy helyen a segítséget remélő ifjúmunkás-vezetők az üzemi bizottság közönyébe ütköztek, meg nem értést tapasztaltak. A gyárak szűkös anyagi helyzete mellett a sportolás lekicsinyléséből adódó szemlélet is fékezte a támogatást, de politikai megfontolások is szerepet játszottak ebben. A sportszervezetek vezetésében helyet foglaló szociáldemokraták közül többen — pártszempontok miatt — fenntartással fogadták vagy eleve nem támogatták a kommunista SZIT-vezetők kéréseit.

Néhány nagyobb gyárban akkor következett be változás, amikor a gyárak államosítása után, 1947 közepétől a Nehézipari Központ igen gyorsan emelkedő volumenű anyagi támogatást folyósított az üzemi sportegyesületeknek. Amíg júniusban kb. 120 000 forintot kaptak a sportegyesületek, addig júliusban már ennek több mint a kétszeresével, mintegy 290 000 forinttal rendelkeztek.[110] A pénzügyi helyzet azonban ekkor is korlátokat szabott. Így csak lassan és csupán helyenként javulhattak az ifjúmunkások tömegsportjának anyagi feltételei.

Az ifjúmunkás-tömegsport kibontakozását a SZIT néhány, sok embert megmozgató verseny rendezésével próbálta közvetlenül is elősegíteni. 1947 tavaszán olyan kirándulásokat szerveztek — a Hűvösvölgybe és Csillebércre —, amelyeken a munkásfiatalok tömegei vettek részt, és ahol sportversenyek rendezésére nyílott alkalom. A nyár folyamán pedig néhány szakma sportversenyekkel egybekötött találkozókat tartott a Balaton partján. Ilyen — tömegeket megmozgató — sportversenyre került sor a bőrös, a vegyész és a vasas SZIT-szervezetek balatoni találkozóján 1947 májusában és júniusában.

*

Az inflációs időszakban a SZIT önállóan nem tudott fiatal munkásokat üdültetni, ezért a gyárak, a társadalombiztosítás és a fővárosi törvényhatóság kereteit használta fel. Főként az OTI-val és a MABI-val együttműködve próbálta az üdültetést lebonyolítani. Az ifjúmunkások a SZIT-en keresztül jelentkeztek az OTI táboraiba.

Az OTI-ban és a SZIT-ben dolgozó munkáspárti vezetők együttműködése szinte csodákat eredményezett, s 1946-ban, az infláció tombolása közepette is gondoskodni tudtak a tanoncok üdültetéséről. A főváros vezetői és a népjóléti miniszter élelmiszerrel támogatta az üdülő tanoncokat. A nagyobb gyárak autót kölcsönöztek. A kétezer jelentkezőből mintegy ezer fiatal munkás — a legjobban rászorulók — üdülhetett az OTI leányfalui és balatonlellei táboraiban.[111] A nagyüzemek és a szakmák pedig több mint háromezer ifjúmunkást nyaraltattak. Mindez azért volt nagy jelentőségű, mert 1946-ban még a nagyvállalatok sem tudták megoldani dolgozóik üdültetését, a fiatalokét viszont a SZIT és az üzemi bizottságok együttműködése lehetővé tette.

Az ifjúmunkások üdültetése, a SZIT aktivistáinak közreműködése a tá-

borok megszervezésében jelentékeny politikai hatást váltott ki. Tisztában volt ezzel a reakció is, és nem kevesen tiltakoztak az ellen, hogy a SZIT-vezetők ott legyenek e táborokban. A Demokrata Néppárt egyik vezetője a főváros törvényhatósági ülésén tiltakozott a SZIT ez irányú tevékenysége ellen. Kijelentette: „Pártom részéről... kérem, méltóztassék a nyaralást és az üdülést a politikától távol tartani."[112] Tiltakozása azonban nem járt eredménnyel, mert a törvényhatósági ülés a kommunista László Lenke bizottsági tag indítványát fogadta el, továbbra is igényelte a SZIT-aktivisták részvételét a főváros táboraiban.

1947-ben az ifjúmunkások tömeges üdültetésében is jelentősebb eredmények születtek. A gazdasági és politikai helyzet változásának eredményeként ebben az évben valósult meg először Magyarországon a dolgozók tömeges üdültetése, és ebből az ifjúmunkás-szervezet is nagyobb mértékben részesült. A SZIT négyféle üdültetésben vett részt: előkészítette és vezette az OTI és a MABI üdülőtáborait, szerepet játszott a főváros tanoncüdültetésében, közvetlenül szervezte a „Miénk az ország" mozgalom keretében üdülő ifjúmunkások pihenését, valamint részt vállalt a különféle gyárak és szakmák ifjúmunkás-üdültetéséből is.

A SZIT aktivitása hozzájárult az üdülésben részt vevő ifjúmunkások számának emelkedéséhez. 1947 nyarán összesen nyolcezer munkásfiatalt sikerült üdültetni szervezett formában.[114] Bár ez a szám nem éri el a munkásifjúság 5%-át sem, mégis jelentős eredménynek tekinthetjük.

Az OTI 1947-ben bízta meg először a SZIT-et az üdültetés teljes lebonyolításával.[114] A tábori programok kialakításától kezdve a SZIT-re tartozott minden előkészítő munka: a csoportvezetők kiválasztása és biztosítása, a jelentkezések lebonyolítása, az orvosi vizsgálat megszervezése, a beutalók elosztása. A MABI is számított a SZIT segítségére, különösen csoportvezetők küldését várta tőle. Azokban a nagyüzemekben, ahol sikerült ifjúmunkás-üdültetést szervezni, szintén a SZIT aktivistáira bízták annak vezetését.

A SZIT az előkészületek során különös figyelemmel foglalkozott a csoportvezetők felkészítésével. Bebizonyosodott ugyanis, hogy a táborok ifjúmunkás-csoportvezetői kulcsszereppel rendelkeznek, hatásuk igen nagy. Ezért tanfolyamot szervezett, amelynek résztvevői elsősorban a gyakorlati feladatokról kaptak útbaigazítást, de politikai és speciális pedagógiai kérdésekről is hallgattak előadásokat.

A katolikus egyház illetékes vezetői, a SZIT üdültetési tervének halla-

tán, mérlegelve annak hatását, ellenlépéseket terveztek. Ikvay László, a feloszlatott KIOE vezetője, az egyházközösségi tanoncotthonok érseki biztosa Mindszentyt tájékoztató április 16-i feljegyzésében a helyzet elemzéséből ilyen következtetésre jutott: „Nyolcezer magyar ifjúmunkásnak üdültetése alatti marxista kiképzése nagy veszedelmet jelent." Ezért az egyház szükséges ellenlépésként javasolta: „Biztosíttassék a nyaraló táborok lelkipásztori ellátása."[115] Mindszenty gyorsan áldását adta e javaslatra, így Ikvay már május elején több minisztériumban kilincselt a szükséges engedély megszerzése érdekében.

A főváros fiatal munkásai közül ezren a MABI táboraiban üdültek, míg másik ezret, főként a tanoncotthonok lakóit, a főváros törvényhatósági bizottsága juttatott el táborokba. A SZIT ügyelt a vidéki ifjúmunkások bevonására is. Így az OTI balatoni táboraiban üdülő háromezer fiatal munkás egyharmada vidékről érkezett, és a táborozók 40%-a lány volt. Még arra is törekedtek, hogy az üdülők 50%-a olyan ifjúmunkás legyen, aki a kisiparban, nehéz körülmények között dolgozik.[116] A szakszervezetek — egyes nagyüzemekkel együtt — több ezer ifjúmunkást tudtak üdültetni. Hatszáz ifjúmunkás, főleg bányász jutott el a MADISZ által kezdeményezett „Miénk az ország" mozgalom keretében a Balaton partjára.[117]

*

1947 nyarán rendezték meg Prágában a világ békeszerető ifjúságának első találkozóját. Az ifjúság nagy nemzetközi eseményére magyar küldöttség is utazott. A baráti találkozó programjaira való felkészülés során delegációnk szervezői arra törekedtek, hogy hasznosítsák mindazokat a tapasztalatokat, amelyeket a demokratikus ifjúsági szervezetek szereztek nemzetközi kapcsolataik kiépítésekor.

A SZIT már 1945-ben folytatott bizonyos nemzetközi tevékenységet. Akkori vezetője, Petrák Ferenc képviselte a szervezetet a Szabad Osztrák Ifjúság (Freie Österreichische Jugend — FÖJ) 1945. szeptemberi kongresszusán. A Demokratikus Ifjúsági Világszövetség 1945. októberi londoni alakuló kongresszusán részt vevő magyar delegációban is helyet kapott a SZIT képviselője. 1946 tavaszától a SZIT vezetői egyre tudatosabban építették ki a baráti kapcsolatokat a szomszédos demokratikus országok ifjúsági szervezeteivel.

1946 júniusában szovjet ifjúsági küldöttség érkezett Magyarországra.[118] Az első hivatalos szovjet ifjúsági küldöttség leglelkesebb fogadói a SZIT- és a MADISZ-fiatalok soraiból kerültek ki. A delegáció zsúfolt programjának politikailag is kiemelkedő állomásai a nagyüzemek lettek; élénk érdeklődéssel fogadták a munkájukról és a szocialista társadalom viszonyairól beszámoló szovjet ifjúsági vezetőket. Több budapesti gyár ifjúmunkásaival találkoztak a szovjet fiatalok. Ellátogattak a Láng Gépgyárba, a Kispesti Textilgyárba, Csepelre, és felkerestek néhány vidéki ipari központot is. Jártak Salgótarjánban, Ózdon, Szegeden, Miskolcon, valamint a Diósgyőri Vasgyárban.

A SZIT erősítette kapcsolatait a Komszomollal akkor is, amikor az első magyar ifjúsági küldöttséggel 1946 júliusában a Szovjetunióba látogatott. 1947 elején a Hofherr Traktorgyár SZIT-fiataljai levelező kapcsolatba léptek — elsőként a magyar ifjúsági szervezetek közül — a sztálingrádi Vörös Október Traktorgyár Komszomol-szervezetével. A SZIT a sajtót és a propaganda más eszközeit is felhasználta arra, hogy a szovjet ifjúság, a Szovjetunió életét bemutassa a magyar fiataloknak. 1946 végén a SZIT-csoportok külön ifjúsági napot rendeztek erről, majd 1947 márciusában a MIOT által szervezett, a Szovjetuniót bemutató fénykép- és könyvkiállításra igyekezett a SZIT mind több ifjúmunkást mozgósítani.[119]

A SZIT nemzetközi munkájában fontos helyet foglalt el a jugoszláv ifjúsággal kialakított kapcsolat is. 1946 nyarán több SZIT-es is részt vett abban az első nagyobb — 50 tagú — ifjúsági küldöttségben, amely kéthónapos vasútépítő munkára utazott Jugoszláviába, egy nemzetközi ifjúsági táborba. A SZIT-központban is gyakran megfordultak déli szomszédaink ifjúsági szövetségének küldöttei.

Miután a MIOT 1946 végén tagja lett a Balkán Ifjúsági Tanácsnak (BIT), a kapcsolatok tovább szélesedtek. A SZIT képviseltette magát a Jugoszláviába látogató magyar ifjúsági küldöttségben. A május végén másodízben induló vasútépítő küldöttségben több mint 30 SZIT-fiatal kapott helyet.

A bolgár, román és albán ifjúsági szervezetekkel is volt kapcsolata a SZIT-nek. Több személyes találkozóra, küldöttségcserére, látogatásra került sor. 1947 nyarán Bulgáriában is részt vettek magyar fiatalok vasútépítésben; elsők lettek a külföldi brigádok között. A SZIT vezetői sze-

mélyes kapcsolatot alakítottak ki a Magyarországon 1946–1947-ben járt osztrák, francia és szlovák ifjúsági küldöttekkel is.

A SZIT nem egy alkalommal törekedett arra, hogy közvetlenül is kifejezze szolidaritását a DIVSZ programjával. Ezt tette akkor is, amikor a világifjúsági szövetség megalapításának első évfordulóján jelentős ifjúmunkástömegeket mozgósított a központi és kerületi ünnepségekre. Ennek eredményeként 15 000 fiatal tett hitet 1946. november 10-én a DIVSZ céljai mellett.

A prágai Világifjúsági Találkozón (VIT) részt vevő mintegy 270 főnyi magyar delegációba 80 ifjúmunkás került. A SZIT elnökségének két kommunista és két szociáldemokrata tagja is velük utazott. A SZIT delegátusai a találkozón ismertették a magyar ifjúmunkások és tanoncok helyzetét, a szervezet munkáját, terveit. A szakmák küldöttei felkeresték a vendéglátók szakszervezeti központjait, és eszmecserét folytattak, tapasztalatokat cseréltek az ifjúmunkások szervezéséről, neveléséről.

A munkásfiatalok sikeresen szerepeltek a VIT kulturális programjaiban. A ruggyantaárugyári népi tánccsoport 22 nemzet ifjú táncosainak versenyében az előkelő negyedik helyet szerezte meg. Sok ifjúmunkás vett részt a fesztivált követő egyhetes ifjúsági munkaakcióban, amelynek keretében egy új gyár építkezésén dolgoztak. Munkájukért a magyar fiatalok magas kitüntetésben részesültek.

A SZIT küldöttei a fesztiválon eredményes munkát végeztek, elősegítették a VIT sikerét, szélesítették a magyar ifjúmunkás-szervezet nemzetközi kapcsolatait.

A TANONCOK ÉLETKÖRÜLMÉNYEINEK JAVÍTÁSÁÉRT

Küzdelem a munkalehetőségek biztosításáért. A tanonctörvény előkészületei

A szakszervezeti ifjúsági mozgalom 1946 és 1947 folyamán igen nagy gondot fordított a szakmát tanuló fiatalok anyagi helyzetére. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a SZIT az ifjúmunkásrétegek közül mindenekelőtt a tanoncok helyzetének alakulásával foglalkozott. A SZIT „tanonccentrikus" érdekvédelmi politikája a stabilizáció előtt alakult ki, s e réteg súlyosbodó bérproblémái, fokozódó munkahelyi panaszai indokolták.

Közrejátszott benne a tanoncok csökkenő létszáma, ami már-már kritikus helyzetet teremtett, továbbá az is, hogy a SZIT szervezeti befolyása e réteg soraiban kisebb volt, s ezen változtatni akart.

1946 februárjában még úgy tűnt, hogy a fokozódó infláció hatását az ún. kalóriapénz juttatásával csökkenteni lehet, ezért a SZIT üdvözölte bevezetését. Az ifjúmunkás-szervezet fontosnak tartotta, hogy a kollektív szerződésbe bekerült a tanoncfizetések egységes rendezése. A SZIT követelésének megfelelően az elsőéves 30, a másodéves 45, a harmadéves 70%-át kapta a fiatal szakmunkások bérének.[120] Úgy vélték, e rendszer az árak emelkedését úgy-ahogy követő kalóriapénzzel együtt biztosítja majd a tanoncok megélhetését. Nem így történt. A szakmát tanulók helyzete márciustól napról napra súlyosbodott. Ebben főként két tényező játszott közre. Egyrészt a gyakorlatban a kalóriapénzt tőlük majdnem teljesen megvonták vagy erősen lecsökkentették, másrészt a munkások alapbérének későbbi sorozatos emelésekor a tanoncokat általában háttérbe szorították. Amíg februárban a harmadéves tanonc keresete a fiatal segéd bérének 88%-át tette ki, addig április közepén már csupán 52%-át.[121] Az első éves angyalföldi tanoncok azt panaszolták, hogy heti fizetésük még a villamos hetijegyre sem elég, de a másodévesek fizetéséből is alig-alig futotta többre, mint a közlekedésre.

Nem egy helyen a tanoncot családtagnak minősítették, és ezen az alapon jóval kevesebbet fizettek neki. A mesterek egy része pedig arra hivatkozott, hogy károsan hatna a munkamorálra, ha túlságosan kevés lenne a különbség a tanonc és a segéd bére között. Nem egy esetben fel is bontották a szerződést, hogy ezzel is jelezzék a tanonctartás ráfizetéses jellegét.

A SZIT ezt nem nézhette tétlenül. Javaslatára a MIOT ez ügyben március végén nyilatkozatot fogadott el, leszögezve, hogy a tanoncot minden körülmények között megilleti az a kalóriajuttatás, amit az ország minden dolgozója kap.[122] A SZIT a kormányzatot is szigorú fellépésre ösztönözte. Ennek hatására az Iparügyi Minisztérium leiratban hozta a munkaadók tudomására, hogy „a tanoncok fizetését a kollektív szerződések – és nem a tanszerződések – szabályozzák, amelynek betartása kötelező... Mindezek alapján a kalóriarendelettel járó terhek nem szolgálhatnak a tanoncszerződések felbontására."[123] E hivatalos rendelkezést azonban nem volt könnyű érvényre juttatni, noha a SZIT is igyekezett segíteni a maga sajátos eszközeivel. A SZIT-központ közvetlenül is

eljárt a hozzá forduló tanoncok bérproblémáiban, vagy jogi tanácsot adott. 1946 március–áprilisában majdnem 200 tanonc kapott ilyen segítséget, útmutatást a SZIT-től. A későbbiek során az egyes szakszervezetek ifjúsági titkárai látták el ezt a feladatot. A SZIT felhasználta a munkáspártok lapjait, az ifjúsági sajtó hasábjait, a májusban szervezett ifjúsági panasznapokat, valamint két nagy tanoncgyűlését is arra, hogy leleplezze a rendeletek megszegőit és kifejtse a maga álláspontját a bérkérdésben.

A kalóriamennyiséget többször módosították, a készpénzben megállapított alapbéreket pedig február 15. és június 10. között 16 alkalommal emelték,[124] így próbálva a felszökő árakkal lépést tartani. A tanoncok alapbérét azonban nem egyforma arányban emelték a többi munkáskategóriáéval, arra hivatkozva, hogy ez nem szolgálná a munkafegyelem erősítését. Olyan különös helyzet állott elő, hogy amíg ez a bérrendszer végeredményben megszüntette a különbségeket a munkáskategóriák fizetése között, tehát homogenizálta a béreket, addig a tanoncok és a más munkáskategóriák vonatkozásában differenciálta azokat. E tarthatatlannak mutatkozó ellentmondás felszámolására vagy legalábbis csökkentésére a SZIT nagy erőfeszítéseket tett.

A tanoncbérek felemelése ügyében a legnépesebb szakma, a vasasok április elején ülésező ifjúmunkás-kongresszusa vállalta a kezdeményezést. Javasolta a szakszervezet vezetőségének, hogy a legközelebbi fizetésemeléskor a segédbérekhez képest a tanoncbéreket 50%-kal nagyobb mértékben emeltesse fel. Ezzel egyidőben a SZIT a Szaktanács Elnökségéhez fordult ebben az ügyben. Április 25-én tanoncgyűlés fogalmazta meg a tanoncbérek másokénál nagyobb arányú emelésének követelését, amelyet a SZIT küldöttség útján juttatott el az Iparügyi Minisztériumba.

Az ifjúsági szervezet erőteljesebb akciójára azért is szükség volt, mert korábban – ismerte be önkritikusan az *Ifjúság* 1946. május 31-i vezércikke – „csak gyengén emeltük fel tiltakozó szavunkat". Ennek okát a cikk többek között abban jelölte meg, hogy a SZIT nem kívánta túlzott bérkövetelésekkel nehezíteni a szakszervezetek egyébként sem könnyű helyzetét, s nem tudta kivédeni azok érvelését, akik a munkafegyelem erősítésére hivatkozva ellenezték a tanoncok fizetését a munkásokéval azonos mértékben emelni. Május végén azonban – a cikk tanúsága szerint – már türelmetlenül kérdezték az ifjúsági vezetők: „Nem értjük, hogy miért éppen az eddigi legkiszolgáltatottabb réteget, a tanoncifjúságot

kell az infláció megfékezésének és a stabil pénz megteremtésének egyes feltételeivel sújtani?!"[125] A követelések első eredményeit tükrözték a Gazdasági Főtanács 1946. júniusi rendeletei, amelyek a tanoncok fizetését más munkáskategóriákhoz viszonyítva nagyobb mértékben emelték fel. A pénz fokozódó romlása miatt azonban ez csak pillanatnyilag javított a helyzeten. Ezért a július 4-i tanoncgyűlés már azt követelte, hogy a forint bevezetése után az új kollektív szerződés perspektívában is „biztosítsa a 30–45–60%-os tanoncbéreket".[126] Az Iparügyi Minisztérium azonban csak azt ígérte, hogy az új kollektív szerződésben „a tanoncok bérét a lehető legjobb alapon rendezni fogja".[127] A Szaktanács és a Gyáriparosok Országos Szövetsége részéről július 25-én aláírt kollektív szerződés a SZIT követelésére szabályozta a tanoncbéreket, jóllehet különösen kisiparos körökben ezt ellenezték. A kollektív szerződésben a tanoncfizetéseket a fiatal segédek béréhez viszonyítva állapították meg úgy, hogy az első éves tanoncok annak 30%-át, a másodéves tanoncok 50%-át, a harmadévesek pedig – még a SZIT utolsó kérésénél is magasabbat – 70%-át kapják kézhez.[128] A stabilizáció így a tanoncbérek kedvező alakulását ígérte, s ez a SZIT érdekvédelmi tevékenységének jelentős eredményeként értékelhető.

A bérproblémákon túl más sérelmek is érték a munkahelyeken a tanoncokat. Noha 1946 óta rendelet tiltotta a tanoncok testi fenyítését, nem egy helyen – főképpen falun – továbbra is verték a tanoncokat. A SZIT úgy harcolt a tanoncrendeletek megszegői ellen, hogy ha tudomására jutott ilyen eset, gyorsan nyilvánosságra hozta azt a sajtóban, és a tettlegességet elkövetőkkel szemben eljárást kért az illetékesektől. A tanoncok bántalmazása azonban nem szűnt meg, és ez az ifjúmunkások egyik legsúlyosabb sérelme maradt. Az ifjúmunkás-szervezet 1946 április–májusában a MADISZ segítségével speciális panasznapokat tartott a tanoncok számára a főváros munkáscentrumaiban, többek között Csepelen, Angyalföldön, Pesterzsébeten és a IX. kerületben. Ezt egészítették ki a különféle szakmák tanoncgyűlései, valamint a SZIT-központ által április végén és július elején szervezett nagyszabású tanoncgyűlések. A március végén létrejött központi tanoncszervező bizottság is közreműködött abban, hogy a SZIT-központ állandóan friss információkkal rendelkezzen a fontosabb fővárosi munkahelyeken uralkodó állapotokról.[129]

A SZIT azért is lépett fel néha még reménytelen helyzetekben is a

tanoncokért, mert egyre világosabban látta, hogy e réteg napi érdekei összefüggésben állnak a szakmunkás-utánpótlás problémájával, a tanoncok megfelelő létszámának biztosításával. Az infláció nehéz körülményei következtében ugyanis a háború által szinte megtizedelt tanonclétszám 1945 után egyáltalán nem emelkedett, sőt a városokban észrevehetően tovább fogyatkozott. Amíg 1938-ban 68 000 tanoncot tartottak nyilván, addig 1946-ban 59 000-en tanultak csupán szakmát.[130]

A főváros polgármesterének jelentése már 1945 végén megkongatta a vészharangot: „Az elmúlt év fokozódó tanonchiánya iparunkat bénithatja meg azáltal, hogy az elnéptelenedett tanonciskolák megfelelő szakemberekkel pótolni képtelenek lesznek a háborús veszteségeket."[131] A szakmunkás-utánpótlás annál is inkább veszélybe került, mert az infláció nehéz időszakát a tanoncok munkanélküliségének réme kísérte. 1946 tavaszától — mint arról már szóltunk — a kalóriapénz kötelező fizetése miatt több helyen felülvizsgálták vagy felbontották a tanszerződéseket.

Az ifjúmunkás-szervezet a munka nélküli tanoncok elhelyezésének meggyorsítására a munkaközvetítés megszervezését szorgalmazta. A Szaktanács a SZIT-tel együtt a fővárosban külön tanoncközvetítő osztályt létesített. Augusztus 1-től az üzemi bizottságok csakis a munkaközvetítők útján alkalmazhattak tanoncokat.

A SZIT az üzemi és nem a kisipari tanoncképzés fokozásában látta a tanonc-munkanélküliség felszámolásának útját és a szakmunkás-utánpótlás jövőjét. Befolyását arra használta fel, hogy a gyárak üzemi bizottságai lehetőséget kapjanak a tanoncképzés fokozására. 1946 áprilisában például a SZIT fellépésére 10 üzem növelhette a tanonclétszámot. A július 4-i tanoncgyűlés, megismételve a SZIT kongresszusi határozatát, azt követelte, hogy az 500 főnél többet foglalkoztató gyárak kötelezhetők legyenek legalább 50 tanonc szakmai nevelésére. Az Iparügyi Minisztérium illetékesei azonban érdemben nem reagáltak e javaslatra, arra hivatkozva, hogy az egész új tanoncképzési rendszert a „készülő tanonctörvény útján kívánják megoldani".

A stabilizáció több vonatkozásban lehetővé tette, hogy a tanoncok anyagi és szociális helyzetében fokozatos javulás következzék be. A SZIT-et a stabilizáció után is foglalkoztatta a szakmát tanulók létszáma, ami szorosan összefüggött a tanoncok szociális körülményeinek alakulásával. Különös figyelmet fordított a bérek és a munkanélküliség ala-

kulására, a munkaközvetítésre és a kötelező tanonctartásra, valamint a juttatások fokozására.

1947 tavaszán a SZIT úgy látta, hogy „a fiatal segédek helyzete augusztus óta érezhetően javult, a segédmunkás fiatalok helyzete azonban sokkal rosszabb, és augusztus óta alig emelkedett". Az MKP Ifjúsági Bizottságát tájékoztató előterjesztésben ugyanakkor változatlanul ott szerepel az a megállapítás, hogy a munkásfiatalok között „a tanoncok gazdasági helyzete a legrosszabb, különösen a kisüzemieké... bérük ma igen alacsony és rendezésre szorul".[132] Ezek a megállapítások tükrözik, hogy bár a tanoncok anyagi gondjai a hozott intézkedések és az ifjúmunkásmozgalom akciói következtében némileg csökkentek, sok vonatkozásban, különösen más ifjúmunkás-kategóriákhoz képest, relatíve növekedtek is.

A teljesítménybéren kívül dolgozó tanoncok munkabére sem tartott lépést még arányaiban sem a teljesítménybérben fizetett szakmunkások munkabérével. Amíg pl. 1946 novemberében egy 50 000 munkavállalóra vonatkozó statisztika szerint egy hónap alatt a szakmunkások havi keresete 16,6%-kal, a segédmunkásoké 14,8%-kal nőtt, addig a tanoncok havi keresete csak 7,8%-kal emelkedett.[133] Csepelen, ahol 1947 májusában a szakmunkások heti keresete 110–130 Ft volt, a tanoncok fizetése átlagosan 18–20 Ft maradt. Ezért a SZIT javaslatot dolgozott ki a gyári tanoncok fizetésének emelése érdekében. Mivel a tanoncot általában nem volt célszerű teljesítménybérben dolgoztatni, a SZIT a tanulmányi eredményt véve figyelembe, bizonyos szorzószámok segítségével javasolta elszámoltatásukat. Ezt a rendszert nem vezették be. A SZIT sürgetésére azonban az új kollektív szerződés 1947 augusztusától lehetővé tette, hogy a tanoncokat a szabadulásuk előtti fél évben végzett munkájuk szerint teljesítménybérben számolják el.

A tanonclétszám emelését akadályozta, hogy a stabilizáció után sok helyen növekedett a munkáselbocsátás. A SZIT fellépésének eredményeként a munkáspártok sajtója hivatalos közleményt hozott nyilvánosságra, amely az érdekeltek tudomására hozta, hogy a munkavállalók ideiglenes elbocsátásáról szóló rendeletet több vállalat arra használta fel, hogy elbocsássa szerződéses tanoncait. Az idézett rendelet a tanoncokra nem vonatkozik – jelentették ki az illetékesek. „Az elbocsátott tanoncokat a munkáltató azonnal köteles visszavenni."[134]

A „B"-listázás és a racionalizálás körülményei között, a nagyüzemek

államosítása előtt roppant nehéz volt a tanoncokat, általában a fiatalokat az elbocsátástól megóvni. Akár a szakmai tapasztalatokat, akár az üzemben eltöltött időt vizsgálták az elbocsátásnál — zömmel ezek voltak a mérlegelés szempontjai —, a fiatalok hátrányos helyzetben voltak.

Gyors és konkrét állásfoglalásra volt szükség az ifjúság képviselői részéről is. A kommunista ifjúsági megbízottak szeptember 13-i értekezlete a minimális célok elérésére ösztönözte az ifjúmunkások érdekében fellépő MADISZ- és SZIT-szervezeteket. Tegyenek meg mindent azért, hogy semmilyen körülmények között ne bocsássák el a tanoncokat; a képesség és ne a kor szerint bírálják el az elbocsátandókat; ne legyen elbocsátható a demokratikus ifjúsági mozgalomban aktívan részt vevő munkásfiatal; a SZIT-titkár minden üzemben legyen tagja az elbocsátásról határozó bizottságnak.[135] Az ifjúsági szervezetek igyekeztek megvilágítani azt is, hogy az elbocsátások körüli küzdelem helyenként milyen politikai töltést hordott.[136] Mindenekelőtt az elbocsátások elbírálásában jelentős szerepet játszó üzemi bizottságokat törekedtek e kérdésben befolyásolni.

Szeptemberben a SZIT javaslatára a Szaktanács határozottan arra utasította az üzemi bizottságokat, hogy „akadályozzák meg a tanoncok elbocsátását".[137] Az elbocsátások megakadályozása azonban nem ment könnyen. A SZIT csak a tömeges elbocsátást tudta meggátolni, de ez is jelentős eredménynek számított.

A stabilizáció következtében ugyanakkor mind többen akartak országszerte a fiatalok közül is ipari munkát vállalni, a fővárosban tanoncként elhelyezkedni. A SZIT megpróbálta a tanoncközvetítő útján a szakszervezeti központ irányításával növelni a dolgozó tanoncok létszámát. A Szaktanács nagy-budapesti tanonc-munkaközvetítésének eredményeként 1946 októberétől egy év alatt a fővárosban 11 000 tanoncot sikerült munkába állítani.[138] A gazdaság helyreállítása mellett — mely egyre több munkáskezet igényelt — ez a tevékenység is hozzájárult ahhoz, hogy 1947 végére országszerte megemelkedett a tanoncok száma, s az ipartestülethez tartozóké elérte az 1938-as létszám 80%-át.[139]

A tanoncok munkabérét — mint láttuk — 1946 őszén nagyon alacsonyan állapították meg, sokaknál még az étkezés költségeit sem fedezte, nem is beszélve a ruházkodásról. Ezért a SZIT harcot indított a tanoncok kedvezményes juttatásainak növeléséért. A csepeli WM-gyárban a SZIT-vezetőség kifejezett követelésére 1946. november közepén az üzemi bi-

zottság engedélyezte, hogy a gyár több száz fős tanoncgárdája ingyen kapjon ebédet az üzemi étkezőben.[140] Ez akkoriban nagyon nagy segítséget jelentett. A SZIT más üzemekben is kezdeményezte ezt, és ahol az üzemi bizottsággal jó kapcsolata volt, ott hamar sikereket ért el. A nagyüzemek államosítása után a nagyobb gyárakban szinte mindenütt ingyen kaptak ebédet a tanoncok. A MADISZ kommunista vezetői a főváros törvényhatósági bizottsági ülését is felhasználták arra, hogy megkíséreljék biztosítani a kismestereknél dolgozó tanoncok fővárosi étkeztetését, valamint a fiatal házasok szervezett anyagi támogatását.[141] Nem egy üzemben, pl. Csepelen, a SZIT kiharcolta, hogy a tanoncokat az üzem ingyen ellássa munkaruhával és lábbelivel.[142]

1946–1947 fordulóján a SZIT főszerepet játszott egy akkoriban jelentősnek nevezhető élelmiszer-juttatási akció lebonyolításában. Az élelmiszert egy amerikai humanitárius társaság, az ún. Quaker-mozgalom adományozta. A Népjóléti Minisztérium a Quaker-mozgalom vezetőivel történt megállapodás alapján a SZIT-et bízta meg az élelmiszer-adomány szétosztásával. A feladat nagyságát jelzi, hogy 5000 tanonc részére napi 600 kalória élelmiszert kellett kiosztani.

Az összesített adatok szerint 1947. április elejéig 5000 tanonc és ifjúmunkás kapott élelmiszert, s 1000 ifjúmunkás részesült ruha- és cipőellátásban. A segély összértéke meghaladta a másfél millió forintot.[143] Akkoriban egy-egy fiatal átlag napi 1000–1200 kalóriát fogyasztott, így a segélyként kapott majdnem 600 kalória jelentős juttatás volt. Az akció amerikai képviselői is elismerték, hogy a SZIT jó munkát végzett. „A legnagyobb megelégedéssel töltött el bennünket – jelentette ki L. Rolth Thomas, a Magyarországon tartózkodó Quaker-bizottság vezetője – az az együttműködési készség, őszinteség és hozzáértés, ahogyan az akció lebonyolítását a SZIT vezetői intézték."[144]

A béren kívüli juttatások fokozódásával az üzemi tanoncok szociális körülményei bizonyos fokig javultak, növekedett a fiatalok vonzódása a gyárakban való elhelyezkedés iránt. Emelkedett tehát a fővárosban üzemi munkát kereső tanoncok száma, amivel közel sem állt arányban a munkaalkalmak szaporodása, sem a gyárakban, még kevésbé a kismestereknél. Ezen ellentmondás feloldását, egyben a tanonc-munkanélküliség felszámolását a SZIT a kötelező tanonctartás rendszerének bevezetésével vélte megoldhatónak.

Már a SZIT kongresszusi határozatai között is szerepelt egy olyan

javaslat, amely kötelezni kívánta a gyáripar 500 főnél többet foglalkoztató üzemeit minimum 50 tanonc szerződtetésére. 1946 őszén a SZIT követelései közé iktatta a munkáltatók általános tanonctartási kötelezettségének bevezetését. Ez a SZIT elképzelése szerint azt jelentette volna, hogy a munkáltatókat törvény kötelezi a tanonctartásra, mégpedig öt segéd után legalább egy tanonc, majd minden további tíz tanonc után egy tanonc szerződtetésére tettek javaslatot.[145]

Noha a Szaktanács vezetői támogatták a SZIT javaslatát, ezt nem lehetett könnyen és főképpen gyorsan megvalósítani. Az állam nem tudta növelni a tanoncképzést, a kisiparosok pedig nemigen voltak képesek vállalni azokat a terheket, amelyek a tanoncszerződtetés fokozásából rájuk hárultak volna. Még a kidolgozás alatt álló hároméves terv sem tartalmazott számszerű javaslatot a szükséges tanonctartásra vonatkozóan. A szükségletek felmérését többek között az is gátolta, hogy főképpen a kisiparban nem álltak rendelkezésre konkrét adatok a tanoncok tényleges számáról. A nagyobb gyárakban pedig nem utolsósorban a termelési nehézségek miatt sem tudta volna elérni az üzemi bizottság a tanonclétszám emelését. Még a NIK vezetése sem volt abban a helyzetben az államosítások utáni hónapokban, hogy ezzel a problémával súlyának megfelelően foglalkozhatott volna. Az Iparügyi Minisztérium illetékesei viszont várakozó álláspontra helyezkedtek, illetve, mivel nem tartották célszerűnek a kismestereket adminisztratív úton kötelezni a tanonctartásra, csupán gazdaságilag próbálták őket érdekeltté tenni.

*

Az ifjúmunkás-szervezet érdekvédelmi tevékenységében fontos szerepet játszott a tanonctörvény elkészítésének szorgalmazása. 1946 márciusában a SZIT kongresszusán egyértelmű és célratörő állásfoglalás született: „Követeljük a tanonckérdést intézményesen rendező új tanonctörvény mielőbbi megjelentetését. Az Iparügyi Minisztérium törvényelőkészítő osztálya legkésőbb a nemzetgyűlés őszi ülésszakának megkezdésére készítse el és terjessze be az új tanonctörvényt."[146] Ez a követelés, súlyának megfelelően, a kongresszusi határozatok élére került.

A kongresszust követő első SZIT-tanoncgyűlés 1946. április 25-én arra kérte az Iparügyi Minisztériumot, hogy e törvénytervezet előkészületi munkáiról feltétlenül informálja a közvéleményt.[147] A július 4-i tanonc-

gyűlés ismételten követelte az új tanonctörvény elkészítését, s annak a nemzetgyűlés őszi ülésszakára való beterjesztését.[148] A SZIT 1946. őszi akcióprogramjában is első helyre került ez a követelés.

Ebben az időben a SZIT aláírásgyűjtést is szervezett a törvény előkészítésének meggyorsítása céljából. Mintegy 8000 tanonc és ifjúmunkás adta aláírását egy, „az Iparügyi Minisztérium és a Szaktanács által — közösen majdan — benyújtott demokratikus tanonctörvény" kidolgozásához. A levelek sokaságával és a küldöttségek egész sorával próbálta a SZIT az illetékeseket gyorsabb munkára ösztönözni. Néhány hét alatt 17 küldöttség kereste fel az Iparügyi Minisztériumot a tanonctörvény ügyében. A kampányban erőteljesen részt vett a MADISZ is.

A SZIT kongresszusát követő egy év alatt Bán Antal miniszter és Szakasits Antal, az Iparügyi Minisztérium osztályvezetője több alkalommal ígéretet tett a törvénytervezet gyors elkészítésére. Az SZDP centrumához tartozó, de mindinkább jobbra tolódó Bán Antal azonban, aki ebben az időben már egyre kevésbé akart a kommunistákkal együttműködni, ebben a kérdésben halogató taktikához folyamodott. Feltehetően azért nem fordított az előkészületekre kellő figyelmet, mert az új tanonctörvényt a kommunista SZIT-vezetők kezdeményezték. A tervezet elkészítésének 1947. márciusi időzítésével viszont — úgy tűnik — az SZDP befolyását kívánta növelni a munkásfiatalok között.

Az ugyancsak szociáldemokrata Szakasits Antal figyelmeztette Bánt: „Testvérpárti oldalról — a tanonctörvény késése miatt — sajtótámadásban akarnak bennünket részesíteni. A támadás alapgondolata az lesz, hogy a tanonctörvény azért késik, mert az iparügyi miniszter az egész ügyet elszabotálja."[149] Ekkor a miniszter, feltehetően az információk hatására, titkára útján helyzetjelentést kért a törvényelőkészítő osztály vezetőjétől, de még ekkor sem adott konkrét utasítást a törvény záros határidőn belül történő elkészítésére.[150]

Bán Antal politikai taktikázását az is magyarázhatja, hogy az SZDP-ben akkor jelentős számú kisiparos volt, akiknek az érdekeit nem szolgálta a tanonctörvény, és a szociáldemokrata iparügyi miniszter rájuk való tekintettel is húzta az időt. A hivatali ügyintézés nehézkessége, a törvényelőkészítő osztály sokrétű feladata és munkájához képest kis létszáma is jelentősen lassította a tervezet kidolgozását. Mindezek következtében csak 1947. március elején került a Szaktanácshoz, illetve a SZIT-hez a törvény vitára bocsátott első tervezete.

Az Iparügyi Minisztérium a SZIT-hez egy 82 paragrafusból álló tervezetet küldött, amely 50 gépelt oldalon foglalta össze az ipari és kereskedőtanulók szerződtetésével, képzésével kapcsolatos legfontosabb kérdéseket. A SZIT-központ a tervezethez több megjegyzést fűzött. A megjegyzések főként arra irányultak, hogy szélesedjen a szakszervezet hatásköre. Így pl. a SZIT beleszólási jogot kívánt a szakszervezetnek biztosítani a tanulóidő tartamának eldöntésébe (az egyes szakmák elsajátításához tudniillik különböző időre volt szükség), s javaslatot tett a szakszervezet részvételére az iparitanuló-iskolák ellenőrzésében. Síkraszállt a testi fenyítés megtiltásának egyértelmű megfogalmazásáért, valamint annak világos kifejtéséért, hogy a tanonc napi munkaidejébe foglaltassék bele a tanonciskolában töltött idő is. Javaslatot tett a tanonciskolai hitoktatás fakultatívvá tételére, ami 1947 tavaszán fontos politikai lépés volt.

Az Iparügyi Minisztérium által készített tervezet figyelembe vette mindazokat a rendeleteket, amelyeket a SZIT kezdeményezésére 1945 óta kiadtak, ugyanakkor elvetette az ellenforradalmi rendszer 1922-es és 1936-os tanonctörvényét, s épített a SZIT közreműködésével e témában készült 1946-os helyzetfelmérésre. Így a nehezen elkészült tervezet élvezte a Szaktanács és a SZIT támogatását. Nem véletlen viszont, hogy a munkáltatók, valamint a katolikus klérus reakciós vezetői támadták a tervezet egyes részeit, az egészet ugyanis nem tartották célszerűnek elvetni.

A munkáltatói érdekképviselet támadása többek között arra irányult, hogy a hivatalos szervek ne tekintsék munkavállalónak a tanoncot, hanem csupán tanulónak. E napjainkban indokoltnak tűnő javaslat mögött a munkáltatók azon szándéka bújt meg, hogy jogi alapot teremtsenek a tanoncok kivonásához a kollektív szerződés hatóköréből. Ez a munkásifjúság szervezete számára nyilvánvalóan elfogadhatatlan volt.

A szakszervezet képviselői, a SZIT vezetői az Országos Iparoktatási Tanács ülésein és a sajtóban is 1947 kora nyarán éles és időben elhúzódó polémiába kezdtek a munkáltatók képviselőivel. 1947 közepén ez a vita, amely mögött ellentétes osztályerők feszültek, még nem dőlhetett el, csak a hatalomért folytatott harc sikerei tették lehetővé lezárását.

A klerikális erők is latba vetették befolyásukat a tervezet egyes pontjainak megváltoztatása érdekében. A katolikus egyházat a tervezetnek különösen az a pontja érintette fájdalmasan, amely kimondta, hogy „iparos tanuló otthon működési engedélyt — az illetékes minisztertől — csak az állam, törvényhatóság, község, társadalmi egyesület, ideértve

a szakszervezetet is, valamint vállalat kaphat". Ez a meghatározás lehetetlenné tette az egyház számára tanoncotthon létesítését és fenntartását. Nyilvánvaló, hogy a leghevesebben a tervezetnek ezt a pontját támadták.

Az egyház féltve őrzött nevelési keretei védelmében mindent elkövetett, hogy a tanonctörvény-tervezet eredeti formában ne kerülhessen a parlament ülésszakára 1947-ben. Úgy tűnik, a forradalom erői sem törekedtek erre, talán nem kívánták ezzel is terhelni választási harcukat. Így ez a körülmény — más tényezők mellett — közrejátszhatott abban, hogy a törvénytervezetet nem vitatták meg 1947-ben. A politikai helyzet változásai, az 1948-as államosítások azonban a későbbiekben megérlelték az új törvény elkészítésének feltételeit és annak parlamenti vitáját.

A Tanonc- és Ifjúmunkásotthon Építő Mozgalom kibontakoztatása, az otthonok szövetségének létrejötte

A tanoncifjúság szociális gondjai közül következményeiben talán legsúlyosabb a lakásprobléma volt. A megoldáshoz, illetve annak segítéséhez a SZIT széles körű társadalmi mozgalmat kezdeményezett. Miért volt erre szükség?

A felelet a korabeli viszonyokban kereshető. A tanoncok lakásviszonyai, különösen a fővárosban, igen súlyosak voltak. A nagyüzemek tanoncaik elenyésző hányadának biztosítottak szállást. A fővárosi törvényhatóság is csupán néhány száz tanoncot tudott otthonaiban elhelyezni. Az összefoglaló adatok szerint csupán 18 olyan otthon működött Budapesten 1946 novemberében, amely kizárólag szakmát tanuló fiataloknak adott szállást. Ezekben az otthonokban mintegy 800 tanoncnak jutott hely, és közülük is csak minden második került a székesfőváros otthonába. Az otthonok jelentős részét ugyanis Budapesten az egyház tartotta kezében. Nyolc iparostanonc-otthon a katolikus, egy pedig a református egyházközösség tulajdonában volt. A katolikus Dolgozó Lányok Országos Szövetsége (DLOSZ) mint társadalmi egyesület is rendelkezett otthonnal, ahol több tucat leány iparostanoncot helyeztek el. Ugyanakkor csupán egyetlen üzemi otthon létezéséről tudunk. Tegyük hozzá: ebben az időben mindezek az otthonok inkább tömegszálláshoz hasonlítottak. A Szondi utcai tanoncotthonban pl. két hálóteremben 60 fiatalt zsúfoltak össze, s ez nem volt egyedi eset. Az ágynemű cserélésére másfél hónapot kellett várni.[151] A katolikus egyház hat budapesti

otthonában még súlyosabb körülmények között élt az a 300 tanonc, aki oda 1946 végén bejuthatott.[152]

1946 novemberében hivatalos felmérést készítettek a Budapesten dolgozó tanoncok életkörülményeiről.[153] A nyilvántartásban szereplő több mint 10 000 tanoc 60%-a lakott Budapesten, 30%-a a főváros környékén, 10%-a pedig 50–60 km-es távolságból járt munkahelyére. A tanoncok alig 40%-a lakott a szüleinél vagy rokonainál, és – ami megdöbbentő – 25%-uk kifejezetten ágyrajáró volt.

Ez nem sokban különbözött a vidéken dolgozó tanoncok lakáskörülményeitől. Az Iparügyi Minisztérium kimutatása szerint 1946 augusztusában az egész országban mindössze 60 tanoncotthon működött, amely „csak a háború előtti létszám töredékének adott szállást és nagyon hiányos kosztot".[154] A vidék tanoncotthonokkal való ellátottsága rendkívül egyenetlen volt. Az ország nagy területein a szükségletek ellenére egyáltalán nem működtek tanoncotthonok. A Dunántúl olyan jelentős körzetében, mint a pécsi, győri, soproni és kaposvári iparfelügyelőséghez tartozó terület, egyáltalán nem volt tanoncotthon. Az ország más részeiben sem alakult kedvezőbben a helyzet: pl. a nyíregyházi és gyulai iparfelügyelő területén egyetlen tanoncotthon sem működött, sőt Debrecen is csak egyetleneggyel rendelkezett, amely ráadásul 1946 nyarán anyagilag csődbe jutott.[155] Így a vidéki városokban szakmát tanuló fiatalok tanoncotthoni elhelyezése talán még a fővárosinál is kedvezőtlenebbül alakult.

Az adott körülmények között csakis társadalmi összefogással lehetett a fenti helyzeten változtatni. Erre azért is sürgetően szükség volt, mert meg kellett akadályozni, hogy a városi fiatalságnak az a része, amely nem megfelelő lakáskörülményei miatt és kellő felügyelet hiányában szabad idejének nagy részét csavargással az utcán töltötte, bűnözővé váljék. A lakás nélküli fővárosi tanoncok egy részét is ez a veszély fenyegette.

Egyre világosabbá vált, hogy a gazdasági építés kibontakoztatása több szakmunkást követel, ami viszont a tanoncképzés létszámának emelését feltételezte. Ezt azonban nem lehetett elérni másként, csak ha az ország biztosítja a lakással nem rendelkező ipari tanulók szállását, növeli a tanoncotthonok számát és befogadóképességét. A kisipar szűkös anyagi helyzete is kényszerítő erővel hatott e probléma megoldására. Még a főváros kisgazdapárti polgármestere is lényegében ezt a következtetést volt kénytelen levonni 1946 novemberében: „Kétségtelen, hogy a kisipar természetbeni ellátással és lakással egyre csökkenő mértékben tud rendel-

kezésre állni ... Tehát azokat a feltételeket, amelyeket e téren a kisipar ma már nyújtani nem tud, a közületeknek kell pótolni. Ezért minél több és minél nagyobb létszámú iparos és kereskedő tanulóotthon létesítése kívánatos."[156]

A végrehajtáshoz azonban az óhaj nem volt elég. Az új otthonok építéséhez és berendezéséhez pénzre, anyagra, munkásra és a munkát szervező apparátusra volt szükség, amelynek előteremtése akkoriban komoly nehézségekbe ütközött. Az államnak, az Iparügyi Minisztériumnak vagy a főváros vezetésének 1946-ban nem állt rendelkezésére olyan összeg, amellyel akár csekély mértékben is, finanszírozhatta volna az otthonok építését és berendezését. 1946 augusztusában pl. összesen 5000 Ft jutott tanoncotthonra az Iparügyi Minisztérium havi költségvetéséből.[157] Ez az összeg még a fenntartásra is kevés volt, nemhogy a férőhelyeket lehetett volna növelni belőle. A kormányzat ugyanis a stabilizáció idején tudatosan visszafogta költségvetésében a kiadások előirányzatát, s ez is akadályozta az állam nagyobb arányú pénzügyi segítségnyújtását. Így csak társadalmi mozgalom könnyíthette a súlyos gondokat.

A SZIT javaslatára a MIOT kezdeményezte az akciót. 1946. szeptember 16-ára a budapesti városháza közgyűlési termébe ankétot hirdettek. Ez a tanácskozás volt arra hivatva, hogy útjára indítsa a tanoncok és ifjúmunkások otthonépítő mozgalmát.[158] A tanácskozáson ott voltak az ifjúsági szervezetek képviselői, az üzemek megbízottai, valamint több közéleti vezető. Még a köztársaság elnöke, Tildy Zoltán is megjelent. Dénes István ismertette az akció tervét, és a társadalomtól konkrét támogatást kért. A SZIT főtitkára jogosan mutatott rá, hogy „ez a kérdés nemcsak az ifjúság ügye, hanem nemzeti ügy, mivel a világhírű magyar szakmunkásság utánpótlása forog veszélyben, ha nem segítünk gyorsan".[159]

A mozgalom széles körű hivatalos elismerést és támogatást kapott. A fővédnökséget a köztársasági elnök vállalta, és a védnökök között szerepelt a két munkáspárt főtitkára, valamint a Nemzeti Parasztpárt elnöke is. Az ankéton felszólaló Bán Antal az Iparügyi Minisztérium támogatásáról biztosította az akciót. Kossa István a Szaktanács 10 000 forintos adományának bejelentésével jelentős anyagiakhoz juttatta a roppant nagy feladatok előtt álló mozgalmat. A főváros alpolgármestere ígéretet tett arra, hogy a „legmesszebbmenőkig mindent megtesz a

munkásifjúság érdekében".[160] A koalíciós pártok ifjúsági szervezeteinek képviselői is vállalták az otthonok építésében való részvételt.

A kommunista miniszterek örömmel vállalták a munkát a Szaktanács főtitkára által vezetett központi akcióbizottságban. Gerő Ernő, Molnár Erik és Rajk László kapott ilyen felkérést, rajtuk kívül még a szociáldemokrata Bán Antal és Rónai Sándor miniszterek lettek e testület tagjai. Az Újjáépítési Minisztérium és a VKM képviselői, az iparoktatási főigazgatóság, a GYOSZ és a kisipar megbízottai, valamint a MIOT részéről Dénes István vettek részt a bizottságban, amely a különféle területek munkájának összehangolásával foglalkozott.

A mozgalom célját a következőképpen fogalmazták meg: „Meglevő tanoncotthonoknak újjáépítése és újak építése, továbbá az otthonok fenntartási költségeihez anyagi támogatás nyújtása." Már az első elképzelésben legfontosabb feladatként „a megfelelő anyagi alap biztosítása" szerepelt. Ezt a célt a legkülönfélébb formákban vélték elérhetőnek. A javaslatok között szerepelt a nagyobb üzemek és vállalatok részéről nyújtandó készpénztámogatás éppen úgy, mint az ifjúsági szervezetek és intézmények kulturális előadásainak bevételéből származó részesedés. Úgynevezett „ágyalapítvány" létesítését is előirányozták. Ennek keretében magánosok vagy üzemek, illetve intézmények vásárolhattak hálóhelyet az arra rászoruló tanoncoknak. Olyan, kissé nehezen realizálható elképzelés, mint a kereskedelem és a filmszínházak napi bruttó bevétele 5%-ának felajánlása, keveredett olyan ténylegesen megvalósítható és hatásos, a fiatalok aktív részvételét igénylő tervekkel, mint a fiatal bányászok társadalmi munkájának igénybevétele. Még a Magyar Postát is külön bélyegsorozat kiadására ösztönözték, és a bélyegek felárait a népi kollégiumok mellett a tanoncotthonok építésének javára kívánták fordítani. A felépítendő otthonokhoz a helyiséget, az épületet elsősorban a főváros vezetésétől remélték.

Mint látható, elképzelésekben és tervekben már kezdetben sem volt hiány, de a mozgalom beindításához és az anyagiak tervezéséhez meg kellett szabni a felépítendő, illetve megnyitandó otthonok számát. Ezt azonban nem volt könnyű reálisan felmérni. A szükségletek sokszorosan meghaladták a lehetőségeket. Az elsőként megállapított számokat — 130 otthon felépítését, 6000 tanonc és ifjúmunkás elhelyezését — inkább a szükség diktálta, mint a realitás.[161] Pedig a realitások figyelembevételére az MKP Szervező Bizottságának ülésén is felhívták egyes

kommunista vezetők a figyelmet. „Óriási jelentőségű a tanoncotthon-építési terv – hangoztatta például Nógrádi Sándor –, de nem szabad légvárakat építeni, reális terveket kell felállítani, amit végre is tudunk hajtani..."[162]

A Tanonc- és Ifjúmunkásotthon Építő Mozgalomnak (TIÉM) kezdettől a SZIT adott életet. Az ifjúmunkás-szervezet egyik legfontosabb feladatának tekintette az otthonépítők segítését, mert sikere „legnagyobb mértékben tőlünk, a mi szervező munkánktól függ" – hangoztatta a SZIT őszi programja 1946 októberében.[163]

Minden szakmában külön tanoncotthon-építő bizottságot hoztak létre. Október utolsó és november első napjaiban a főváros üzemi kerületeiben ifjúmunkás-gyűléseket tartottak, ahol maguk a résztvevők tettek javaslatokat a megnyitandó tanoncotthonok helyére vonatkozóan, és azonnali munkafelajánlással kapcsolódtak be az akcióba. A SZIT a MIOT-tal karöltve utcai gyűjtést is szervezett a fővárosban, november 24-én, az ún. tanonchét megnyitásakor.[164] A gyűjtés napján a MIOT nagyszabású kulturális programot szervezett a tanoncotthon-építés javára, amelynek keretében főként a SZIT és a MADISZ kultúrcsoportjai mutatták be műsoraikat, nagyszámú közönség előtt. A jelentős propaganda ellenére azonban az anyagi eredmény ugyancsak sovány volt: mindössze 5000 forint gyűlt össze. Ezért a gyűjtés jelentőségét inkább abban jelölhetjük meg, hogy hatására a közvélemény jelentős része tudomást szerzett az akcióról, felfigyelt a mozgalomra.

A szakszervezetek, különösen a nagyobb szakmák, jelentősebb pénzösszegeket ajánlottak fel. A vasas- és a vegyipari szakszervezet 10 000–10 000 forintot adott. A vegyipari üzemek összesen további 10 000 forintot és 200 munkaórát, a vasipari üzemek és ifjúmunkások több száz munkaórát, felszerelést és pénzt ajánlottak fel. Más szakmák szakszervezetei, mint pl. a közlekedésieké, a vasutasoké és a fodrászoké saját tanoncotthonaik építésére adományoztak vagy tartalékoltak jelentős összegeket. A Vörös Hadsereg parancsnoksága is rendkívüli megértést tanúsított a mozgalom iránt, a dunai flottila ének- és táncegyüttese egy külön előadást tartott a mozgalom javára.[165] A SZIT-csoportok jelentős része a táncestélyek és a műsoros rendezvények bevételéből támogatta anyagilag a mozgalmat. A támogatásnak mindezek a formái azonban a szükséghez képest kevés anyagi eredménnyel jártak, és úgy tűnt, hogy ily módon csupán az első, bár nem jelentéktelen lépéseket lehet megtenni,

IFJÚMUNKÁSOK!

A diadalmas Vörös Hadsereg felszabadította Budapestet és az országunk nagy részét. A fasiszta németbérenc csőcselék utolsó haláltusáját vívja a Dunántúlon. Elérkezett a döntő történelmi idő, amikor a magyar nép megvívja szabadságharcát és maga veszi kezébe sorsát.

Ifjúmunkások! Megalakult a

Magyar Szabad Szakszervezetek Országos Szövetsége

és nagy gondot fordít a dolgozó ifjúság gazdasági és kulturális felemelkedésére. Ne higyjétek, hogy ezt könnyen eléritek. **Szervezkednünk kell!** A munkásosztály egyetlen fegyvere: **szervezettsége.**

Megalakultak a szakszervezeti és gyári ifjúmunkáscsoportok. Ezek feladata megoldani az ifjúság összes kérdéseit.

Ifjúmunkások! Lépjetek be a szakszervezeti ifjúmunkáscsoportokba!

Központ: Ifjúmunkások titkársága	Fiumei-út 4.
Bőripari „ csoportja	Rózsa-u. 23.
Építő „ „	Aréna-út 68.
Könyvkötő „ „	Rózsa-u. 22.
Közlekedési Alkalmazottak ifj. cs.	Kenyérmező-u. 6.
Magántisztviselők ifj. csoportja	Eötvös-u. 25/a.
Magyar Postai Alkalmazottak ifj. cs.	Benczur-u. 27.
Nyomdász ifjúmunkások csoportja	Kölcsey-u. Gutenberg-ház.
Sütő „ „	Vilma királynő-út 34-36.
Szabó „ „	Almássy-tér 6.
Vasas „ „	Magdolna-u. 4-6.
Famunkás „ „	Benczur-u. 23.

Felelős kiadó: Kóssa István

POSNER BUDAPEST

A SZIT első röplapja (1945. március)

A SZIT első plakátja az 1945. június 9-i tanoncnagygyűlésre mozgósit

A mozgalom első vezetőképző tanfolyamának előadói és hallgatói, köztük Gábor Zoltán, Láng György, Mózes Tibor, Pintér Richárd és Sáli Tamás (1946)

A SZIT tanácskozása a tanonckérdésről a vasasszakszervezetben (1947. április 2.)

Magyar Ifjúság Népi Szövetsége
Szakszervezeti Ifjúmunkás
és Tanoncmozgalom

0027 sz.

Egyenruha viselésére jogosító igazolvány

csak SzIT tagsági könyvvel együtt érvényes

Név _____

Lakás _____

_____

Szervezet _____

Tagsági könyv száma _____

Egyenruhát beszerezte

P. H.

Igazolvány egyenruha viseléséhez

A Tanonc- és Ifjúmunkásotthonok Országos Szövetsége díszegységének 1948. március 15-i felvonulása

A Timót utcai tanoncotthon emlékzászlaja

A SZIT gyűjtőperselye

Kádár János üdvözli a SZIT-vezetők I. országos konferenciáját.
(1948. január 17.)

Kossa István, a Szaktanács főtitkára beszél a SZIT I. országos konferenciáján, 1948. január 17-én.
(Az elnökségben látható Szakasits Árpád, Lajtai Vera és Dénes István)

Szikra

Májusi seregszemle

az ifjúmunkásoknak

Haus Arnold-gyárosztást

A Szikra, *a SZIT központi lapja első száma (1948. május 1.)*

Ötszáznyolcvan szakérettségiző ifjúmunkás ismerkedési délutánja a Margitszigeten

Ötszáznyolcvan szakérettségiző ifjúmunkás gyűlt össze az elmúlt napokban a margitszigeti Nagyszálló előtti téren, hogy másnap vasárnap közösen megismerkedjenek a Margitsziget nyújtotta kellemes pihenési lehetőségekkel, azzal a 2000 fiatallal, leánnyal és fiúval, akik most jelentkeztek szakérettségi tanfolyamaira. Persze a múltak, közös a jövőjük. — és hasznos összebeszélni, alkalmat is bőven kapnak rá valójuk.

— Mesélj már valamit — kérlelik Csiba Aranykát a fiúk. *Hétfő Béla*, a budafoki IFEV ifjúmunkása, *Jenei Jolán* BSZERT kultúrtitkár és *Szilárd* Sanyi szakszervezetünk főtitkára és Aranka szintén kezd Marsi, mi az élet, amely a Szikra szakérettségiző összefogásában.

A terem másik felén Csuh Sándor, a MOGÜRT segédmunkása Szabó Ilonkával vitatkozik. A profitérdek és

Ilona Szovjetunió és Párizsok, a Magyar Dolgozók Pártja jelé.

— Szilárd, Rákosi, Sztálin, Rá... — hangzik fel az éljenzés 3000 torokból. A Szovjetunió, a Párizsok, a munkásdiákok. Azok is, akik az új életen vannak, azok is, akik már megszerték az első győzelmet és tudják, hogy csakis értelmiségnek, hogy tanulmányaikban az értelmiségi hagyományok elsajátítása betűhöz az egyetemek padjaiban.

Az éneklés után újra megkezdődött a beszélgetés. Az elmúlt évről beszélgettek, arról, hogyan vált hagyományokká a könyv, meg a fogyatékosságokról. Hogy tanulnak meg együtt élni és integrálni. Kevesen lesznek olyan tökéletesek, hogy a leírtak matematikáról, mindig találnak egy-egy feladatot, amit valaki egyedül nem tud megoldani. Ez a „közös" tudomány elsősorban abban segíti a fiatalokat, hogy az összeállításban megismerjék egymást, és a tanulást.

Kétezer ifjúmunkás hallgatja Szávai elvtárs beszédét.

A SZIT segíti az új értelmiség kialakítását (Szikra, 1949. augusztus 5.)

Szikra

Éljenek a termelés új harci egységei: az ifjúsági munkacsapatok!

A SZIT összittkári értekezlete

új feladatokat tűzött a magyar munkásifjúság elé

Egyéni ver... az öthónapos...

Az országos titkári értekezlet állásfoglalása szerint a SZIT a hároméves terv végrehajtása érdekében kiszélesíti az ifjúsági brigádok szervezését (Szikra, 1948. szeptember 3.)

A SZIT munkájáról tárgyal a Szaktanács XVII. kongresszusa (Szikra, 1948. október 29.)

Szikra

A SzIT munkájáról, eredményeiről és feladatairól

Egy szív, egy akarat

140 SzIT vezető ünnepélyes avatása és fogadalomtétele a Vasas székházban

SZIT-vezetők egyenruha-avatása (Szikra, 1949. február 18.)

Zászlófelvonás a Tanonc- és Ijúmunkásotthonok Országos Szövetsége fonyódi táborában (Szikra, 1948. augusztus 13.)

A SZIT egyenruha-viselési szabályzatának borítólapja

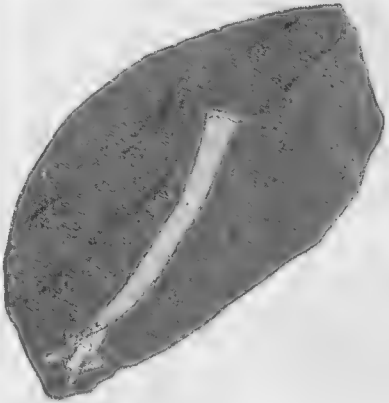

SZIT tábori sapka — lányoknak és fiúknak azonos sötétkék zsávoly anyagból, partizánsapka szabásban

SZIT-tagsági könyv

Derékszíj jelvényes csattal, az egyenruha fontos tartozéka

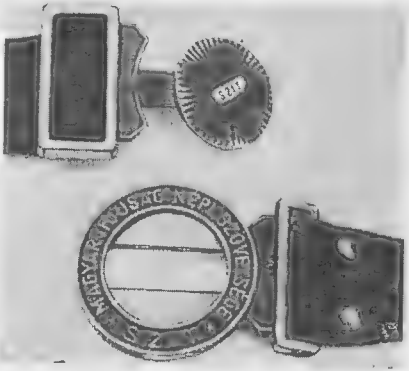

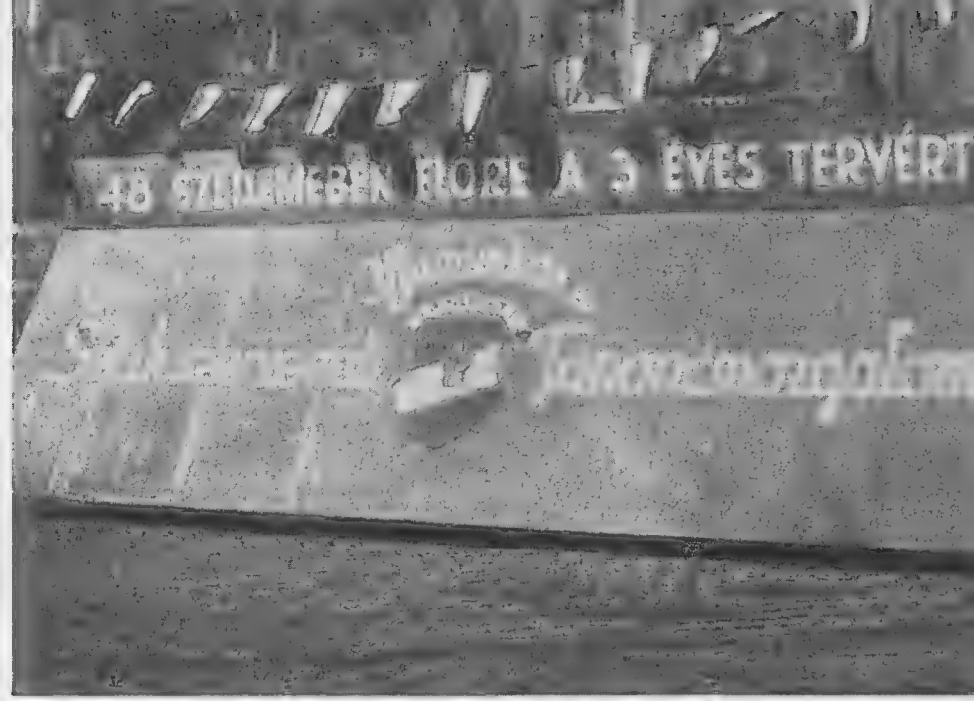

A SZIT centenáriumi dekorációja (1948. március)

SZIT-esek az ifjúsági díszszemlén (1949. március 15.)

A SZIT „Harc a másodpercekért" mozgalma tananyagának címoldala (1948)

Ifjúmunkásvezetők egyenruha-avatása (1949). Katona Éva, Szilánk András és Zalai Emil, a SZIT Intéző Bizottsága tagjai

SZIT-esek felvonulása a Hősök terén (1949. március 15.)

A SZIT jelvénye

A SZIT 1948. márciusi termelési konferenciájának jelvénye

SZIT-kitüntetés

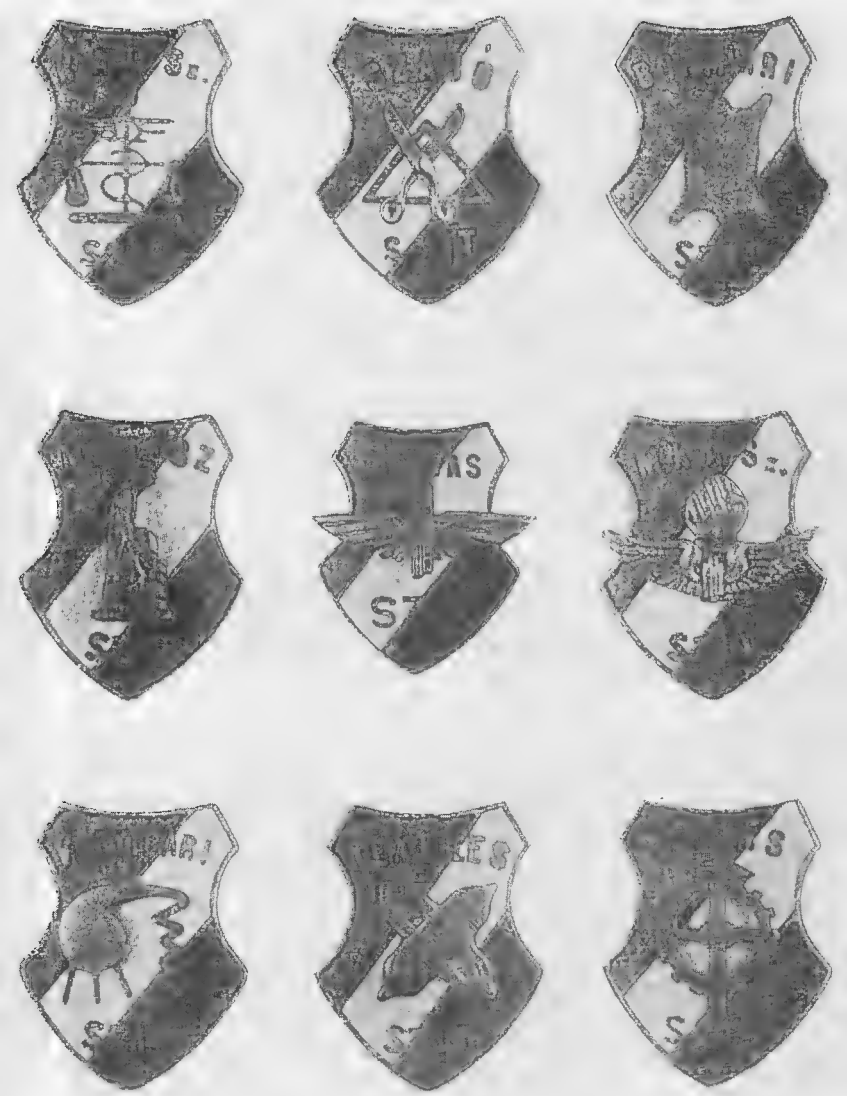

Szakmai SZIT-szervezetek jelvényei

A budapesti Világifjúsági Találkozó

Kiadvány a VIT-re

Nagygyűlés a Parlament előtt a DISZ megalakulása alkalmából

A TIÉM létrejöttének első fél esztendejében óriási erőfeszítések közepette mintegy 25 új otthon létrehozásához kezdtek hozzá, amelyek egy részét 1947 tavaszán be is fejezték.[166] Az elkészült otthonok az országban működő tanoncotthonok számát egyharmaddal megnövelték, ami önmagában is jelzi a mozgalom hatását. Az első otthonokba már 1946 utolsó hónapjaiban beköltözhettek a rászorulók. Az otthonok többsége az üzemi bizottságok és a helyi SZIT-csoportok tevékeny közreműködésével rövid idő alatt a gyárak kezelésébe került. Mások az ún. területi otthonokban kaptak szállást és ellátást. Ezeket főként a helyi MKP-szervezetek, valamint áldozatkész MADISZ-fiatalok szervezték a környező üzemek és az anyagilag is erősödő otthonépítő mozgalom segítségével. A TIÉM otthonai kezdetben meglehetősen kis létszámúak voltak, átlagosan csupán 30 főt tudtak befogadni.

A fővároson kívül eleinte csak néhány helyen teremtődtek meg az új otthonok építésének feltételei. Miskolcon és Ózdon a MADISZ közreműködésével jött létre egy-egy tanoncotthon, Újpesten a textiles SZIT-szervezet sürgetésére nyílt meg a pamutipar leánytanoncainak otthona.[167] Szegeden pedig a SZIM nyitotta meg tanoncotthonát 1946. november végén.

A SZIM országos vezetősége 1946. november 30-án mondta ki hivatalosan az otthonépítő mozgalomhoz való csatlakozást. A TIÉM-be való szociáldemokrata bekapcsolódás csak néhány üzemi otthonra korlátozódott. A szociáldemokraták ugyanakkor erőteljes lépéseket tettek annak érdekében, hogy nagyobb teret nyerjenek a TIÉM vezetésében, ami nem állt arányban tényleges aktivitásukkal. Úgy tűnt, nehezen lehet a szociáldemokrata ifjúsági vezetés egy részét ebbe az akcióba bevonni, noha megindításához mindkét munkáspártnak objektív érdeke fűződött. A szociáldemokraták egy része ezt mégsem akarta, mert attól tartott, hogy a mozgalom kiszélesedésével a kommunista befolyás is fokozódik.

Az első otthonok felépítése után felmerült ezek szövetségbe tömörítése. A szövetség vezetőségének összetételéről a kommunisták tárgyalásokat kezdeményeztek a szociáldemokratákkal. A február elején kezdődő tárgyalások egy hónapig húzódtak. A szociáldemokraták saját pozícióik erősítése érdekében újabb és újabb követelésekkel álltak elő, majd azok elfogadtatása után több ízben felrúgták a korábbi megállapodásokat. Végül, nagy vita után, 1947. március 21-én megalakulhatott a Tanonc- és Ifjúmunkásotthonok Országos Szövetsége (TIOSZ) vezetősége. Az elnök-

ségnek négy kommunista és négy szociáldemokrata tagja lett (Nemes Dezső, Dénes István, Kádár Jenő és Zalai Emil, illetve Kisházi Ödön, Baranyai Tibor, Mátrai József és Rácz Tamás). A vezetőségbe választották még az MKP hat és az SZDP öt tagját. A közgyűlés után azonban a vezetőség és az elnökség szociáldemokrata tagjai, pártjuk felszólítására, engedve a jobboldali nyomásnak, lemondtak tisztségükről.

*

Ebben a helyzetben a TIOSZ vezetősége a kommunisták irányításával próbálta az otthonok építését erőteljesebben fokozni, új akciót indítani. Mégpedig olyan akciót láttak célszerűnek, amelynek keretében az ifjúmunkások saját munkahelyükön végezhetnek társadalmi munkát. Ilyen módon tömegek járulhattak hozzá munkájukkal, illetve annak eredményével a tanoncotthonok felépítéséhez. Az akció sikere a gyárak, vállalatok tulajdonosain is múlt, hiszen megértésük és támogatásuk, amelynek megszerzéséhez az üzemi bizottságok erőteljes fellépésére volt szükség, jelentősen befolyásolhatta az akció eredményességét. Azt is előre lehetett látni, hogy a társadalmi munkában legyártott vagy raktárból felajánlott termékek legnagyobb részét csak értékesítés útján tudja a mozgalom hasznosítani. Ezért a mozgalom szervezőinek már előre gondoskodniok kellett az értékesítés célszerű formáiról.

Így vetődött fel az az ötlet, hogy ifjúmunkásvásárt rendezzenek. 1947. április 30-án, hosszas előkészítés után nyílt meg az Állatkertben a Magyar Ifjúsági Ipari és Kereskedelmi Vásár.

A SZIT vezetése arra törekedett, hogy a vásár rendezésébe bekapcsolja a többi ifjúsági szervezetet is. E törekvésének kettős célja volt. Egyrészt erősíteni kívánta az ifjúsági szervezetek összefogását, másrészt így is érvényt kívánt szerezni annak a felfogásának, hogy a tanoncotthon-építés nem kizárólag a munkásifjúság ügye. A MIOT 1947. február 25-i ülése a SZIT képviselőjének javaslatára úgy foglalt állást, hogy valamennyi szervezet részt vesz a vásáron.

A vásár előkészítéséből a SZIT döntő részt vállalt. Az ifjúmunkások ösztönzése céljából a vásár érdekében kifejtett munkát beépítették a szakmák közötti verseny értékelési rendszerébe. Egy-egy szakma ifjúmunkásai számára a versenyben való helyezés szempontjából nem lehetett közömbös, hogy a szakmához tartozó gyárak milyen mértékben ajánla-

TANONC- ÉS IFJUMUNKÁSOTTHON ÉPÍTŐ MOZGALOM

TELEFON: 137-760 • POSTATAKARÉKPÉNZTÁRI SZÁMLASZÁM: 18.683

1947 APR. 4.

Budapest, 194.....

VIII. FIUMEI-UT 4

T. CÍM!

A Tanonc- és Ifjúmunkásotthon Építő Mozgalom célja, hogy a nehéz viszonyok között élő tanoncok és ifjúmunkások sorsán javítson, szellemi és fizikai fejlődésüket biztosítsa, új otthonokat építsen és ezáltal az ország gazdasági alapját megerősítse.

Mozgalmunk fővédnöke Tildy Zoltán köztársasági elnök úr és Nagy Ferenc miniszterelnök úr, Rákosi Mátyás miniszterelnökhelyettes, a Magyar Kommunista Párt főtitkára, Szakasits Árpád miniszterelnökhelyettes, a Szociáldemokrata Párt főtitkára, valamint Veress Péter, a Nemzeti Parasztpárt elnökének védnöksége alatt működik. Elnöke Kossa István, a Szakszervezeti Tanács főtitkára.

Célkitűzéseinket valamennyi párt és az összes demokratikus mozgalmak magukévá tették, de szükségünk van az egész magyar demokratikus társadalom egységes támogatására.

Legfontosabb célunkul tűztük ki, hogy 1948 márciusáig az ország területén 130 új tanoncotthont építünk fel és ennek fedezésére egy nagyméretű ifjúsági vásárt fogunk rendezni 1947 április hó 26-tól május hó 6-ig a főváros által rendelkezésünkre bocsátandó helyen. Az ifjúsági vásáron az egész magyar ipar és kereskedelem képviseltetni fogja magát.

Tisztelettel kérjük, hogy ebben az építő nagy munkánkban segítségünkre lenni szíveskedjék. Amennyiben a vásáron t. Cím is közreműködni, kiállítani és árusítani kívánna, úgy kérjük, hogy szándékát velünk időben közölje. Végül kérjük, hogy gyártmányaikból felajánlott áruval és pénzösszeg felajánlásával a nemes cél sikeréhez a t. Cím is hozzájárulni szíveskedjék.

Mindennemű hozzájárulást a sajtó útján is nyugtázni fogunk.

Reméljük, hogy ügyünket a t. Cím is behatóan támogatni fogja és elhatározásáról bennünket mielőbb értesít.

Előre is köszönetünket fejezzük ki és vagyunk

tisztelettel:

Bán Miklós s. k.

A Tanonc- és Ifjúmunkásotthon Építő Mozgalom felhívja a fiatalokat, vegyenek részt az ifjúsági vásáron

nak fel terméket a vásárra, s a szakma ifjúmunkásai közül hányan dolgoznak a vásárért társadalmi munkában, mennyit és milyen minőségben termelnek. Mindez versenyre ösztönözte a szakmákat, amit a rendezőség még külön díjak felajánlásával fokozott.[168]

A vasas, textiles és vegyipari gyárak jelentős része, valamint az élelmezési és a bőrös szakma néhány üzeme az előkészületek kezdetén kiemelkedett a versenyben. Emellett a fiatal magán- és kereskedelmi alkalmazottak, a vasutas ifjúmunkások, a fodrászfiatalok és egy-egy bányász ifjúmunkáscsoport adott jelentősebb anyagi segítséget a vásár rendezőinek. A többi szakmában dolgozó SZIT-esek közül csak kevesen siettek a rendezők segítségére. Nem kevés helyen okozott problémát a mozgósításban a SZIT szervezeti gyengesége, a vezetők ilyen irányú tapasztalatainak hiánya, az üzemek tulajdonosainak elzárkózása vagy közömbössége, valamint a rendelkezésre álló idő rövidsége.

A vasas szakma ifjúmunkásai kezdettől élen jártak a vásár előkészítésében. Tenni akarásukat fokozta többek között az a körülmény, hogy a legtöbb tanoncnak ez a szakma adott munkahelyet, tanoncotthoni férőhelyet viszont annál kevesebbet. A vasas SZIT-vezetés felhívására több mint 50 üzem közel 10 000 dolgozója kezdett a felajánlások teljesítéséhez. Szakmán belül is versenyt hirdettek, és a legjobbakat a szakszervezet kéthetes ingyenes jutalomüdülésben részesítette. A szakszervezet segítőkészségét példázta az a tény is, hogy központi vezetősége két alkalommal is jelentős összegű támogatást, összesen 12 500 forintot szavazott meg a tanoncotthon-építés, illetve a vásár javára.[169]

A vasasfiatalok ezrei dolgoztak munkaidő után több ezer órát, minden ellenszolgáltatás nélkül. Többféle módon járultak hozzá a vásár sikeréhez. Nem egy üzemben olyan terméket tudtak készíteni az ott rendelkezésre álló eszközökkel és nyersanyagokból, amit közvetlenül felhasználhattak az épülő tanoncotthonokhoz. Az üzemek többségének azonban olyan profilja volt, hogy a fiatalok által gyártott termékek csak eladás útján növelhették az épülő tanoncotthonok anyagi alapját. Egészében véve a vasas szakma fiataljainak önkéntes rohammunkája, továbbá a vas- és a gépipari gyárak termékei, valamint pénzadományai a felét alkották a vásár összes ilyen jellegű bevételének. A vasas ifjúmunkások rohammunkája tehát alapvetően meghatározta anyagi vonatkozásban is a vásár eredményességét.

A textiles SZIT-szervezet is jól szervezte meg a szakma vásári előkészü-

leteit. Erre a jól szervezett munkára nemcsak a szakma nagysága, a középüzemek sokasága miatt volt nagy szükség, hanem azért is, mert sok textilgyárban három műszakban dolgoztak, s itt nem lehetett társadalmi munkát szervezni munkaidő után, csak pihenőnapokon. Ez kétszeres erőfeszítést követelt a szervezőktől, de az eredmény nem maradt el. Több üzemben, pl. a KISTEX-ben, a csepeli posztógyárban a felnőtteket is bevonták — korabeli kifejezéssel élve — a rohammunkába. A szakszervezet vezetése is jelentős segítséget nyújtott. Az ifjúmunkások nyomására egyes gyártulajdonosok önköltségi áron küldtek szövetet, vásznat, selymet a vásárra. Azt is sikerült elérniök, hogy rohammunkával válthatták meg a termékek árát, és azt az önköltség szintjén állapították meg. 110 000 méter árut helyezhettek el így a textiles ifjúmunkások a vásár pavilonjaiban, 11 000 társadalmi óra eredményeképpen. A textiltermékek eladásából származott az áruértékesítésből eredő összes bevétel fele.

A vegyipari üzemek SZIT-es ifjúmunkásai is igen lelkesen kapcsolódtak be a szakmák versenyébe. Már február elején elküldte termékeit a szakszervezetbe a Magyar Műanyag és Vegyészeti Gyár Rt. és a Mezőgazdasági és Kémiai Ipartelepek Rt. E szakmában azonban a részvételt korlátozta az anyaghiány és a termékek jelentős részének zárolása. Emellett le kellett győzni egyes vegyipari üzemek tulajdonosainak húzódozását, sőt ellenállását. A vegyipari SZIT-csoportok ifjúmunkásai így is több száz óra társadalmi munkát végeztek a vásárért. A SZIT-esek a túlórákért kapott pénzből a vállalatoktól vásároltak terméket, és ezt küldték el a vásárra. A vegyiparban dolgozó SZIT-szervezeteknek majdnem a fele bekapcsolódott a vásár előkészítésébe.

A tőkések anyagi igénybevétele nem ment könnyen. A vásár szervezői erre az első két hónap során nem is törekedtek. A SZIT-központ eredeti elgondolása a fiatalok rohammunkájára épült. Február végétől azonban — éppen néhány kedvező helyi tapasztalat alapján — előtérbe került az a törekvés, hogy vegyék igénybe a gyárak tulajdonosait anyagilag is a vásár sikere érdekében.[170] A SZIT vezetése az előkészületek során egyre fontosabbnak tartotta annak hangsúlyozását, hogy „a vásár komoly lehetőséget jelent a nagytőke, valamint a kis- és középvállalatok anyagi igénybevételére". Így fogalmazódott meg a SZIT-es fiatalok között — a vásár színhelyére való utalással — a tréfás jelszó: „Ki a tőkésekkel az Állatkertbe!"

Ezt kormányzati intézkedésektől nyilván nem lehetett várni, ezért

főként a munkáspártokra, azok szakszervezeti és gazdasági funkcionáriusaira próbált a SZIT támaszkodni. Így 1947. március elejétől a gyártulajdonosok kétoldali nyomás alá kerültek. Az ifjúmunkások a munkahelyeken léptek akcióba, felajánlásokat szorgalmaztak az igazgatóságoknál, a Szaktanács, a szakszervezeti központok pedig a GYOSZ-on keresztül próbáltak eredményt elérni. A GYOSZ ellenállása nehezen tört meg, végül azonban engedni kényszerült, és egy körlevelet adott ki, melyben támogatásáról biztosította a tanoncotthon-építés ügyét. Ugyanakkor, nyilván nem véletlenül, éppen a GYOSZ hangsúlyozta, hogy a tanoncotthon-építés kormányzati feladat. A SZIT vezetése viszont abból az alapelvből indult ki, hogy a „tanoncotthon-építés az egész magyar ipar ügye". A kereskedő és ipari tőkések egy része, ha nehezen is, de végül belátta: jobb, ha részt vesz a vásáron. Így, ha harc árán is, ki lehetett kényszeríteni a tőkések egy részének közvetlen anyagi hozzájárulását egy olyan akcióhoz, amelyet forradalmi jellegű ifjúsági szervezet, a SZIT kezdeményezett, s amely az ifjúsági mozgalom baloldali politikai erőinek megerősítését szolgálta.

A tőkések anyagi hozzájárulását a vásárhoz rendkívüli, speciális adónak is tekinthetjük, melynek kikényszerítésében az ifjúmunkás-szervezet járt az élen. A tőkés tulajdon ilyen jellegű anyagi igénybevétele tulajdonképpen szervesen beilleszkedett a tőke korlátozásának folyamatába, annak sajátos részét képezte.

A SZIT az ifjúmunkások önkéntes rohammunkáján és a gyárak igazgatóságainak felajánlásain kívül elsősorban a vidéki fiatalok és a diákok munkájára számított. Az utóbbiakat a MIOT-on keresztül vonta be. A vásár jó alkalmat teremtett a különféle ifjúsági rétegek együttműködésére. Ezt segítette, hogy az ifjúsági szervezetek vezetői közös felhívásban szólították fel a magyar fiatalok különféle szervezeteit, vegyenek részt a vásár előkészítő munkálataiban.

Bár minden ifjúsági szervezet készített a vásárra kisebb-nagyobb kiállítást, amely a szervezet fejlődését mutatta be, magában a vásár előkészítésében nagyon eltérő intenzitással vettek részt. Különösen vonatkozik ez a megállapítás a propagandára és a szervezetek tényleges mozgósítására. A FISZ, amely különösen sok vidéki szervezettel rendelkezett, tulajdonképpen nem mozgósította tagjait és csoportjait a vásárra. Ennek okát nemcsak politikai irányvonalában és szervezeti gyengeségében kereshetjük, hanem az ország belpolitikai fejleményeivel, a köztársaságellenes

összeesküvés leleplezésének a Kisgazdapártot és ifjúsági szervezetét érintő kihatásaival is magyarázhatjuk. Meg kell azonban állapítanunk azt is, hogy bár a MADISZ és a SZIM sajtójukban erőteljesen propagálták a vásár előkészületeit, a gyakorlatban egyik szervezet sem tudta erőteljesen bekapcsolni a vidéki munkásfiatalok tömegeit a vásár előkészítésébe. A rendelkezésre álló rövid idő és a szervezeti befolyás elégtelensége egyaránt akadályokat gördített a szervező munka kibontakozása elé. Mindezek miatt külön értékelendő a salgótarjáni MADISZ-szervezet, a tatabányai és felsőgallai bányász ifjúmunkások ajándéka, valamint az, hogy néhány falu fiataljai – pl. a dombegyháziak és a tószegiek – az általuk készített háziipari termékeket küldték el a vásárra. Hozzátehetjük, hogy az úttörőmozgalom is bekapcsolódott a rendezésbe, a gyári úttörőcsapatok mozgalmi életét bemutató kiállítással.

Az április 30-án megnyílt vásár erkölcsileg és anyagilag is eredményesen zárult. Az érdeklődésre való tekintettel az eredetileg meghatározott időpont után két nappal, május 11-én zárta kapuit. Elsősorban az ifjúmunkások és azok szervezete: a SZIT vizsgázott kitűnően. A szervezet tagságának túlnyomó többségét, 23 000 ifjúmunkást volt képes megmozgatni, rohammunkára szervezni a vásárért. A SZIT a vásárt előkészítő tevékenységéért elnyerte a köztársasági elnök serlegét. A szakmák legeredményesebb ifjúsági központjait is megjutalmazták. A vasas SZIT-szervezet vezetősége a kormány, a textiles és a vegyész SZIT-központ pedig az MKP főtitkárának serlegét vehette át. A gyári csoportok közül példamutató tevékenységéért az Egyesült Izzó és az újpesti pamutipar SZIT-csoportja kapott miniszteri elismerést és díjat.

A felszabadulást követő két év alatt egyetlen ifjúsági rendezvényt sem látogatott meg annyi miniszter és pártvezető, mint az ifjúsági vásárt. De igen nagy érdeklődés nyilvánult meg a vásár iránt a lakosság részéről is, 220 000-ren keresték fel. Ez a szám minden várakozást felülmúlt. A vidékiek ezrei utaztak fel a vásárra. Csúcsforgalomban napi 25 000 látogató volt. A látogatók 175 kiállító gyár és intézmény termékei között válogathattak.

A pénzügyi mérleg is kedvezően alakult. A végső hivatalos elszámolás szerint több mint háromnegyed millió forint tiszta bevétellel zárult a vásár. A bevétel nagyobbik része a fiatalok munkájából és az üzemek adományaiból tevődött össze (ez 681 000 forintot tett ki), a kisebbik rész pedig a vásár rendezéséből származott.[171]

A vásárt kezdeményező SZIT vezetőinek elgondolását tehát igazolta az élet. Az akció bebizonyította, hogy a SZIT immár képes egy nemzeti ügyet is felkarolni.

*

A vásárt előkészítő hetek a SZIT-központ egész erejét igénybe vették. Szinte minden fővárosi SZIT-vezető ezzel volt elfoglalva. Ennek hatására, valamint az otthonok szervezésének további nehézségei következtében 1947 közepétől az első évhez képest csökkent az új otthonok megnyitásának üteme. Közrejátszott még az is, hogy a tanoncotthonok fenntartásának gondja továbbra is főként a TIOSZ-ra hárult. Így a vásár által előteremtett anyagiakból keveset tudtak az új otthonok berendezésére fordítani. Mindezzel együtt elismerésre méltó sikerként értékelhetjük a TIOSZ első esztendejének eredményét: 30 új otthon átadását, közel 1000 tanonc ifjúmunkás elhelyezését.[172]

Az új otthonok 50%-át Budapesten, a többit vidéken nyitották meg. A 15 budapesti otthon közül 8 üzemi kezelésben nyílt meg, 7 területi otthonként működött. A fővároson kívül Rákospalotán és 13 vidéki helységben épült az első év alatt tanoncotthon, mégpedig ott, ahol a leggyorsabban lehetett megteremteni a szükséges belső és külső feltételeket. Észak-Magyarországon Miskolcon, Ózdon, Salgótarjánban, a Tiszántúlon Debrecenben, Nyíregyházán és Békéscsabán, a Duna–Tisza köze helységei közül Szegeden, Kiskunfélegyházán és Baján, a Dunántúlon pedig Pécsett, Székesfehérvárott, Szombathelyen és Esztergomban. A feltételek megteremtésében a kommunista ifjúsági vezetők kiemelkedő érdemeket szereztek. 30 otthon közül 22 épült fel a Kommunista Párt és a MADISZ közvetlen akciója nyomán. Sok üzemben a kommunista pártszervezet fontos, nemegyszer kezdeményező szerepet töltött be az építések szervezésében, a gyárvezetés anyagi segítségének biztosításában. Több gyárban az SZDP is aktívan tevékenykedett az új otthonok megnyitásáért. Mint említettük, Szegeden közvetlenül a SZIM szervezésében épült fel egy tanoncotthon.

A SZIT és a TIOSZ – különösen a vásár után – jelentősebb pénzösszeggel segítette az építkezéseket, s ezután az állam is nyújtott anyagi támogatást. A Gazdasági Főtanács 50 000 forintot szavazott meg e célra. Az Iparügyi Minisztérium a saját tanoncotthonaira fordítható költség-

vetéséből a TIOSZ-otthonoknak is juttatott. Ez az összeg azonban rendkívül kevés volt, és rendszertelensége miatt nem adott elégséges anyagi bázist. Az 1946–1947-es, több mint 100 000 forintos költségvetésnek csak alig 20%-át kapták a TIOSZ-otthonok, a többit az egyházi és egyéb tanoncotthonok segítésére fordították.[173] Ebben is tükröződött a szociáldemokrata iparügyi miniszter állásfoglalása a TIOSZ vezetősége, illetve annak összetétele körül kirobbant vitában. Bár alkalmanként sikerült a TIOSZ-nak más minisztériumoktól és segélyező szervektől is anyagi juttatást kapnia, nem tudta ilyen módon megoldani otthonainak fenntartását. Ezért kérnie kellett az egyes üzemek segítségét is. A bentlakó tanoncok befizetéséből ugyanis nem lehetett fenntartani az otthonokat, mivel az nem haladhatta meg munkabérük 25%-át. Így a TIOSZ otthonainak fenntartása, berendezése és ellátása rendkívül eltérő színvonalú volt.

A TIOSZ az otthonok anyagi gondjainak csökkentése mellett a fő figyelmet azok belső életének kialakítására fordította. A március 21-i közgyűlésen elfogadott alapszabály jogilag is tisztázta a szövetség szerepét és feladatait. A mozgalmi feltételek biztosítása azonban nagyon sokrétű munkát kívánt a SZIT, illetve a TIOSZ vezetőitől. Mindezekhez szükséges volt kidolgozni a tanoncotthoni élet belső felépítésének elveit. A TIOSZ kommunista vezetői ebben – természetesen számolva a tanoncotthonok sajátosságaival – egyebek mellett a népi kollégiumok tapasztalatait is hasznosítani kívánták. Ezért a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége (NÉKOSZ) képviselőit is bevonták a tanoncotthonok nevelési kérdéseivel foglalkozó első munkaközösségbe.[174] Erőteljesen kezdtek foglalkozni a vezetők, a tanoncotthon-igazgatók és az ifjúsági aktivisták kiválasztásával, összefogásával és képzésével. Minderre nagy szükség volt, hiszen az új típusú tanoncotthonok vezetése, irányítása még azok számára is számtalan problémát, gondot jelentett, akik régebben tanoncotthoni vagy iskolai nevelők voltak. Megjegyzendő, hogy ebből a szempontból szerencsésen alakult az összetétel, tudniillik az otthonvezetők többsége valamilyen pedagógiai gyakorlattal és politikai tapasztalattal már rendelkezett, általában a munkáspártok aktív tagja volt (az üzemi otthonok igazgatói főleg a szociáldemokraták, a kerületi és vidéki otthonoké pedig a kommunisták közül kerültek ki).

A TIOSZ-hoz tartozó otthonok politikailag aktív tagjai arra törekedtek, hogy valóban otthonná tegyék szálláshelyüket. Az otthonok életét – ahogy például a csepeli tanoncotthonban megfogalmazták – „a népi

kollégiumok autonóm egyesülési rendszerének mintájára kell átformálni".[175] E célkitűzés megvalósítása, azaz a nevelő munka erőteljes kibontakoztatása azonban csak néhány területen, illetve helyen mutatkozott meg az otthonépítő mozgalom első esztendejében. Noha lényegében sikerült megteremteni a személyi előfeltételeket, kialakítani az otthonvezetők aktív gárdáját, a nevelő munka kibontakozását erősen fékezte az otthonok anyagi helyzete. A felvétel egyetlen, csak a szociális körülményekre szorítkozó kritériuma és az egyes otthonok heterogén szakmai összetétele még a tanoncokkal szembeni követelménytámasztást is korlátozta, illetve nem egy helyen kérdésessé tette.

Így az első időszakban csak egy kisebb közösségben, a Táncsics Mihály nevét viselő tanoncotthonban valósult meg a népi kollégiumok önkormányzatán alapuló speciális önképző tevékenység. Ez az otthon méltán nyerte el a kollégiumi rangot. Alapítóit 1946 elején eltávolították a KIOE egyik tanoncotthonából, mert részt vettek a demokratikus ifjúsági mozgalomban. A politikai csata és a nélkülözések edzették az első ifjúmunkás-kollégium alapítóit, akik a TIÉM erkölcsi, majd anyagi segítségével új otthonba kerültek. Ezért az új otthonért maguk is sokat tettek, hiszen az 1947 tavaszán már 30 főt számláló ifjúmunkás- és tanonccsoport az esztendő végéig több mint 4000 órát dolgozott önkéntes társadalmi munkában és 11 000 órát fordított az önképzésre, politikai, szakmai fejlődésre. Még falujáráson is részt vettek, sőt tizenkettőt önállóan szerveztek, amelynek keretében kultúrműsorral is szórakoztatták a falu lakóit.[176]

A Táncsics Mihály Ifjúmunkás- és Tanonckollégium kiemelkedett a TIOSZ-hoz tartozó otthonok közül, bár a többi otthonban is kialakult a nevelő munka előfeltétele, az önkormányzat, amely az igazgatóval együtt végezte a belső élet irányítását. Az önkormányzat a NÉKOSZ-hoz hasonlóan a szobaszövetkezetekre épült, amelyek elnöke egyúttal az otthon vezetőségének is tagja volt. A vezetőség tagjait a lakók otthongyűlésén választották.[177] A színes, sokrétű tanoncotthoni élet kialakítása azonban még a következő időszak feladata maradt.

A SZIT a szocialista forradalom teljes kibontakoztatásáért (1947–1948)

AZ IFJÚMUNKÁS-MOZGALOM AZ 1947-ES VÁLASZTÁSI ELŐKÉSZÜLETEK IDŐSZAKÁBAN

A SZIT a hároméves terv sikeres beindításáért

Miután Nagy Ferenc miniszterelnök a köztársaságellenes összeesküvés leleplezése után 1947. május végén kénytelen volt bejelenteni lemondását, különösen felgyorsult a belpolitikai élet mozgása. Néhány hét leforgása alatt több olyan eseményre került sor, amely nagymértékben meghatározta az ország jövőjének alakulását. Ezek sorából joggal emelhető ki a hároméves terv törvényerőre emelése és megkezdése, valamint az új országgyűlési választások lebonyolítása.

A tervgazdálkodás bevezetésében mindenekelőtt a munkásosztály volt érdekelt. A munkásoknak közvetlen érdekük fűződött a terv gyors és sikeres beindításához, hiszen ennek középpontjában az ipar helyreállítása, termelési feltételeinek javítása állt. Ez a célkitűzés egyben az ipari munkalehetőségek bővítését, az e területen dolgozók életkörülményeinek javítását is szolgálta. Ezért a korabeli pártok és szervezetek közül különösen a két munkáspárt és a Szaktanács tett sokat azért, hogy megértesse a dolgozók érdekeltségét a hároméves terv megvalósításában. Ez mindkét munkáspárt választási propagandájában fontos, kiemelkedő helyre került. A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front választási programja szintén kiemelten foglalkozott a hároméves terv jelentőségével, a nemzetgazdaságra gyakorolt hatásával.

A Függetlenségi Front választási programjának népszerűsítéséből jelentős részt vállaltak a Magyar Ifjúság Országos Tanácsához tartozó

ifjúsági szervezetek. Főként a MADISZ, a SZIM és a SZIT kommunista és szociáldemokrata aktivistái fordítottak nagy figyelmet a fiatalok között folytatott választási kampány során a hároméves terv propagálására. A munkásifjúság fogékonynak bizonyult. Zöme kedvezően reagált a hároméves tervre, a benne megfogalmazott célokra. Ez érthető is, hiszen a tervjavaslat több olyan célkitűzést tartalmazott, amelynek megvalósítása közvetlenül érintette az ifjúmunkások élet- és munkakörülményeit. Ilyen célkitűzés volt többek között a fizikai munkát megkönnyítő gépek alkalmazása, 182 000 új munkaerő munkába állítása, az oktatási rendszer előirányzott reformjának intézkedései (ipari középiskolák és főiskolák felállítása, az utóbbin esti tagozat indítása). Több célkitűzés a fiatalság egészét érintette, és ezen belül természetesen az ifjúmunkásokat is (pl. sportpályák építése, szociális beruházások, az üdültetés fejlesztése, a budapesti lakásépítés és -helyreállítás meggyorsítása, a házassági segélyben részesülők körének kiszélesítése).

A tervcélok ismertetése, népszerűsítése, a fiatalok mozgósítása céljából a SZIT vezetése „A hároméves terv és a munkásifjúság" témaköréből ifjúsági napokat szervezett. Ezekre meghívták az üzemi bizottságok egy-egy tagját, aki a helyi tervfeladatokat ismerve, megfelelő választ adhatott a felmerült kérdésekre. Így az ifjúmunkások jelentős rétege szervezetten ismerkedhetett meg nemcsak a hároméves terv általános célkitűzéseivel, hanem üzemének konkrét tervfeladataival is.

A terv indulásakor a SZIT olyan feladatokat állított az ifjúmunkások elé, hogy szilárdítsák meg saját körükben a munkafegyelmet, járjanak élen az új munkamódszerek kidolgozásában, a termelési versenyek kezdeményezésében és a terv propagálásában, növeljék szakmai ismereteiket, legyenek jó szakmunkások.[1] A vasas SZIT-vezetőség javaslatára az ifjúmunkásokat már a tervidőszak első hónapjaiban elkezdték bevonni a NIK üzemei között folyó munkaversenybe. Két gyárban — a WM-ben és a Ganz Hajógyárban — speciális ifjúsági brigádokat szerveztek. Ezek a brigádok, noha csak félszáz fiatalt fogtak át, már az első hónapban beváltották a hozzájuk fűzött reményeket, és kimagasló eredményeket értek el. Példájuk kedvező hatást gyakorolt a fiatalok munkafegyelmére, s ez volt tulajdonképpen a kezdeményezés célja.[2]

Az ifjúmunkás-szervezet figyelme egyébként is egyre inkább a népgazdasági kérdések felé fordult. 1947 nyarán ugyanis több olyan probléma foglalkoztatta a szervezet vezetőit, amelyeknek gyökerei a múltba vezet-

tek, de megoldásuk a hároméves tervhez kapcsolódott, annak gazdaságfejlesztési hatásával függött össze.

E problémák közül elsősorban a szakmunkás-utánpótlás emelhető ki. A terv célkitűzései közvetlen aktualitást és fontosságot kölcsönöztek e problémakörnek. A SZIT vezetői ugyanakkor jól érzékelték, hogy kezdenek érlelődni a szakmunkásképzés megváltoztatásának társadalmi feltételei, s ismételten kezdeményezően léptek fel. A csepeli SZIT-vezetőség például hivatalosan is megfogalmazta a nagy gyakorlattal rendelkező betanított munkásnők ún. szakmásításának szükségességét, igényelve e réteg szakmunkássá minősítését.[3] A Hofherr-gyári SZIT-szervezet a tanoncképzés egész rendszerének megjavítására készített javaslatot.[4] A SZIT-központ pedig, összegyűjtve a tanoncoktatás átfogó reformjára vonatkozó elképzeléseit, megtárgyalta azokat a kérdés szakértőivel.[5]

Nem utolsósorban e lépések hatására a hivatalos szervek is mozgolódni kezdtek. Az iparügyi miniszter július elején úgy látta, hogy célszerű és szükséges egy, a szakmunkás-utánpótlás problémakörét vizsgáló értekezletet összehívni, az összes „érdekelt tényező" bevonásával.[6] Ezt követően a miniszter a kormány elé vitt egy rendelettervezetet, amely műszaki középiskolák létesítését javasolta. Tulajdonképpen ezek voltak a minisztérium vezetésének az iparoktatás lényeges reformjára irányuló első fontosabb kezdeményezései.

A SZIT 1947 nyarán gyakorlati lépéseket tett a tanoncok politikai képzésének kiterjesztésére, országos méretekben történő szervezésére. A szervezet központjában pedagógusbizottság alakult, amely kidolgozta a szakszervezeti órák tanmenetét, valamint összegyűjtötte az ilyen típusú oktatás első fővárosi tapasztalatait. A SZIT illetékes osztálya levélben szólította fel a fővároson kívül működő szakmaközi bizottságokat, jelöljék ki saját tagjaik közül az e munkával foglalkozó felelőst, valamint sürgősen közöljék a Szaktanáccsal az ilyen oktatásra megfelelő tanoncoktatók vagy SZIT-vezetők adatait.

A tanonclétszám emeléséért is fellépett a SZIT vezetése. Közvetlenül a hároméves terv kezdete előtt, 1947. július közepén, az üzemi bizottságok II. kongresszusán a SZIT főtitkára felvetette ezt a kérdést. Az ismételt fellépést a munka nélküli tanoncok növekvő serege indokolta, másrészről a tervben meghatározott jelentős szakmunkásszükséglet tette aktuálissá. Ez utóbbi egyúttal kedvező körülményeket is nyújtott a létszámemelés feltételeinek megteremtéséhez. A terv 1949-re 86 000 új szamunkással

számolt.[7] E nagy létszám biztosítását a SZIT vezetői elsősorban a gyári tanoncfelvételek fokozásával, vagyis a tanoncképzés legprogresszívebb formájának kiszélesítésével vélték megvalósíthatónak. Főként a NIK kezelésébe került nagyüzemekben és a tanoncképzésre alkalmas más gyárakban kívánták növelni a tanoncok számát. Ez gazdaságilag és politikailag egyaránt helyes és célszerű törekvés volt; a pénzügyi és szemléletbeli feltételek több helyen még hiányoztak a megvalósításhoz, mégis ezt az utat követelte a terv irányvonala.

A SZIT erőteljes fellépését különösen az a tény indokolta, hogy az egész gyáriparban visszaesett a tanoncok aránya. Amíg ez az arány 1938-ban 3,5% volt, addig 1947-ben 3%-ra csökkent. A vas- és gépiparban még nagyobb volt a zuhanás: 6,7%-ról 4,7%-ra esett vissza.[8] 1947 szeptemberére azonban sikerült megállítani ezt a negatív folyamatot. Sőt, pozitív irányú változás kezdeteit is meg lehetett figyelni a gyáriparban, különösen a NIK nehézipari üzemeiben. A SZIT fellépése is közrejátszott abban, hogy pl. a Nehézipari Központ gyárainak tanonclétszáma 1947 szeptemberére több mint 20%-kal növekedett, ugyanakkor 1947 első hónapjaihoz képest az egész gyáriparban is lassan emelkedés volt tapasztalható.[9]

Az új kollektív szerződés megkötése, a szakmát tanulók viszonylag elmaradt keresetének feljavítása, illetve az e célból megindult tárgyalások szintén a gazdasági kérdések felé fordították a SZIT vezetőinek figyelmét. A tárgyalások a szervezet fellépése következtében eredményesen zárultak, mivel az 1947 augusztusától érvényes kollektív szerződés megfelelő keretet biztosított a tanoncok fizetésének emeléséhez. Az 1947 májusát követő fél esztendőben a budapesti gyáripar munkáskategóriái (szak-, betanított-, segédmunkás és tanonc) közül a legdinamikusabban — csaknem 50%-kal — a tanoncok átlagfizetése emelkedett.[10]

A SZIT érdekvédelmi küzdelme a tanoncotthonok kérdésében is fokozódott. A nyár folyamán meggyorsult a TIÉM keretében elkészült tanoncotthonok átadása. A TIOSZ egy év alatt elkészült 30 otthona közül 13-at ebben a két nyári hónapban nyitottak meg. Bár az elkészült otthonok csupán néhány száz tanonc sorsán változtattak, az otthonépítési folyamat felgyorsulását jelentős és jellemző mozzanatként kell értékelnünk. Ezt jelzi a folyamat vidékre való kiterjedése, valamint az első leánytanoncotthon megnyitása is.

A tanoncotthonok felépülésének gyorsuló folyamatához jelentősen

hozzájárult, hogy a forradalmi ifjúsági erők tudatosan ezen a területen fejtettek ki nagyobb aktivitást a választások előtt, továbbá a tanoncotthon-építő mozgalom az ifjúsági vásárt követően már jelentősebb anyagi eszközökkel rendelkezett. A tanoncotthonok növekvő száma azonban új gondokkal járt, mivel — mint említettük — intézményes támogatásuk egyáltalán nem volt megoldott. A SZIT vezetői ezért júliustól egyre erőteljesebben követelték, hogy a felépült TIOSZ-otthonok fenntartásához szükséges pénzt az állam biztosítsa a hároméves terv költségvetési keretéből.

A választási előkészületek hatása az ifjúmunkás-szervezet tevékenységére

Az ifjúmunkások számottevő része a munkáspártokat támogatta a választási küzdelemben. Ez a megállapítás elsősorban és főképpen az üzemek szervezett ifjúmunkásaira, különösen a SZIT-hez tartozó munkásfiatalokra érvényes. A gyárakban a választási előkészületek során az MKP tudta mozgósítani az ifjúmunkások többségét, s ez mindenekelőtt a SZIT kommunista vezetői tevékeny közreműködésének volt köszönhető. A SZIT kommunista aktivistáinak választási tevékenységét az MKP Ifjúsági Titkársága irányította, nem kevés sikerrel. Az Ifjúsági Titkárság által létrehozott választási bizottság, az erőviszonyok ismeretében, nagy szerepet szánt az üzemi fiataloknak. Tette ezt egyrészt ideológiai megfontolásból és az ifjúságpolitika gyakorlati tapasztalatai alapján, másrészt azért, mert az ifjúság e rétegében már sokan rendelkeztek szavazati joggal, s meggyőzésük emiatt is igen fontos volt.[11]

Egy ideig fékezte e munkát, hogy nem tisztázódott pontosan a választásra jogosultak korhatára. Körülbelül egy hónapig ez is a pártok közötti vita tárgyát képezte. Végül július elején abban állapodtak meg, hogy az 1945-ös választásokhoz hasonlóan, ismételten 20 évben szabják meg a választók korhatárát. Ez a viszonylag alacsony határ is fokozta a munkásifjúság megnyerésének jelentőségét.

A választási agitáció fő mondanivalójának és módszerének kidolgozására a kommunista ifjúsági vezetők különös figyelmet fordítottak. Az MKP Ifjúsági Titkársága — helyesen — az ifjúság helyzetéből, életkörülményei alakulásából indult ki, a módszereket pedig az életkori sajátosságokra alapozta. Ezért, noha előtérbe került az egyéni agitáció, mégsem

mondtak le a meggyőzésnek a fiataloknál hatásos tömegméretű formáiról sem. A kommunista ifjúsági vezetés olyan politikai felvilágosító tevékenységet tartott célszerűnek a munkásifjúság körében, amely elsősorban a konkrét tények alapján mutatja be az MKP szerepét az ifjúmunkások sorsának jobbra fordításában, s felhívja a figyelmet arra, hogy ez a párt a jövőben is síkraszáll az ifjúmunkások jogos követeléseiért. Az MKP Ifjúsági Titkársága ebben a szellemben dolgozta ki az ifjúmunkások speciális választási akcióprogramját, amely tulajdonképpen a SZIT régebbi, még nem megvalósított követeléseit tartalmazta.[12] E speciális követelések nagy részét az MKP a maga általános választási programjába is beépítette, s a párt főtitkára, Rákosi Mátyás is szót emelt megvalósításuk érdekében.[13]

A politikai felvilágosító munka, a szavazók megnyerése rendszerint az aktuális ifjúmunkás-akciókhoz kapcsolódott, illetve ezeken keresztül bontakozott ki. Elsősorban a tanoncotthon-építő mozgalom fejlődése adott muníciót a kommunisták választási agitációjához. Kedvező visszhangot váltott ki az ifjúmunkások körében, hogy a kommunista pártszervezetek — mint már szóltunk róla — egyre több és konkrétabb segítséget adtak az otthonok építéséhez. Ezeknek a tetteknek a sorából kiemelkedett a Timót utcai katonai épületkomplexum megszerzése a mozgalom számára. Az új TIOSZ-otthonok ugyanis csak kevés, egyenként 30—50 tanonc befogadására voltak alkalmasak, s a tanoncképzés fejlesztése szempontjából nagyon fontossá vált egy-egy nagyobb otthon kialakítása.

1947. augusztus közepén az MKP főtitkárának, a kormány elnökhelyettesének közbenjárására kapta meg a TIOSZ a Timót utcai épületkomplexumot. Az épületet már korábban is bentlakásos intézményként használták, ezért alkalmasnak mutatkozott arra, hogy bizonyos helyreállítási munkálatok után nagyobb számú tanoncot lehessen benne elhelyezni. Az épület kiutalási kérelmét hivatalosan az a tanonccsoport kezdeményezte, amelynek tagjait a TIOSZ egyetlen otthonában sem tudták elhelyezni, ezért az MKP főtitkárához fordultak segítségért. Formailag így került sor a kommunista miniszterelnök-helyettes gyors reagálására és intézkedésére. A valóságban az akció már korábban megkezdődött, és más mozgatórugói is voltak.

Kutatásaink szerint az MKP Ifjúsági Titkársága kezdeményezte a Timót utcai akciót, és azt úgy is kezelte, mint a párt választási előkészületének fontos részét. Már július 10-én elhatározták az akció megszervezé-

sét.[14] Az ügy lebonyolítását a SZIT-re bízták. Az Ifjúsági Titkárság a SZIT kommunista vezetőin keresztül úgy koordinálta és készítette elő az átadási ünnepséget, hogy az az ifjúmunkások fő választási demonstrációjává vált. Az átadási ünnepséget augusztus 21-én, a választás előtt tíz nappal bonyolították le, ami helyes időzítésre utal. Sokakat érdekelt ez az esemény, mintegy 15 000 ifjúmunkás gyűlt össze. Csepelről például gyalog jött be 2000 fiatal munkás Pestre.[15]

Az ünnepség jól sikerült, hatásos bizonyítékát adva annak, hogy az MKP erőteljesen támogatja az ifjúmunkásság követeléseit, közvetlen segítséget nyújt a tanoncotthonok megnyitásához. Ezt hangoztatta az ünnepség fő szónoka, Rákosi Mátyás is. Megjelenése azért is figyelmet érdemel, mert az MKP főtitkárának ez volt az egyetlen találkozója az ifjúmunkásokkal a választási előkészületek alatt, sőt a SZIT kongresszusa óta itt mondott először beszédet jelentős ifjúmunkás-tömegek előtt. A belpolitika nagy kérdéseiről ugyan nem szólt részletesen, de kifejtette a párt véleményét a tanoncotthon-építő mozgalom jelentőségéről, az új tanonctörvény szükségességéről, az ifjúmunkások bér- és szociális követeléseinek indokoltságáról. Elismerő szavakkal szólt az otthonépítő mozgalom mögött álló SZIT-ről, amely – mint hangoztatta – a munkásegység gondolatának következetes megvalósítója.[16]

Az ünnepség sodró lendülete azonban nem kísérte végig az építkezés menetét, noha viszonylag sok fiatal munkás dolgozott társadalmi munkában az épület helyreállításán. Néhány hónapon belül beköltözött az „ifjúmunkásváros" első száz lakója, több azonban nem tudott, mert az építkezés munkálatai igencsak elhúzódtak. A tervezők ugyanis az igényekből és nem a lehetőségekből indultak ki, túlzott és illuzórikus célokat tűztek ki. Az ifjúmunkásváros befogadóképességét 3000 főben jelölték meg, amihez költségként elhamarkodottan csupán egymillió forintot számoltak. Sok vonatkozásban megalapozatlan és irreális volt a terv többi mutatója is. Mindezek ellenére az, ami megvalósult, akkor jelentős segítséget jelentett a tanoncoknak.

A felmerült nehézségek ellenére a Timót utcai akció fontos eseményként vonult be a TIOSZ történetébe, de a kommunisták választási előkészületeiben is jelentős szerepe volt. Az ünnepség több ezer ifjúmunkás figyelmét fordította az MKP felé, ami az akciónak a választások küszöbén nagy politikai jelentőséget kölcsönzött.

1947 nyarán több szakmában országos ifjúmunkás-találkozókat rendeztek. Ezeken a találkozókon a sport- és kulturális versenyek mellett természetesen sok szó esett a politikáról és a választásokról is. Ugyanez a politizáló légkör jellemezte a tanoncnyaraltatásokat. Az MKP Ifjúsági Titkárságának útmutatása alapján a SZIT kommunista vezetői ezeket az alkalmakat céltudatosan felhasználták a választási propaganda erőteljes kibontakoztatására.

Hét szakmában sikerült az ifjúmunkások nyári találkozóját megszervezni, köztük a legnagyobbak: a vasasok, a textilesek és a vegyészek körében. Mintegy 14 000 munkásfiatal gyűlt össze e hét szakma találkozóján, ami a SZIT 25 000-res taglétszámához viszonyítva jelentős eredménynek tekinthető.[17] Mindezeken felül a MADISZ is szervezett a nyári hónapokban egy nagyobb szabású találkozót a fiatal bányászoknak. Az augusztus elején megtartott Ságvári-emlékversenyre is főleg a munkásfiatalokat sikerült mozgósítani. Mindezek eredményeként körülbelül 20 000 ifjúmunkás vett részt a választások előtti speciális ifjúsági demonstrációkon.[18]

A találkozókon komoly politikai eszmecserék folytak. Mindenütt sor került ifjúsági gyűlésekre és vitákra, ahol a speciális üzemi problémák mellett az ország nagy kérdései is napirenden voltak. Az is fokozta az érdeklődést a politikai kérdések iránt, hogy a találkozókra több kommunista és szociáldemokrata vezető is elment. Ott voltak az egyes szakszervezetek vezetői is, többnyire fel is szólaltak. Több helyen részt vett a találkozón az MKP helyileg illetékes megyei titkára, valamint néhány helyen az MKP képviselőjelöltje is. Így e találkozók hozzájárultak a jelöltek népszerűsítéséhez.

Az előadók mindenütt hangsúlyozták, hogy az MKP nagy figyelmet fordít az ifjúmunkások problémáira. A belpolitika kérdései közül felhívták a résztvevők figyelmét az induló hároméves terv fontosságára, s arra, hogy a terv megvalósításában a munkásfiataloknak nagyok a feladatai. Rámutattak továbbá a reakció elleni összefogás szükségességére, a munkásegység megszilárdításának fontosságára, ami különösen pozitív visszhangra talált a fiatal hallgatóságban. Még a fúzió akkoriban felvetett gondolatát is kedvezően fogadták a fiatalok. A gyűlések előadói arra szólították fel a szavazó ifjúmunkásokat, hogy az értük legtöbbet fáradozó pártra adják szavazataikat, azt a pártot támogassák, amelyik képviselőjelöltjei közé népszerű szakszervezeti vezetőket, köztük ifjúsági

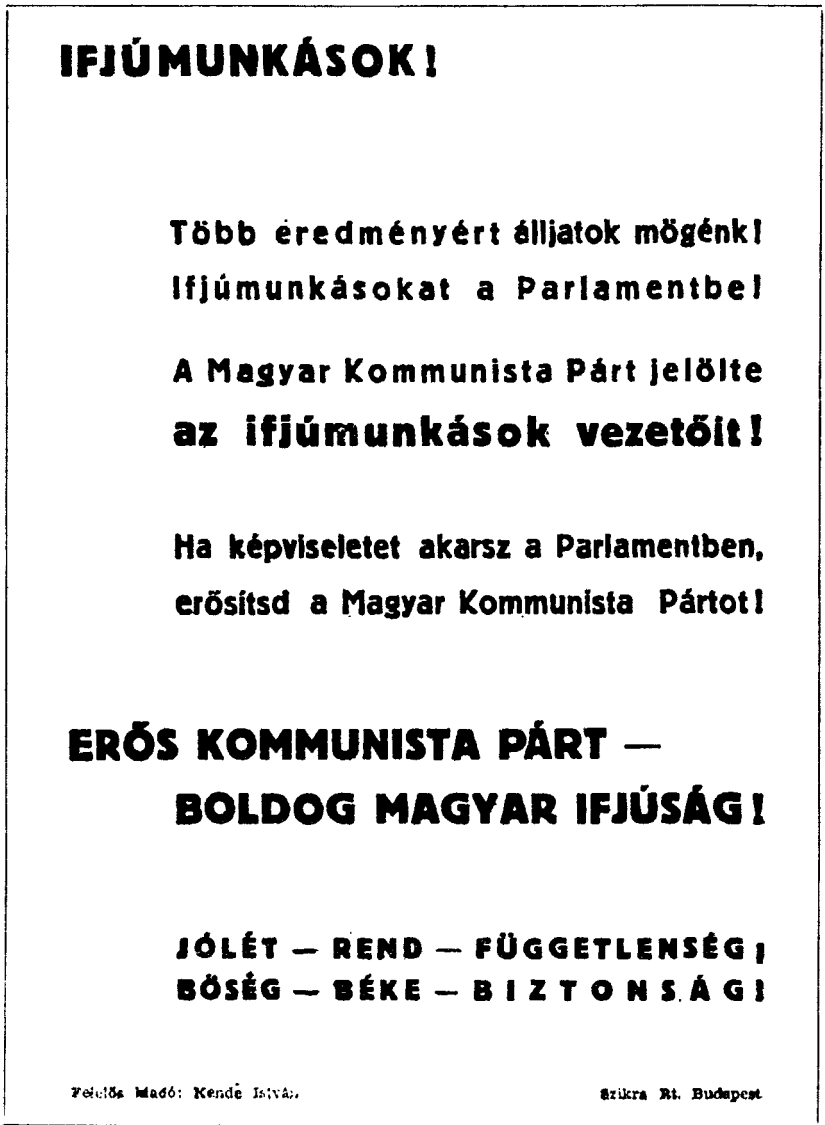

Az MKP ifjúmunkásokat mozgósító 1947-es választási plakátja

vezetőket is felvett. Megjegyzendő, hogy noha a szónokok általában közvetlenül nem rivalizáltak az SZDP-vel, választási agitációjuk nyilván hozzájárult – ha közvetetten is – a versengéshez a másik munkáspárttal.

A találkozók programjai, amelyek egy-egy szervezési hibától eltekintve pergően követték egymást, jelentős politikai hatást gyakoroltak a résztvevőkre. Eredményesen segítették elő a kommmunista befolyás kiszélesítését és megerősítését a fiatalok e fontos rétegében.

A kommunisták választási tevékenységének másik jelentős területét a vidéki iparcentrumok jelentették. A nyári hónapokban a kommunista ifjúmunkás-vezetők figyelme egyre jobban a vidéki üzemek felé fordult. Az itt végzett politikai és szervező munka kibontakoztatását egyaránt igényelték az MKP vezető testületeinek már említett korábbi állásfoglalásai, valamint a kibontakozó választási küzdelem is. Az iparvidékek jelentős részében ugyanis a MADISZ az erőfeszítések ellenére sem működött kielégítően, csak elenyésző számú gyári ifjúmunkás kapcsolódott be munkájába. Így az MKP Ifjúsági Titkársága – felmérve a helyzetet és a választások előtti követelményeket – arra az elhatározásra jutott, hogy erőteljesen megjavítja a vidéken folytatott politikai nevelő munkát, s mindenekelőtt a gyári munkásfiatalok körében szélesíti ki a párt befolyását. Több mint 30 kommunista ifjúsági vezető utazott vidékre, főként az ipari városokba, megyei centrumokba a politikai szervező munka támogatására.[19] Elsősorban a SZIT napirendre került feladatainak megoldását segítették, s a SZIT-csoportok szervezésén, tanoncotthonok létrehozásán keresztül, továbbá a tanonc- és ifjúmunkás-sérelmek összegyűjtése és orvoslása útján adtak segítséget a politikai munka kibontakoztatásához.

A Budapestről kiküldöttek erőfeszítései ellenére a vidéki akció egészében véve kevés eredménnyel járt. A gyári fiatalok között folytatott kommunista politikai munka országos kiszélesítését illetően nem sikerült a frontáttörés. Leszámítva egy-két megyét – így Borsod és Vas megyét, ahol az ifjúmunkások között széles körű és viszonylag eredményes választási agitáció folyt –, csak néhány területen mutatkozott fellendülés, a választási előkészület megyénként csupán egy-egy probléma megoldására koncentrálódott. A munka eredményességét erősen korlátozta az országos politikai erőviszonyok alakulása, valamint a MADISZ és a SZIT vidéki szervezésére ható, már korábban elemzett objektív és szubjektív tényezők sora. Emellett a Budapestről leküldött ifjúmunkás-vezetők

Szakszervezeti Ifjúmunkások!

Választásokra készül az ország népe, választani fogunk mi ifjúmunkások is. Meg kell teremtenünk a hároméves terv végrehajtásának politikai feltételeit. Válságmentes, munkaképes belpolitikai légkörre van szükség ahhoz, hogy eredményesen dolgozhassunk. Ezért valljuk a magunkénak a Szociáldemokrata Párt jelszavát: **Béke, Jólét, Biztonság.**

Igen, mi **békét** akarunk a népek s az emberek között, a falu és a város, a fizikai és szellemi munkások között! A parlament állandó válságok és széthúzás helyett legyen az alkotó munka színhelye, a dolgozó nép okos gyülekezete.

Azt akarjuk, hogy a nép élvezze munkájának gyümölcsét és ne a reakciós nagytőke. A dolgozók életszínvonalának nagyfokú emelését akarjuk elérni a hároméves terv végrehajtásával.

Magasabb fizetést, emberibb életet, jólétet akarunk a dolgozóknak!

Azt akarjuk, hogy ne kelljen félnie sem öregnek, sem fiatalnak az éhségtől, a munkanélküliségtől. **Biztonságot** akarunk, hogy nyugodtan dolgozhasson a nép, tanulhasson az ifjúság, fejlődhessék a demokrácia.

Ezt akarja a mi pártunk a tapasztalatokban gazdag és ifjúságában megújuló Szociáldemokrata Párt. Nekünk is terjesztenünk kell a Párt, a munkásosztály igazságait, a demokratikus szocializmus eszméit. Meg kell mondanunk az embereknek, hogy gondolkozzanak és úgy válasszanak. A munkásság és az egész magyar nép érdekében a szociáldemokraták dolgoztak a legtöbbet, a legcélravezetőbben. A Szociáldemokrata Párt választási győzelme biztosítja fejlődésünket a demokrácia útján a szocializmus felé.

A Szakszervezeti Ifjúmunkás- és Tanoncmozgalom (SZIT) szociáldemokrata vezetői.

Világosság Rt. — Felelős nyomdavezető: Eperi István.
Felelős kiadó: Prágai Sándor.

A SZIT szociáldemokrata vezetőinek 1947-es választási felhívása

nem rendelkeztek megfelelő helyismerettel és helyi mozgalmi tapasztalattal.

A választási előkészületek közül érdemes még kiemelni két érdekes és jellemző mozzanatot. A kommunista ifjúmunkás-vezetőknek sikerült az ifjúmunkások szüleinek bizonyos körével politikai érintkezést találniuk. Júliusban és augusztusban a SZIT-központ találkozóra hívta meg azoknak az ifjúmunkásoknak a szüleit, akik élelmiszert kaptak a Quaker-akcióban, s akik a SZIT közreműködésével jutottak el az OTI balatoni üdülőtáboraiba.[20] E találkozókon a megjelent több száz szülő előtt Molnár Erik népjóléti miniszter és az OTI-t irányító Péter György mondták el véleményüket a munkásifjúság helyzetének várható alakulásáról, s egyúttal választási agitációt is folytattak az MKP mellett. Ugyanezt a célt szolgálta egy másik sajátos agitációs módszer is. A SZIT főtitkára levelet küldött azon tanoncok szüleinek, akik a Szaktanács Tanoncközvetítő Osztályán jelentkeztek és vártak munkára. A levélben kifejtette, hogy az ifjúságért az MKP harcol következetesen, az a párt, amely az ország gazdasági felemelkedéséért is a legtöbbet tette, és ezért „mint magánember", a munkára váró gyerek érdekében arra kérte a szülőket, szavazzanak az MKP-ra.[21]

A választások előtt az SZDP is törekedett növelni befolyását az üzemi fiatalok körében. A párt *Üzemszervezés* című lapja éppen a választások előtt foglalkozott kiemelten a munkásifjúság szociáldemokrata nevelésének szükségességével, illetve e tevékenység fokozásának időszerűségével.[22] Ezzel összefüggésben a lap hangsúlyozta, hogy ki kell bővíteni az SZDP proletárbázisát, aminek egyik fő feltétele a nagyüzemi ifjúság szociáldemokrata nevelése. Az SZDP jobboldali vezetői azonban ezt a törekvést arra akarták felhasználni, hogy az üzemekben visszaszorítsák a másik munkáspártot, gyengítsék az összefogást és felszítsák a választások miatt egyébként is élező rivalizálást.

A választási előkészületek a fiatalok körében kettős folyamatot indukáltak. Egyrészt nem egy helyen kiélezték a viszonyt a MADISZ és a SZIM között, valamint a SZIT-en belül a kommunista és a szociáldemokrata ifjúmunkások között,[23] másrészt viszont, ezzel ellentétben, az SZDP jobboldali köreinek egységbontó tervei és a reakciós ellenzéki pártoknak az ifjúsággal kapcsolatos próbálkozásai bizonyos konvergáló hatással is jártak, erősítették az összefogást, illetve az arra való törekvést a SZIT-ben már korábban is eredményesen együtt harcoló kommunista

és szociáldemokrata fiatalok között. Noha mindkét munkáspárt vezetése erőteljesen kívánt támaszkodni a választási küzdelemben a tömegszervezetekben dolgozó fiatal tagjaira (ami önmagában kedvező feltételeket teremtett az SZDP jobboldali vezetőinek egységbontó terveihez), mégis előrehaladt egy ezzel ellentétes folyamat, az ifjúmunkásegység erősödése. Ezzel párhuzamosan az üzemek szociáldemokrata fiataljai körében egyre erőteljesebbé vált a polarizálódás.

A küzdelem kiéleződését jelezte a SZIT vezetésében kirobbant Baranyai-ügy. Baranyai Tibor ebben az időben már mindinkább kivonta magát a SZIT akcióiból, még az olyan nagy jelentőségű vállalkozásból is, mint az ifjúsági vásár. Sőt, a szociáldemokrata SZIT-vezetők előtt azt hangoztatta: „Hagyni kell, hogy a kommunisták hadd bukjanak bele!"[24] Felgyorsította elszigetelődését az ún. konzervügy kipattanása. 1947 januárjában ugyanis kiderült, hogy Baranyait felelősség terheli a SZIT tulajdonát képező 140 kg konzerv illetéktelen felhasználásáért.[25] Baranyai ugyanis olyan konzerveket adott a SZIM egy nagyobb méretű kirándulásához, amelyek a SZIT tulajdonát képezték, az OTI juttatta a SZIT-nek a tanoncnyaraltatáshoz. Ez a bejelentés nélküli, illetéktelen felhasználás nagy vihart kavart. A SZIT többi vezetője arra kérte az SZDP vezetőségét és a Szaktanács elnökségét, vizsgálja meg az esetet, s hívja vissza Baranyait funkciójából. Hónapokig húzódott az ügy, amíg 1947. május végén a Szaktanács elnöksége állást foglalt: felmentette Baranyait a SZIT-ben viselt funkciója alól és féléves szabadságra küldte.[26]

Baranyait e tettéért tolvajnak titulálták, és erkölcsileg erőteljesen elmarasztalták, ami túlzásnak minősítendő. Politikai elszigetelése és kiszorítása a vezetésből viszont helyes lépés volt. Ha tehát Baranyai leleplezésének hangját, módszerét utólag kritikával is kell illetnünk, magát a kiszorítás tényét jelentős politikai eredményként értékelhetjük, hiszen ezáltal a SZIT elnökségéből távozott az SZDP jobboldalának hangadója.

A választási előkészületek során az MKP-hoz hasonlóan az SZDP is támaszkodott a SZIT-ben dolgozó aktivistákra. Közülük sokakat a nyári hónapokban pártiskolára vitt, ahol az általános politikai ismereteken túl a választás speciális üzemi feladataival is megismertette a résztvevőket.[27] A SZIM-központ a választást megelőző héten összehívta a szakmák szociáldemokrata SZIT-vezetőit. A Szociáldemokrata Párt házi agitációjában, plakátragasztó csoportjaiban is nem egy üzemi ifjúmunkás vett részt, különösen a Pest környéki munkástelepüléseken[28]

Ez a folyamat sok helyen rivalizálásba torkollott, szembeállította egymással a két munkáspárthoz tartozó SZIT-vezetőket. Bár a felnőtt körökhöz képest ez a folyamat a SZIT-ben kevesebb problémát okozott – amit éppen a szoros együttműködés, a közös ifjúsági szervezethez való tartozás összekapcsoló ereje magyaráz –, mégis óhatatlanul kihatott a mozgalom belső életére.

AZ IFJÚMUNKÁSEGYSÉG ALAKULÁSA AZ 1947-ES VÁLASZTÁSOK UTÁN, A SZIT ÚJ FEJLŐDÉSI SZAKASZÁNAK KEZDETE

Támadás az ifjúmunkásegység ellen és az együttműködés híveinek visszavágása

A szervezett és céltudatos agitáció is hozzájárult ahhoz, hogy az 1947. augusztus 31-i választáson az ifjúmunkások politikailag legaktívabb rétegei a munkáspártokat támogatták. A főváros és néhány vidéki ipari centrum szervezett munkásfiatalsága, valamint a bányatelepülések ifjú dolgozói általában e pártokra szavaztak. Ez a gárda a munkásifjúságnak számszerűen is jelentős részét alkotta, s többsége feltehetően a kommunistákra adta szavazatát. Budapest 27,5%-os – kiugróan magas – kommunista szavazataihoz feltételezhetően az ifjúmunkások is hozzájárultak, mint ahogy Salgótarján, Miskolc, Debrecen, Győr és Pécs városokban az országos átlagot meghaladó MKP-szavazatok is minden bizonnyal tartalmazták a szavazó ifjúmunkások többségének a kommunistákat támogató állásfoglalását. A SZIM ifjúmunkástagságának tömegei az SZDP-re voksoltak. Különösen jellemző volt ez Pest környékén és több vidéki ipari településen.

Noha a különféle ifjúsági rétegek közül a munkásifjúság szervezettségi szintje volt viszonylag a legmagasabb, 1947 nyarán a több mint 200 000 ifjúmunkás nagy része szervezetileg egyik munkáspárthoz sem tartozott, sőt az általuk irányított ifjúsági tömegszervezeteknek sem volt tagja. Számításaink szerint mintegy 65 000–70 000 munkásfiatal tartozott 1947 őszén a munkáspártok által irányított ifjúsági szervezetekhez, a MADISZ-hoz, a SZIT-hez és a SZIM-hez (a szakszervezetekbe belépett ifjúmunkások száma ennél többre tehető). A MADISZ-nak 100 000–

130 000 tagja volt, amelyből kb. 25 000–30 000-re becsülhető a munkásfiatal. A SZIT 30 000 munkásfiatalt tömörített. A SZIM 10 000–20 000 főnyi tagságából nem lehetett 50%-nál több a munkásfiatal.

Ezeket a tényeket figyelembe kell venni, ha reálisan akarjuk értékelni a választási eredményeket. Ugyanakkor az ifjúmunkásokról az is megállapítható, hogy a munkáspártok politikai hatása általában nagyobb volt rájuk, mint szervezeti befolyásuk. Volt azonban a munkásifjúságnak is egy olyan számottevő és nem elhanyagolható része – különösen a 20 év feletti korosztályban –, amely közömbösen vagy ellenségesen fogadta a munkáspártok, különösen az MKP propagandáját, s a demagógiától sem visszariadó jobboldali ellenzéki pártokhoz vonzódott. Ezeknek az ifjúmunkásoknak a száma, éppen a felerősödő ellenzéki demagógia következtében, megnőtt. Különösen olyanokból toborzódott ez a réteg, akik kevés politikai tapasztalattal rendelkeztek, akikhez – főként vidéken – nem jutott el a SZIT, a MADISZ vagy a SZIM, akik elégedetlen mestereik vagy az egyházi körök befolyása alatt álltak.

Helyzetelemzésünk mellett szólnak a MADISZ és a SZIT választást követő első megnyilatkozásai, amelyek úgy foglaltak állást, hogy a magyar ifjúság jelentős része a „demokrácia ellenségeinek befolyása alatt áll".[29] A SZIT-nek a választást követő első tanácsülésén elfogadott állásfoglalása többek között arra hívta fel a figyelmet, hogy a reakció óriási erőfeszítéseket tett, különösen vidéken, a munkásifjúság politikai befolyásolása érdekében.[30]

Az ifjú szavazók elhatározására zavaróan hatottak a két munkáspárt együttműködésének zökkenői, az a tény, hogy sok helyen mindkét munkáspárt részéről erőteljes harc bontakozott ki egymás ellen a szavazatokért. Ezek a folyamatok negatívan hatottak a SZIT-en belüli együttműködésre is, nem egy helyen veszélyeztették az ifjúmunkásegységet.

A forradalmi folyamat megállítására törekedve a jobboldal különféle erői mind jobban fokozták aktivitásukat. Ez az aktivizálódás az SZDP jobboldali politikusai körében is megmutatkozott, egyre nyíltabb támadást intéztek az MKP-val való akcióegység ellen, az SZDP politikai irányvonalának alapvető megváltoztatásáért. A jobboldal hangját a választási küzdelem, majd annak eredménye különösen felerősítette. Egyre erőteljesebben támadták a kommunistákkal együttműködő politikusokat, többek között az olyan szociáldemokrata aktivistákat, akik egy tömegszervezetben dolgozva a kommunistákkal, szoros mozgalmi kapcsolatra

törekedtek velük. A szakszervezetben, illetve annak ifjúmunkáscsoportjában különösen sok volt az olyan szociáldemokrata, akit az együttműködés erősítésének célja vezérelt. Így nem véletlen, hogy az ifjúmunkás-együttműködés a jobboldali szociáldemokrata politikusok támadásának egyik fő célpontja lett. Az ifjúmunkásegységet ért támadás, amely tulajdonképpen a SZIT további fennmaradását is megkérdőjelezte, a jobboldali szociáldemokrata vezetők általános fellépésének szerves és sajátos része volt.

Néhány tényező ugyanakkor objektíve meg is könnyítette az együttműködés ellenzőinek fellépését. 1947 kiélezett választási csatája természetszerűen negatívan hatott a két munkáspárt kapcsolatára, sok helyen feszültté tette viszonyukat, ami már önmagában is kedvező talajt teremtett az összefogás ellenzőinek. Kétségtelenül ilyen irányban hatott az MKP vezetésének egyesülési javaslata is, noha ez célzatát tekintve az együttműködés erősítésére irányult. Az együttműködés ellenfelei felhasználták azokat a lépéseket is, amelyekkel a kommunisták válaszoltak az SZDP választási propagandájában felbukkanó kommunistaellenes jelenségekre.

Még egy olyan, a választással összefüggő jelenségre szükséges felhívni a figyelmet, amely szintén megkönnyítette az ifjúmunkásegység elleni támadást. Mindkét munkáspárt erőteljesen felhasználta befolyásának kiterjesztésére azokat a pozíciókat, amelyekkel a különböző tömegszervezetekben, így a szakszervezetekben is rendelkezett. Ennek következtében a munkáspártokban a szakszervezetek irányításának direkt eszközei kerültek előtérbe.[31] Az SZDP jobboldali vezetői így a korábbinál közvetlenebbül szóltak bele nemcsak a szakszervezet, hanem a SZIT ügyeibe is.

Speciális ifjúságpolitikai okai is voltak az ifjúmunkásegység elleni támadásnak. Olyan okai, amelyek a két munkáspárt ifjúságpolitikai koncepciójának különbözőségéből fakadtak, valamint a szociáldemokrata ifjúsági vezetés gyorsuló politikai polarizációjára vezethetők vissza.

A két munkáspárt ifjúságpolitikai irányvonala a felszabadulást követően nemegyszer szembekerült egymással. Az 1947-es választás különösen a munkásfiatalok körében élezte ki az e koncepciók közötti ellentmondást, nemcsak szervezeti, hanem politikai vonatkozásban is. Az SZDP jobboldali politikusai ugyanis egyre nagyobb hatást gyakoroltak a SZIM hivatalos politikájára, beleértve az üzemi szervező munka politikai céljait is. Így az üzemi fiatalok körében folytatott szociáldemokrata szervezési tevékenység sok helyen kommunistaellenes töltést kapott.

A szervezeti megoldást illetően is mind élesebb különbség mutatkozott a két munkáspárt felfogása és törekvése között. Mint ismeretes, a munkásfiatalok közötti befolyás kiszélesítését – amiben mindkét munkáspárt érdekelt volt – különböző módon kívánták megoldani. Az MKP alapvetően a SZIT-en keresztül, az SZDP vezetése pedig, ezzel ellentétben, döntően a külön gyári szociáldemokrata ifjúsági organizáció által. Noha a szociáldemokrata szervezési elgondolások a főváros gyáraiban még a választások előtt megváltoztak, a SZIM szervezését felváltotta az ifjúsági frakciók létrehozására való törekvés, továbbra is megmaradt a SZIM koncepciójának korábbi lényege, a szociáldemokrata gyári ifjúsági organizáció kiépítése. Ez a törekvés pedig arra is lehetőséget teremtett, hogy az SZDP jobboldali politikusai a pártérdekek hangoztatásával támadást kezdjenek a kommunistákkal való további együttműködés ellen. Az ifjúsági frakciókat létrehozó SZIM üzemi szervezési tevékenysége, a külön pártifjúsági szervezet kiépítésére irányuló törekvés objektív hatását tekintve közvetetten az ifjúmunkásegység, a SZIT ellen irányult. A jobboldali színezet nyíltan vidéken mutatkozott meg, ahol kimondták, hogy a SZIT helyett kívánják a SZIM-et megszervezni az üzemekben.

Ezt a koncepciót többek között azzal indokolta a SZIM vezetése, hogy a kommunisták is létrehozták az üzemekben a maguk ifjúsági organizációját, és a SZIM üzemszervezési tevékenysége sem irányul másra. Anélkül, hogy feladatunknak tartanánk a munkáspártok ifjúsági szervezeteinek komplex összehasonlítását, egybevetését, egy lényeges különbségre szükséges rámutatnunk. Az SZDP már 1945-ben külön pártifjúsági szervezetet hozott létre, az MKP pedig 1947-ben sem tűzött ki ilyen célt. A szociáldemokratákkal ellentétben az MKP nem törekedett a munkahelyeken már létrejött ifjúsági tömegszervezet mellett saját külön pártifjúsági organizációjának létrehozására. Az MKP által szervezett ifjúsági aktívahálózat lényegében a munkahely adott tömegszervezeteiben dolgozó, valamint a pártszervezethez tartozó ifjúkommunisták munkájának koordinálására irányult. Tehát arra, hogy hatékonyabbá tegye a párt munkáját a SZIT-hez vagy a MADISZ-hoz tartozó, nem kommunista ifjúmunkások között, fokozza a kommunista befolyást a tömegszervezetekben.

Nemcsak a két munkáspárt ifjúságpolitikai koncepciójának különbözősége okozott zavaró jelenségeket a SZIT különféle vezetési szintjein, hanem a nemegyszer jelentkező kölcsönös bizalmatlanság is. Ez megmu-

tatkozott a paritás gyakorlatáról folytatott, sokszor kölcsönösen kiélezett vitákban, valamint az egészségtelen rivalizálás megnyilvánulásaiban. Befolyásolta ezt továbbá az is, hogy a közös küzdelem során a baloldali szociáldemokrata fiatalok egy része kommunistává vált, s politikai álláspontja változásának konzekvenciáját levonva, átlépett a Kommunista Pártba. Ez újból és újból felborította a paritás jegyében kialakított arányokat, s természetszerűen súrlódások forrásává vált.

Végezetül az ifjúmunkásegységet ért támadás okát abban is kereshetjük, hogy a szociáldemokrata ifjúsági vezetők körében erősen felgyorsult a politikai polarizálódás folyamata. Ennek a folyamatnak meggyorsításában fontos szerepet játszott maga a SZIT is, a szociáldemokrata és kommunista ifjúmunkások tömeges szervezett együttműködése, az a gazdasági és politikai harc, amit közösen, egy szervezetben folytattak az ifjúmunkások érdekeinek védelmében.

Ami az ifjúmunkásegység elleni támadás kibontakoztatásának időpontját illeti, az nem véletlenül esett egybe azzal a támadássorozattal, amit az SZDP jobboldali vezetői indítottak a választást követő napokban. Ekkor került ugyanis nyilvánosságra a választásnak az SZDP számára lehangoló eredménye. Éppen ezt a körülményt használták fel a Szociáldemokrata Párt jobboldali politikusai, akik a párt baloldali vezetőit tették felelőssé a választási eredményekért. Valóságos hajszát kezdtek a kommunistákkal való akcióegység következetes hívei ellen, beleértve természetesen a baloldali ifjúsági vezetőket és aktivistákat is.

A támadás megindításához a baloldali szocialista fiatalok szeptember 4-i utcai tüntetése szolgált ürügyként. Erre a rendkívüli akcióra a jobboldali szociáldemokrata vezetők már említett támadása miatt került sor. Az akció kezdeményezői a SZIM kerületi titkárai, fővárosi vezetősége, valamint a SZIT szociáldemokrata vezetői közül kerültek ki, akik több száz fiatal szociáldemokratát, főként SZIT-fiatalokat mozgósítottak a jobboldal által megtámadott baloldali szociáldemokrata vezetők melletti tüntetésre. „Félelmetes látvány volt, a be nem avatottak számára is, ez a fegyelmezett — hangos tüntetés után az SZDP központja elé felsorakozott — néma tömeg, amely a város legforgalmasabb pontján, mozdulatlan tömbjével a villamosokat és az autóbuszokat is megállásra kényszerítette."[32] A baloldali szocialista fiatalok szeptember 4-i fellépése nagy vihart kavart a jobboldali vezetők körében, s ürügyet szolgáltatott támadásukhoz.

Ez a támadás összekapcsolódott azzal a szociáldemokrata kampánnyal, amely 1947 őszén a főváros minden egyes gyárában ifjúsági pártorganizációt igyekezett létrehozni. Meg kell jegyeznünk, hogy ha egy munkáspárt a maga fiatal tagjait speciális szervezetbe kívánja tömöríteni, önmagában még nem tekinthető az ifjúmunkásegységre nézve káros, negatív hatású folyamatnak. Sőt, egy speciális pártorganizáció létrehozása, ha azt az egység erősítésének politikája hatja át, kifejezetten jótékony hatást gyakorolhat az ifjúmunkások együttműködésére, amint azt általában az MKP aktívahálózata is bizonyította. Tehát a szervezet létrehozása mögött álló politikát kell döntőnek tekinteni és nem magát a szervezetet. Ezért az SZDP ifjúmunkás-frakcióinak esetében sem magát a tényt, a szervezet létrehozását kell minősíteni, hanem az adott politikai tevékenységet, annak céljait és objektív hatását.

1947 őszén a SZIM vezetői azt bizonygatták, hogy az ifjúmunkásfrakciók szervezése nem új keletű, hanem már bizonyos múlttal rendelkező, régebbi törekvés. Valóban, a SZIM vezetése már 1947 februárjától megkezdte a frakciók szervezését. E munka folyamatossága azonban nem jelentett változatlanságot a szervezés intenzitásában, valamint a politikai célok alakulásában. A választások után ugyanis rendkívül felerősödött a frakciók létrehozására irányuló törekvés, s az üzemi munka szinte csak erre korlátozódott. Ugyanakkor mind erőteljesebb kommunistaellenes tartalommal telítődött a SZIM-nek ez a tevékenysége.

Ebben többek között két fontos körülmény játszott szerepet. Egyrészt az, hogy a választásokat követően a SZIM egész munkájában megnőtt az üzemi területek fontossága. A SZIM vezetése tudniillik a kommunisták választási előretöréséből azt a következtetést vonta le, hogy éppen az üzemekben szükséges biztosítani a szociáldemokraták térnyerését.

Másrészt a SZIM országos vezetésében 1947 nyarától nagy befolyásra tettek szert azok az erők, amelyek a jobboldali szociáldemokrata politikusok hatása alá kerültek. Közéjük tartoztak a SZIM üzemi szervező munkájának központi irányítói is, akik a kommunisták befolyásának visszaszorításával próbálták a szociáldemokraták pozícióit növelni az ifjúmunkások között. Jellemzően tanúskodik erről a SZIM központi üzemszervezési titkárának az üzemi párttitkárokhoz intézett bizalmas körlevele, amelyben kifejtette: a létrehozandó ifjúmunkás-frakciók munkájának hatékonysága elsősorban azon mérhető le, hogy mennyire törnek előre a szociáldemokraták a SZIT-vezetőségekben, s ennek következté-

ben mennyire csökkennek a kommunista pozíciók a SZIT-csoportokban.[33]

Hogy a SZIM-központ üzemi szervező tevékenységének fokozódása tulajdonképpen SZIT-ellenes célokat takar, azt nyilvánosan is megfogalmazták. A SZIM 1947. novemberi *Nevelési Munkafüzete* a következő félre nem érthető állásfoglalást közölte: „A vidéki SZIT-csoportok alakítását mi, szociáldemokraták nem helyeseljük, mert helyesebbnek tartjuk, ha vidéken az üzemi ifjúságot a SZIM keretei között szervezzük meg."[34]

A SZIM országos vezetősége 1947. szeptember elején úgy foglalt állást, hogy a gyárakban általában SZIM-szervezet alakítása szükséges, noha a határozatot e kérdésben későbbre halasztotta. A SZIT-csoportok feladatkörét ez esetben a gazdasági érdekvédelemre tartották szükségesnek korlátozni. Ez lényegében a tavaszi jobboldali elképzelés újraélesztését jelentette.[35]

Ezzel párhuzamosan közvetlen harc is indult az ifjúmunkásegység szociáldemokrata hívei ellen. Ez a harc különféle módszerekkel folyt, beleértve az adminisztratív eszközöket is. 1947 szeptemberében megpróbálták fegyelmi határozattal elszigetelni, illetve a mozgalomból kiiktatni azokat a szociáldemokrata ifjúsági vezetőket, akik a választást követően határozott akciót kezdeményeztek a két munkáspárt összefogásának megerősítéséért, a párt baloldali vezetői, Szakasits Árpád és Marosán György pozíciójának megszilárdításáért és egy olyan szociáldemokrata ifjúságpolitikáért, amely az ifjúmunkásegység erősítését szolgálja.

Szeptember 4-én mindenfajta vizsgálat nélkül kizártak a SZIM-ből 12 ifjúsági vezetőt.[36] Ezek a vezetők azt szorgalmazták, hogy az SZDP vezetése tegyen konkrét lépéseket a két munkáspárt összefogása céljából, ezen belül az ifjúmunkásegység erősítése érdekében is. Javaslataikat memorandumban összegezve juttatták el (igen demonstratív formában) a pártvezetőséghez. Többen olyan követeléseket is hangoztattak, amelyek ugyan a SZIM üzemi erősítését célozták, de ennek zálogaként Marosán Györgyre kívánták bízni a pártvezetőségen belül az ifjúsági ügyek intézését, s más kérdésekben is hasonló irányú megoldásokat javasoltak.[37] Ez a platform volt tulajdonképpen az igazi oka a súlyos fegyelmi döntésnek, mellyel el akarták némítani a SZIM egyre aktívabb baloldali vezetőit.

A SZIM fegyelmi határozata javaslatot tett a pártvezetőségnek arra, hívja vissza az érintetteket pártmegbízatásukból és zárja ki őket a párt-

ból. Az SZDP vezetésének baloldali tagjai azonban lefékezték ezt a kizárási akciót, s végül zátonyra is juttatták a tervet.

Érdemes felidézni e harc néhány mozzanatát, a szemben álló erők harci módszereit. A SZIM-központ Bölcsföldi főtitkárt támogató köre úgy manőverezett, hogy a felszíni jelenségekre helyezte a hangsúlyt, és elhallgatta a lényegi, tartalmi kérdéseket. A szeptember 4-i fegyelmi határozat indokolására pl. nem a politikailag lényeges kérdést, a memorandum elkészítését használták fel, hanem a tüntetés kezdeményezését rótták fel, valamint azt, hogy a demonstráción szidalmaztak egyes jobboldali vezetőket, mint Szélig Imrét és Kéthly Annát.

Több kerület és üzem szociáldemokrata fiataljai azonnal tiltakoztak a fegyelmi határozat ellen. A tömeghangulat és az erőviszonyok alakulását mutatta, hogy a SZIM szeptember 20-i budapesti összvezetőségi ülése visszahívta a szervezetbe a kizártakat. Ezzel az állásfoglalással egyetértett az ülésen részt vevő Justus Pál is, aki az SZDP vezetőségét képviselte.[38] A párt főtitkársága pedig levélben értesítette a kizárt aktivistákat, hogy párttagságuk megmaradt, sőt továbbra is kötelességük pártmegbízatásaik teljesítése, a SZIM-ből való kizárásuk felülvizsgálata pedig folyamatban van.[39] Ezzel az ügy lényegében lezárult. A szakítás ettől kezdve teljessé vált a szociáldemokrata ifjúsági mozgalom jobb- és balszárnya között. Az ifjúmunkás-egység meggyőződéses szociáldemokrata hívei elleni adminisztratív fellépés egy új baloldali központ kialakulásához vezetett, noha a fegyelmi határozat kezdeményezőinek szándéka ezzel éppen ellentétes volt.

Ugyanebbe a folyamatba sorolható az a huzavona, amely Kádas István helyettes SZIT-főtitkárrá való kinevezése körül folyt. Baranyai Tibor 1947 júniusában megüresedett funkciójára ugyanis hosszú ideig nem érkezett javaslat a szociáldemokraták részéről. Majd – sürgetésre – olyan személyt javasoltak, akinek a SZIT-munkában nem volt megfelelő gyakorlata, s erre az egész embert kívánó feladatra csak igen korlátozott idővel rendelkezett, sőt később, maga sem vállalva a jelölést, visszalépett. E helyzet láttán a SZIT több szociáldemokrata vezetője július végén az SZDP főtitkárához fordult és javasolta, hogy Kádas Istvánt, a vasas SZIT-szervezet titkárhelyettesét jelölje az SZDP e politikailag jelentős funkcióra. Az SZDP főtitkára, Szakasits Árpád lényegében egyetértett ezzel. Marosán György pedig írásos javaslatot is tett Kádas István személyére. Így 1947. szeptember végén a SZIT Tanácsa

megválasztotta Kádas Istvánt helyettes főtitkárnak. A Szaktanács elnöksége azonban még 1947. december elején sem volt abban a helyzetben, hogy elfogadhatta volna a SZIT vezető testületének döntését. A Szaktanács elnökségének szociáldemokrata tagjai ugyanis változatlanul ragaszkodtak korábbi személyi javaslatukhoz, amiben pontosan tükröződött az SZDP vezetésének fokozódó polarizációja.

A SZIM kongresszusának előkészítése során, a küldöttek kiválasztásakor a mozgalom központja igyekezett háttérbe szorítani a fővárosi gyárak szociáldemokrata ifjait, akik a baloldal bázisát alkották. „...rendkívül nehéz helyzetbe kerültünk, tömegbázisunk leginkább a budapesti üzemekben dolgozó szociáldemokrata fiatalokból állt, innen azonban Bölcsföldiék nem akartak küldötteket, mondván, hogy ez nem SZIT-, hanem SZIM-kongresszus lesz" – jellemezte a visszaemlékező Péteri István a helyzetet.[40] A SZIM budapesti vezetősége ugyan próbált ezen segíteni a legfontosabb szakmák szociáldemokrata SZIT-vezetőinek delegálásával, a helyzet mégis bonyolultnak és nehéznek ígérkezett a SZIM baloldali erői számára.[41]

A SZIM jobboldali vezetőinek a választást követő aktivizálódása eredményeként, a NÉKOSZ ellensúlyozására megalakult a Dolgozók Kollégiumainak Országos Szövetsége (DOKOSZ). Ez a lépés is azoknak a köröknek a törekvéseit szolgálta, akik ellenezték a kommunistákkal való összefogást és akik a TIOSZ vezetőségének összetételében nem akartak megegyezésre jutni. Jellemző egyébként, hogy Baranyai Tibor a SZIM országos vezetőségének szeptember első napjaiban megtartott ülésén azt is javasolta: induljon meg egy, a TIOSZ-tól független szociáldemokrata tanoncotthon-mozgalom. A kollégiumok szervezésében és az ifjúmunkásotthonok mozgalmában is felerősödő rivalizáló törekvések szintén fontos láncszemei voltak annak a támadásnak, amely az együttműködés ellenzői részéről 1947 őszén kibontakozott.

A jobboldali támadásra nem késett a baloldali erők válasza. Az ifjúmunkásegység legaktívabb kommunista és szociáldemokrata hívei szinte a jobboldal támadásával egyidőben az ellenakciók sorát indították meg. Tulajdonképpen az ifjúsági mozgalomban tevékenykedő baloldali szociáldemokraták voltak az elsők, akik az SZDP-n belül közvetlenül a választások után felléptek a jobbszárny rohama ellen. A SZIT-ben dolgozó ifjúsági vezetők számára ugyanis az ifjúmunkásegység különösen fontos kérdés volt, ugyanakkor ebben a vonatkozásban is erőt merítettek

abból a munkakapcsolatból, amely őket az ifjúkommunistákhoz fűzte. Életkoruk is szerepet játszott reagálásuk gyorsaságában, valamint az, hogy a párt jobbszárnyának támadása rögtön az elején őket is érte.

Már 1947 szeptemberében több fellépés, akció vagy megmozdulás indult meg a fiatalok részéről a jobboldal támadásának visszaszorítására. Ezek közül kiemelkedett az említett szeptember 4-i tüntetés, amelyen a SZIM kerületi szervezeteinek aktív tagjai mellett kb. félezer kommunista és szociáldemokrata SZIT-aktivista is részt vett. E demonstráció a nyílt harc vállalását jelentette a kommunistákkal való összefogás fenntartásáért és erősítéséért, amit pártérdeknek és egyben a további fejlődés zálogának tekintettek. E tüntetés jelentőségét az a körülmény is fokozta, hogy 48 órával megelőzte az MKP tömegtüntetését, amely alapjában ugyanezen gondolatok támogatására mozgósította a főváros munkáspárti dolgozóit.

A másik ellenakciónak a baloldali fiatalok SZIM-ből való kizárása elleni tiltakozások sorozata tekinthető. A kizárások ellen a SZIM tagságának jelentős része fellépett, s protestált több szakszervezet SZIT-vezetősége is. Szintén az ellenakciók közé sorolhatók a SZIM jobboldali főtitkárának politikai elszigetelésére tett lépések.

A SZIT vezető szerveinek állásfoglalásai is gyarapították az SZDP jobboldali vezetőinek támadására adott válaszokat. Ide sorolható a SZIT Elnökségének, majd Tanácsának állásfoglalása Kádas István főtitkárhelyettes beiktatása mellett, valamint a SZIT Tanácsának az a szeptember 29-i deklarációja, amely egyértelműen aláhúzta az ifjúmunkásegység további szükségességét és a SZIT készségét, hogy minden erejével megvédi azt.[42]

A jobboldali támadásra adott szeptemberi válaszokat követte a küzdelem a SZIM-kongresszus hivatalos célkitűzéseinek meghiúsításáért. A SZIM országos vezetői a mozgalom novemberre összehívott kongresszusától azt várták, hogy megerősíti a vezetőség politikai irányát, elítéli annak bírálóit, s olyan vezetőséget állít a mozgalom élére, amely továbbviszi a kommunisták elleni küzdelem politikáját. Ezt az ifjúmunkásegységre nézve is veszélyes politikai törekvést különböző irányból próbálták meghiúsítani a SZIM baloldali aktivistái, a SZIT legaktívabb szociáldemokrata tagjai. Mindenekelőtt úgy, hogy a budapesti VB körül létrehozták a SZIM ellenközpontját, és kidolgozták annak politikai programját, amelyben határozottan a munkásegység mellett foglaltak állást.

Kemény harc folyt a kongresszus összetételének alakításáért. E küzdelemben a SZIM baloldali vezetői messzemenően támaszkodtak a SZIT szociáldemokrata aktivistáira. Így egyes gyárakban a SZIT-csoportok szociáldemokrata fiataljai közül kezdtek küldötteket választani. Ilyen küldöttválasztásra került sor többek között a kispesti Hofherr Traktorgyárban, a Magyar Radiátorgyárban, a Precíziós Szerszámgépgyárban, valamint az északi járműjavítóban. A debreceni és a székesfehérvári MÁV-műhelyek szociáldemokrata fiataljai is választottak küldötteket, s a vasas SZIT szociáldemokrata vezetői is jelöltek képviselőt a kongresszusra. A SZIM ózdi járási vezetősége nyilatkozatban tiltakozott az ellen, hogy a SZIM-központ nem ad lehetőséget a SZIT szociáldemokrata frakcióinak küldöttjelölésre.[43] A gyárak és a szakszervezetek SZIT-csoportjaiban megválasztott kongresszusi küldöttek mégsem kaptak a SZIM-központtól hivatalos jóváhagyást. Így küldöttigazolvánnyal sem rendelkeztek. Ezért a választásoknak a SZIM baloldali vezetői a kongresszuson igyekeztek érvényt szerezni, ott próbálták meg elérni bebocsátásukat a kongresszusra. Ez azonban nem ment könnyen. A vitában lelepleződött a SZIM-központ jobboldali törekvése, egyes tagjainak szoros kapcsolata a pártot addigra már elhagyó Peyer Károllyal. Éjszakába nyúló heves vita, a baloldali küldöttek kivonulása, majd a gyári küldöttek együttes visszatérése, tettlegességbe csapó, éles küzdelmek jellemezték a kongresszus első napját. Látható volt, hogy az ellentétek mélysége kizár minden kompromisszumos megoldást. A pártvezetőség képviselője így jobbnak látta a kongresszust a vita lezárása nélkül berekeszteni és folytatását két hónappal elhalasztani.[44]

A baloldal tulajdonképpen elérte célját: meghiúsította a SZIM jobboldali vezetőinek a kongresszushoz fűzött reményét. A kongresszus elhalasztása és a jobboldal leleplezése azoknak a pozícióit erősítette meg, akik a szociáldemokrata ifjúsági mozgalomban az ifjúmunkásegység erősítéséért szálltak síkra. Így a kongresszus meghiúsítása fontos állomása lett a SZIM baloldali erői által kibontakoztatott ellentámadásnak.

A másik munkáspárt, az MKP 1947 őszén is erőteljesen támogatta az ifjúmunkások egységének erősítését. A kommunistáknak ehhez aktuális pártérdekei fűződtek, de az MKP figyelembe vette azt is, hogy a forradalom távlati érdekei szintén a két munkáspárt összefogásának, együttműködésének fokozódását igénylik. Többek között ezzel magyarázható,

hogy a kommunista ifjúságpolitika megvalósításában a SZIT egyre inkább központi helyre került.

Néhány héttel a választások után a párt vezetői, funkcionáriusai és ifjúsági vezetői ebben a szellemben tarottak megbeszélést.[45] Az MKP ifjúsági vezetői ezen a tanácskozáson egyértelműen állást foglaltak a SZIT továbbfejlesztésének szükségessége mellett, amit a párt vezetői is támogattak. A beszélgetés résztvevői tárgyaltak a továbbfejlesztés irányáról is, s megfogalmazódott az a gondolat, hogy a SZIT váljék a magyar munkásifjúság egységes tömegszervezetévé. Ehhez mindenekelőtt arra van szükség, hangsúlyozta a tanácskozás, hogy a SZIT országos méretekben szerveződjön tovább, illetve a vidéki szervezés erőteljes lépésekkel haladjon előre. A SZIT továbbfejlesztését a párt vezetői azért tartották szükségesnek és célszerűnek, mert abba egyaránt tömöríthetők „kommunisták, szociáldemokraták, pártonkívüliek, mögötte állnak a szakszervezetek és üzemi bizottságok, politikailag a munkásegység talaján áll, s az irányítása a kommunisták kezében van".[46] Ezek olyan helytálló, a realitásnak megfelelő érvek voltak a SZIT fejlesztése mellett, amelyeket a tények kétséget kizáróan igazoltak. Az adott helyzetben a SZIT fejlesztése gyorsíthatta meg leginkább a kommunista ifjúságpolitika megvalósítását. Ugyanakkor azt is fontos tényezőként vette számításba a kommunista ifjúsági vezetés, hogy „a SZIT-ből a munkásegység iskolája építhető ki".[47]

Az MKP-nak ez az állásfoglalása, amelynek a Politikai Bizottság 1947. novemberi, az ifjúsági kérdésekkel foglalkozó határozata még nagyobb súlyt kölcsönzött, jelentékeny támogatást jelentett az ifjúmunkásegység védelmezőinek: szociáldemokratáknak és kommunistáknak egyaránt.[48] Az ifjúmunkásegység erősítését mozdították elő az MKP KV Ifjúsági Bizottságának 1947 utolsó negyedében megtartott ülései is, ahol az ifjúmunkások szervezésének fontos kérdéseivel foglalkoztak. A bizottság beszámoltatta a SZIT és a TIOSZ kommunista vezetőit a vidéki SZIT-szervezés helyzetéről és az otthonépítő mozgalom egyéves fejlődéséről.[49] A budapesti ifjúsági bizottság ugyanakkor a nagyobb szakmák (vasas, textiles) kommunista ifjúsági aktivistáitól kért összefoglaló jelentést, majd pedig egyes nagyüzemek (csepeli WM, MÁVAG) kommunista ifjúsági megbízottjaitól kérte számon a SZIT-nek nyújtott segítséget.[50] A testület értékelte a munkásegység alakulását az adott területen, és szükség szerint azt erősítő határozatokat fogadott el. A WM esetében

például olyan állásfoglalás született, hogy a gyári SZIT-vezetésben változtatni szükséges a szociáldemokraták indokolatlanul alacsony arányán. A vasasszakszervezethez tartozó gyárak közül külön megjelölték azokat, ahol nem volt megfelelő az ifjúkommunisták és a szociáldemokraták viszonya, s igényelték ennek sürgős megváltoztatását. Ugyanakkor örömmel állapították meg azt is, hogy a választást követő időszakhoz képest majd mindenütt jelentősen erősödött az egység.

Az MKP tehát a maga részéről erőteljes lépéseket tett azért, hogy javuljon a két párt ifjúsági aktivistáinak kapcsolata, erősödjön az ifjúmunkások egysége. Ebben a folyamatban a SZIT jelentős politikai szerepet vállalt magára, hiszen optimális háttérként szolgált a szociáldemokrata fiatalok balszárnyának létrejöttéhez, és lényegében az üzemi fiatalok képezték a szociáldemokrata ifjúsági mozgalom baloldalának tömegbázisát. A SZIT-nek ez a sajátos politikai szerepe magyarázza, miért vált 1947 végén a SZIT erősítése és fejlesztése az ifjúmunkásegység harcosainak legfőbb közös feladatává.

A tömegszervezeti tevékenység kiszélesedése

1947 őszén fellendült a vidéki szervező munka, mégpedig a szakmai SZIT-vezetőségek jelentős részének aktív közreműködésével. Megkezdődött a városok és ipari települések ifjúmunkástömegeinek céltudatos tömörítése az újonnan létrehozott üzemi és szakmaközi csoportokba. Lebonyolították az első országos kulturális és ifjúmunkás-sportvetélkedőt, s jelentős erőfeszítés történt az új — köztük sok vidéki — SZIT-vezetők iskolai rendszerű képzésére. A SZIT 1947 őszén nemcsak szervezeti téren, hanem tömegszervezeti feladatainak széles körű ellátásában is jelentősen előrelépett. Fejlődésének ezt az új szakaszát mindenekelőtt az országos méretű, céltudatos szervező munka kibontakozása jellemezte, valamint a feltételek megteremtése ahhoz, hogy betöltse a munkásifjúság egységes tömegszervezetének funkcióját.

A fejlődéshez jelentősen hozzájárult az MKP újraértékelt ifjúsági politikája. Ez az újraértékelés volt a legfontosabb előfeltétele a SZIT új szakasza kialakulásának.

Az MKP ifjúsági vezetése a választások után viszonylag gyorsan széles körű felmérést végzett, s kritikusan elemezte ifjúságpolitikai céljainak megvalósítását.[51] Az MKP Politikai Bizottsága elé került dokumentum

a kommunista ifjúsági vezetők olyan következtetését tartalmazta, amely szerint a SZIT-re a munkásifjúság egységes tömegszervezetére megkülönböztetett feladatok várnak. Ez a következtetés a munkásifjúság vezető szerepére épített az ifjúság egységének rétegszervezetek útján történő összekovácsolásában. A SZIT-nek élenjáró szerepet szánt a demokratikus erők összefogásában, a jobboldal visszaszorításában. Mivel e koncepciót 1947 novemberében az MKP Politikai Bizottsága megerősítette, a SZIT erősítése és országos kiterjesztése a kommunista ifjúságpolitika egyik legfontosabb feladatává vált.

1947 őszén az ifjúsági központtal rendelkező szakszervezetek jelentős része erőteljes lépéseket tett a vidéki ifjúmunkások SZIT-be való szervezéséért. A nagy ifjúsági létszámmal rendelkező vasas-, vegyész- és textiles szakszervezet, de az építő-, az élelmezési, sőt még a kisebb létszámú fodrászszakszervezet is eredményesen kezdett foglalkozni a vidéki szervezéssel.[52] A magán- és kereskedelmi alkalmazottak szakszervezetéhez tartozó vidéki fiatalok SZIT-be tömörítése is 1947 őszén indult meg szervezetten. A vasutas-szakszervezet is fokozta a vidéki szervezést, noha már korábban is számos vidéki ifjúsági csoporttal rendelkezett. E tevékenység eredményességéről tanúskodik, hogy a SZIT kongresszusát követő mintegy másfél év alatt meghatszorozódott a vidéki csoportok száma, és így a vidéki szervezetek aránya 10%-ról több mint egyharmadra emelkedett.

A munka rendszerességét elősegítette, hogy a SZIT közvetlen segítséget kapott a kommunista irányítással dolgozó másik ifjúsági szervezettől, a MADISZ-tól, a különböző szakszervezetek irányító testületeitől, valamint az MKP Ifjúsági Bizottságától. A MADISZ megyei titkárai közül többen legfontosabb feladataik közé sorolták 1947 szeptemberében az ifjúmunkások SZIT-csoportjainak létrehozását, illetve annak segítését. Néhány szakszervezet vezető testülete napirendre tűzte a SZIT munkáját, s külön foglalkozott a vidéki szervező tevékenységgel.[53] A Szaktanács vidéki osztálya — a SZIT-tel való jobb koordináció kialakítása mellett — felhívta a megyei szakszervezeti központokat, hogy adjanak közvetlen segítséget a SZIT szervezéséhez. A szervező munka a legtöbb helyen azért is eredményes volt, mert az alakuló SZIT-csoport, illetve annak vezetősége erőteljesen síkraszállt az ifjúmunkások közvetlen érdekeiért, a rendeletileg biztosított jogok, kedvezmények tényleges és széles körű megadásáért.

A SZIT-nek ezt az utóbbi törekvését azonban novemberben az MKP Ifjúsági Bizottságában méltatás helyett kritika érte. A helyzet a SZIT-től az érdekvédelmi feladatok előtérbe állítását követelte, mivel az jó alapot teremthetett a szervező munka kiszélesítéséhez és azon keresztül a politikai nevelő munkához. Az MKP egyes vezetői viszont úgy vélekedtek, hogy az érdekvédelmi tevékenység előtérbe állítása korlátozza a SZIT fő feladatát, a politikai nevelést.[54] Ez a vélemény a kommunista vezetés egyes tagjainak bizonyos türelmetlenségét tükrözte, s hozzájárult a SZIT gyakorlatának későbbi hibáihoz.

Jelentős politikai sikerként lehetett elkönyvelni, hogy a vidéki SZIT-szervezetek létrehozásakor a szociáldemokrata ifjúmunkások általában nem vonták ki magukat a szervezésből, s ezt a párt jobboldali vezetőinek ezzel ellentétes állásfoglalása sem akadályozhatta meg. Nem egy helyen mégis érződött a szociáldemokrata ifik távolmaradása. Ennek okát többek között abban kereshetjük, hogy az adott helyen a választásokat követően a két munkáspárthoz tartozó SZIT-vezetők között, valamint egyes nagyüzemekben (pl. Győrött, Ózdon, Miskolcon) az üzemi bizottsági tagok között is kiéleződött a viszony. Emiatt a SZIT fejlődése politikai természetű akadályokba ütközött.

A vidéki szervező munka tervszerű kibontakoztatásának eredményeként tapasztalatcsere indult a vidéki és fővárosi SZIT-vezetők között. Az őszi hónapokban kilenc szakszervezet rendezett olyan titkári értekezletet vagy vezetőségi ülést, ahol először vettek részt a vidéki csoportok vezetői. Ezek a tanácskozások elősegítették, hogy a kezdetben gyenge vidéki csoportok egyre jobban megerősödjenek, a vezetők mind több tapasztalatra tegyenek szert.

A vidéki szervezés kiterjesztését szolgálta az a törekvés is, hogy speciális képzésben részesítsék az éppen csak megalakult csoportok vezetőit. Csak egyetlen szakma SZIT-vezetősége, a textileseké volt olyan helyzetben, hogy önállóan iskolát szervezzen. Ezért a SZIT-központ e szakma segítségével indította meg első bentlakásos szakmaközi iskoláját. A november közepén indult négyhetes tanfolyamon száz vidéki és pesti ifjúmunkás-vezető tanult. Az elméleti kérdések mellett különösen sokat foglalkoztak a kulturális és sportfeladatok szervezésének módszereivel. Azért érdemel ez említést, mert a SZIT korábbi iskoláin, vezetőképző tanfolyamain erre nem fordítottak kellő figyelmet. Láng György, aki a SZIT-központ részéről patronálta ezt az iskolát, így emlékezett vissza a foglalkozásokra,

amelyeket – más helyiség nem lévén – az ágyakkal zsúfolt hálóhelyiségekben tartottak: „Emlékszem a szemináriumokra: akik nem fértek el az alsó ágyakon, felmásztak az »emeletekre«, lábak lógtak le a felső matracokról, s a mindenfelé lecsüngő ruháktól alig lehetett látni a szemináriumvezetőt. De még ilyen körülmények között is nagy élményt jelentett az ifiknek az iskola: magukba szívtak valamit a marxizmusból, iránymutatást kaptak jövendő gyakorlati, mozgalmi munkájukhoz; a bentlakás erősítette bennük a kollektív szellemet, s ami ma már hihetetlennek tűnik: négy hét alatt még jellemükön is sokat lehetett formálni."[55]

A SZIT erősödéséhez hozzájárult az a változás, amely a kulturális munkában mutatkozott meg 1947 őszén. Valóságos fordulatnak volt tekinthető, hogy a SZIT vezetése akkor legfontosabb feladatai közé sorolta a kulturális munkát. E munka céljait illetően messzetekintően és összetetten fogalmazódtak meg az elvárások. Elsősorban azt akarták elérni, hogy a kulturális munka ne csak a szűk műkedvelő csoportokat érintse, hanem segítse elő az ifjúmunkások tömegeinek formálását, legyen eszköze a politikailag távolabb állók befolyásolásának, s ugyanakkor fejlessze az ifjúmunkásság különféle rétegeinek kulturális színvonalát.

Novemberben kultúrvezető-képző tanfolyam is indult, ahol az egyes előadásokat a színházi élet legkiválóbbjai, pl. Gellért Endre, Szendrő Ferenc tartották. Ugyanettől az időtől a SZIT közbenjárására Budapest egy-egy filmszínházában vasárnaponként matinéelőadást rendeztek ifjúmunkások számára, ahol művészi filmeket tekinthettek meg. Ezenkívül a SZIT 1947 őszén bekapcsolódott a Nemzeti és a Madách Színház, valamint a Vígopera bérleti akciójába. Így az ifjúmunkások 50–60%-os kedvezménnyel válthattak jegyet e színházak előadásaira. Igaz, 1947 őszén még csak kevesen éltek ezzel a lehetőséggel, mégis figyelmet érdemel, hogy ennek érdekében a SZIT lépett fel kezdeményezőként.

Az őszi kulturális tevékenység legjelentősebb akciójának a centenáriumi országos kultúrversenybe való bekapcsolódás tekinthető. Ez a verseny, amelyet a MIOT hirdetett meg, az éneken és zenén kívül kiterjedt a népi tánc és a színjátszás területére is. A gyári kultúrcsoportokban idősebbek is voltak, ezért a SZIT a felnőttekkel együtt indította csoportjait. Néhány szakmában jelentős számú csoport indult. A vasasok pl. hetven, a vegyészek harminc csoportot és sok egyéni résztvevőt küldtek.[56]

A kultúrmunka mellett a munkásifjúság testedzése is a SZIT figyelmének előterébe került. Enélkül 1947 őszén már nem lehetett volna eredményes a SZIT tömegszervezeti tevékenysége. A vezetés ezért legfontosabb feladatai közé sorolta a sporttevékenység fejlesztését, amit a munkásifjúság sajátos érdekvédelmének is tekintett. 1947 októberének első napjaiban megszervezték a munkásfiatalok első tömegsportversenyét. Hét sportágban tizennégy szakma több mint ezer ifjúmunkás sportolója mérte össze erejét.

Az október 6-i versenytől a SZIT politikai hasznot is remélt. Az „Aradi 13" emlékversenyre mozgósító SZIT-vezetők igyekeztek felhasználni ezt az alkalmat is arra, hogy hangsúlyozzák a SZIT szoros eszmei kapcsolatát történelmünk haladó hagyományaival, nemcsak az 1848–1849-es szabadságharccal, hanem a későbbi antifasiszta harcokkal, az 1941-es ifjúsági tüntetés politikai követeléseivel is.

A tömegbefolyás kiterjesztéséhez a tanoncotthon-építő mozgalom is hozzájárult. De ahhoz, hogy a SZIT e mozgalom eredményeit hatékonyabban felhasználhassa a politikai tömegmunkában, gondoskodnia kellett annak továbbfejlesztéséről. Ezt igényelte maga a mozgalom állapota is. A növekvő tanoncszükséglet újabb otthonokat kívánt, a létrehozott otthonok pedig egységes és határozott vezetést igényeltek a TIOSZ központja részéről. A nevelő munka kibontakoztatása is aktuális feladatként fogalmazódott meg. Mindehhez biztosítani kellett az anyagi fedezetet. Tulajdonképpen az otthonépítő mozgalom fejlődésének új szakaszát kellett kialakítani, illetve az ehhez szükséges átmenetet biztosítani, kidolgozva a mozgalom perspektíváit.

A munkát azonban rendkívüli módon fékezte, hogy reális veszéllyé vált a TIOSZ elszigetelődése. A vezetésből a szociáldemokraták kiváltak, 1947 tavaszához hasonlóan lemondtak funkcióikról, a vezetőség másik része pedig elbizonytalanodott.[57] Az otthonok fenntartása és különösen építése anyagilag rendkívül ingatag talajon állt, a különféle gyárak, intézmények esetleges adományaitól függött.

A helyzet ilyen alakulása különböző tényezők együttes hatásának volt a következménye. Egyrészt egy olyan objektív tényezőnek, mint a nemzetgazdaság állapota, amely nem tette lehetővé, hogy a hároméves tervben, különösen annak első évében a nem termelő beruházásokra jelentős összeget fordítsanak. Ide kell sorolnunk az SZDP jobboldali politikusainak támadását, amely a kommunistákkal való összefogás szűkítését

célozta. Ugyanakkor a kommunista ifjúsági vezetés sem tisztázta a TIOSZ szerepét és távolabbi feladatait. Igaz, a NÉKOSZ fejlesztése, az ahhoz szükséges társadalmi és kormányzati támogatás szervezése rengeteg energiáját lekötötte az MKP ifjúsági vezetőinek. Nem is beszélve arról, hogy 1947 őszén elsősorban a SZIT védelme és megerősítése került a figyelem középpontjába. De az is egyre világosabbá vált, hogy a SZIT érdekében a TIOSZ problémáit is meg kell oldani, vagy legalábbis fel kell oldani a politikai és gazdasági elszigeteltség állapotát.

A kommunista SZIT-vezetők ezért fokozták erőfeszítéseiket, s ennek eredményeként novemberre a szociáldemokratákkal folytatott tárgyalás sikerrel végződött. Elérték, hogy a TIOSZ vezetőségében tíz kommunista mellett tíz szociáldemokrata is részt vegyen. A tárgyalások sikeréhez minden valószínűség szerint az is hozzájárult, hogy 1947 novemberére már megerősödtek a munkásegység ifjú szociáldemokrata hívei, s e megegyezés tényében is megnyilvánult ellentámadásuk hatása. A kommunista ifjúsági vezetés ugyanakkor személycserére is tett javaslatot az irányítás megerősítése céljából.[58]

A TIOSZ vezetőségének összetételében végbement változás nemcsak a munkára hatott, hanem jórészt elhárította a politikai elszigetelődés veszélyét is, amivel egyúttal kedvező feltételek teremtődtek a gazdasági feltételek javulásához. A létrehozott 30 új tanoncotthon további fenntartása ugyanis állami támogatás nélkül nem volt megoldható. Az épülő otthonok tucatjainak befejezése, berendezése nem nélkülözhette az állami segítséget. A TIOSZ-otthonok azonban nem kaptak az Iparügyi Minisztériumtól rendszeres támogatást, csak egy-egy esetben utaltak ki gyorssegélyként néhány ezer forintot. A minisztérium rendelkezett ilyen célra felhasználható összeggel (igaz, nem sokkal: az 1946–1947-es költségvetési évben mindössze 160 000 forinttal), amit azonban főként a községi és egyházi tanoncotthonok között osztottak szét. Úgy tűnik, a szociáldemokrata minisztériumi vezetők inspirációjára tudatosan szorították ki a támogatásból a TIOSZ otthonait. Végül a Tervhivatal vezetése volt kénytelen közbelépni: Vajda Imre, a Tervhivatal baloldali szociáldemokrata elnöke 1947 novemberében hivatalosan tájékoztatta az Iparügyi Minisztérium illetékeseit, hogy 1947–1948-as költségvetésük tanoncotthoni célra fordítható összegét csak a TIOSZ- és állami otthonok támogatására használhatják fel. A Tervhivatalnak ez a határozott állásfoglalása magában foglalta a TIOSZ javaslattételi jogát a költségvetés

felosztására vonatkozóan. A TIOSZ így felmérte szükségleteit és javaslatot is tett a pénz elosztására.

A továbbfejlődés alapvető feltételeihez tartozott az otthonok szervezett nevelő munkájának kialakítása is. Ezen a téren az őszi hónapokban csak kezdeti lépések történtek. A tartalmas nevelő munka kialakításához elsősorban az igazgatók felkészítéséről kellett gondoskodni. Erre különösen mozgalmi és politikai téren volt nagy szükség, hiszen az igazgatók többsége kezdetben a tanonciskolai tanárok közül került ki, s zömük kevés mozgalmi tapasztalattal rendelkezett.

1947 novemberében a kommunista ifjúsági vezetés megvitatta a TIOSZ-ra váró fontosabb feladatokat, és javaslatokat fogalmazott meg a szövetség nevelési célkitűzéseire.[59] E javaslatok előírányozták, hogy a TIOSZ sürgősen dolgozza ki az otthonok átfogó nevelési rendszerét; neveljen a SZIT számára aktivistákat, ezt tekintse egyik legfontosabb feladatának; alakítson ki a TIOSZ otthonaiban vonzó életet, amely majd hatást gyakorol a többi, főleg egyházi otthonok lakóira; ismerkedjenek meg a TIOSZ ifjúsági vezetői az egyházi otthonok életével, tegyenek kölcsönös látogatásokat, s a tanoncotthonok SZIT-vezetői harcoljanak a nem TIOSZ-otthonok lakóinak érdekeiért, sérelmeik orvoslásáért is. A nevelő munka e főbb feladatainak meghatározását követően még az ősz folyamán meghirdették a tanoncotthonok ún. karácsonyi versenyét, amelynek keretében olyan kultúr- és sportmegmozdulásokra, társadalmi munkák szervezésére került sor, melyek elsősorban a közösségek összekovácsolását segítették elő.[60] A rendezvényeket az otthonokban létrejött SZIT-csoportok szervezték, illetve segítették. Sor került az egyházi tanoncotthonok lakóival való találkozásra is.[61] Az első találkozón még világnézeti kérdések is felmerültek. A SZIT aktivistái nem minden kérdésben bocsátkoztak vitába — nem is volt meg hozzá a felkészültségük —, de az igazságosság kérdésére koncentrálva, szemléletesen be tudták bizonyítani, hogy a SZIT harcol a legkövetkezetesebben a tanoncokkal szemben elkövetett igazságtalanságok ellen. A vita tapasztalatát is felhasználva határozták el a TIOSZ kommunista vezetői, hogy az otthonok lakóit alapos és sokrétű marxista nevelésben kell részesíteni.

Mint azt a fentiek tükrözik, 1947 őszére megfogalmazódtak a TIOSZ legfontosabb nevelési feladatai, és történt is néhány lépés az otthonok szervezett nevelő munkájának kialakítása érdekében.

A SZIT első országos konferenciája
és annak hatása
a mozgalom politikai és szervezeti fejlődésére

A SZIT országos konferenciáját 1948 januárjában hívták össze. A tanácskozás előkészítése, lebonyolítása, majd az ott elfogadott munkaterv végrehajtása arra az időre esett, amikor kibontakozott az ország további sorsát, fejlődési útját meghatározó fordulat. Ez a SZIT további erősödéséhez igen kedvező körülményeket teremtett. A nagybankok államosítása következtében a bánya- és gyáripari dolgozók mintegy 60%-a immár az állami szektorhoz tartozott, s ebben a szektorban az ifjúmunkás-szervezet nagyobb politikai lehetőségekkel rendelkezett. A hatalmi viszonyokban végbement változás pedig különösen kedvező feltételt teremtett a SZIT további fejlődéséhez.

A munkásegység ifjú harcosait az a változás is pozitívan érintette, amely az SZDP baloldali vezetőinek magatartásában következett be. Ezek a vezetők mind határozottabban és nyíltabban léptek fel a párt jobbszárnya ellen. A párt felgyorsult politikai polarizációja, amelyben a SZIT baloldali szociáldemokrata gárdája élenjáró szerepet vállalt, jelentősen megjavította a SZIT tevékenységének feltételeit.

1947—1948 fordulója döntő politikai változást hozott a SZIM vezetésében. Azok a szociáldemokrata fiatalok szerezték meg az irányítást, akik igényelték az összefogást a kommunistákkal, felismerték a demokratikus ifjúsági rétegszervezetek létrehozásának szükségességét. A SZIM vezetésében végbement politikai változás a SZIT-ben is közvetlenül éreztette hatását. Valójában kölcsönhatásról beszélhetünk, amelynek eredményeként a SZIT-ben tovább erősödött azoknak a szociáldemokratáknak a szerepe, akik felismerve a munkásegység szükségességét, fő feladatuknak a kommunistákkal való szövetség erősítését tekintették. Ezek az erők a SZIT politikai súlyának növelésén fáradoztak. A SZIM-ben felgyorsult politikai folyamat tehát kedvező körülményeket teremtett a SZIT további kiépítéséhez.

Az említett körülmények lehetővé tették, hogy 1948. január közepére — a SZIT történetében először — konferenciára hívják össze a szervezetek valamennyi vezetőjét, ahol a tapasztalatok alapján összehangolják a teendőket, kijelölik a további mozgalmi feladatokat. Az országos konferencia összehívását mindenekelőtt az indokolta, hogy ebben az időszak-

ban bontakozott ki a vidéki szervezetek kiépítése, s vált a SZIT a szó ilyen értelmében is valóban országos szervezetté. A konferenciára továbbá azért is szükség volt, hogy a SZIT pontosan körülhatárolja centenáriumi feladatait, és mozgósítsa a különböző szakmákhoz tartozó ifjúmunkásokat az 1848-as forradalom és szabadságharc századik évfordulójának méltó megünneplésére. De más bel- és ifjúságpolitikai kérdésekkel kapcsolatban is szükséges volt, hogy a SZIT aktívagárdája véleményt nyilvánítson, állást foglaljon. Ilyen kérdés volt többek között a munkásegység erősítése, a forradalmi átalakulás gyorsuló folyamata, a tömeges munkaverseny megindulása, valamint az ifjúság demokratikus összefogása. Ezekben a kérdésekben rendkívül időszerű és fontos volt az ifjúság legjobban aktivizálható rétegének állásfoglalása. Mindez ugyanis feltétele volt annak, hogy a Magyar Ifjúság Népi Szövetségének megalakulása előtti időszakban tovább erősödjék a munkásifjúság politikai súlya, megalapozva ezzel vezető szerepét az átalakuló, új tartalmat és formát nyerő ifjúsági mozgalomban.

Nagy segítséget adott az országos konferenciához az MKP vezetőinek január 10—11-i országos értekezlete,[62] amely a SZIT tevékenységére is közvetlenül hatást gyakorolt. Az MKP országos értekezlete ugyanis előtérbe állította a kommunisták tömegszervezeti tevékenységét, és ennek erőteljes támogatására hívta fel a pártszervezeteket. Ezt sürgette az értekezleten felszólaló Kádár János is, aki a dolgozó tömegek körében, a tömegszervezetekben végzett kommunista tevékenység értékének általános elismeréséért szállt síkra.[63] A konferencia amellett felhívta a figyelmet a termelés növelésének fontosságára, rámutatva, hogy a végbemenő társadalmi-gazdasági fordulat megnövelte a termelési kérdések jelentőségét, s a munkához való új típusú viszony kialakítása ezért az aktuális feladatok első sorába került. Mindez elvi-politikai iránymutatást jelentett a SZIT-ben dolgozó kommunista vezetők és aktivisták számára.

Az ifjúmunkás-mozgalom országos konferenciája 1948. január 17-én nyílt meg. (A következő napon szakmánként beszélték meg feladataikat a szervezet vezetői.) A gyárak, intézmények, hivatalok SZIT-vezetői mellett a szakmai ifjúsági központok tagjai is küldöttként vettek részt a konferencián. Nagy számban voltak jelen a vidéki SZIT-csoportok vezetői. A fizikai munkások mellett a fiatal értelmiségiek és alkalmazottak szervezeteinek vezetői is megjelentek a tanácskozáson. Ők képviselték a résztvevők 20%-át. A megjelent SZIT-vezetők életkorának átlaga elérte

a 23 évet, ami többek között azt is jelentette, hogy tapasztaltabb ifjúmunkások kerültek a szervezetek élére. Összesen több mint ezer ifjúmunkás-vezető, meghívott, az üzemi bizottságok és egyes szakszervezetek, valamint más ifjúsági szervezetek képviselőinek jelenlétében nyílt meg a tanácskozás, amelynek a Standard-gyár (a mai Beloiannisz) adott otthont. Megjelentek a munkáspártok és a Szaktanács vezetői, valamint a MIOT és a tanácskozását Budapesten tartó Balkán Ifjúsági Tanács néhány tagja is. A megjelentek széles köre is tükrözte a tanácskozás jelentőségét és fontosságát. Ugyancsak erről tanúskodott, hogy a konferencián felszólalt Kádár János, az MKP főtitkárhelyettese, Szakasits Árpád, az SZDP főtitkára és Kossa István, a Szaktanács főtitkára.

Érdemes megjegyezni, hogy a konferencia dokumentumai nagy gonddal, kollektív munkával készültek. Így az MKP Ifjúsági Bizottsága december 19-én és január 9-én két alkalommal is foglalkozott a konferencia tartalmi előkészítésével, majd a SZIT Tanácsa és budapesti titkári értekezlete is állást foglalt a munkatervvel kapcsolatban.[64]

Külön, úgynevezett politikai beszámoló is készült, amit Péteri István terjesztett elő. A referátum kiemelten foglalkozott a SZIT-ben megteremtett ifjúmunkásegységgel, az e téren elért eredményekkel. „A SZIT a munkásosztály egységes ifjúsági szervezete" — jelentette ki ezzel összefüggésben Péteri István. Ez a megállapítás többek között azért volt kiemelkedő politikai jelentőségű, mert már magában foglalta a SZIM új vezetésének ezzel egyetértő állásfoglalását. Péteri István a SZIT nevében is üdvözölte a SZIM lillafüredi értekezletének a munkásegység melletti állásfoglalását, valamint a MADISZ, a SZIM, a FISZ és a NISZ képviselői által Dobogókőn kidolgozott közös parasztifjúsági programot, amelyet indokoltan értékelt az egységre való törekvés eredményének.[65]

Dénes István főtitkár referátuma a SZIT fejlődésének főbb kérdéseit vetette fel. Ezen belül elemezte a SZIT szervezeti fejlődését. A korábbi dokumentumokhoz hasonlóan leszögezte, hogy a SZIT tömegbefolyása lényegesen nagyobb, mint akkori – mintegy 40 000 főnyi – taglétszáma.

A szervezeti fejlődés jeleként értékelhető, hogy megindult a SZIT-csoportok területi irányításával foglalkozó testületek, illetve vezetőségek létrehozása, mégpedig a szakszervezetek területi vezető testületeinek inspirálására. Mindezek alapján reálisnak mondható a konferenciának az a megállapítása, hogy 1948-ra a SZIT lett a „legszilárdabban felépített ifjúsági szervezet". Ebben az időben ugyanis a MADISZ szervezeti fejlő-

dése már megakadt, sőt sok helyen vissza is esett. Ez persze összefüggött azzal, hogy ekkor már a Kommunista Párt, sőt a MADISZ vezetői is a rétegifjúsági szervezetek erősítését helyezték előtérbe.

Az érdekvédelmi tevékenység értékelése előkelő helyen szerepelt a beszámolóban. Ezt indokolta, hogy a SZIT egyre bővülő mozgalmi tevékenységében alapvető jelentőséget kapott ez a munkaterület. Méltán jelentette ki Dénes István: „Mozgalmunk a dolgozó ifjúság érdekében vívott állandó érdekvédelmi és politikai harcok közepette erősödött." Elmondható, hogy e kettő a szervezet tevékenységében megfelelő összhangba került: az érdekvédelmi tevékenységet mindig a mozgalom erősítésének szolgálatába állították, e politikai célt szorosan összekapcsolva a munkásifjúság életszínvonalának emeléséért folytatott harccal.

Az érdekvédelmi tevékenység állandó harcot igényelt — különösen a kisipar területén —, mert biztosítani kellett, hogy a rendeletekben adott jogok a valóságban is realizálódjanak. 1947-ben került sor először arra, hogy a SZIT jelentékenyebb mennyiségű élelmiszer és ruházati cikk juttatásával segíthetett az ifjúmunkásokon. A SZIT küzdelmének eredményeként nőtt meg jelentősen az üdültetésben részt vevő ifjúmunkások száma. 1947-ben 8000 ifjúmunkás, az 1946-os létszám kétszerese üdült legalább két hétig.[66]

A munkásfiatalok politikai képzésének kiterjesztésében a konferencia megállapítása szerint is nagy előrehaladást jelentett az ország összes tanonciskolájában bevezetett szakszervezeti órák rendszere. Ezt a folyamatot erősítette a tanonciskolák bizalmihálózatának megszervezése s az e helyeken létrehozott SZIT-csoportok tevékenysége is.

A konferencia beszámolója értékelte azt a harcot is, amit a SZIT a munkásegység védelmében bontakoztatott ki. Joggal hangsúlyozta, hogy ebben a vonatkozásban a szervezet aktív tagjai kiemelkedő érdemeket szereztek. A feltárt tényekből olyan következtetésre juthatunk, hogy valamennyi ifjúsági szervezet közül a SZIT küzdött a legeredményesebben a munkásegységért. Az objektív feltételeket tekintve is ez a mozgalom rendelkezett a legalkalmasabb szervezeti keretekkel ahhoz, hogy a kommunista és szociáldemokrata fiatalok között széles, tartalmas összefogást alakítson ki.

Ugyanakkor azt is meg kell jegyeznünk, hogy a beszámoló tanúsága szerint a SZIT viszonylag korán adott helyet az olyan torz politikai általánosításnak, amely a jobboldali szociáldemokraták összességét som-

másan az imperializmus ügynökének tekintette. A SZIT esetében ez a „gyorsaság" többek között azzal magyarázható, hogy a szervezet aktív tagjai a legelsők között indítottak heves és erőteljes támadássorozatot a jobboldali szociáldemokrata politikusok ellen.

A konferencia beszámolója utólag hitet tett a munkásegység mellett, megismételve a SZIT Tanácsának 1947. szeptember 29-i állásfoglalását. A konferencia résztvevői ezzel egyetértve úgy foglaltak állást, hogy a SZIT a munkásegység olyan tágabb értelmezése alapján áll, amely a két munkáspárt összefogásán túl „a szakszervezetbe tömörült összdolgozók egységét tekinti politikai fundamentumának". Ebből az alapállásból következően a konferencia beszámolója a SZIT-et pártoktól független, a Szaktanács által irányított ifjúsági szervezetként említette. A valóságban viszont, noha nem vált pártifjúsági szervezetté, nem volt független a munkáspártoktól. Tulajdonképpen a szakszervezetbe tömörült munkásifjúság olyan sajátos politikai tömegszervezete lett, amely a kommunisták és a velük együtt küzdő baloldali szociáldemokraták irányítása alatt állt.

A SZIT főtitkára, elemezve a szervezet fejlődését, néhány fontos politikai következtetést is levont arról, mi a szervezet helye az ifjúságpolitikában. A referátum indokoltan állapította meg, hogy a SZIT országos szervezet lett, a magyar munkásosztály olyan egységes ifjúsági szervezete, amely megvalósítja a munkásifjúság szervezeti és politikai egységét. Ez a fejlődés minőségileg megváltoztatta a szervezet helyét az ifjúságpolitikában. A SZIT a legerősebb, legszervezettebb és legnagyobb ifjúsági szervezete lett a társadalomnak — hangsúlyozta Dénes István. Tekintélye, politikai súlya és ereje valóban megnövekedett, amihez egyrészt az a példamutató és kiemelkedő harc járult hozzá, amellyel a munkásegységet védelmezte, másrészt az az egységre való törekvés, amellyel más ifjúsági rétegek számára is utat mutatott.

Az egész konferencia, mindenekelőtt a beszámoló, megkülönböztetett figyelmet fordított a szervezet előtt álló időszerű feladatokra.

Dénes István ezzel kapcsolatban azt tartotta fontosnak hangsúlyozni, hogy a SZIT fő célkitűzései lényegében politikai jellegűek, amelyek megvalósítása politizálást, erőteljes és széles körű politikai nevelő munkát követel a szervezet tagjaitól. Azért hívta fel erre a figyelmet, mert a vezetők egy részénél olyan nézetek kezdtek megerősödni, amelyek szükségtelennek ítélték a politikai kérdésekkel való foglalkozást, és csak az érdekvédelmet, a sportolási és szórakozási lehetőségek biztosítását tekintették

a mozgalom feladatának. Az ilyen nézetek felerősödésében szerepet játszott a jobboldali szociáldemokratákkal folytatott vita kiéleződése. Jó néhány SZIT-vezető ugyanis minden valószínűség szerint éppen a jobboldali szociáldemokratákkal folytatott éles politikai viták miatt jutott olyan következtetésre, hogy a politikai kérdések „száműzésével" lehet megerősíteni a munkásfiatalok összefogását, az ifjúmunkások egységét. Az összefogás megerősítésének ez a téves felfogása is forrását képezte a felerősödő politikaellenes nézeteknek.

Mindezek alapján érthető, hogy a konferencia beszámolója és a SZIT úgynevezett centenáriumi munkaprogramja is azokat a feladatokat állította az első helyre, amelyek a politizálással közvetlenül is összefüggtek, a munkásifjúság politikai egységét voltak hivatva elősegíteni. Ez utóbbi feladat fontos részeként a konferencia, illetve az ott elfogadott munkaprogram általános politikai követelményeket állított a SZIT tagjai elé. Ennek a helyes és szükségszerű törekvésnek a keretében egyrészt egyértelműen megfogalmazták, hogy a SZIT-be tömörült fiataloknak élen kell járniok a népi demokrácia belső és külső ellenségei ellen folytatott harcban, másrészt azt is kimondták, hogy a munkásosztály ifjú nemzedékének „az élet minden területén" az első sorban kell haladnia a „demokrácia megerősítéséért, kiterjesztéséért és azon túl a szocialista társadalom megvalósításáért".[67] Tehát a konferencia nemcsak deklarálta a munkásifjúság szerepét a forradalom adott szakaszában, hanem megfogalmazta annak fő politikai tartalmát, azt a legjelentősebb politikai célt — a népi demokrácia védelmét és erősítését —, amelynek realizálására az egyre nagyobb osztályöntudattal rendelkező munkásifjúságnak összpontosítania kellett az erejét. Ezeknek az általános politikai követelményeknek a megfogalmazása azt is tükrözte, hogy újabb jelentős lépés történt a szervezet politikai jellegének kibontakoztatásában.

Ezt a folyamatot erősítette a beszámoló és a munkaprogram azon része, amely a szervezet termelési feladataival foglalkozott. A konferencia beszámolója ugyanis politikai kérdésként kezelte, pontosabban a hatalom erősítése eszközének is tekintette a termelés fokozását, a munkásfiatalok ezzel kapcsolatos tevékenységét. „Eldőlt a kérdés, hogy kinek építjük az országot" — állapította meg a beszámoló, és felhívta a figyelmet a szemléletváltozás szükségességére a munkához való viszony terén. A SZIT — sajátos helyzeténél fogva — az ifjúsági szervezetek közül elsőként reagált a kommunisták januári országos értekezletének „Tiéd az ország, magad-

nak építed" korszakváltozást jelző állásfoglalására. A SZIT konferenciájának beszámolója közvetlenül kapcsolódott ehhez. „Termelj többet, magadnak dolgozol!" – adták ki a jelszót, ami termelési versenyfelhívással párosult, brigádok szervezését igényelve.

A termelést segítő munka tulajdonképpen ekkor vonult be az ifjúmunkás-szervezet jelentős feladatai sorába. „Ha ezt a munkát jól végezzük, mozgalmunk is megerősödik, kivívjuk magunknak az egész nemzet megbecsülését" – hangsúlyozta a SZIT főtitkára. A vezetőség tehát rendkívül gyorsan felismerte az országban végbemenő fordulat által támasztott követelményeket, s ezt gondosan figyelembe vette a szervezet sajátos feladatainak kialakításakor.

A konferencia munkaprogramja fontos politikai feladatnak minősítette az ifjúmunkások és szervezetük szoros szövetségét a haladó falusi és értelmiségi fiatalsággal, illetve szervezeteikkel – a demokratikus ifjúsági egység szilárdítása érdekében. Ezzel kapcsolatban megjelölte a SZIT alapszervezeteinek feladatait, s megfogalmazta a SZIT szerepét a Magyar Ifjúság Országos Tanácsában. Kimondta: „Részt veszünk a Magyar Ifjúság Országos Tanácsának munkájában, de ezen túlmenően munkánk területén valamennyi alapszervezetünk felveszi a kapcsolatot a többi haladó ifjúsági szervezetekkel, hogy a munkatervek kölcsönös összeegyeztetése útján az együttműködés gyakorlatilag is elmélyüljön."[68]

Fontos politikai célkitűzésként jelölte meg a tanácskozás, hogy a SZIT a kölcsönös érdekek és célok alapján fűzze szorosabbra kapcsolatait a szakszervezetekkel. A konferencián meghatározott feladatokból arra következtethetünk, hogy az együttműködés szoros formái az idő tájt még nem voltak általánosak, minden szakszervezetre jellemzőek. Mindez vonatkozott – ha nem is ilyen mértékben, de elég sok helyen – az üzemi bizottságok és a munkahelyi SZIT-szervezetek kapcsolataira is.

A munkaprogram kimondta, hogy a SZIT le fogja leplezni és ki fogja zárni tagjai sorából a munkásegység megbontóit. Ezzel kapcsolatban olyan viták és ankétok szervezését is kilátásba helyezte, amelyeken a „munkásosztály nagy elvi kérdéseit" tárgyalják meg.

Az érdekvédelmet illetően a SZIT nem fogalmazott meg új követeléseket. „Gazdasági követelések felállítása bizonyos határon túl – állapította meg a centenáriumi munkatervhez készült vázlat – azzal a veszéllyel jár, hogy mozgalmunk demagóg, szakszervezetellenes irányt vesz."[69] Ez az álláspont, egyoldalúságánál fogva, bénítóan hatott a SZIT érdekvédelmi

munkájának néhány területére, elsősorban a bérkérdésekre, és már előrevetítette a SZIT későbbi periódusának egyik jelentős problémáját.

A SZIT e felfogásból kiindulva elsősorban a tanoncok helyzetét érintő jogszabályok betartását kívánta felmérni, illetve ellenőrizni. Ez igen fontos érdekvédelmi feladat volt. Különösen a vidéki kisiparosoknál alkalmazott tanoncok körében mutatkoztak súlyos gondok. E helyeken a tanulók zömét erőteljesen kizsákmányolták. A SZIT e problémát országos üggyé kívánta tenni, a tanoncok helyzetéről készült adatgyűjtést a kormányzat, a szakszervezet és az ügyben illetékes iparosok országos központja elé kívánta terjeszteni.

A munkaterv előirányozta újabb tanoncotthonok építését, de illuzórikus terveket fogalmazva meg. Három hónap alatt ugyanis annyi munkásfiatal számára kívántak otthont berendezni, amennyinek az elhelyezéséhez korábban több mint egy esztendőre volt szükség. A terv kimondta annak szükségességét, hogy az üzemi otthonok csatlakozzanak a tanoncotthonok szövetségéhez, a TIOSZ-hoz ami reális, s az otthonok egységes irányítása szempontjából politikailag fontos törekvésként értékelhető.

A konferencia a SZIT előtt álló feladatok sorában — jelentőségének megfelelően — megkülönböztetett helyet biztosított a szervezési kérdéseknek. Átfogó tervet dolgoztak ki, amely többek között kimondta az egységes szervezeti felépítés szükségességét. A csoportok élére például mindenütt védnökségi testület felkérését tartották célszerűnek. Összesen 260 új szervezet létrehozását vették tervbe.

A szervezettség fokozása céljából a konferencia beszámolója előtérbe állította a rendszeres tagdíjfizetést is. A munkaterv a tagság legalább 75%-ának rendszeres tagdíjfizetését tűzte ki célként, aminek elérése az adott körülmények között rendkívüli erőfeszítést kívánt.

A rendszeres szervezeti élet biztosítása érdekében a centenáriumi munkaterv követelményként fogalmazta meg, hogy az alapszervezetek havonta egy-egy alkalommal taggyűlést és SZIT-napot szervezzenek, továbbá havi két alkalommal klubnapot is. A vidéki alapszervezetek számára budapesti tanulmányi kirándulások szervezését is előírta a kissé maximalista igényeket tükröző munkaterv, amely nem számolt kellőképpen azzal, hogy az alapszervezetek eltérő fejlődési szakaszban vannak.

A korábbi időszakhoz képest a konferencia nagyobb gondot fordított a nevelési feladatok megtervezésére. Szükség is volt erre, hiszen az alapszervezetek belső életének fejlődését — amely nem tartott lépést a mozga-

lom kiterebélyesedésével – visszaesés fenyegette. Ezen a téren a vezetők képzésében, a képzés differenciálásában, valamint a tagság szakmai és általános műveltségének emelésében állt jelentős feladat a szervezet előtt, s ezt a centenáriumi munkaterv is tükrözte.

Mindezek a törekvések – a sajtó és a propagandamunka erőteljesebb fejlesztésére vonatkozó célkitűzésekkel párosulva – megfelelő alapot adtak ahhoz, hogy a SZIT szélesebb tömegeket tudjon a munkásifjúság köréből szervezeteibe bevonni és politikailag aktivizálni.

A referátumot követő hozzászólások is ezt támasztották alá. Ez már csak azért is figyelmet érdemel, mert a csaknem húsz hozzászóló között a SZIT-vezetők szinte minden egyes rétege fellelhető volt. A kommunisták mellett több szociáldemokrata ifjúmunkás-vezető kért és kapott szót. A hozzászólók véleménye megegyezett abban, hogy a program alkalmas az ifjúmunkások egyre szélesebb rétegének politikai aktivizálására.

A munkatervnek a közvetlen politikai feladatokkal foglalkozó része a konferencia vitájában is az érdeklődés középpontjába került. Különösen sokan foglalkoztak a munkásegység kérdésével.[70] A hozzászólók a SZIT legidőszerűbb politikai feladatai közé sorolták a munkásegység további erősítését. Figyelmet érdemel, hogy a szociáldemokrata SZIT-vezetők talán még a kommunistáknál is keményebben vetették fel a SZIT megtisztításának szükségességét a jobboldali szociáldemokratáktól. Ezek a határozott fellépések is hozzájárultak ahhoz, hogy közvetlenül a tanácskozás után – a konferencia állásfoglalására – a Szaktanács elbocsátotta funkcionáriusai sorából a jobboldali szociáldemokrata befolyás alatt álló ifjúmunkás-vezetőket.[71]

Ezeken a politikailag szükséges adminisztratív lépéseken túl, amelyek januárban még csak egyedi esetekben fordultak elő, előtérbe került az eszmei harc kibontakoztatása. Ezt fogalmazták meg a konferencia hozzászólói is, továbbá erre lehetett következtetni azokból a lépésekből, amelyeket a munkaterv végrehajtása érdekében határoztak el. A SZIT vezetői ugyanis nagy figyelmet fordítottak a munkaterv azon pontjaira, amelyek a munkásegység erősítése érdekében teendő politikai lépéseket (pl. a különböző viták szervezését) tartalmazták. Mintegy másfél száz olyan rendezvényre került sor már januártól, amelyeken e kérdéssel foglalkoztak, mégpedig igen céltudatosan és körültekintően.[72] Általában baráti légkörben, noha időnként éles viták közepette cseréltek véleményt itt szociáldemokrata és kommunista ifjúmunkások.

Tovább erősödött az ifjúmunkás-szervezetben a rá korábban is jellemző politikai érzékenység. Ez 1947–1948 fordulóján többek között abban nyilvánult meg, hogy a SZIT élesen elítélte a katolikus egyház reakciós köreinek erőfeszítéseit és szembeszállt velük. E körök ugyanis 1947 végén ismételten megpróbálták kiszélesíteni befolyásukat a fiatalok között, felhasználva erre még a centenáriumi ünnepségek előkészületeit is. A SZIT vezetői leleplezték a munkásifjúság köreiben is érzékelhető klerikális akciók reakciós tartalmát.[73]

A konferencia elősegítette a SZIT szervezeti befolyásának növekedését is. Az országos tanácskozást követő három hét alatt 139 SZIT-csoport jött létre, s ezek fele vidéken szerveződött. Kiszélesedett a tagdíjat fizetők köre, noha ez még januárban is csak a taglétszám töredékét tette ki.[74]

A SZIT országos konferenciája, vezetőinek tanácskozása lendületet adott a további munkához, megfelelő alapot biztosítva a mozgalom tevékenységének erőteljes kiszélesítéséhez. De az egész ifjúsági mozgalom fejlődésére is nagy hatást gyakorolt a SZIT-nek ez az országos fóruma, amely az ifjúságot érintő minden lényeges kérdésben állást foglalt, perspektívát mutatott.

A MUNKÁSIFJÚSÁG EGYSÉGES RÉTEGSZERVEZETÉNEK KIALAKULÁSA

A SZIT érdekvédelmi tevékenységének jellemző vonásai 1948 elején. A nevelő munka kibontakozása a tanoncok körében

1948 elején a SZIT-re az a feladat várt, hogy országszerte terjessze ki befolyását, s szervezetileg a munkásfiatalok mind nagyobb tömegét fogja át. Különösen időszerűvé vált a szervező munka erősítése a vidéki iparosokhoz és kereskedőkhöz szerződött tanulók és az ott dolgozó fiatal segédek népes serege körében. A vidéki munkásifjúságnak ezt a szétszórt, nem üzemszerű körülmények között dolgozó rétegét még ebben az időben is igen nehezen lehetett szervezetileg megközelíteni, a mozgalomba bevonni. Ugyanakkor e feladat fontosságát aláhúzta, hogy a munkásifjúságnak ez a rétege létszámát tekintve meglehetősen számottevő volt. 1948 februárjában az ország 62 000 tanonca közül 49 000 kismesterektől tanulta a szakmát, többségében vidéken.[75] Ez a réteg politikai magatar-

tásában általában passzívnak mutatkozott. Nem kevesen kapcsolódtak a reakciós klérus által irányított egyházközösségi csoportokhoz. Mások viszont — noha kevesen — aktívan részt vettek a MADISZ-csoportok munkájában.

A kommunista SZIT-vezetők, amikor 1948 első heteiben felmérték a mozgalom feladatait, figyelmesen elemezték a vidéki viszonyokat, reálisan értékelve ebben a politikai mozzanatokat. Arra a helytálló következtetésre jutottak, hogy a SZIT továbbra is érdekképviseleti tevékenységével juthat közelebb a munkásifjúság politikailag közömbös rétegeihez. „Különösen áll ez a vidékre — mutatott rá a SZIT vezetésének helyzetelemzése — és a kisiparra, ahol a legtöbb a panasz."[76]

A SZIT vezetői tehát 1948 elején is nagy fontosságot tulajdonítottak az érdekvédelmi tevékenységnek. Ebben változatlanul centrális helyet foglalt el a tanoncok élet- és munkakörülményeinek, helyzetének lehetőség szerinti javítása, jogainak védelme, amit nem utolsósorban az indokolt, hogy a szakmát tanulók helyzetét szabályzó törvény még 1947-ben sem került az országgyűlés elé, sőt a törvénytervezet csupán 1948 elején jutott el a kidolgozás olyan fázisába, amikor az illetékesek ismét véleményt nyilváníthattak róla. Másrészt a hároméves tervben előirányzott fejlődés, az ipar növekvő munkaerő-szükséglete egyre élesebben vetette fel a szakmunkás-utánpótlás fokozásának, az ezt szolgáló elgondolás kidolgozásának szükségességét. Továbbá sok jelzés mutatott arra, hogy a vidéki mesterekhez szerződött tanoncok sorsa nem úgy alakul, mint a nagyobb városokban, illetve a fővárosban, ahol többek között éppen a SZIT harca eredményeként lehetett biztosítani az ifjúmunkásokra vonatkozó rendeletek betartását. Ez a kritikus helyzet szintén a tanoncproblémát tolta az érdekvédelmi tevékenység középpontjába. Szükségessé tette a tanonckérdéssel való további intenzív foglalkozást az is, hogy a SZIT még 1948 elején sem rendelkezett e rétegben megfelelő szervezeti befolyással. Megemlítendő még, hogy a klérus reakciós erői sem véletlenül koncentrálták figyelmüket erre a rétegre.

A SZIT-vezetés 1948 elején többféle módszerrel próbált javítani a szakmát tanulók helyzetén. Országos felmérést kezdeményezett az ifjúmunkásokra vonatkozó rendeletek betartásáról, s aktív szerepet vállalt a szakmunkás-utánpótlás új, üzemekre alapozott koncepciójának kidolgozásában. Közreműködött abban is, hogy az új törvénytervezet előzetes vitájában hangot kapjanak a tanoncok érdekei. Ugyanakkor arra is töre-

kedett, hogy fokozódjon szervezeti és politikai befolyása az ipari és kereskedőtanulók körében. Ebben elsősorban a TIOSZ növekvő aktivitására támaszkodott. A fentiek mellett jelentős előkészítő munkálatokat indított meg az 1948. évi megnövekedett ifjúmunkás-üdültetés zökkenőmentes lebonyolítása érdekében. Ezzel, valamint az élelmiszersegély-akció továbbfolytatásával is jórészt a legifjabb munkásréteg érdekeinek védelmében tett konkrét lépéseket.

Egyre fokozódó figyelmet fordított a mozgalom a szakmunkás-utánpótlás fejlesztését szolgáló tevékenység kibontakoztatására. Elhatározta, hogy 12 szakmában félezer résztvevővel 30 szaktanfolyam beindításáról gondoskodik, valamint 700 ifjúmunkás mozgósítását vállalja a szakszervezetek szakmai tanfolyamaira.[77] Noha ezek a vállalások nyilvánvalóan nem álltak arányban a szükségletekkel, figyelmet érdemelnek, elsősorban újszerűségük miatt. A SZIT-központ ugyanis a korábbiakban általában nem vállalkozott önállóan ilyen természetű feladatokra. Igaz, a kezdeményezés csupán félsikert hozott: négy szakmában 20 tanfolyam indult a SZIT szervezésében. „Túlidealizáltuk a lehetőségeket" — állapította meg helytállóan a SZIT-központ.[78]

A kérdést az is előtérbe állította, hogy még 1947—1948 fordulóján is jelentékeny számú fiatal volt munka nélkül. A Szaktanács felmérése szerint a fővárosban 1947 őszén mintegy 10 000 fiú és lány keresett munkát, országosan pedig 35 000-re volt tehető a munka nélkül álló fiatalok száma.[79] E számok nagyságát érzékelteti, hogy ez időben az ország összes nehézipari nagyüzemében alkalmazott 25 éven aluli dolgozók száma nem haladta meg a 20 000-ret.[80] Még 1948 május—júniusában sem tudta a főváros tanoncközvetítő osztálya a munkára jelentkező fiatalok túlnyomó többségét elhelyezni.[81]

A helyzet ilyen alakulása hosszabb távú tervek, elképzelések kidolgozását is igényelte, figyelembe véve a hároméves terv szükségleteit és az államosítások adta új lehetőségeket. A SZIT egyes szakmai központjai ilyen távlati és konkrét javaslatokat tartalmazó tervek kidolgozására is vállalkoztak a szakmunkásképzés javítása, fokozása érdekében.

A határozatok végrehajtása széles körű összefogást igényelt a szakmunkás-utánpótlás javításában érdekelt tényezők, a gazdasági, állami és társadalmi szervek részéről. Az összefogás megteremtésében a SZIT kezdeményező szerepet vállalt. Helyet kért a Nehézipari Központ mellett létrehozott tanoncnevelési munkaközösségben, valamint az üzemi prob-

lémákkal foglalkozó munkabizottságokban is.[82] Aktívan közreműködtek a SZIT vezetői azokban a munkálatokban is, amelyek 1948 áprilisában bontakoztak ki az Iparügyi Minisztérium illetékes államtitkárának irányításával. Így pl. a SZIT 1948. április 22-én ankétot hívott össze a tanoncotthonok jövőjéről a Tervhivatal, a Nehézipari Központ, az Iparügyi Minisztérium és a Szaktanács illetékes vezetőinek részvételével. Ezen a SZIT vezetői, éppúgy, mint az illetékes kommunista vezetők (így Fock Jenő és László Aladár), a szakmunkás-utánpótlás korszerű formája érdekében emeltek szót, üzemi jellegének fokozása mellett szálltak síkra.[83] Nem mindenki értett egyet ezzel, abban az időben országszerte sokan kardoskodtak a kisiparra alapozott tanoncképzés mellett. 1948. február 26-án az iparügyi költségvetés vitájában is megfogalmazódott ez a gondolat, az egyik szociáldemokrata képviselő adott ennek hangot. Kijelentette: a kisipart kell olyan helyzetbe hozni, hogy kifizetődő legyen számára a tanonctartás. Az SZDP *Üzemszervezés* című lapja is lényegében a fenti törekvést támogatta,[84] aminek oka többek között abban keresendő, hogy a kisiparosok nem csekély hányada szociáldemokrata volt. A baloldali szociáldemokrata Vajda Imre iparügyi államtitkár viszont a progresszív megoldást képviselte, amit a költségvetési vitában elhangzott zárszava is tükrözött.[85]

A SZIT vezetői a szakmunkás-utánpótlás fő eszközének és formájának a gyári, üzemi tanulóképzést tekintették, ami korszerűen felszerelt tanműhelyeket, több oktatót és iskolát, valamint tervszerűen kiépített tanoncotthoni hálózatot kívánt. Mindezekhez több állami támogatásra volt szükség, s arra, hogy ebben az ügyben is összehangolt lépéseket tegyenek. 1948. április 22-én az Iparügyi Minisztérium említett értekezletén sikerült is a SZIT vezetőinek a fenti elveket és feladatokat állami szinten is elfogadtatniok, aminek eredményeként megteremtődött az összhang ebben a kérdésben.[86]

A szakmunkás-utánpótlás színvonalának emelése érdekében 1948 februárjában a SZIT tanulmányi versenyt hirdetett a szakmát tanulók körében az iskolák között, s versengést javasolt a tanonciskolák tanárai számára is. Mintegy 13 000 tanonc vett részt az előversenyeken, és a döntőkben is több mint 5000 volt az egyéni versenyző. A verseny eredményeként jelentősen megnőtt a SZIT befolyása.[87]

Az ifjúmunkás-szervezet az érdekvédelem jogi biztosítékainak kimunkálásából is részt kért. A SZIT vezetése továbbra is segítette az

Iparügyi Minisztérium tanoncokra vonatkozó rendeleteinek előkészítését. A SZIT és a Szaktanács illetékes osztályának kezdeményezésére oldotta fel az Iparügyi Minisztérium a tanoncok szerződtetésének tilalmát a téli és tavaszi hónapokra. A kötelező képességvizsgálatra vonatkozó rendelet javaslatát is megvitatták a SZIT illetékes vezetői.[88] Az elnökség április 22-i ülésén az új tanonctörvény-tervezetről is állást foglalt, „általában helyesnek" ítélte a javaslatot, noha kritikai észrevételeket is tett. Ezeket 16 pontban megküldte az illetékeseknek.[89] Ezt követően a Szaktanács is véleményt nyilvánított a törvényjavaslatról: a Dénes István által ismertetett tervezetet néhány rövid megjegyzés kíséretében általánosságban elfogadhatónak ítélte.[90] Az országgyűlés azonban csak 1949 januárjában emelte törvényerőre, megalkotva a szakmunkásképzés első szocialista törvényét.[91]

A szakmunkás-utánpótlás érdekében kifejtett erőfeszítések közül különösen jelentős volt az a tevékenység, amely a TIOSZ keretében valósult meg. 1947–1948 fordulójától kezdve a TIOSZ otthonaiban mindinkább céltudatos nevelő munka bontakozott ki. Emellett a szövetség vezetése 1948 első hónapjaiban sem hanyagolta el az otthonok számának gyarapítását. Igaz, az ütem némiképp lelassult. Így nem sikerült teljesíteni a SZIT háromhónapos munkatervének erre vonatkozó, kissé irreális célkitűzéseit. 1947 őszéhez képest csak hárommal nőtt a TIOSZ-otthonok száma. 1948 első negyedévének végén tehát 33 otthon mintegy 1200 lakója tartozott a szövetséghez.

Az ütem fokozását továbbra is anyagi természetű gondok akadályozták. Emellett szerepet játszott az is, hogy a szervezők figyelme elsősorban a sok munkával járó csatlakoztatásokra irányult. Sikerült elérni, hogy néhány jelentős gyár tanoncotthona csatlakozzék a TIOSZ-hoz. Az is eredményként értékelhető, különösen ifjúságpolitikai szempontból, hogy az a két tanoncotthon, amelynek megszervezésében a SZIM játszotta a fő szerepet, 1948. február közepén ugyancsak csatlakozott a TIOSZ-hoz.

A szakmai nevelés mellett az otthonok zömében 1948 elején széles körű politikai nevelő munka kezdett kialakulni. A TIOSZ-központ ehhez nagy segítséget nyújtott, elsősorban az irányító munka színvonalának emelésével és a neveléshez szükséges más feltételek javításával. Az MKP Ifjúsági Bizottsága kiemelten támogatta a TIOSZ-t ez irányú feladatainak megoldásában.[92]

A szövetség elnöksége megfogalmazta az otthonok előtt álló legfonto-

sabb nevelési és politikai feladatokat. Elkészült a TIOSZ centenáriumi munkaterve, továbbá a nevelő munka kereteit meghatározó úgynevezett rendtartás, a politikai nevelő munka fokozását célzó márciusi és májusi versenyek terve stb.[93]

A TIOSZ valamennyi otthonában rendszeresen tartottak szemináriumi foglalkozásokat 1948 elején.[94] Ezeken a marxizmus–leninizmus alapfogalmaival, valamint a magyar történelem fontosabb fejezeteivel ismerkedtek meg a résztvevők. Az aktuális külpolitikai kérdések egy része is szóba került. Az előadókat a NÉKOSZ helyi kollégiumai biztosították.

A szemináriumok mellett a politikai nevelés közvetett formáit, az otthonok belső rendjének, életének kialakítását szolgáló eszközöket is viszonylag széleskörűen alkalmazták.[95] A TIOSZ otthonai általában aktívan részt vettek a SZIT minden központi akciójában. Az otthonokban megvalósuló közösségi élet, a politikai élet sajátos kohója lehetővé tette a közösségi szellem magasabb szintű kifejlesztését, aminek következtében nem egy vidéki városban (pl. Szegeden, Salgótarjánban, Miskolcon) a TIOSZ otthonai váltak a területi SZIT-csoportok bázisaivá.[96]

A nevelő munka eredményeként fokozódott a TIOSZ-otthonok lakóinak politikai és közéleti aktivitása. Ebbe az irányba mutatott a TIOSZ egyes otthonainak olyan speciális politikai tevékenysége is, mint a falujárás. Áldozatkészen járultak hozzá a görög szabadságharcosok javára folytatott gyűjtéshez. Az aktivitás növekedését jelezte az is, hogy a TIOSZ 1948 februárjában újságot adott ki, amit amatőr újságírókként maguk az otthonok lakói készítettek. A TIOSZ-nak ez a kiadványa, amely a *Rohammunkás* nevet kapta, rendkívül gyorsan nagy népszerűségre tett szert. Több példánya fogyott el, mint amennyi lakója az összes TIOSZ-otthonnak együttvéve volt. A lap segítette a TIOSZ népszerűsítését, megismertette a főváros és a különféle egyházak kezelésében levő otthonokban élőket is a szövetség nevelési rendszerével.[97]

A TIOSZ sajátos befolyásra tett szert a más jellegű, így az egyházi tanoncotthonokban. Ezekbe az otthonokba a TIOSZ aktivistái látogatásokat kezdtek szervezni, amelyek nagyrészt sikerrel jártak, s több helyen SZIT-csoport létrejöttét eredményezték.

A TIOSZ otthonaihoz tartozó tanoncok ennek következtében szembekerültek a katolikus egyházközösségi otthonok reakciós vezetésével, illetve a klérus reakciós vezetésének azzal az erőfeszítésével, hogy meg-

tartsa – vagy ha lehetséges, fokozza – befolyását a tanoncok körében. Így 1948 első hónapjaiban kiéleződött az ellentét a TIOSZ és a katolikus egyházi tanoncotthonok vezetése között. Éles politikai csatározásokra került sor. A forradalmi erők sajtója különféle leleplezések rendszeres közlésével vett részt e küzdelemben.[98] Az egyházközösségi tanoncotthonokban uralkodó állapotok ezáltal a figyelem előterébe kerültek.

Ez időben egyre jobb feltételek jöttek létre ahhoz, hogy megfosszák a katolikus egyház reakciós vezetését ettől a bázistól, és még az iskolák államosítása előtt kivonják a fiatalságnak ezt a részét a reakció befolyása alól. A TIOSZ 1948 közepétől egyre több feladatot vállalt a forradalmi erőknek ebből a harcából. Egyrészt segítette a demokratikus vezetés alatt álló egyházi otthonok lakóinak erősödő mozgalmát, pl. a Szent József tanoncotthon fellépését a katolikus egyház reakciós vezetői ellen. Másrészt kiszélesítette kapcsolatait az egyházközösségi tanoncotthonok lakóival. Ugyanakkor káderekét is kiképzett, igazgatókat készített fel a nem TIOSZ-hoz tartozó tanoncotthonok állami irányításának előkészítése érdekében.[99] A TIOSZ ez irányú tevékenysége hozzájárult ahhoz, hogy az 1948 augusztusában államosított egyházi tanoncotthonok életében a fordulat viszonylag zökkenőmentesen menjen végbe.

A TIOSZ tehát 1948 első hónapjaiban nemcsak egyszerűen az ipar szakmunkás-utónpótlásához adott sajátos támogatást, hanem a SZIT politikai és szervezeti befolyásának erőteljes növekedéséhez is, ami elsősorban a szövetség kibontakozó nevelő munkájának volt köszönhető.

Az ifjúmunkás-mozgalom hozzájárulása a kialakuló munkáshatalom gazdasági és politikai erősítéséhez

1948 első hónapjainak eseményei kedvező hatást gyakoroltak a SZIT fejlődésére. Mivel a SZIT szervesen kötődött a forradalmi erőkhöz, az erőviszonyokban bekövetkezett változás, a forradalom szocialista tartalmának teljes kibontakozása az ifjúsági szervezetek közül a legközvetlenebb módon a SZIT fejlesztését mozdította elő. Ebben a vonatkozásban sajátos kölcsönhatás érvényesült. Nyilvánvalóan annak az ifjúsági szervezetnek a fejlesztéséhez váltak a legkedvezőbbé a feltételek, amely, helyzeténél fogva, a legtevékenyebben volt képes hozzájárulni az erőviszonyok megváltoztatásához.

Az általános ifjúságpolitikai helyzet is kedvezően alakult a munkás-

ifjúság egységes szervezetének fejlesztésén munkálkodók számára. A többi ifjúsági rétegben ugyanis jelentősen előretörtek azok az erők, amelyek az ifjúság demokratikus egységéért szálltak síkra. Komoly haladást jelentett e harcban a két munkáspárt ifjúsági bizottságának március 1-i ülése, mely az ifjúsági egység megvalósítása mellett foglalt állást, s konkrét megállapodásaival példát is mutatott az összefogás híveinek. A kormányzat is segítőkészen fordult azon ifjúsági szervezetek felé, amelyek az egység létrejöttét kívánták. A centenáriumi ünnepségek az egész társadalom figyelmének előterébe állították az ifjúság helyzetét, tevékenységét. A Magyar Ifjúság Népi Szövetségének megalakítása is kedvezően hatott azokra az ifjúsági szervezetekre, amelyek nagy tapasztalattal rendelkeztek az egység hatékony megteremtésében, tehát mindenekelőtt a SZIT fejlesztése előtt nyílt lehetőség.

A társadalmi forradalom elmélyülésével a SZIT munkájában új feladatok kerültek előtérbe. 1948 elején olyan jelentős tennivalók megoldása vette kezdetét, mint a több termelésre való mozgósítás, amely újszerűségénél fogva is sok energiát követelt a szervezettől, s amely országos jelentőségre tett szert, mivel közvetlenül is kapcsolódott a népi demokrácia erősítését célzó törekvésekhez.

A SZIT vezetősége, gyorsan reagálva a hatalomban végbement változásra, 1947 végétől termelést segítő ifjúsági brigádmozgalmat kezdeményezett. A későbbiek során mind erőteljesebben törekedett arra, hogy a munkásfiatalok tömegeit bekapcsolja az állami üzemek között folyó munkaversenybe. E törekvésének megvolt a maga ifjúságpolitikai jelentősége is: erőteljesen megnövelte a SZIT tekintélyét, súlyát, fokozta befolyását.

A SZIT termelést segítő tevékenységében két időszakot lehet megkülönböztetni. Egy tulajdonképpeni előkészítő szakaszt, amely 1948 februárjáig tartott, és az 1948. március elején kibontakozó második szakaszt, mely a munkásfiataloknak az országossá váló versenymozgalomba való tömeges bevonására irányult.

Az első szakasz kezdetei visszanyúlnak a Nehézipari Központ üzemei között folyó munkaverseny kiszélesítését célzó törekvésekig, 1947 őszéig. Akkor a vasas SZIT-titkárság lépett fel kezdeményezően, felhívással fordult a szakma fiataljaihoz, hogy ifjúsági brigádok alakításával vegyék ki részüket az üzemek munkaversenyéből.[100] A felhívás első eredményei már 1947 utolsó hónapjaiban megmutatkoztak. Igaz, hogy 1947 októbe-

rében csak fél tucat ifjúsági brigád alakult, de az általuk elért termelési eredmények kiemelkedőek voltak és országos publicitást kaptak. 1947 végén már a NIK-hez tartozó valamennyi üzem SZIT-csoportja legfontosabb munkahelyi feladatai közé iktatta a fiataloknak a munkaversenyre való mozgósítását.[101] Így az állami nagyüzemek ifjúmunkásai, a SZIT mozgósító szavára, már a többi gyár államosítása előtt bekapcsolódtak a munkaversenybe.

A SZIT országos értekezlete további jelentős lépéssel vitte előre ezt a folyamatot, elsősorban azzal, hogy ráirányította a figyelmet a termeléshez való viszony megváltoztatásának jelentőségére, továbbá az ezzel összefüggő mozgalmi feladatokra. A szervezet konkrét vállalást is tett. Háromhónapos munkatervében negyven ifjúsági brigád munkába állítását vállalta, amiből húszat a vasas szakma kívánt létrehozni.

A NIK a feltételek biztosításával támogatta a SZIT termelési mozgalmát. Közvetlenül a SZIT országos konferenciája után széles körű tanácskozást hívott egybe az ifjúmunkásoknak a munkaversenybe való fokozott bekapcsolása ügyében. A SZIT mozgalmi eszközökkel ösztönözte ezt a folyamatot. Felvilágosító munkát indított, szervezte az ifjúmunkások termelési brigádjait, csoportjait. Februárban ifjúsági napokat szervezett „Miénk a gyár" címmel. Az *Ifjúmunkás Vezető* című folyóirat módszertani tanácsokkal segítette a termelési agitációt, a brigádok létrehozását.

Az első összesítés kezdeti, de biztató eredményekkel zárult. 1948 januárjában több mint 2000 ifjúmunkás lépett szervezetten a termelési versenybe, s még háromszor annyian latolgatták a belépést. Noha már az első hetekben túlteljesítették a versenybrigádokra vonatkozó vállalást, nem egy tényező még erősen fékezte a mozgalom kiszélesítését. Így: a több helyen tapasztalható nyersanyaghiány, a gyárakon belüli munkanélküliség, valamint az, hogy a versenydíjak kitűzése körül bürokratikus huzavona alakult ki.[102]

Februárban már a vasas szakma mellett másutt is konkrét eredmények születtek. A vasasok kiemelkedő eredményei többek közt a csepeli Kossuth ifjúmunkásbrigád magas teljesítményében, a Ganz Hajógyár öt ún. ifjúsági versenyosztagának megszervezésében és kiváló termelési eredményeiben fejeződtek ki, valamint abban, hogy a MÁVAG budapesti és diósgyőri gyárainak ifjúmunkásai között versenyszerződést írtak alá.[103]

Március közepéig már 4000 ifjúmunkást sikerült bevonni a munka-

versenybe. Bebizonyosodott, hogy a SZIT háromhónapos tervében szereplő vállalás túlzottan óvatos volt. Így 1948 márciusában a SZIT-központ — a kezdeti eredményekre alapozva — erőteljesebb továbblépést irányozhatott elő. Azt a célt tűzte ki, hogy a fiatal munkások tömegeit kapcsolja be országos méretekben a munkaversenybe, amely a hároméves terv két és fél év alatti teljesítéséért bontakozott ki 1948. március elején. A SZIT a fiatalokat példamutatásra ösztönözte. A termelésben való tudatos helytálláshoz ugyanakkor bizonyos ideológiai-politikai segítséget kívánt adni, mégpedig az ún. másodperctanfolyamok beindításával.[104]

1948. március első felében kialakultak a SZIT-nek a termelési versenyekre vonatkozó elképzelései. Ezek kialakítására az MKP Ifjúsági Bizottsága tett javaslatot még február végén, amikor jelentést hallgatott meg a SZIT helyzetéről.[105]

A terv alapján közzétett felhívás azt igazolja, hogy a SZIT meggondoltan, megfelelő módszerrel, megfelelő irányban kezdte a munkaverseny szervezését.[106] Ezt támasztják alá a termelési verseny kiszélesítését célzó lépések is. Március 10-én a Szaktanács ifjúsági titkársága munkaversenyankétot hívott egybe, ahol a különböző szakszervezetek illetékes versenyfelelősei, nagyüzemi SZIT-titkárok és élmunkások vitatták meg a termelési versenyre vonatkozó célkitűzéseket.[107] Ezek többnyire a realitások jegyében születtek. Ilyen reális követelmény volt, hogy ahol a feltételek ezt lehetővé teszik, az ifjúmunkások tegyenek külön vállalásokat a terv teljesítése érdekében, a legtöbb élmunkás közülük kerüljön ki a munkaversenyben. Kissé merev volt azonban az a követelmény, amely szerint a fiataloknak kötelezettséget kell vállalniok arra, hogy „mindig a legnehezebb feladatokat vállalják a termelés frontján". Az viszont reális és szükséges elvárás volt, hogy a versenyben részt vevők minden lehetőséget használjanak fel szakmai továbbképzésükre. Újszerű, érdekes követelményt fogalmazott meg a mozgalom, amikor elvárta, hogy a munkaversenyben részt vevő fiatalok alapvető politikai, gazdaságpolitikai kérdésekben tegyenek vizsgát, amihez egyhetes tanfolyam elvégzését is megkívánta. A tanfolyam programja arra irányult, hogy a fiatal munkások megismerkedjenek a hároméves terv célkitűzéseivel, az ország társadalmi, gazdasági berendezkedésével, a termelés emelésének szükségességével, valamint azzal, hogy a különböző politikai erők miként vélekednek az újjáépítésről, az országban zajló politikai folyamatról. A

tanfolyam részletes tematikájának kidolgozására csak a SZIT országos termelési konferenciája után került sor.

A SZIT ezt az országos termelési tanácskozást 1948. március 17-én tartotta. A tanácskozás jelentős országos eseménnyé vált. Azt a célt tűzte maga elé, hogy demonstrálja a munkásifjúság csatlakozását a március 15-én indult országos munkaversenyhez és megvitassa az ezzel kapcsolatos konkrét feladatokat.

Az első referátumot Gerő Ernő, az MKP első számú gazdasági szakértője tartotta. Beszédét a politikai és ifjúságpolitikai kérdések uralták, noha gazdasági kérdéseket is érintett. A hatalom osztálytartalmában bekövetkezett változásból indult ki, és erre építve igyekezett a hallgatóságot meggyőzni arról, hogy a termelés növelése, hatékonyságának fokozása alapvetően a nép és nem a tőkések javát szolgálja. Rámutatott a munkásifjúság jelentős szerepére, feladataira a demokratikus ifjúsági egység megteremtésében és a hároméves terv megvalósításában. Kitért olyan kérdésekre is, amelyek az ifjúmunkások körében a munkaversenynyel kapcsolatban felmerültek.[108]

Dénes István főtitkár a SZIT-szervezetek termelést segítő feladatairól tartott előadást. Ennek elemzése során olyan túlzó véleményt is megfogalmazott, hogy a SZIT minden feladatát, reszortterületét alá kell rendelni a termelőmunkával való törődésnek, a munkaversenybe való bekapcsolódás feladatának: „Mozgalmunk minden területét át kell vizsgálni és a termelési verseny szolgálatába kell állítani." Így olyan követelményeket vetett fel, hogy „sportoljunk a többtermelésért", valamint „a kultúrmunkában is a magyar demokrácia legnagyobb feladatát, a termelési versenyt tükröztessük".[109]

A referátumok fogadtatása általában kedvező volt. A hozzászóló nagyüzemi ifjúmunkások örömmel fogadták a SZIT munkaverseny-felhívását. E felhívás — amelyet a konferencia a tanácskozás befejezésekor fogadott el — fogadalom formájában tartalmazta a SZIT célkitűzéseit az ifjúságnak a munkaversenybe való bekapcsolására.[110]

A termelési konferencia után országszerte rendkívül hamar megindultak a másodperctanfolyamok. Hamarosan megkezdődtek a tanfolyamvezetők számára indított felkészítő foglalkozások. A SZIT-központ egésze — a szakmai ifjúmunkásközpontokkal együtt — nagy lendülettel fogott a szervezéshez. Az eredmény nem maradt el: a tervezett létszámot is felülmúlva 30 000 fiatalt sikerült 2—3 hónap alatt a tanfolyamra moz-

gósítani.[111] Igaz, a gyakorlatban ezek nagy részét nem lehetett a versenybe bevonni, nem tartotta számon eredményüket a SZIT, nem tudott számukra konkrét feladatokat adni. Mégis hozott jelentős eredményt a mozgalom, főleg az ifjúmunkások nevelésében. Sikerült ezzel megindítani, ha kezdetleges módon is, a munkásfiatalok tömegoktatását. Ez volt a felszabadulás után az első olyan politikai tömegoktatási forma, amelyben az ifjúmunkások tízezrei vettek részt.

Az ország nagyobb építkezéseire – Duna–Tisza-csatorna, Úttörővasút, árvízvédelmi munkák – ifjúmunkásokat mozgósított 1948 első hónapjaiban a SZIT. A szervezet tehát példamutatóan kivette részét az ifjúság 1948-ban kibontakoztatott országépítő munkájából. Az általa mozgósított ifjúmunkások – az újjáépítés széncsatájához hasonlóan – nem kevés áldozatkészségről tettek tanúbizonyságot. Tulajdonképpen ez a brigádmunka tekinthető a DISZ, illetve a KISZ építőtábori mozgalma elődjének. A SZIT másodpercmozgalma, a nagyüzemi fiatalok munkaversenyével együtt az első megnyilvánulása volt az ifjúság szocialista munkaverseny-mozgalmának.

Az ifjúmunkás-szervezetnek az a törekvése, hogy közvetlenül is részt vegyen az új hatalom erősítésében, nem merült ki gazdasági hatást gyakorló lépések megtételében, hanem kiterjedt a hatalom politikai szférájára is. A mozgalom 1948 első hónapjaiban jelentősen növelte szervezeti erejét és fokozta politikai aktivitását. Ennek hatása a társadalom politikai életében is jelentkezett, mert ezáltal kiszélesedett, megerősödött a munkáshatalom bázisa az ifjúság körében.

A SZIT állásfoglalásai és konkrét lépései mindenekelőtt az ifjúságpolitika alakítására voltak hatással. Jelentősen előmozdították, hogy az új hatalmi viszonyok hatékonyabb szolgálata érdekében létrejöjjön a rétegszervezetekre épülő ifjúsági egység és ennek szervezeti kerete, a Magyar Ifjúság Népi Szövetsége.

E megállapításunk igazolásaként tekintsük át a SZIT jelentősebb tanácskozásain született állásfoglalásokat, illetve azok hatását. A SZIT országos értekezlete és ott ismertetett centenáriumi munkaterve vezető helyen és határozottan foglalt állást a demokratikus ifjúság egységfrontjának megerősítése mellett. Azt is kiemelték, hogy a munkásifjúság élenjáró szerepének biztosításához szükség van a falusi és értelmiségi ifjúsággal való szoros szövetség kialakítására, a haladó ifjúsági szervezetek sokoldalú együttműködésének elmélyítésére. A SZIT, noha még nem fogal-

mazta meg akkor az egység létrehozásának szükségességét, voltaképpen reagált — mégpedig elsőként — arra a konferenciát két nappal megelőző politikai bizottsági javaslatra, mely az MKP részéről időszerűnek ítélte az ifjúsági egység megteremtésének napirendre tűzését, az erre irányuló tervek kidolgozását.[112]

Februárban még konkrétabb kezdeményezést tett az ifjúmunkás-szervezet legfelső vezető testülete. A február 4-i tanácsülés rétegszervezet létrehozására szólította fel a falvak fiataljait. E februári felhívásban a tanács a SZIT példájának követésére, az általa szerzett harci tapasztalatok legfőbb tanulságainak hasznosítására hívta fel a parasztfiatalság demokratikus erőit.[113] Néhány hét múlva a SZIT termelési konferenciája már a parasztfiatalság egységének megteremtését üdvözölhette. A konferencia ugyanakkor továbblépett, és a MADISZ-szal egyetértésben szükségesnek ítélte a rétegszervezetek szövetségének megvalósítását is, ami alig egy héttel a termelési konferencia után be is következett.[114]

A SZIT az ifjúsági szervezetek közötti kapcsolatok elmélyítésével is erőteljesen hozzá akart járulni az ifjúsági egység megteremtéséhez. Ez még a MINSZ létrehozása előtti hetekben, hónapokban megindult. Elsősorban a SZIT-en belül kezdődött meg a folyamat. A különféle szakmákhoz tartozó SZIT-csoportok kiszélesítették egymás közti kapcsolataikat.[115]

De a kapcsolatok kiterjedtek más ifjúsági rétegekre is. A vasas SZIT-központ többek között a diákifjúsággal vette fel a kapcsolatot, melynek eredményeként a közép- és felsőfokú oktatási intézmények több ezer diákja 1948 elején társadalmi munkát végzett a gyárakban.[116] A kapcsolatok erősítése során a MADISZ, a SZIM, a Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége (MEFESZ) és az úttörőmozgalom számos csoportja, de a FISZ és a NISZ néhány szervezete is sokrétű munkakapcsolatba került a SZIT-tel.

A SZIM újjáalakult vezetősége központilag is elősegítette a SZIT-nek ezt a törekvését, összehangolták a SZIT-tel a SZIM üzemi szervező tevékenységét. A kapcsolatok elmélyítésében fontos szerepet játszottak az MKP és az SZDP március 1-i közös ifjúsági bizottsági ülésén elfogadott határozatok. Ezek többek között síkraszálltak a két munkáspárt egyesüléséért, és állást foglaltak a SZIT szervezeteinek országszerte történő kiépítése mellett.[117] Az együttműködés elmélyítése irányába hatott az SZDP főtitkárának a párt XXXVI. kongresszusán elmondott beszámo-

IV

IFJÚMUNKÁS VEZETŐ

SZAKSZERVEZETI IFJÚMUNKÁS ÉS TANONCMOZGALOM
SZIT VEZETŐK HIVATALOS KÖZLÖNYE

II. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

A munkásifjúság felhívása a magyar falvak fiataljaihoz

Barátaink!

Mi, — a bányák mélyén, gyárakban, üzemekben, közlekedésben, kereskedelemben, hivatalokban, közüzemekben és művészi pályán dolgozó munkásfiatalok testvéri üdvözletünket küldjük Néktek.

Mi, magyar munkásifjak is a 48-as márciusi ifjúság utódainak valljuk magunkat. Meggyőződésünk, hogy a nagy történelmi évfordulót csak úgy ünnepelhetjük méltóan, ha minden erőnket egyesítve munkálkodunk a 48-as eszmék teljes megvalósításán és továbbfejlesztésén. Ha hűségesen szolgáljuk a Magyar Népi Köztársaságot, a szabadságszerető népek összefogását és így előbbre visszük nemzetünket a haladás, — a népi demokrácia útján. Ily dicső történelmi évforduló szellemi légkörében, ily nagy feladatok előtt, hitványságnak tűnik minden különbség, ami a hazájukat szerető magyar fiatalokat szétválasztja.

Mi, öntudatos ifjúmunkások következetes harcot vívtunk azok ellen, akik arról akarták ifjainkat meggyőzni, hogy az egy célért dolgozó fiatalok között nem lehet egységes szervezetet teremteni. Minden erőnket egyesítettük egységes szervezetünkben, a Szakszervezeti Ifjúmunkás és Tanonc-mozgalomban. Egységes szervezetünket a népi demokrácia biztos támaszává építettük ki és ezzel megakadályoztuk, hogy ellenségeink, — sorainkat megbontva — népellenes céljaikra eszközként használják fel a munkásifjúság egy részét.

Elsősorban szervezeti egységünknek köszönhető, hogy igen sok célkitűzésünket megvalósítottuk. Harcunk eredményeképpen, rendeletileg megtiltották a tanoncverést. Huszonnyolcnapos fizetett szabadság jár a fiatalkorú alkalmazottaknak, biztosított a rászorulók üdültetése és a tanoncok emelkedő bére. A gyáripari tanoncok részére ingyen ebédet harcoltunk ki. Legnagyobbrészt ifjak munkája eredményeképpen 30 otthont építettünk fel és így több mint ezer rászoruló fiatalnak juttattunk megélhetési és tanulási lehetőséget. A gyáripari üzemeket kötelezték külön tanműhelyek felállítására, hogy ifjaink a nekik kenyeret adó szakmát minél jobban elsajátíthassák. Kultúrtermet, sőt kultúrházakat, zene- és mozigépeket, sportfelszerelést és oktatókat, havi költségvetési összeget biztosítottunk csoportjaink nagy részének. Megszerveztük a munkásifjúság művelődését, iskolai továbbképzését, a magasabb műszaki kultúra elsajátítását. Kétszáz nem érettségizett tehetséges fiatalt küldtünk a Műegyetemre, háromféves esti műszaki főiskolát kezdeményeztünk,

Az Ifjúmunkás Vezető *c. lap közli a SZIT felhívását a falusi fiatalokhoz*

lója, amely az ifjúsági egység sürgős megteremtésére szólította fel a fiatalokat.[118] Március 11-én a SZIM budapesti titkárai elhatározták, hogy — elsőként a szociáldemokrata ifjúsági mozgalom szervezetei közül — egyesülnek a SZIT-tel.

A MADISZ vezető testületei természetszerűen támogatták a SZIT-nek a kapcsolatok elmélyítését szolgáló lépéseit. A VI. választmányi ülés februárban arra szólította fel a szervezet funkcionáriusait, hogy segítsék elő a SZIT városi szervezeteinek létrehozását (ez már korábban is nem egy helyen megtörtént). Március 11-én pedig — ugyanaznap, mint a SZIM fővárosi titkári értekezlete — a szervezet országos szövetsége kimondta az egyesülésről szóló határozatot.[119] A SZIM országos vezető testülete a második országos titkári konferencián, hat nap múlva, március 17-én mondta ki az egyesülést a SZIT-tel (illetve falun az Egységes Parasztifjúság Országos Szövetségével [EPOSZ]).[120]

A SZIT azzal is igyekezett hozzájárulni a népi demokrácia hatalmi rendszerének politikai erősítéséhez, hogy jelentős erőfeszítéseket tett a mozgalom nevelő hatásának fokozására. Az ezen a téren elért eredményeket kétszeres sikerként lehet elkönyvelni, hiszen az ez időben folytatott óriási szervező munka, amely a szervezeti befolyás kiszélesítésére irányult, nagyon sok aktivitást lekötött és óhatatlanul erőket vont el a nevelési tevékenységtől. A céltudatos nevelő munka azonban így is jelentős eredményeket hozott, noha az előirányzott terveket nem minden vonatkozásban sikerült elérni. Ebben az értelemben a fejlődés üteme elmaradt a szervezeti növekedés dinamizmusától.[121] Mindazonáltal 1948 első negyedévében sokat fejlődött a SZIT tevékenységének nevelő hatása, különösen a korábbi periódusokhoz képest. Sokkal több új tömegnevelési formát vezettek be, illetve alkalmaztak.

Az újszerű nevelési formák egyike az 1948 februárjában bevezetett ifjúmunkás-szabadegyetem volt. A résztvevők itt négy témakör — szakszervezeti mozgalom és ifjúságpolitika, tudomány és technika, testnevelés, kultúra — közül választhattak. E témakörökben hat héten át hetente egyszer neves szakemberek tartottak előadásokat. Noha a SZIT Budapest mellett — a NIK segítségével — Diósgyőrött és Ózdon is szervezett szabadegyetemet, nem sikerült kellő érdeklődést keltenie a tanfolyamok iránt. Hat szakmából 210 ifjúmunkás vett részt az előadásokon.[122] Ennek ellenére eredményesnek ítélhető ez a képzési forma, hiszen

a résztvevők sok fontos kérdésben bővítették ismereteiket, mégpedig szervezetten, neves szakemberek segítségével.

Újszerű volt a kéthetes vándoriskola is, amit először 1948 elején szerveztek. Ezzel a vidéki csoportok vezetőinek kívántak segítséget nyújtani. Realizálása azonban nagy nehézségekbe ütközött. A központ részéről vidékre küldött előadók tanfolyamainak megszervezésével ugyanis a megyei vezetőknek kellett megbirkózniok, akik ezzel nemigen értek rá foglalkozni.[123]

Az iskolai rendszerű káderneveléshen is újfajta — hosszabb ideig tartó — képzési módszert vezettek be 1948 tavaszán. Hathetes önálló SZIT-iskola létrehozására hozott határozatot a központ. Maga az iskolaépület is „újszerűen" készült el. Visszaemlékezésében Láng György többek között ezt írta erről: „Pénze alig volt a SZIT-nek, épületkiutalásról pedig hallani sem akart senki. Honnan szerezzünk házat és elegendő berendezést: ágyakat, bútorokat, ágyneműt, edényeket? ...felkerestük az üzemeket, s a SZIT-csoportok segítségével szereztünk edényeket, evőeszközöket stb. Kossa elvtárs ajánlásával bekopogtunk az OTI akkori vezérigazgatójához, s megkértük: adja kölcsön továbbra is az emeletes vaságyakat matracostul, pokrócostul, párnástul — hadd szállítsuk át ezeket a Haris közből az új épületbe...

No igen, de hová? ...Máig sem tudom, hogyan is bukkantunk rá végül a Zugligeti út 19. számú házra. Az épület elhagyatottan állt a háború óta... Egy csepp lelkiismeret-furdalást sem éreztünk, amikor levertük a rozsdás lakatot...

Néhány nap múlva kitört a botrány. Az az egyházi szerv, amelynek tulajdonában volt a ház, magánlaksértésért pert indított ellenünk a bíróságon. Fel voltunk háborodva: még ők mernek perelni, akik elmulasztották három év óta a helyreállítást? De ijedtségünk sem volt kisebb: a Szaktanács és Nemes Dezső nem tudott az egész ügyletünkről; nagy titokban Nemes elvtárs referenséhez fordultunk bajunkkal, »csak el ne árulja!« és ő elvitt kettőnket a Szaktanács ügyészéhez, dr. Kádár Miklós elvtárshoz, akinek elmondtuk, milyen kutyaszorítóba kerültünk. Két napon belül elsimította az egész ügyet, kiutalták nekünk az épületet..."[124]

1948 tavaszán két iskolai tanfolyam szervezésére került sor, ezeken száz fő vett részt. A résztvevők — majdnem 50%-uk vidékről érkezett — sokrétű elméleti-politikai, ifjúságpolitikai képzést kaptak, de a vezetés

gyakorlati ismereteinek oktatására is figyelmet fordítottak az iskola vezetői.[125]

A kultúrmunkában mind szélesebb rétegek aktivizálására törekedtek, erőteljesen előtérbe állították a tömegnevelési módszereket és akciókat. Példa erre a 48-as színjátszó- és népitáncversenyekbe való tömeges bekapcsolódás. Közel 2000 színjátszót és szavalót, mintegy 1000 énekest és 300 táncost mozgósított a SZIT e versenyekre 1948 első hónapjaiban.[126] A tömegmozgósítás számszerű eredményei mellett nem kevésbé fontos, hogy fokozódott az ifjúmunkástömegek érdeklődése a népművészet, a népi kultúra iránt. A sport területén is felfedezhető a fokozott törekvés szélesebb tömegek bevonására.

Mindez szoros összefüggésben állt a mozgalom szervezeti befolyásának növekedésével. Ez a fejlődés a Magyar Ifjúság Népi Szövetségének létrehozását megelőző hónapokban rendkívül felgyorsult. Néhány hét alatt majdnem megkétszereződött a SZIT-szervezetek száma, s március végére elérte a 600-at. Ez időre körülbelül 80 000 fiatal dolgozót tömörített a mozgalom.[127] A fejlődés gyorsaságára jellemző, hogy március második felében naponta több mint 1000 taggal bővült a szervezet Még a tagdíjat fizetők száma is két és félszeresére nőtt januárhoz képest, noha az márciusban is alig volt több, mint a becsült taglétszám 20%-a.[128] Ennek oka elsősorban abban kereshető, hogy a szervezetek jelentős része fejlődésének kezdeti stádiumában volt.

A szervezeti aktivizálódás folyamatának eseményei közül kiemelkedő politikai jelentőségű volt a bányász SZIT-szervezetek kiépülése. A SZIT januári országos konferenciáját követően vette kezdetét ez a folyamat, melynek keretében Tatabányán, Perecesen, Ormospusztán, Dorogon, Salgótarjánban, Várpalotán, Nagykanizsán, a mecseki és a pécsi bányákban alakultak SZIT-csoportok. 1200 fiatal bányász lett 1948 első hónapjaiban a SZIT tagja. A gyors szervezeti fejlődést jelezte a szakma SZIT-szervezetének 1948. július közepén megtartott első országos konferenciája is, amelyen már mintegy öt és fél ezer bányászfiatal képviselői vettek részt.[129]

A vidéki és a fővárosi SZIT-szervezetek fokozódó aktivizálódását jelentékenyen elősegítette az a készülődés, amely 1848. március 15. centenáriumának megünneplésére országszerte kibontakozott. A SZIT ebben a készülődésben kezdettől fogva jelentős szerepet vállalt, és az ünnepségek során — különösen a fővárosban — nagy elismerést szerzett. Nemcsak a kormányzati körökben, a politikai pártok vezetésében emelkedett

tekintélye, hanem nagy népszerűségre tett szert a lakosság széles rétegeiben is.

Közel százezer fiatal vett részt a március 15-i tömegdemonstráción, ami Budapest ifjúságának a felszabadulás utáni legnagyobb méretű megmozdulása volt. A sikerben döntő szerepet játszott a SZIT, az általa mozgósított 30 000 ifjúmunkás. Az egyenruhás munkásfiatalok soraiban a vidéki városok SZIT-küldöttei is részt vettek — mintegy ezren — a felvonuláson, a tanonciskolák pedig körülbelül 10 000 fiatalt vonultattak fel.[130] A centenáriumi ünnepségek bebizonyították, hogy a fiatalság zöme felsorakozott a 48-as eszméket is megvalósító magyar népi demokrácia mögé. Az ifjúság mozgósításában a SZIT kiemelkedő szerepet vállalt, mert támaszkodhatott a munkásfiatalok országszerte terebélyesedő, szervezett seregére, s tudatosodó erői képesek voltak egyre nagyobb hatást gyakorolni az ifjúság demokratikus szervezeteinek egységtörekvéseire. Így a MINSZ 1948. március 22-i létrehozása elválaszthatatlanul összeforrt a SZIT súlyának megnövekedésével, szervezeti befolyásának kiteljesedésével.[131]

A SZIT tehát 1948 első hónapjaiban közvetlenül is hozzájárult a népi demokrácia gazdasági és politikai erősítéséhez. A maga eszközeivel sokat tett azért, hogy az új hatalom kibontakoztatásában legérdekeltebb osztály ifjúsága a szocialista társadalom tudatos és aktív képviselője legyen.

A SZIT a szocialista építőmunka sikeréért (1948–1950)

ERŐFESZÍTÉSEK A MUNKÁSHATALOM POLITIKAI ÉS GAZDASÁGI ERŐSÍTÉSÉRE

Az ifjúmunkás-mozgalom politikai akciói

Amikor hazánkban megkezdődött a szocialista társadalom építése, a SZIT jelentős részt vállalt az építőmunkából. Az ifjúmunkásmozgalom a maga eszközeivel közvetlenül segítette a legfontosabb politikai és gazdasági feladatok megoldását, a munkáshatalom politikai és gazdasági bázisának erősítését. Ez a tevékenysége egyúttal az ifjúsági mozgalom sorsára, fejlődésére is nagy hatással volt. Megerősítette a szervezet kiemelkedő helyét, vezető szerepét a mozgalom egészén belül, tovább növelte súlyát és befolyását, ami meghatározó tényezőnek bizonyult az egységes ifjúsági szervezet létrehozásának folyamatában.

A SZIT közvetlenül politikai jelleg űtevékenységében, 1948 márciusát követően, fontos szerep jutott a politikai demonstrációknak. Különösen jól sikerült a fővárosban és az ország más ipari centrumaiban is a május 1-i felvonulásokra való mozgósítás, s a szervezetnek nem kis szerepe volt az ünnepségek politikai tartalommal való megtöltésében. Olyan sajátos demonstrációkat is sikeresen szervezett meg, mint az ifjúmunkások ezreinek fáklyás felvonulása a Szaktanács XVII. kongresszusa előtt, valamint a március idusát köszöntő megmozdulások. A SZIT egyenruhás alakulatai igen kedvező benyomást tettek, különösen az 1949. március 15-i százezres ifjúsági nagygyűlésen, amely egyben részét képezte a választási előkészületeknek is. Erre a nagygyűlésre — melyet a Hősök terén rendeztek meg — a SZIT ötvenezer ifjúmunkást mozgósított.

Az 1949. májusi választások előkészítéséből, az ezzel összefüggő politikai tömegmunkából is jelentős részt vállalt az ifjúmunkás-szervezet. Széles körű, az ifjúsági rétegek sajátosságait figyelembe vevő felvilágosító munkát folytatott annak érdekében, hogy a szavazásra jogosult munkásfiatalok részt vegyenek a választáson és a népfront listájára szavazzanak. Agitációjának középpontjába a megváltozott életkörülményeket állította, hangsúlyozta e folyamatban a párt szerepét, s rámutatott, hogy az első ötéves terv milyen lehetőségeket kínál az ifjúmunkásoknak. Fontos helyet kapott propagandájában a béke megvédése: ezzel összefüggésben – érthetően – nagy fontosságot tulajdonított a Szovjetunió, a népi demokratikus országok, a békéért küzdő erők törekvései népszerűsítésének, az imperialista hidegháborús körök leleplezésének. Az agitációnak ez a tartalma megfelelően tükrözte az MDP irányvonalát.

A SZIT a választásokat megelőzően megfontoltan és céltudatosan nagy figyelmet fordított a munkáshatalom létrejöttének, e tény történelmi jelentőségének tudatosítására. Az ebből fakadó politikai és ideológiai természetű kérdések előtérbe állítása segítette az ilyen kérdések iránt közömbös ifjúmunkások számának csökkentését, fokozta körükben a politikai nevelés hatékonyságát.

A MINSZ vezetése konkrét tervet dolgozott ki az ifjúmunkások közötti választási akciókról.[1] Szerepelt ebben az első választók üzemenként történő összehívása és azokon a munkásigazgatók és ifjú élmunkások megszólaltatása; az egyenruha-avató ünnepségek felhasználása a választások politikai előkészítésére; az ingyenes üdülésben részt vett, illetve arra előjegyzett ifjúmunkások felkeresése, valamint a munkásfiatalok továbbtanulási és szakmai továbbképzési lehetőségeinek felhasználása a politikai agitációban. Számos üzemi SZIT-szervezet kapott olyan speciális választási feladatot, hogy segítse, támogassa a falusi ifjúság rétegszervezete, az EPOSZ munkáját.

Az említett területeken alapvetően eredményes és politikailag igen jelentős tevékenységet végzett a SZIT. A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége külön méltatta a SZIT jó munkáját és hozzájárulását a májusi választások sikeréhez.[2]

Mindezek hatására jelentősen megnövekedett a SZIT politikai tekintélye. Ez tovább fokozódott azáltal, hogy számos kádert tudott adni az új hatalom kiépítéséhez szükséges posztokra. Az ifjúmunkás-szervezet legjobb erőit mozgósította az államigazgatás különféle területeire, dip-

lomáciai szolgálatra, a hatalom védelmét szolgáló hadsereg tisztikarába, valamint a népgazdaság kritikus helyeire: a traktorállomásokra, a MÁV, a Posta fontos posztjaira. Az államosított tanoncotthonok nevelői utánpótlásának egy részét is a SZIT biztosította.

Az ifjúmunkás-mozgalom már 1948 első felében foglalkozott a hadsereg tisztikarába történő mozgósítással. Ennek eredményeként abban az évben 800 ifjúmunkás került a Kossuth Akadémiára. Számításaink szerint a MINSZ által 1949 nyarán mozgósított 5500 fiatal nagy része a SZIT tagjai közül került ki. Ugyanez volt a helyzet az új rendőrség kötelékébe mozgósított 800 fiatal esetében is.[3] Néhány hónap alatt 80 ifjúmunkást küldött a SZIT a Külügyminisztériumba, 60-at a Kereskedelmi Minisztériumba és további 100-at a közigazgatás különféle területeire. Az új traktorállomásokra is zömében a SZIT mozgósított már 1948-ban 300 ifjúmunkást.[4] A dolog természetéből adódóan a rétegifjúsági szervezetek közül a SZIT tudott a legtöbbet tenni a munkáshatalom, a népgazdaság vezető állományának kiépítésében.

A munkáshatalom értelmiségének kialakításában is megtalálta a SZIT a segítségadás lehetőségét. 1948 szeptemberétől a tanulni vágyó 17—32 év közötti dolgozó fiatalok számára lehetővé vált, hogy egy hosszabb bentlakásos tanfolyam után érettségi vizsgát tegyenek, és egyben felvételt nyerjenek valamelyik felsőoktatási intézménybe. Ezekre a szakérettségis tanfolyamokra a SZIT 1948-ban 600 ifjúmunkást mozgósított. A Magyar Ifjúság Népi Szövetsége által 1949 nyarán szakérettségire küldött 2000 fiatal jelentős része is ifjúmunkás volt. Középiskolai tanulásra is ösztönzött munkásfiatalokat a SZIT: 1000 fiatal tudott ilyen módon továbbtanulni. A Szovjetunió felső- és középfokú oktatási intézményeibe elsőként induló több száz magyar fiatal közül is sokan a SZIT ösztönzésére vállalkoztak a tanulásra.[5]

Az ifjúmunkás-mozgalom ebben az időszakban még egy jelentős politikai hatású akcióban vett részt: „a dolgozók a demokratikus iskoláért" elnevezésű mozgalomban. A SZIT gyorsan reagált az egyházi iskolák államosítására, széles körű és sokrétű akciósorozatot bontakoztatott ki az új, demokratikus iskoláért. A fővárosi nagyüzemek és a vidéki ipari centrumok SZIT-szervezeteinek egész sora vállalt különféle munkákat annak érdekében, hogy az 1948—1949-es tanév elején jól felszerelt és rendbe hozott épületekben kezdődhessék meg a tanulás.[6]

Ilyen formában is erősödött a kapcsolat az EPOSZ-szervezetekkel.

MUNKÁSIFJAKAT AZ EGYETEMRE ÉS A KÖZÉPISKOLÁKBA

RÉVAI JÓZSEF beszéde
a MÁVAG dolgozói előtt
1948 szeptember 16-án.

1. szám

MAGYAR IFJUSÁG NÉPI SZÖVETSÉGE

A SZIT külön kiadványban jelentette meg Révai Józsefnek a munkásfiatalok továbbtanulásáról mondott beszédét

A segítségnyújtó akciónak az adott sajátos politikai töltetét, hogy az ifjúmunkások ilyen irányú aktivitása hozzájárult a katolikus egyház reakciós próbálkozásainak visszaveréséhez. A SZIT vezetése más vonatkozásban is szembeszállt az ilyen jellegű törekvésekkel. 1948–1949 fordulóján határozott politikai küzdelmet folytatott azért, hogy az iparitanuló-iskolák, valamint az ifjúmunkás lányok között a klerikális reakció ne tudjon bázist szerezni.[7]

A munkaverseny szervezése és az érdekvédelem

A politikai küzdelemben ebben az időszakban már a gazdasági feladatok megoldása vált alapvető kérdéssé. A kiépülő munkáshatalom politikai szilárdsága, a néptömegek körében élvezett megbecsülése, a munkásosztálynak a többi dolgozó osztállyal és réteggel kialakított szövetsége elsősorban a gazdasági építőmunka eredményességétől, az életkörülményeknek a gazdasági fejlődés által meghatározott alakulásától függött. Ennek felismerése a SZIT tevékenységét, annak tartalmát is alapvetően befolyásolta.

A SZIT sokat tett a munkáshatalom gazdasági bázisának erősítéséért. Tevékenységének kétségtelenül igen megbecsülésre méltó érdeme, hogy ifjúmunkások tömegeit volt képes bevonni a szocialista munkaversenybe, sőt ezen keresztül bizonyos nevelő munkát is igyekezett folytatni. Ezeket az érdemeket a versenymozgalom kapcsán megmutatkozó negatív vonások sem csorbíthatják, sőt talán azt is megkockáztathatnánk, hogy a munkateljesítmények fokozása és a politikai önművelés összekapcsolása az akkori ifjúsági versenymozgalmat mintegy a szocialista brigádmozgalom előfutárává tette.

A munkaverseny-mozgalom alakulásában két időszak különböztethető meg. Az egyik: a SZIT bekapcsolódása az öthónapos munkaversenybe. A másik: a hároméves terv 1949 decemberére történő befejezéséért és a Sztálin 70. születésnapjának tiszteletére indult tömeges munkaversenyben való részvétel, ami a továbbiakban a DISZ alakulását köszöntő termelési versenybe torkollott, illetve gyűrűzött tovább.

Az ifjúmunkás-szervezet viszonylag gyorsan reagált 1948 nyarán arra a munkaverseny-mozgalomra, amely az öthónapos terv teljesítése érdekében bontakozott ki. A SZIT-vezetés értékelte az e téren szerzett korábbi tapasztalatait, s megszabta a konkrét teendőket.[8] Megjegyzendő, hogy

MAGYAR IFJÚSÁG NÉPI SZÖVETSÉGE
SZAKSZERVEZETI IFJÚMUNKÁS
ÉS TANONCMOZGALOM

I. ORSZÁGOS TANONCISKOLAI ÖSSZETETT VERSENY

KIADJA
A MAGYAR IFJÚSÁG NÉPI SZÖVETSÉGE
SZAKSZERVEZETI IFJÚMUNKÁS ÉS TANONCMOZGALOM (SZIT)
TANONCNEVELÉSI OSZTÁLYA

SZIT-kiadvány a tanonciskolai összetett verseny feltételeiről

az ifjúmunkások kibontakozó munkaverseny-mozgalmának célja volt a nagyüzemi SZIT-szervezetek megszilárdítása és tevékenységük fellendítése is. A SZIT vezetése ezért főképpen a nagyüzemi ifjúmunkások bevonására törekedett, tegyük hozzá, nem is eredménytelenül. Ahol arra lehetőség nyílott, külön ifjúmunkásbrigádokat szerveztek, a leglényegesebbnek azonban a tömeges részvétel biztosítását tekintették, s így a felnőttekkel közös brigádokat is alakítottak. Sőt a jellemző ez utóbbi forma lett. Ilyen módon lehetőség nyílt a felnőtt munkások tapasztalatainak átvételére is. A tanoncfiatalok körében a SZIT nyilván nem a többtermelésre hívott fel, hanem azt szorgalmazta, hogy ezek a fiatalok a munkafegyelem megszilárdításával, a szakma alapos elsajátításával, valamint egyes speciális – mint akkor mondták: „könnyűlovassági" – feladatok, a termelést közvetlenül segítő társadalmi munkák vállalásával kapcsolódjanak be a tervteljesítést célzó országos munkaversenybe.

A SZIT igyekezett foglalkozni a brigádversenyben részt vevő ifjúmunkástömegek politikai nevelésével is. Kis egységeket, ún. rajokat hozott létre, és ezekben politikai foglalkozásokat szervezett. E foglalkozások témái között megtalálhatóak voltak a munkaversennyel összefüggő eszmei-politikai kérdések, de átfogóbb politikai és ideológiai témák is.

1948 októberére már mintegy 250 SZIT-es ifjúmunkásbrigád alakult, amelyek együttvéve 2500 fiatalt tömörítettek. Az első élmunkások között 460 fiatalt találhatunk. Gondot okozott viszont, hogy a brigádversenyben részt vevő ifjúmunkások jelentős részét nem sikerült a SZIT-csoportokban aktivizálni, mozgalmi feladatokkal megbízni. Az oktatásba való bevonás céljait sem sikerült teljesíteni.[9]

1948 második felében, 1949 elején a SZIT központja sokat tett a munkaverseny-szervezésért. Ekkoriban a termelési kérdések domináltak a legjelentősebb országos értekezleteken. Erre irányították a figyelmet az 1948. augusztus végén tartott országos titkári értekezleten, sőt 1949 januárjában a mozgalom központja speciális termelési tanácskozást is szervezett, amelyen több száz ifjúmunkás-vezető és élmunkás vett részt.[10] 1949 tavaszán az ócskavas versenyszerű összegyűjtésére kezdeményeztek akciót a nagyüzemi SZIT-szervezetek.

1949 tavaszától a brigádmozgalom és a munkaverseny szervezése – főként a választások, majd a VIT-re való készülés miatt – időlegesen a figyelem perifériájára került. Ennek ellenére a számok bizonyos fejlődésről tanúskodnak. 1949. július végén az országban 534 ifjúmunkás-

brigád állt versenyben, 5600—5800 fiatalt mozgatva meg. A fiatal élmunkások száma pedig ez időre 820-ra növekedett. Jelentősen megnőtt az úgynevezett vegyes brigádok népszerűsége: egy korabeli (1949. júliusi) vizsgálat szerint az üzemekben dolgozó brigádok tagjainak 42%-a a fiatalok közül került ki.[11]

1949 végétől viszont a SZIT — a párt iránymutatását követve — egyre inkább a „termelés rohamcsapata" igyekezett lenni.[12] Ennek következtében az üzemi szervezetek szinte kizárólag a többtermelésre való mozgósítással foglalkoztak. Nagy szerepet játszott ebben a Sztálin 70. születésnapjára kibontakozó munkaverseny, ami a SZIT-szervezeteket is erőteljesen érintette. Így 1950-ben már az üzemi SZIT-szervezetek munkájának eredményességét főképpen az ifjúmunkások termelésben való helytállásán mérték le. A Ganz Hajógyár ifjúmunkásai 1950 tavaszán már ebben a szellemben kezdeményeztek munkaversenyt az egységes ifjúsági szövetség alakuló kongresszusának tiszteletére, ami tovább fokozta a termelésre irányultságot a SZIT-alapszervezetek életében.

A termelési feladatok egyoldalú előtérbe állítása nem maradhatott hatás nélkül az érdekvédelmi tevékenységre. A szervezet vezetése a korábbi időszakban kellően számolt e munka politikai hatásával, tömegbefolyást szélesítő erejével. 1948—1949 fordulójától azonban a SZIT érdekvédelmi tevékenységében egyes fontos elemek háttérbe szorultak, s ennek következtében torzulások kezdtek mutatkozni.

Ezek több forrásból táplálkoztak. Mindenekelőtt abból, hogy a munkáshatalom első éveiben az érdekvédelem általában háttérbe szorult. A párt vezetésében ugyanis az a torz nézet uralkodott el, hogy a szocialista tulajdonba került gyárakban lényegében szükségtelen a munkások érdekvédelmével foglalkozni. Ez természetesen nemcsak a szakszervezeti mozgalom, de az ifjúmunkás-szervezet vezetőinek álláspontját is meghatározta. A SZIT ezért a magánkisiparra korlátozta érdekvédelmi tevékenységét. Igaz, ebben az időben a szakmát tanulók túlnyomó többségét még ez a szektor alkalmazta, s itt valóban súlyos gondok, jelentékeny érdekvédelmi feladatok mutatkoztak. Az érdekvédelem területének ilyen fajta leszűkítése mégis erős egyoldalúsághoz vezetett.

A „termeléscentrikus" tevékenység eluralkodása 1949 végétől szintén abban az irányban hatott, hogy az állami üzemek SZIT-szervezeteiben háttérbe szoruljon az ifjúmunkások bér- és szociális problémáival való törődés. Fokozta ezt a folyamatot az a szervezeti körülmény is, hogy a

megszűnt szakmai ifjúsági központok helyébe nem lépett valamilyen ennek megfelelő más szervezeti mechanizmus, ami segíthette és ellenőrizhette volna az üzemi szervezetek ilyen irányú munkáját.

A SZIT-vezetés ebben az időszakban a fő figyelmet továbbra is – egyébként önmagában véve helyesen – a szakmát tanulók népes táborának szociális körülményeire fordította. Érdekvédelmi tevékenységét tulajdonképpen a szakmunkás-utánpótlás biztosítása érdekében kifejtett erőfeszítéseiben határozhatjuk meg.

Továbbra is küzdelmet folytatott a SZIT a szakmát tanulók létszámának emeléséért, a munkára jelentkező fiatalok szervezett elhelyezéséért, valamint a nagyüzemi szakmunkásképzés erőteljes kiszélesítéséért. Ez utóbbihoz különösen a száz főnél többet foglalkoztató gyárak államosítása teremtett kedvező feltételeket.

1948 áprilisában így az ifjúmunkás-mozgalom szerepet vállalt abban az országos állami bizottságban, amit az Iparügyi Minisztérium a „tanoncprobléma" megoldására hozott létre.[13] E probléma súlyosságát meggyőzően tanúsította az a tény, hogy a Szaktanács Tanoncközvetítő Osztálya 1948-ban a jelentkezőknek csupán egyharmadát tudta munkába állítani, s ezt voltaképpen jelentős eredménynek lehetett értékelni.[14]

A lényeges változás, amiért a SZIT is küzdött, csak a hároméves terv utolsó hónapjaiban, az újjáépítés felgyorsulásával következett be. 1949 októberében ugyanis több mint 27 000 ipari tanuló kezdhette meg a nagyüzemekben tanulmányait. A létszám biztosításához a SZIT is erőteljesen hozzájárult.[15]

A szakmunkásképzés új rendszerének jogi szabályozása a munkáshatalom első lépései közé tartozott. 1948-ban már viszonylag gyorsan kidolgozták a szakmunkásképzésről szóló törvénytervezet végső formáját, s az országgyűlés 1949 januárjában azt törvényerőre emelte. A rendezés megfelelt a SZIT korábbi – a nagyüzemi képzésen alapuló – elgondolásainak, és a szervezet véleményét e törvény összeállításánál más tekintetben is figyelembe vették.[16]

A SZIT az ipari tanulók iskolai képzésére is egyre közvetlenebb hatást gyakorolt. Az általa kezdeményezett tanulmányi verseny mind nagyobb tömegeket mozgatott meg. 1948 közepén csaknem 20 000, 1949 elején már 60 000 ipari tanulót érintett a verseny.[17] 1948–1949-ben e verseny már komplex jellegű lett, kiterjedt a kulturális és a sportéletre, valamint a mozgalom szervezeti erősítésére is. Erre annál inkább szükség volt, mert

az iskolai SZIT-szervezetek csak a tanulók 20–30%-át tudták tömöríteni, amiben minden bizonnyal az érdekvédelmi munka fogyatékosságai is közrejátszottak.

A tanoncotthonok tekintetében a SZIT munkája túlnőtt az érdekvédelmi kereteken. Az általa irányított TIOSZ fennállásának utolsó hónapjaiban jelentős politikai tényező lett az egész ifjúmunkásmozgalomban, sőt talán a belpolitikai életben is. Szerepet vállalt az egyházi tanoncotthonok államosításában, s 45 otthonának megközelítően 2000 tagja a SZIT aktívagárdájának talán legszervezettebb részét alkotta 1948-ban.[18]

A SZIT tanoncotthoni munkája a későbbiek során szerves részét képezte a mozgalom érdekvédelmi tevékenységének. E téren az üdültetés továbbfejlesztése, az üdülésben részt vett munkásfiatalok emelkedő száma jelentette az előrelépést. A SZIT ez időben az OTI, valamint az üzemek támogatásával szervezte az ifjúmunkások üdültetését, ami 1949-ben majd 28 000 szakmunkástanulóra terjedt ki.[19]

Továbbra is fellépett a SZIT a kisiparban dolgozó ifjúmunkások, szakmunkástanulók jogainak védelmében, érdekeik biztosításáért. Igyekezete azonban lényegében csak a sajtóban folytatott propagandára korlátozódott, s a tényleges érdekvédelmet a kisiparban is egyre kevésbé tudta megvalósítani.

Ebben az érdekvédelmi munka irányítási problémái is szerepet játszottak: a SZIT-központ érdekvédelmi osztálya, valamint a szakmai ifjúsági vezetőségek átszervezése, az utóbbiak fokozatos, 1949 elejére szinte teljes leépítése. 1949-ben a SZIT-központ szakszervezeti osztálya egy ideig még úgy-ahogy foglalkozott e területtel is, a termelési mozgalmak előtérbe kerülése azonban az irányító apparátus egészén belül elfedte e munka fontosságát. A helyzet ilyen alakulását jelezte, hogy a szakszervezetek ifjúsági felelőseit a Szaktanács végrehajtó bizottsága a szociálpolitikai kérdések helyett a munkaverseny szervezésével bízta meg. Az MDP pedig – mint említettük – 1949 végétől a SZIT számára szinte egyetlen politikailag fontos feladatot jelölt meg: a termelésben való rohamcsapat szerepét. Mindez elvezetett az érdekvédelmi tevékenység szociálpolitikai tartalmának korlátozásához, sőt – az üdültetést leszámítva – szinte teljes felszámolásához.

A NEVELŐ MUNKA KISZÉLESEDÉSE A SZERVEZETI FEJLŐDÉS FELGYORSULÁSA

A kulturális és sportélet fellendülése

Az ifjúmunkás-szervezet kulturális munkájának jellemzői közül mindenekelőtt a kibontakozó kulturális forradalom tudatos szolgálata említendő. Ez a sajátosság a SZIT társadalmi bázisából fakadt, egyenes következménye volt legfontosabb politikai célkitűzéseinek, valamint korábbi kulturális tevékenységének. A SZIT az új hatalom bázisát alkotó osztály fiatalságának körében folytatta kulturális tevékenységét. Ezt a munkát a szervezési botlások, a kampányszerűség, valamint a mutatkozó tartalmi fogyatékosságok ellenére alapvetően a pozitív eredmények jellemzik, amihez jelentősen hozzájárult a fő cél helyes megfogalmazása és annak tudatos vállalása. „Kultúrmunkánk célja és feladata a szocialista nevelés segítése, a haladó realista művészet emberformáló eszközeinek megismertetése, elterjesztése és megszerettetése útján" — fogalmazták meg.[20] A SZIT ezzel nem kevesebbet vállalt, mint a munkáshatalom alapvető kultúrpolitikai feladata megoldásának segítését. A kulturális terület ennek következtében is jelentősen előtérbe került az egész szervezet munkájában.[21]

Tömegek kapcsolódtak be, közvetlenül is, a kulturális munkába, látványos volt e téren a fejlődés. Nyilván jelentős részben a rendszeresen megrendezésre kerülő kulturális versenyek hatására is. Amíg például az az 1948-as országos kulturális verseny 600 ifjúmunkás-csoport mintegy 12 000 résztvevőjét mozgatta meg, addig 1950 tavaszán már 1500 üzemi csoport mintegy 60 000 tagja vett részt a Dolgozó Ifjúság Szövetsége alakuló kongresszusát megelőző kulturális vetélkedőkön. A csoportok többségét — mintegy 800-at — vidéki munkásfiatalok alkották, ami az öntevékeny kulturális mozgalom országos méretű kibontakozásáról tanúskodott.[22]

Felgyorsult és szervezetté vált a csoportok kulturális anyagokkal történő ellátása. A több ezer példányban kiadott műsorfüzetek jelentősen segítették a kulturális rendezvényeket, előmozdították a szocialista kultúra terjesztését, megismertetését a munkásfiatalokkal.[23] Így egyre jobban sikerült visszaszorítani a silány, giccses műsorokat. Igaz, az új szocialista kultúra sok terméke még magán viselte a kezdetlegesség je-

Miénk az iskola

„A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG BIZTOSÍTJA A DOLGOZÓKNAK A MŰVELŐDÉSHEZ VALÓ JOGÁT"

MŰSOR:

1. Bevezető
2. Mihálkov: Az iskola (vers)
3. Komszomol-dal (dal)
4. Kuczka Péter: Nyitva a kopu (vers)
5. Nem leszünk szökevények (jelenet)
6. Üttörő-induló (dal)
7. Mihálkov: Az ifjú pionírok dala (vers)
8. Rájevszkij: Hetest kaptam (vers)
9. Vig dal (dal)
10. Májusban történt (jelenet)
11. Ady: Üzenet egykori iskolámba (vers)
12. Ma nékünk ragyog (dal)

MAGYAR IFJÚSÁG NÉPI SZÖVETSÉGE
IFJÚMUNKÁS MOZGALMA
SZIT

HARCOLUNK A BÉKÉÉRT

A Demokratikus Ifjúsági Világszövetség II. Kongresszusa újabb bizonyítéka annak, hogy a béke erőt ellenállhatatlanul nőnek, hogy a béke erőit nem lehet legyőzni.

MŰSOR:

1. Devecseri Gábor: A béke katonái
2. Hogyha villámokat (dal)
3. A. Ciurunga: Zászlainkra ezt írtuk fel: Béke
4. A békéért harcolni kell (dal)
5. Maxim Rilszkij: Hidak
6. Ifjúság a békéért (dal)
7. Zelk Zoltán: Világ szíve
8. Fel magyar ifjúság (dal)
9. Kuczka Péter: Béke
10. Ifjúmunkások dala (dal)
11. Vihar Béla: A Párt fia
12. Devecseri Gábor: Zászlók a hídon
13. MINSz-induló (dal)

MAGYAR IFJÚSÁG NÉPI SZÖVETSÉGE
IFJÚMUNKÁS MOZGALMA
SZIT

PÉLDAKÉPÜNK A Komszomol

»Hős komszomolcak, sasok nemzedéke,
Érdemrend alatt bátor szív dobog,
Munkában, harcban törtök élre,
Valóra válik merész álmotok!«

MŰSOR:

1. Majakovszkij: Ifjú górda (vers)
2. Komszomol dal
3. Számuli Mársák: A Komszomolhoz (vers)
4. Dzsemál (Jelenet)
5. Kohhori: Örömének (vers)
6. Tóth Gyula: Ifjúmunkások (vers)
7. Munkára fel! (induló)
8. Anatolij Szofranov: Komszomol nemzedék (vers)
9. Tyihanov: Komszomol áda (vers)
10. Kuczka Péter: Kívánság
11. Munkabrigád induló
12. Alexandr Bezimenszkij: Jelentéstétel Lenin elvtársnak (vers)
13. Lobogi le szent Lenini zászló

MAGYAR IFJÚSÁG NÉPI SZÖVETSÉGE
IFJÚMUNKÁS MOZGALMA
SZIT

Szit kultúrbrigádok a Világifjúsági Találkozó sikeréért

1.

Műsor:

1. Fel ti dolgozók (dal)
2. Kuczka: Harcra a békéért...
3. Muradelli: Sztálin vezetett bennünket
4. Petőfi: Feltámadott a tenger
5. Marthy B.: Petőfi-brigád elindul
6. Petőfi: Egy gondolat bánt engemet
7. Zúgnak a traktorok (dal)
8. Vohmencev: Termékenység
9. Majakovszkij: Élmunkások
10. MINSZ induló (dal)

Ezt a műsort az üzem termelési ünnepélyein használjátok fel
A dalok megtalálhatók: »Egy a jelszónk: a béke« és a »Világifjúsági Találkozó dalai« című röplapon

MAGYAR IFJÚSÁG NÉPI SZÖVETSÉGE
IFJÚMUNKÁS MOZGALMA
SZIT

gyeit, s gyakorta a direkt politikai agitációnak volt az eszköze. Mindezekkel együtt is a SZIT erőteljes és szervezett lépései a szocialista, ezen belül jelentős részben a szovjet kultúra alkotásainak megismertetésére fontos szerepet játszottak az ifjúmunkások világszemléletének, gondolkodásmódjának formálódásában.

A kulturális terület előtérbe kerülése az e munkához értő káderek tömegesebb kiképzését igényelte. Ennek érdekében már 1948 nyarán tanfolyamokat szerveztek, s külön füzetben jelentették meg az ezek keretében elhangzó előadásokat. A vezetőképzés egész rendszerében ez a reszort mégis kissé háttérbe szorult.[24] Ez a probléma – amit a SZIT illetékes vezetése is nemegyszer kritikusan felvetett – hozzájárult ahhoz, hogy az üzemek jelentős részében (különösen a nagyüzemekben) nem alakult ki rendszeres kulturális munka, a kultúrcsoportok nagy részében pedig nem bontakozott ki megfelelő színvonalú nevelő tevékenység.[25] Ez akkor is igaz, ha tudjuk, hogy a SZIT kultúrcsoportjainak nem csekély része – az úgynevezett csasztuskabrigádok – tulajdonképpen direkt politizálással foglalkozott. Ezek zöme azonban lényegében a többtermelés népszerűsítésével, a lemaradók kritizálásával foglalkozott, vagy a politikai élet egyes jellemző vonásainak kissé primitív módon versbe szedett rigmusaival próbált nevelő hatást elérni, ami nyilván csak rendkívül felszínes lehetett.

Azt viszont eredményként lehet elkönyvelni, hogy ez időre megtört a színjátszó csoportok monopolhelyzete az ifjúmunkások kulturális tevékenységében. Több százra emelkedett az énekkarok és a táncegyüttesek száma.[26] Mindezt jelentősen befolyásolta az 1949-es budapesti Világifjúsági Találkozóra való készülődés. Ezt a Szaktanács is erőteljesen támogatta. A találkozó napjainak pezsgő programjai további lendületet adtak a SZIT kulturális munkájához, ami 1949–1950 fordulóján tartalmi és formai tekintetben egyaránt tovább gazdagodott.

A sportmunka ebben az időben már szerves része lett a SZIT egész tevékenységének. A szervezet vezetése céltudatosan egyre nagyobb figyelmet fordított a mozgalmi élet e tömegeket megmozgató területére. A SZIT az ifjúmunkástömegek sportolási feltételeinek fejlesztéséhez támogatást keresett a Sporthivatalnál. Az ifjúmunkás-szervezet kezdeményező szerepet játszott a honvédelmi nevelés szervezett formában történő beindításában is. Tömegesen szervezett ún. szabadságharcos-foglalkozásokat, valamint technikai köröket,

A mozgalmi élet e területére is jelentős mértékben az akciócentrikusság volt jellemző. Ezek az akciók azonban sokakat érintettek, egyre nagyobb tömegeket fogtak át. 1948 nyarán a Ságvári Endre-emlékversenyen – amit megyei elődöntők előztek meg – több mint 30 000 ifjúmunkást állítottak versenybe nem is egy, hanem hat sportágban.[27] A SZIT-nek ez a tömegversenye a felszabadulást követő időszakban a magyar ifjúság legnagyobb szabású sportmegmozdulása volt, s országszerte lökésszerűen fellendítette a SZIT-csoportok sportmunkáját.

Így más versenyekre is egyre nagyobb tömegeket tudott mozgósítani a SZIT. 1949 első felében több mint 10 000 ifjúmunkás vett részt a különböző sportágak alapfokú bajnokságain. A feltételek javítása érdekében a SZIT testnevelési órák kötelező bevezetését kezdeményezte az ipari-tanuló-iskolákban, ami sürgetésére 1949 őszén meg is valósult. De a Munkára, harcra kész (MHK) mozgalom bevezetésében is aktív szerepet vállalt.

A rendszeres sportélet azonban a gyárak többségében nehezen alakult ki.[28] Ehhez, a hozzáértő aktivisták viszonylag csekély száma mellett más tényezők is hozzájárultak. Így zavarólag hatott, hogy tisztázatlan volt a SZIT-szervezetbe tömörült ifjúmunkások és az üzemek sportegyesületei közötti kapcsolat. A tisztázást a tömegsport lebecsülésére utaló különféle szemléletbeli problémák is akadályozták. A SZIT a sportmunka területén hiába próbálta kapcsolatait a szakszervezetekkel erősíteni. E kapcsolatokban 1949 közepétől a termelési kérdések domináltak, s hamarosan szinte kizárólagos szerepet kaptak. Mindezek ellenére a SZIT sporttevékenységében – elsősorban tömegméreteit tekintve – 1948 után jelentős fejlődés ment végbe.

Politikai tömegmunka, nemzetközi kapcsolatok

A SZIT agitációs és propagandamunkájának mind eszköztára, mind hatóköre jelentősen kibővült, és gyengeségei ellenére alapvető fejlődésen ment át a MINSZ időszakában. Ennek egyik első jele a *Szikra* c. hetilap megjelenése volt. A SZIT központi lapja 1948 májusától rendszeresen növekvő példányszámban látott napvilágot. Rövid idő alatt ez lett a legnagyobb olvasottságnak örvendő ifjúsági lap.[29] Meg kell azonban állapítani, hogy még 1949 szeptemberében is csak a SZIT-tagság 15%-a volt az újság előfizetője.[30] Ebben a jelek szerint az is szerepet játszott, hogy az

A SZIT választási röplapja 1949-ben

A SZIT propagandamunkáját segítő, rendszeres kiadvány

SZIT
HARC
a

újság hangvétele nem volt eléggé fiatalos, és egyre inkább csak a termeléssel, illetve az azzal összefüggő kérdésekkel foglalkozott.

A SZIT-központnak a *Szikra* mellett más, rendszeresen megjelenő sajtóterméke is volt. A szervezetek mozgalmi életének irányításához módszertani segítséget az 1948 végéig megjelenő *Ifjúmunkás Vezető*, majd 1949-től az *Ifjúmunkás Élet* c. folyóirat adott, amelyek alapvetően megfeleltek feladatuknak.

A szóbeli agitációt 1948 közepétől rendszeres kiadvány támogatta. A „nyitott szemmel" az aktuális bel- és külpolitikai problémák megértéséhez kívánt adalékokkal szolgálni. Főként a klerikális reakció elleni harcban, valamint a választási előkészületek során tudták az ifjúmunkás-aktivisták jól hasznosítani. Ezekre az aktivistákra támaszkodva épült ki 1948–1949 fordulóján a SZIT-szervezet agitációs gárdája.[31] Munkájuk hatékonyságát azonban erősen rontotta, hogy a SZIT politikai agitációja sok vonatkozásban egyszerűen lemásolta a párt ez irányú tevékenységét, s sok formális, kevéssé meggyőző elemet tartalmazott.

Az ifjúmunkás-mozgalom nemzetközi kapcsolatai 1948-tól jelentősen kibővültek. Delegációja képviselte a magyar ifjúságot azon a nemzetközi ifjúmunkás-tanácskozáson, amelyet a DIVSZ hívott egybe Varsóba 1948 augusztusában. A DIVSZ addigi történetének első rétegifjúsági tanácskozásán, melyen 46 ország közel 500 küldötte vett részt, a Dénes István vezette magyar küldöttség eredményesen helytállt. Méltón képviselték a fiatal magyar munkásállamot, amelynek tulajdonképpen ők voltak az első ifjúsági követei nemzetközi tanácskozáson. A Varsóban járt SZIT-vezetők országszerte beszámolókat tartottak, melyeken mintegy 15 000 fiatal kísérte élénk figyelemmel a konferencia határozatait, szolidaritást vállalva azok antiimperialista jellegével, háborúellenes tartalmával.

Erősítve a nemzetközi szolidaritást, a SZIT politikailag is fontosnak tartotta a szovjet ifjúság életének megismertetését a magyar fiatalokkal. 1948 végén a Komszomol létrejöttének 30. évfordulója erre jó alkalmat adott. Mozgalmi eszközök széles skáláját alkalmazta a SZIT, amikor a szovjet filmek tömeges megtekintésére mozgósította a fiatalokat, ünnepségeket szervezett az alapszervezetekben, az iparitanuló-iskolákban. Ugyanitt a szakszervezeti órákon, a SZIT által javasolt módszerekkel, versenyszerűen adtak számot a fiatal munkások arról, ki tud többet a Szovjetunióról, a szovjet ifjúság életéről.[32] A *Szikra* is eredményesen

vette ki részét a Komszomol bemutatásából. 1949-ben, a Komszomol fennállásának 31. évfordulójára ismét önálló kiadvánnyal jelentkezett a SZIT. „Példaképünk a Komszomol" címen műsorfüzetet jelentetett meg.

A VIT szintén kiváló alkalmat kínált a szovjet fiatalok életének megismertetéséhez. A szovjet fiatalok kulturális műsorait több mint 100 000-ren tekintették meg.[33] A budapesti VIT különleges lehetőséget teremtett arra is, hogy a magyar fiatalokban elmélyüljön a szolidaritás a világ egész haladó ifjúságával. Ezt a fiatalok körében talán a SZIT segítette elő a legnagyobb mértékben. Már csak azért is, mert a hivatalos magyar résztvevők 60%-át a SZIT alapszervezetei delegálták (54 000 választott VIT-küldöttből 35 000 volt ifjúmunkás), és így a VIT-et előkészítő tanfolyamokon is a SZIT tagjai vettek részt túlnyomó többségben.[34] Ez is jelzi, hogy a SZIT a nemzetközi kapcsolatok erősödését is igyekezett messzemenően hasznosítani a fiatalok tömegei között végzett nevelő munkájában.

A szervezeti élet és a politikai képzés rendszerének továbbfejlesztése

1948 márciusát követően a SZIT szervezeti fejlődése rendkívül felgyorsult. Ezt elsősorban taglétszámának dinamikus fellendülése bizonyítja. Alig több mint két esztendő alatt majdnem háromszorosára nőtt az ifjúmunkás-szervezet létszáma. A SZIT tulajdonképpen a MINSZ időszakában fejlődött olyan tömegszervezetté, amely már szervezetileg is tömörítette az ifjúmunkásság döntő többségét.

A létszám növekedése tulajdonképpen két szakaszban ment végbe. Az első 1948. kora tavasztól őszig tartott. Ez volt az első hullám, fél év alatt megkétszereződött a szervezetek száma, 600-ról 1200-ra emelkedett, a tagok száma pedig 80 000-ről 130 000-re szökött fel.[35] A második hullám a világifjúsági találkozóra való készülődés eredményeként bontakozott ki 1949-ben. Augusztusban már mintegy 180 000 ifjúmunkás volt tagja a SZIT-nek, a csoportok száma pedig 1931-re emelkedett.[36] E hullám folytatásaként 1950 első felében kifejezetten tagtoborzás indult, amit széles körű propagandakampány is kísért. Ez azonban a létszám emelkedésének dinamizmusában kevéssé mutatkozott meg. A SZIT azonban így is majdnem 200 000, pontosan 197 538 tagot számlált a DISZ alakuló kongresszusa idején.[37] Ez a szám önmagában is azt tükrözi, hogy a mun-

kásfiatalok szervezettségének színvonala kiemelkedett a többi ifjúsági réteg közül. Ugyanakkor a SZIT ez idő tájt már nemcsak ifjúmunkás-szervezet volt, hanem a dolgozó ifjúság – pontosabban az üzemekben és intézményekben dolgozó fiatalok – szervezetévé vált.

A szervezeti fejlődést alapvetően pozitívan befolyásolta az a körülmény, hogy a MINSZ létrehozását követő hetekben átszerveződött a SZIT egész irányítási mechanizmusa. A szakmai ifjúsági központok helyébe területi irányító szervek: kerületi és városi, valamint gyári és nagyüzemi bizottságok léptek. A területi vezető szervek élére 1948 tavaszától többségében függetlenített vezetők kerültek.

A SZIT-központ állományát tekintve is megnövekedett, régi és létrejövő új osztályai révén jelentős politikai és szervezeti irányító központja lett az ifjúmunkás-mozgalomnak.[38] Viszont azt is meg kell jegyezni, hogy a gyakori átszervezések, amelyek időnként a legfelsőbb vezetést is érintették, az irányítás folyamatosságában zökkenőket is okoztak. 1948 végétől a főtitkár személye háromszor is változott. Dénes Istvánt először Pécsi János, majd Gábor Zoltán, végül Kádas István követte a főtitkári funkcióban.

Alapjában gyorsította a SZIT szervezeti fejlődését – különösen vidéken – az a folyamat, hogy az üzemi fiatalokat tömörítő MADISZ- és SZIM-szervezetek egyesültek a helyi SZIT-szervezettel, vagy SZIT-szervezetként működtek tovább. Az 1948 tavaszát követően létrejövő új szervezetek kétharmada nem a fővárosban alakult, ami nyilván jelentősen megnehezítette a központ irányító munkáját, nem kis próba elé állítva a fiatal megyei apparátust is.

A MINSZ periódusa alatt a SZIT fejlődésének további fontos jellemző vonása volt a tanonciskolai SZIT-csoportok tömeges, országszerte történő létrehozása. Ez a forma alkalmas volt az ipari tanulók összességének szervezett összefogására.

Noha a SZIT országos és budapesti szervezési osztályai nagy figyelmet fordítottak a nagyüzemi szervezetek mozgalmi életének fejlesztésére, e terület viszonylag igen sok problémával küzdött. Különösen a taglétszám tekintetében voltak problémák a nagyüzemek jelentős részében.[39] E jelenség bizonyára szorosan összefügg a termelési kérdések túlzott mértékű eluralkodásával, az érdekvédelem háttérbe szorulásával. Zavarta a taglétszám egyenletes fejlesztését, hogy a vezetés 1948-tól nemegyszer illúziókat kergetve jelölte meg a szervezés perspektíváját, vagy éppen a

A SzIT tag 12 pontja

1. Szereti népét és hazáját, — gyűlöli a nép ellenségeit
2. Következetes harcosa a proletár nemzetköziségnek, a szabadságharcok szellemében, készen áll a béke harcos védelmére
3. Munkájával győzelemre segíti a szocialista Tervet
4. Szaktudását és műveltségét népe javára gyarapítja
5. Politikai tisztánlátást a marxizmus-leninizmus rendszeres tanulásával fejleszti
6. Bátor és vidám, öntudatosan fegyelmezett
7. Áldozatkész a szocializmus építésében, nem riad vissza a nehézségektől
8. Harcos társa a világ demokratikus fiataljainak, példaképe a hős szovjet ifjúság
9. Építi a magyar ifjúság egységét, erősíti a munkás és parasztifjúság szövetségét
10. Egészséges szórakozással, a haladó kultúra ápolásával, testedzéssel készül feladataira
11. Éberen őrzi a Magyar Köztársaság vívmányait és a nép vagyonát
12. Dicső célja: kiérdemelni, hogy a munkásosztály élcsapata a Magyar Dolgozók Pártja, tagjai közé fogadja

A SZIT-tag 12 pontja

tagtoborzás eszközéhez nyúlt. A SZIT főtitkára ugyanis a létszám gyors emelkedése alapján 1948 végére 200 000—250 000 tag beszervezését remélte. 1949—1950 fordulóján valóságos toborzás indult meg. Büszkén és jelentős eredményként adták például hírül, hogy a csepeli WM-gyárban egyetlen nap alatt 1655 fiatal lépett be a SZIT-be.[40] Ezáltal a DISZ kongresszusára viszonylag felduzzadt az ifjúmunkásmozgalom.

A létszám emelkedésének eredményeként, illetve ennek feltételeként megindult a tömegesebb vezetőképzés. Lényegében a MINSZ létrehozását követő időben alakult ki a SZIT-ben a differenciált, a feladatok, illetve a funkciók által determinált vezetőképzés rendszere. A SZIT vezetőképző iskoláján, amelynek időtartamát négyről hat hétre növelték, a megyei bizottságok és a nagyüzemi vezetőségek tagjai tanultak. Mintegy 150-en végeztek ezen az iskolán 1948-ban. Több mint 300 alapszervezeti titkárt is képeztek 1948-ban, három-, illetve négyhetes iskolán. Az alapszervezeti vezetőségek tagjait kéthetes vezetőképző táborba küldték tanulni. 1948-ban másfél ezren végeztek ilyen tábort Tatán. Az alap-

szervezetek legkisebb egységei, a rajok irányítását végző ifjúmunkásokat is 1948-ban kezdték vezetőképző tanfolyamon felkészíteni. Mintegy félezren végezték el abban az évben a tanfolyamot.[41]

Érdekes formája volt a vezetőképzésnek az egyéni tanulás rendszere. A megyei titkárok képzését igyekezett a SZIT ilyen formában biztosítani. Többek között „Az új ember kovácsa", „A Komszomol harcos útja" című könyveket dolgozták fel a résztvevők. A központ vezető kádereit 1948-ban és 1949-ben a párt Ifjúsági Bizottságának tagjai képezték a rendszeres, hetenként tartott politikai tájékoztatókon és szemináriumi foglalkozásokon.[42] 1949 tavaszától azonban megtorpant a vezetőképzésnek ez a sokat ígérő, lépcsőzetes rendszere. Egyrészt a választások miatt, másrészt a VIT, illetve az arra való felkészülés következtében nem szerveztek mozgalmi iskolákat. Csak 1949 végétől indult be ismét a szervezett vezetőképzés az ifjúmunkás-vezetők számára, mégpedig a MINSZ iskoláján.

A tömegméretű politikai oktatás alapjait is a MINSZ létrehozása után rakták le a SZIT-ben. Ez fokozta az ifjúmunkástömegek politikai tudatosságát, s hatást gyakorolt a szervezettség alakulására is.

A „Harc a másodpercekért" elnevezésű tanfolyamot elvégző 30 000 ifjúmunkás mellett sokan tanultak az 1948-tól szervezett ún. marxizmus–leninizmus körökben is. Az előbbi tanfolyamon főleg a munkáshatalomba való átmenet egyes kérdései, a munkaverseny jelentősége szerepeltek, az utóbbi oktatási formában pedig tulajdonképpen először ismerkedtek meg a résztvevők szervezett formában a marxizmus klasszikusainak életútjával, az SZKP és az MDP vezetőinek tevékenységével. Néhány ifjúságpolitikai témakör mellett a társadalmi formák fejlődéséről is képet kaphattak a résztvevők. 1949 elejéig mintegy 40 000 ifjúmunkás végezte el a marxizmus–leninizmus-körök anyagát, aminek továbbfejlesztett változatát, középfokú formáját is kidolgozták. Ez a felszabadulás utáni történelmi eseményekkel foglalkozott. A marxizmus–leninizmus-körök jelentős része azonban rendszertelenül működött, és ez erőteljesen befolyásolta a tanfolyam hatékonyságát.[43]

A tömegoktatás más, lazább formái is kialakultak. A „Nyitott szemmel" c. vetélkedő keretében 80 0000 ifjúmunkás keresett választ egy-egy aktuális politikai kérdésre 1948–1949 fordulóján. Ugyanakkor több tízezer SZIT-tag végzett tanfolyamot, mielőtt felöltötte volna az egyenruhát. Megismerkedtek annak keretében a SZIT-tag 12 pontjával, az

ifjúmunkások eszmei, politikai és magatartási normáinak alapelveivel. Politikailag jelentős, azonban ideológiailag kissé felszínes és főként agitatív tartalmú, tömegtanfolyamon vett részt a szervezet több tízezer tagja a választások, majd a VIT előtt.

Itt említendő meg, hogy 1948 végéig közvetlenül a SZIT irányításával folyt a szakszervezeti, valamint a mindennapi kérdések óráinak oktatása a tanonciskolákban. Így ebben a körben is érvényesült a SZIT oktatási tevékenysége.

1949 őszétől a MINSZ szervezeteiben, így a SZIT-csoportokban is, olyan rendszeres tömegoktatás indult be, amely a legaktuálisabb bel- és ifjúságpolitikai kérdésekkel foglalkozott. Így például az alkotmánnyal, a többtermelés szükségességével, az ifjúsági szervezet pártirányításának fontosságával, valamint a munkásifjúság élenjáró szerepével.[44]

*

1948 után a különböző ifjúsági rétegszervezetek tevékenysége mind szorosabban összekapcsolódott a Magyar Ifjúság Népi Szövetségének keretei között. Ebben a folyamatban a SZIT egyre erőteljesebb kezdeményező, vezető szerepet töltött be.

Nem véletlen, hogy a SZIT volt az egyetlen az 1945-ben létrejött ifjúsági szervezetek közül, amelyik a szocialista forradalom győzelmét követően is működött, sőt jelentős fejlődésen ment át. A SZIT ugyanis — a párt útmutatásait követve — az ifjúmunkásegység talaján állva lényegében töretlenül képviselte a magyar ifjúság demokratikus, majd szocialista egységéért folytatott harcot.

Az ifjúmunkás-szervezet 1948 márciusát követően érzékenyen reagált az egység megteremtésének és erősítésének új fejleményeire, lehetőségeire. A többi rétegszervezettel kialakított kapcsolatait igyekezett fokozatosan kiszélesíteni, ezáltal is biztosítva a munkásifjúság vezető szerepét, előkészítve a párthoz tartozó egységes ifjúsági szervezet létrehozását.

Az MDP vezetése külső és belső okok miatt a folyamat gyorsítására törekedett. A párthoz kapcsolódó kommunista ifjúsági szövetség minél előbb történő megteremtése érdekében már 1949 elején többek között arról is párthatározat született, hogy a SZIT-központ teljesen olvadjon be a MINSZ vezető apparátusába, lényegében szakadjon el szervezetileg

a szakszervezetektől és a SZIT legyen formailag is a MINSZ ifjúmunkás-mozgalma.

1949 végétől e törekvések felgyorsultak. 1950 februárjában az MDP Központi Vezetősége határozatot hozott az egységes ifjúsági szövetség közeli időben történő létrehozására, amit a MINSZ elnöksége — a SZIT vezetőivel egyetemben — örömmel támogatott.

A Központi Vezetőség felhívása nyomán a pártszervezetek segítségével a MINSZ rétegszervezeteiben küldötteket választottak a Dolgozó Ifjúság Szövetségének alakuló kongresszusára. A delegátusok jelentős részét a SZIT-alapszervezetek küldték. E szervezetekben a kongresszusi felkészülés — mint arról már szóltunk — a nagy erőfeszítések árán folytatott tagtoborzással párosult. Ez az utóbbi is hozzájárult ahhoz, hogy a DISZ 1950. június 17-én összeülő kongresszusa idejére az ifjúsági szervezet több mint félmillió tagjának csaknem kétötöde ifjúmunkás volt, aki a SZIT-ből érkezett a DISZ-be. A kongresszuson megválasztott Központi Vezetőség összetételében is ez tükröződött, hiszen tagjainak jelentős része korábban SZIT-vezető volt. Az öttagú titkárságba beválasztották Kádas Istvánt, de a főtitkár, Szűcs Lajos is ifjúmunkás-vezető volt korábban.

A DISZ létrehozásával megvalósult az ifjúmunkás-szervezet régi célkitűzése, az egységes kommunista ifjúsági mozgalom, aminek létrehozásában a SZIT kiemelkedő szerepet töltött be. Több mint fél évtizedes fennállása alatt a munkásfiatalok nagy tömegeit vonta be az aktív politikai cselekvésbe, készítette őket a szocialista forradalom győzelméért folyó küzdelemre. Erőteljesen formálta politikai gondolkodásukat, a forradalmi munkásmozgalom eszméinek szellemében nevelte őket. Sikerrel küzdött mindennapi és távlati érdekeik érvényesítéséért, életkörülményeik javításáért, művelődési, testedzési, üdülési lehetőségeik fejlesztéséért. Jelentős szerepet játszott az ifjúmunkások politikai összefogásának kialakításában és megszilárdításában, ezzel a munkásegység erősítésében. Mindezzel a munkásifjúság forradalmi szervezete közvetlenül hozzájárult ahhoz, hogy hazánkban teljes mértékben kibontakozzék a forradalom szocialista tartalma s megkezdődjék a szocializmus építése.

Jegyzetek

A MUNKÁSIFJÚSÁG HELYZETE A FELSZABADULÁS IDEJÉN

[1] Az 1941. évi népszámlálás. Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) 1947. 4–5. old. – A népszámlálás adatai az 1941. január 31-i helyzetet tükrözik.

[2] Az 1949. évi népszámlálás. 9. köt. KSH 1950. 3. old. – A népszámlálás adatai az 1949. január 1-i helyzetet tükrözik.

[3] Alapul vettük, hogy 1947. június 30-án a főváros lakosságának csak 13,6%-a tartozott a 15–24 éves korcsoportba. Lásd Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatal Havi Füzetei, 1947. augusztus–szeptember. 60. old.

[4] Az 1949. évi népszámlálás. 6. köt. KSH 1950. 40–42. old.; Magyar Statisztikai Évkönyv, 1948. KSH 1950. 269., 274., 276–277. old.

[5] Vö. *Balogh István:* A munkásifjúság helyzetéről és társadalmi szerepéről. Kossuth Könyvkiadó 1968. 8–9. old.

[6] Ezek az adatok az 1945. október 1-i állapotot tükrözik. (Magyar Statisztikai Évkönyv, 1943–1946. KSH 1948. 127–128., 130–149. old.; Szaktanács Közgazdasági és Statisztikai Osztály Közleményei, 1945. december 11.; SZOT Központi Levéltár [a továbbiakban: SZKL], Mérnökszakszervezet, 1945/8.) – A gyáriparra vonatkozó adatokat lásd: Gyáripari Statisztika 1945. évi táblázatai. Központi Statisztikai Hivatal. Irattár (a továbbiakban: KSH Irattár). 15–22.; Magyar Statisztikai Évkönyv, 1947. KSH 1949. 124. old. – A kereskedelemben dolgozó fizikai munkások létszámát csak az 1948-as összevont statisztika közli.

[7] A közölt összevont munkáslétszám 1946 augusztusának átlagát tükrözi. (Magyar Gazdaságkutató Intézet, 54. sz. Jelentés, 1947. 107. old.) – A gyáripari adatok az 1946. október 1-i állapotot tükrözik. (Magyar Statisztikai Évkönyv, 1943–1946. KSH 1948. 127., 130., 149–150. old., valamint Budapest Székesfőváros Statisztikai Évkönyve, 1944–1946. Szkf. Statisztikai Hivatal, 1948. 102–106. old.)

[8] A közölt összevont munkáslétszám 1947 augusztusának átlagát mutatja. (Magyar Gazdaságkutató Intézet, 54. sz. Jelentés, 1947. 107. old.) – A gyáripari adatsor az 1947. október 1-i állapot tükörképe. (Magyar Statisztikai Évkönyv, 1947. KSH 1949. 122–124., 128. old., valamint a Gyáripari Statisztika 1947. évi táblázatai. KSH Irattár. 15–24.)

[9] A közölt összevont munkáslétszám, valamint a tanonclétszám is lényegében 1948.

december végi adat, a népszámlálás alapján. (Az 1949. évi népszámlálás. KSH 1950. 8. köt. 2–3., 14–15. old.) – A gyáripar országos és budapesti munkáslétszáma az 1948-as év átlagát tükrözi, a csökkenés okát többek között a megváltozott statisztikai értékelési rendszerben kereshetjük. (Magyar Statisztikai Évkönyv, 1948. KSH 1950. 58–84. old.)

[10] Az 1945. október 1-i országos gyáripari statisztika 67 265 szakmunkást, 72 314 betanított munkást, 55 538 segédmunkást és 6034 tanoncot számlált. (KSH Irattár. 15–22.) Ugyanakkor a hivatalos statisztika közölte az ipartestületek létszámát mester, segéd, tanonc részletezésben. Korabeli felmérés hiányában számításaink alapját a munkavállalói korstatisztikában a 24 évnél nem idősebbek arányszáma képezte. (Magyar Statisztikai Évkönyv, 1943–1946. KSH 1948. 130. old.)

[11] Lásd erről részletesen Dr. Laky Dezső „Magyarország ipara 1945 nyarán" című tanulmányának megállapításait és adatait. (Ipari újjáépítésünk, 1945–1947. Forum Hungaricum, Budapest 1947. 23. old.)

[12] Magyar Statisztikai Évkönyv, 1943–1946. KSH 1948. 133–149. old. – Az 1949-es népszámlálás foglalkozás- és kormegoszlási statisztikája szerint az alkalmazottak 12,5%-a volt legfeljebb 24 éves. Ezt az arányt több rendelkezésünkre álló korabeli statisztikai részadatra építve alapjában véve 1945-re is elfogadhatjuk. (Az 1949. évi népszámlálás. KSH 1950. 6. köt. 41. old.)

[13] Magyar Statisztikai Évkönyv, 1948. KSH 1950. 58. old., valamint Az 1949. évi népszámlálás. KSH 1950. 8. köt. 2., 3., 14, 15. old.

[14] Magyar Statisztikai Évkönyv, 1943–1946. KSH 1948. 130. old.

[15] Gyáripari Statisztika 1945. évi táblázata. (KSH Irattár. 15–22.)

[16] Statisztikai Értesítő, 1943. június. 127. old.; Budapest Szkf. Statisztikai Hivatal Havi Füzetei. 1947. április–június. 66. old.

[17] *Zala Ferenc:* A reálbér alakulása a II. világháború után. Gazdaság, 1946. október–december. 22. old.

[18] Statisztikai Értesítő, 1943. december 269–270. old.

[19] Szikra Sándor az MKP első legális országos értekezletén – több ifjúsági vezetővel egybehangzóan – hangsúlyozta: „Az elmúlt rendszer tisztában volt azzal, milyen nagy jelentősége van az ifjúság nevelésének, és minden eszközt megragadott arra, hogy az ifjúságot a maga részére nevelje." (Harc az újjáépítésért. Az MKP 1945. május 20–21-i országos értekezletének jegyzőkönyve. Szikra é. n. 33. old.)

[20] *Révai József:* Élni tudtunk a szabadsággal. Szikra 1949. 847. old.

[21] „A hazánkra szakadt történelmi katasztrófának egyik fő oka az ifjúság politikai tájékozatlansága és passzív magatartása." Erre a megállapításra jutott a *Délmagyarország* 1944. december 31-i száma. (Idézi: Egységbe ifjúság! Dokumentumkötet. Szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta: Gál Lajos [a továbbiakban: Egységbe ifjúság!] Kossuth Könyvkiadó 1973. 128. old.

[22] Egységbe ifjúság! 181. old.

[23] *Kende István:* A munkásifjúság helyzete. Valóság, 1945. szeptember. 14. old.

[24] Magyarországi Rendeletek Tára, 1942. I. köt. Budapest 1943. 887–888. old.

[25] Lásd bővebben erről Berán Ivánné, Dénes István, Katona Éva, Láng György, Pécsi János Párttörténeti Intézetben található visszaemlékezéseit. Az MSZMP KB Párttörténeti Intézetének Archívuma (a továbbiakban: PI Archívum), H-b-303.,

H-d-21., H-k-383., H-l-111., H-p-102., SZKL. Visszaemlékezés a SZIT-re. Csoportos visszaemlékezés a fodrászszakszervezet ifjúsági csoportjára.

[26] PI Archívum, H-d-21.

[27] *Pintér István:* Magyar antifasizmus és ellenállás. Kossuth Könyvkiadó 1975. 119. old.

A SZIT LÉTREJÖTTE ÉS MOZGALMI TEVÉKENYSÉGÉNEK KIBONTAKOZÁSA A NÉPI DEMOKRATIKUS ÁTALAKULÁS KEZDETÉN (1945–1946)

[1] Délmagyarország, 1944. december 12.

[2] Egységbe ifjúság! 106., 144. old.; Szabadság, 1945. január 26.; PI Archívum, 274-18/1.

[3] A MADISZ első programjavaslata 12 pontba foglalta követeléseit, köztük a választói korhatár leszállítását a 18 életévre, a tanoncfiatalok helyzetének gyökeres megváltoztatását, a 22 éven aluli ipari munkások részére 40 órás munkahetet, egyenlő munkáért egyenlő bért stb. (Délmagyarország, 1944. december 31.)

[4] Móró István kőbányai kommunista ifjúsági vezető az ifjúsági megbízottak 1945. január 30-i értekezletén a következőket mondta: „A Ganz-gyáriak üzemi ifjúsági bizottsága nem hajlandó belépni a MADISZ-ba, hanem kommunista ifjúsági csoportnak vallja magát." Orbán László ugyanakkor felszólalásában arról szólt, hogy „nem kell ajánlókat követelni a MADISZ-ba belépni szándékozóktól, ahogy ezt sokan teszik, mert ez az igazi tömegszervezeti munka meg nem értését jelenti". (PI Archívum, 274-18.)

[5] Egyes városokban, bányatelepüléseken üzemi MADISZ-csoportok alakultak, amelyek ugyanakkor a település vagy a körzet összes MADISZ-tagját tömörítették. Az 1945. május 20-án elfogadott alapszabály XIX. fejezetének 163. §-ában ez olvasható: „Egy városban vagy községben csak egy helyi szervezet lehet. Budapesten a kerületi szervezetek önálló helyi szervezetnek tekintendők." (A MADISZ alapszabálya, Budapest 1945. 23. old.)

[6] Interjúk a munkásegységről, 1945–1948. Kossuth Könyvkiadó 1973. 243. old. – Bán Antal 1950-ben a *Fiatalok* című, Svédországban megjelenő lapban arról írt, hogy Rákosi Mátyásnak „nem sikerült bennünket az ifjúsági kérdésben más elhatározásra bírni". (Fiatalok, Stockholm 1950. február. 5. old.) Bán Antal e cikkében megjegyzi, hogy az SZDP főtitkárhelyetteseként ő terjesztette a pártvezetőség elé a SZIM megalakításának javaslatát.

[7] A KIOE az 1920-as évek elején alakult meg. A katolikus munkásifjúság befolyásolására és irányítására hozta létre az egyház. A szervezet *Magyar Munkásifjú* néven 15 000 példányban lapot adott ki. A felszabadulás előtt 7 tanoncotthona volt. (Új Ember, szeptember 9.) – A KDLSZ 1933-ban alakult. A világháború előtt 230 csoportja s mintegy 10 000 tagja volt. (Új Ember, 1945. december 16.) A főváros felszabadítása előtt 11 budapesti és 4 vidéki otthonnal rendelkezett, ahol több mint félezer fiatal dolgozó nő élt. (Prímási Levéltár, 6350/46. november 26.)

[8] Az Ifjúsági Titkárság létrejöttének pontos időpontját nehéz rekonstruálni. A rendelkezésre álló becslések szerint már a két munkáspárt vezetőinek január 22-i

megállapodásában szerepel a Szaktanács hét vezető titkára között az ifjúsági titkári funkcióval megbízott Petrák Ferenc neve. (SZKL SZT/35-1945.) Egy február 4-i újsághír azt látszik bizonyítani, hogy ekkor már létre is jött a Szaktanács hét titkársága. A hivatalosan 1945. február 7-én megalakult Szaktanácsnak Petrák Ferenc is tagja lett. (*Habuda Miklós:* A magyar szakszervezetek a népi demokratikus forradalomban, 1944–1948. Táncsics Kiadó 1971. 35. old.) Egy nappal később, február 8-án, a Budapesten megalakuló MADISZ vezetőségébe Petrák Ferencet úgy delegálták, mint a szakszervezet ifjúsági titkárát. (PI Archívum, 286-23.) Mindez arra vall, mint azt Petrák Ferenc 1972. márciusi szóbeli visszaemlékezése is megerősítette, hogy a Szaktanácsban már 1945. február első hetében működött az ifjúmunkásság ügyeinek intézésével megbízott titkár.

[9] SZKL SZT/1-1945.

[10] Március 10-én, az MKP kőbányai pártvezetősége beszámoltatta az ifjúsági megbízottat, Móró Istvánt, aki elmondta, hogy a gyári „szakszervezetekben nem fogadják el a DISZ-t", „ifjú szakszervezeteket akarnak felállítani". (Bp. PB Archívum B/X/1.) – A MADISZ-t szóban gyakran rövidítették DISZ-nek.

[11] SZKL Vasas. 11-a/1948.

[12] PI Archívum, H-I-111.

[13] SZKL Vasas. 8-1945.

[14] Ugyanott.

[15] Ugyanott.; Közlekedés. 2-1945.

[16] Textilmunkás, 1945. augusztus.

[17] Délmagyarország, 1945. május 23.

[18] Néplap, 1945. május 23., 29.

[19] Szabad Magyarország, 1945. május 27., 31.

[20] Szabad Győr, 1945. június 14.; PI Archívum, 286-24.

[21] Szabad Élet, 1945. július 30.

[22] SZKL Veszprém m. 1945.

[23] PI Archívum, 274-18.

[24] Ugyanott, 274-5.

[25] Egységbe ifjúság! 159. old.

[26] PI Archívum, 274-4/31.

[27] Ugyanott, 274-18.

[28] Egységbe ifjúság! 160. old.

[29] Ugyanott, 178., 181., 182. old.

[30] SZKL 23/3/76-23.

[31] Magyar Ifjúság, 1945. május 26.

[32] PI Archívum, 286-24.

[33] Harc az újjáépítésért. 138. old.

[34] Bp. PB Archívum, B/33. 6e/1945.

[35] Egységbe ifjúság! 195. old.

[36] Ugyanott, 272. old;. PI Archívum, 286-24.

[37] Egységbe ifjúság! 280. old. – Petrák Ferenc ifjúsági titkáron kívül a vezetőség tagja lett a szociáldemokrata Baranyai Tibor (szervezési megbízott), a bőrös kommunista ifjúmunkás Lajtai Vera (szervezési megbízott), a vasasifiket szervező kom-

munista Sánta Pál (oktatási megbízott), a kommunista Láng György (sajtó-, propaganda- és kultúrmegbízott), a kommunista Horváth Károly (újjáépítési megbízott) és az ugyancsak kommunista Leitner Vera adminisztrátorként. A vezetőség tagja lett a tanoncmegbízott, a vidéki szervező, a nőszervező és a sportmegbízott is.

[38] Magyar Ifjúság, 1945. augusztus 11.

[39] PI Archívum, 253-1/81.

[40] Ugyanott, 274-18/19

[41] Ugyanott, 286-31

[42] Ugyanott, 286-25.

[43] Szakszervezeti Közlöny, 1945. október 1.

[44] PI Archívum, 286-25.

[45] A tagsági könyv ára szinte jelképes volt, 1945 szeptemberében 2 pengőbe került (egy villamosjegy ára 80 pengő volt). Az év végén, a növekvő infláció miatt, a tagsági könyv ára 10 pengőre, majd 20 pengőre emelkedett. (Akkor egy villamosjegy ára ennek tízszerese volt.) A tagsági díj összegét később 50 pengőben állapították meg. 1946. február végéig a több mint 17 000 SZIT-tagból mintegy 15 000 rendelkezett tagsági könyvvel, s ez – a körülményeket figyelembe véve – az ifjúsági mozgalomban rendkívül komoly eredménynek tekinthető. (Ugyanott, 286-25.)

[46] Ugyanott, 286-24.

[47] A MADISZ első országos kongresszusának határozatai. (1945. szeptember 13–15.) Budapest 1945. 5–6. old.

[48] A Szív, 1945. június 30.

[49] Prímási Levéltár, 3475/1945. október 31.; 3957/1945. november 24.

[50] Új Ember, 1945. december 16.

[51] Országgyűlési Napló, 1945. szeptember 12-i ülés. 109. old.

[52] SZKL Ifjúsági Mozgalom. 1944–1948/1.

[53] PI Archívum, 274/2.

[54] A SZIT részéről a jelöltek között volt Dénes István, Baranyai Tibor, Nyári Endre és Varga Dezső, a MADISZ részéről pedig Hegedüs András, Koós Béla, László Lenke, Lakos Sándor, Némethy Béla és Marián István. (PI Archívum, 274/2.)

[55] Pártmunka, 1945. november 1.

[56] Szakszervezeti Közlöny, 1945. november 1.

[57] Ugyanott. – A fővárosi választások után a kommunista Ifjúsági Titkárság hangsúlyozta a Szociáldemokrata Párt ifjúsági szervezetével való együttműködés fontosságát és szükségességét. Ez a kezdeményezés azért volt különösen jelentős, mert az országos választásokon az SZDP már nem alkotott közös blokkot a kommunistákkal, a SZIM viszont több, a kommunisták által kezdeményezett akcióban is részt vett. (PI Archívum, 274-3.)

[58] Egységbe ifjúság! 237–238. old. – A Statisztikai Hivatal korabeli kiadványa tájékoztatást nyújt Budapest válságos helyzetéről. Megtudhatjuk belőle, hogy „a lakosság jegyre kiutalt kenyérfejadagjainak folyamatos kiosztása nincs biztosítva. 1945 novemberében a lakosság napi 15 dkg kenyérfejadagja a készletek elégtelensége miatt nem tartható fenn sokáig. Budapest székesfőváros cukor- és sóellátása a legsúlyosabb nehézségekkel küzd. Decemberben már a felnőttek havi 10 dkg-os

cukorfejadagját sem tudták kiosztani..." (Budapest közállapota 1945–1946 telének küszöbén. Statisztikai Zsebkönyvtár, 1946. 1. sz. 135–136. old.)

[59] Szakszervezeti Közlöny, 1945. november 1.; OSZK Kisnyomtatványtár, Ifjúsági anyagok. 1945.; Ifjúság, 1945. október 20. Rendkívüli kiadás.

[60] PI Archívum, 286-10/34.

[61] Ugyanott, 286-24.

[62] Az MKP KV Ifjúsági Titkárságának egy 1945 végi jelentéséből az derült ki, hogy az MKP Ifjúsági Titkársága már korábban úgy határozott, hogy a nagyüzemekben csak a SZIT-nek legyenek csoportjai, a már meglevő MADISZ-csoportokat is át kell alakítani. (Egységbe ifjúság! 249. old.)

[63] PI Archívum, 286-24.

[64] Ugyanott, 286-10/27.

[65] Ugyanott, 253/1-84.

[66] Ugyanott.

[67] Ugyanott, 286-1946. I. 14.

[68] Ugyanott, 286/10-27.

[69] Ugyanott, 253/1-84.

[70] Népszava, 1945. április. 22.

[71] Egységbe ifjúság! 171. old.

[72] Egységbe ifjúság! 171. old.

[73] Szabad Nép, 1945. április. 28.

[74] Szakszervezeti Közlöny, 1945. június 15.

[75] Takács Ferenc iparügyi miniszter 1945. április 28-án adta ki az 52 100/1945. Ip. M. sz. rendeletet, amely az 1922; XII. tc. 95. §-ának egyik mondatát megváltoztatva kimondta: „A tanonccal szemben a munkaadó semmiféle testi fenyítést nem alkalmazhat, s őt az ellátással kapcsolatos semmilyen hátránnyal nem sújthatja." (PI Archívum, 286-24.)

[76] Népszava, 1945. június 13. – Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. június 20-án rendeletben szabályozta a tanoncok, valamint „az iparban és kereskedelemben tanszerződés nélkül foglalkoztatott gyermekek és fiatalkorúak fizetéses szabadságát". A 3680/1945. Me. sz. rendelet értelmében 28 nap fizetett szabadságot kell részükre biztosítani. A SZIT kifogásolta, hogy a rendelet nem szabja meg pontosan a korhatárt. Az Iparügyi Minisztériumtól csaknem kéthónapos késéssel, 1946. február 5-én érkezett válasz ezt azzal indokolta, hogy a tanoncoknál nincs felső korhatár, így a négyhetes szabadság megállapításánál sem. A valóságban azonban a tanszerződés nélküli fiatalok részére csak 18 éves korig lehetett ezt a szabadságot biztosítani. A pontos, egyértelmű rendelet hiánya a munkaadóknak sok visszaélésre adott lehetőséget. (PI Archívum, 286-24.)

[77] Petrák Ferenc előterjesztése alapján a SZIT VB 1945. május 28-i ülése megvitatta és elfogadta az új kollektív szerződés bérmegállapításokkal foglalkozó tervezetét. (PI Archívum, 286-24.)

[78] *Sárközy Zoltán:* Az üzemi bizottságok szerepe az ipari termelés megindításában a felszabadulás után. Levéltári Közlemények, 1960. 93. old.

[79] SZKL Vasas. 3-a-1945.

[80] Új Magyar Központi Levéltár (a továbbiakban: UMKL), IX/7.

[81] Ugyanott.
[82] Szakszervezeti Közlöny, 1945. augusztus 11.
[83] PI Archívum, 286-25.
[84] Ugyanott.
[85] Nemzetgyűlési Napló, I. köt. 32. old.
[86] SZKL Hajdú megye. 1945/1.
[87] Szakszervezeti Közlöny, 1945. október 15.
[88] Szakszervezeti Közlöny, 1946. január 19.
[89] SZKL SZT. 3-1946.
[90] SZKL SZT. 17-1946.
[91] Fővárosi Levéltár, VII/9706-1945.; Munkaügyi Szemle, 1940. 441—446., 492—497. old.
[92] Magyar Ifjúság, 1945. május 29.
[93] Fővárosi Levéltár, VII/500-1945.
[94] A *Szabad Nép* 1945 végén leleplező cikket közölt az egyik VI. kerületi tanoncotthon élelmezési viszonyairól. Az otthon lakói 15 dkg kenyeret kaptak naponta, és más élelmiszerből is nyomorúságosan látták el őket. (Szabad Nép, 1945. december 2.)
[95] Szabad Magyarország, 1945. november 29., december 11., 14.
[96] Ifjúság, 1946. február 7.
[97] Fővárosi Levéltár, XV/2479-1946.
[98] PI Archívum, 274-18/19.
[99] Egységbe ifjúság! 233. old.
[100] SZKL Vasas. 16-1946.
[101] PI Archívum, H-b-311.
[102] PI Archívum, 274-8.
[103] PI Archívum, H-l-111.
[104] „1945 decemberében tíz ún. törpe szakszervezet működött, amelynek taglétszáma egyenként az ezret sem lépte túl, továbbá tíz szakszervezet sem tömörített soraiban külön-külön négyezernél több tagot, és csak tizenöt rendelkezett tízezren felüli tagsággal." (*Habuda Miklós:* Id. mű, 113. old).
[105] A Magyar Szabad Szakszervezetek első szabad közgyűlése. Budapest 1946. 37. old.
[106] PI Archívum, 286-24.
[107] SZKL Textiles. 1-1945.
[108] Szakszervezeti Közlöny, 1946. február 1.
[109] PI Archívum, 274-18/5.
[110] Tiszántúli Népszava, 1945. szeptember 6., 7., 13., október 5.; PI Archívum, 274-17/43.
[111] Délmagyarország, 1945. október 4., november 9., december 13.
[112] Szabad Nép, 1946. január 5.
[113] Szakszervezeti Közlöny, 1946. február 1.
[114] Néplap, 1946. január 26., február 24., 26.
[115] Délmagyarország, 1946. március 7.
[116] Szabadság, 1946. július 25.
[117] PI Archívum, 286-25.

[118] Ugyanott, 283-1946. I. 14.
[119] Ugyanott, 274-3/110.
[120] Ugyanott.
[121] Bp. PB. Archívum, B-13. ő. e. 1946.
[122] SZKL Borsod. 1946.
[123] PI Archívum, 253/1-84.
[124] Ugyanott, 286-25.
[125] Szabad Nép, 1946. március 2.
[126] Ifjúmunkás, 1946. március 1.
[127] Ugyanott.
[128] Szakszervezeti Közlöny, 1946. március 5.
[129] Egységbe ifjúság! 285. old.
[130] Tanácstagok lettek: Áschin Margit, MKP (fodrász), Benda Zsuzsa, MKP (KAOSZ), Brugeviczky Gellért, SZDP (postás), Dezsényi Rudolf, MKP (vasas), Gábor Zoltán, MKP (BSZKRT), Gulyás Ferenc, SZDP (KAOSZ), Hajdinger Ilona, SZDP (könyvkötő), Horváth István, MKP (posta), Kántor János, MKP (vasas), Kapitány István, SZDP (vasas), Kerekes Pál, MKP (nyomdász), Kiss Sarolta, SZDP (üzemi tisztviselő), Kovács Imre, SZDP (famunkás), Pécsi Ferenc, MKP (textiles), Pintér Richárd, SZDP (vasas), Polgár Andor, MKP (vasas), Raumann Kató, MKP (vegyész), Sági György, MKP (vasas), Sáli Tamás, SZDP (vasutas), Selinkó István, SZDP (mérnök), Sipőtz Miklós, MKP (textilmunkás), Szilánk András, MKP (vasas), Takács János, MKP (vasutas), Tóth Ferenc, SZDP (bőrös), Tóth László, SZDP (textiles), Weich Kázmér, SZDP (vegyész), Witteg Géza, SZDP (vasas).

A SZAKSZERVEZETI IFJÚMUNKÁS- ÉS TANONCMOZGALOM POLITIKAI BEFOLYÁSÁNAK ÉS TEKINTÉLYÉNEK NÖVEKEDÉSE (1946–1947)

[1] PI Archívum, 286/10-44.
[2] Egységbe ifjúság! 286–288. old.
[3] PI Archívum, 253/1-84.
[4] Szabad Nép, 1946. március 17.
[5] Ugyanott, 1946. március 10.
[6] Prímási Levéltár, Esztergom, 1709/1946. március 20.
[7] SZKL Ifjúsági mozgalom, 1944-1948/1.
[8] PI Archívum, 286-25.
[9] Ugyanott.
[10] Népszava, 1946. május 5.; Szabadság, 1946. május 7.
[11] Néplap, 1946. május 16.; Fogaskerék, 1946. május 11.; Ifjúság, 1946. május 17.
[12] PI Archívum, 286-3.; Szabadság, 1946. május 4.
[13] Fodrászmunkás, 1946. május; Szén és Acél, 1946. május 16., 30., június 6.; Dohánylevél, 1946. május.
[14] Délmagyarország, 1946. június 4.
[15] Egységbe ifjúság! 293. old.
[16] Ifjúmunkás, 1946. május 1.

[17] Ifjúság, 1946. június 21., 28.
[18] PI Archívum, 274/18-3.
[19] SZKL SZOT/28-1947.
[20] Ifjúmunkás, 1946. május 1.
[21] SZKL SZOT/28-1947.
[22] A BSZKRT-nál kilenc helyen jött létre 1946 végéig úttörőcsoport. A nagyobb gyárak közül úttörőcsapat működött a Magyar Pamutiparban, a Goldbergerben, a Budavidéki Textilgyárban, a Danuviában, a Lampartban, a MÁVAG-ban, a Mauthnerben és a Pannónia üzemeiben. (SZKL SZOT/28-1947.)
[23] Textilmunkás, 1947. június 30.
[24] A kommunista Zala Ferenc mint a munkáscserkészek szervezője került be 1946 júliusában a Magyar Cserkészfiúk Szövetségének vezetőségébe. (Szabad Nép, 1946. július 24.)
[25] Pártmunka, 1946. június 15., július 15.
[26] Ugyanott, 1946. június 15.
[27] Szabad Magyarország, 1946. június 28.
[28] A népi demokrácia útja. Budapest 1946. 85. old.
[29] PI Archívum, 274/18-6.
[30] Ugyanott.
[31] Szabad Nép, 1946. október 12.
[32] Ifjúság, 1946. április 14.
[33] PI Archívum, 286-21.
[34] Ifjúság, 1946. október 10.
[35] MADISZ nevelési útmutató. MADISZ Vezető, 1946. december. — A fővárosban a MADISZ négy kerületi szervezetében — zömmel a munkáskerületekben — tudott létrehozni ifjúmunkáscsoportokat 1947 elején. (MSZMP Bp. PB Archívum, B/4. ő. e. 1947.)
[36] Pártszervezet, 1946. május 1.
[37] PI Archívum, D/149.
[38] Ugyanott, 253/1-163.
[39] Üzemszervezés, 1947. augusztus 15.
[40] Fiatalok, 1947. március 18.
[41] Ugyanott, 1947. január 28.
[42] PI Archívum, 286-26.
[43] Egységbe ifjúság! 373. old.
[44] Fiatalok, 1947. január 28., május 1.
[45] SZKL Szaktanács elnöksége, 1-3/57. V. ö.: *Molnár János:* Irányzatok harca a Szociáldemokrata Pártban 1946—1947-ben. Párttörténeti Közlemények, 1977. 1. sz. 32—33. old.
[46] PI Archívum, 274-32.
[47] Ugyanott.
[48] A SZIT elnökségében a következő személyi változásokra került sor: Bérces Jenő (MKP) helyére Szilánk András (MKP) került, akit 1946 áprilisában választottak meg vasas SZIT-titkárnak, így ő képviselte a vasas ifjúmunkásokat az elnökségben. Lökös Gyula (SZDP) 1947 januárjában lemondott elnökségi tagságáról, helyére

a szociáldemokrata Müller Antal került. Láng Györgyöt (MKP) 1946 augusztusában áthelyezték szerkesztőnek a Szaktanács lapjához, helyette propagandistaként a kommunista Pécsi János került a SZIT elnökségébe. A szociáldemokrata Jelinek Ferenc 1946 őszén átkerült a Szaktanács tanonc-munkaközvetítő osztályára. Ekkor Péteri István (SZDP) lett az elnökség tagja, aki a textiles SZIT-szervezet titkárhelyetteseként az egyik legnagyobb szakmát képviselte. Baranyai Tibort a Szaktanács Elnöksége 1947 júniusában felmentette elnökségi tagságától, helyére hosszú tárgyalások után az ugyancsak szociáldemokrata Kádas István került, aki a vasas SZIT-szervezet titkárhelyettese volt.

[49] Sokan úgy vélték a szakszervezetben, hogy a SZIT a Szaktanácsnak csupán egy osztálya, és nem egy tömegmozgalom központja — tette szóvá a SZIT 1946. decemberi jelentése.

[50] Egységbe ifjúság! 369. old.

[51] PI Archívum, 286-25. — 1947 tavaszáig a következő szakmai szakszervezetek hoztak létre SZIT-csoportot vagy csoportokat: bőrös, textiles, élelmezési, építő, mérnök, nemesfémes, nyomdász, postás, vasutas, vegyész, vasas, fodrász, grafikus, BSZKRT, szabó, kereskedelmi alkalmazott, magánalkalmazott, továbbá az édesipari, egészségügyi, dohányipari, üveges, famunkás, hivatásos zenész (az utóbbi hat szakszervezet csak a SZIT kongresszusa után kezdte el a szervezést).

[52] Ugyanott.

[53] A korabeli statisztika a 20—100 munkást foglalkoztató üzemeket a kis-, a 100—500 munkást foglalkoztató gyárakat a közép- és az 500 munkásnál többet foglalkoztató gyárakat a nagyüzem kategóriájába sorolta. A vasas SZIT-esek 6 nagyüzemben, 24 középüzemben, 78 kisüzemben, a textilesek 3 nagyüzemben, 18 középüzemben, 31 kisüzemben, a vegyészek pedig 26 kisüzemben és 4 középüzemben dolgoztak.

[54] SZKL (építők), 2-1946.

[55] *A Nyomdász Ifjú* című lapnak 1946 februárjától júniusáig 4 száma jelent meg.

[56] PI Archívum, 274-9.

[57] Fiatalok, 1946. október 29., december 10., december 17.

[58] PI Archívum, 274/18—9.

[59] Ugyanott.

[60] PI Archívum, 274/20.

[61] 1946-ban a több mint 160 000 munkásfiatal közül 90 000 dolgozott iparosoknál. Ezek között volt az a több mint 30 000 tanoncfiatal, aki vidéki kismesterektől tanulta a szakmát. 1947-ben a 210 000 ifjúmunkás közül 120 000 fiatalt alkalmaztak kismesterek. Különösen gyorsan nőtt a vidéki városok és a falvak kismestereknél dolgozó tanoncainak száma. (Magyar Statisztikai Évkönyv, 1943—1946. 130. old.; Magyar Statisztikai Évkönyv, 1947. Budapest 1950. 122. old.)

[62] 1947 első felében 17 vasutas ifjúsági csoport működött. Ezek közül 9 vidéki városok vasúti műhelyeiben és állomásain jött létre (Makó, Székesfehérvár, Szolnok és Sopron). E helyeken a vasutasszervezetek lettek a város első SZIT-csoportjai.

[63] A Szaktanács Gazdasági és Statisztikai Közleménye, 1946. november.

[64] Egységbe ifjúság! 297. old.

[65] SZIM Nevelési Füzet, 1947. november. 16. old.

[66] PI Archívum, 274—18/8.

[67] Ugyanott, 286–28.
[68] Egységbe ifjúság! 363. old.
[69] PI Archívum, Mikrofilmtár. SZB/136.
[70] Ugyanott, 286–22.
[71] Ugyanott, 274–11.
[72] Ugyanott.
[73] Pécsett a helyi sajtó több alkalommal adott hírt 1946 őszén is arról, hogy a megyei szakszervezeti ifjúsági titkárság megbeszélésre hívja össze tagjait. (Új Dunántúl, 1946. szeptember 25., október 25., november 8.)
[74] A jelentések beszámoltak arról, hogy Debrecenben hosszú ideig eredményesen működött az üzemi MADISZ-szervezet a vagongyárban, a bőrgyárban, sőt a klinikán is. (PI Archívum, 274/17-43.)
[75] Ugyanott, 274/17-35.
[76] Ugyanott.
[77] A MADISZ Nógrád megyei titkára 1947. június 8-án azt jelentette, hogy a Salgótarján városában működő 6 MADISZ-csoport közül 4 az üzemekben tevékenykedik. (Ugyanott, 274/17-47.)
[78] Ugyanott, 286-26.
[79] Egységbe ifjúság! 343. old.; SZKL SZOT/27-1947.
[80] PI Archívum, 286-25.
[81] MÁV Irattár, 19 114/1947.
[82] Műszaki Értelmiség, 1945. szeptember 1., 1947. augusztus 25.
[83] Népszava, 1946. szeptember 8.
[84] Fővárosi Közlöny, 1947. április 30., június 7.
[85] UMKL, IX/4.
[86] Szabad Nép, 1946. július 3., 26.
[87] Népszava, 1946. június 23.
[88] PI Archívum, 286-3.
[89] SZKL SZOT-28.
[90] Az MKP Ifjúsági Bizottsága 1946. december elején javasolta, hogy a SZIT kezdjen tárgyalásokat a mérnökszakszervezettel egy több hónapos egyetemi előkészítő tanfolyam megszervezése ügyében. (PI Archívum, 274-5.) Néhány hét múlva már a kommunista sajtó közölte a SZIT és a mérnökszakszervezet közös felhívását az előkészítő tanfolyamra. (Szabad Nép, 1947. január 19.)
[91] PI Archívum, 286-23.
[92] Országgyűlési Napló, 1947. V. köt. 497. old.
[93] PI Archívum, 286-2/14.
[94] SZKL Vasas/16-1946.
[95] PI Archívum, 274-11.
[96] Nemes Dezső, a Szaktanács titkára, 1947. május 24-én levélben fordult a megyei szakmaközi bizottságokhoz abból a célból, hogy egy-egy megye meghatározott számú egyetemistát helyezzen el a nagyüzemekben nyári munkára. (SZKL SZOT-12/1947.) – A Szaktanács sajtóban közölt felhívásban kérte az üzemi bizottságokat, segítsék az egyetemisták gyárakban való elhelyezését. Szakszervezeti Közlöny, 1947. június 25.; Népszava, 1947. június 13.)

[97] Műszaki Értelmiség, 1947. augusztus 15.
[98] PI Archívum, 286-28.
[99] Negyvennyolctól — negyvennyolcig. A Magyar Ifjúság Könyve. MINSZ 1948. 210. old. (A továbbiakban 48-tól 48-ig.)
[100] PI Archívum, 274-11.
[101] Ugyanott.
[102] 1946. december 14–22. között bonyolították le a kulturális versenyek elődöntőit. A döntőre 1947. január 19-én került sor, a legjobb nyolc csoport juthatott oda.
[103] Szakszervezeti Kozlony, 1947. március 15.
[104] Ifjúság, 1947. február 8.
[105] Egységbe ifjúság! 244. old.
[106] PI Archívum, 274-9.
[107] Ugyanott, 286-25.
[108] Ugyanott.
[109] Ifjúmunkás, 1946. május 1.
[110] UMKL, IX/18-1/91.
[111] PI Archívum, 286-25.
[112] Fővárosi Közlony, 1946. 523. old.
[113] A Szaktanács jelentése a XVII. küldöttgyűlésnek, 1948. 116. old.
[114] PI Archívum, 286-25. — Az OTI és a SZIT között 1947 márciusában megegyezés jött létre a tanoncok és ifjúmunkások üdültetésének lebonyolításáról. A megegyezés létrejöttében nagy szerepet játszottak az OTI munkáspárti vezetői. A politikai jelentőségű akció nagy szervező munkát kívánt a SZIT apparátusától. Az igényjogosultság elbírálásában és a jelentkezések gyors lebonyolításában nem kevés zavar mutatkozott, amit az újszerű feladattal és a szervezés országos méreteivel lehet magyarázni. (Ifjúmunkás Vezető, 1947. július.)
[115] Prímási Levéltár, 2531/1947. április 22.
[116] Március 15-e, 1947. június 7.
[117] A MIOT a „Miénk az ország" mozgalom keretében mintegy kétezer fiatalt üdültetett Balatonaligán tíznapos turnusokban.
[118] A hattagú szovjet ifjúsági küldöttség 1946. június 5-től három hétig tartózkodott Magyarországon. (Ifjúság, 1946. június 14., július 5.)
[119] PI Archívum, 286-25.
[120] Szakszervezeti Közlöny, 1946. január 19.
[121] Ifjúmunkás, 1946. május 1.
[122] Szakszervezeti Közlöny, 1946. április 1.
[123] A 26 048/1946. Ip. M. sz. leirat 1946. április 11-én informálta az érdekelteket az Iparügyi Minisztérium hivatalos álláspontjáról, a kalóriajuttatás, illetve az ezzel kapcsolatos tanoncelbocsátás ügyében. (Ifjúmunkás, 1946. május 1.)
[124] Magyar Közlöny, 1946. február–június.
[125] Ifjúmunkás, 1946. május 1.
[126] UMKL, IX-1-9.
[127] Ugyanott.
[128] Szakszervezeti Közlöny, 1946. augusztus 5.
[129] A SZIT tanoncszervező bizottságát 1946. március 21-én választották meg a gyárak

tanoncküldöttei. A 30 tagú testület – éppen a sok gond miatt – kezdetben hetente rendszeresen megbeszéléseket tartott. (PI Archívum, 286-25.)

[130] Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatal Havi Füzetei, 1947. április–június, 61. old.; Magyar Statisztikai Évkönyv, 1947. 122., 124. old.

[131] Budapest közállapotai az 1945/46-os tél küszöbén. KSH 85. old.

[132] PI Archívum, 274-11.

[133] SZKL SZOT/12-1947.

[134] Szabad Nép, 1946. augusztus 31.; Népszava, 1946. augusztus 31.

[135] PI Archívum, 274-7.

[136] A MADISZ központi lapja, az *Ifjúság* „Mi rejlik az ifjúmunkás elbocsátások hátterében?" címmel cikket jelentetett meg, mely több nagy gyárban kutatta az elbocsátások okait. Az egyik üzemben pl. azokat a fiatalokat bocsátották el, akik azt követelték a tőkéstől, hogy ne korlátozza a termelést, hanem helyezze teljesen üzembe a gyárat.

[137] Szakszervezeti Közlöny, 1946. szeptember 21.

[138] Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatal Havi Füzetei, 1946. X–XII. 6. old., 1947. I–II. 39. old., 1947. IV–VI. 50. old., 1947. VII–X.

[139] Magyar Statisztikai Évkönyv, 1947. 122. old.

[140] Fogaskerék, 1946. szeptember 16.

[141] Fővárosi Közlöny, 1947. április 19.

[142] Fogaskerék, 1946. december 7.

[143] PI Archívum, 274-11.

[144] Ifjúság, 1947. január 10.

[145] Egységbe ifjúság! 283. old.

[146] Szakszervezeti Közlöny, 1946. március 5.

[147] PI Archívum, 286-25.

[148] UMKL, IX-1/9.

[149] Ugyanott.

[150] Ugyanott.

[151] Ifjúság, 1946. július 26.

[152] Prímási Levéltár, 3476/1946. július 8.

[153] Fővárosi Közlöny, 1946. december 31.

[154] Ifjúság, 1946. augusztus 30.

[155] Ugyanott.

[156] Fővárosi Közlöny, 1946. december 31.

[157] Ifjúság, 1946. augusztus 30.

[158] Szakszervezeti Közlöny, 1946. szeptember 21

[159] Ifjúság, 1946. szeptember 27.

[160] Fiatalok, 1946. szeptember 21.

[161] PI Archívum, 274-9. – Először a SZIT elnöksége 1946. december 6-i ülésének jegyzőkönyvében találtunk utalást a megnyitandó otthonok számaira vonatkozóan (100–150 tanoncotthon). Ezt megelőzően november 22-i rádióbeszédében Kossa István azt vetette fel, hogy január 1-ig 2000 tanoncot fognak a TIÉM keretében otthonokban elhelyezni. Ez a szám is a mozgalommal kapcsolatos túlzott reményekre utalt. (PI Archívum, 286-25.; Szakszervezeti Közlöny, 1946. november 28.)

[162] PI Archívum, Mikrofilmtár, SZB/136.
[163] PI Archívum, 286-25.
[164] Szabad Nép, 1946. november 24.
[165] 48-tól 48-ig. 176–177. old.
[166] Ifjúság, 1946. december 13.
[167] 48-tól 48-ig. 185. old.
[168] A vásár rendezősége a legjobb szakmát, üzemet és az előkészületek során kitűnt ifjúmunkásokat külön jutalmazta. Felhasználta erre az állami és társadalmi szervek által felajánlott díjakat. (Szabad Vasas, 1947. június 1.)
[169] SZKL Vasas. 1/1947., 24/1947.
[170] PI Archívum, 274-19.
[171] 48-tól 48-ig. 181–182. old.
[172] Egységbe ifjúság! 396. old.
[173] 48-tól 48-ig. 186. old.
[174] PI Archívum, 286-19.
[175] Fogaskerék, 1947. május 27.
[176] 48-tól 48-ig. 182. old.
[177] Ugyanott, 122. old.

A SZIT A SZOCIALISTA FORRADALOM TELJES KIBONTAKOZTATÁSÁÉRT (1947–1948)

[1] Ifjúmunkás Vezető, 1947/1.; Fiatalok, 1947. augusztus 5.
[2] UMKL, IX-18/I. 99.
[3] Fogaskerék, 1947. augusztus 16.
[4] Szabad Vasas, 1947. július 1.
[5] PI Archívum, 286-5.
[6] „A miniszter úrnak az a nézete – közölte az első kormányzati szintű értekezletre felszólító átiratában a miniszter titkára –, hogy egyrészt a hároméves terv, másrészt az általános ipari fejlődés homlokterébe helyezi a tanoncok nevelését és a szakmunkás-utánpótlás kérdését." (UMKL, IX-99.)
[7] Szakszervezeti Közlöny, 1947. július 31. 13. old.
[8] Ugyanott, 1947. augusztus 29. 51. old.
[9] Magyar Gazdasági Statisztikai Tájékoztató, 1947. I. 194. old., ill. 1947. II. 614. old.
[10] Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatalának Füzetei, 1947. április–június. 68. old., 1947. július–szeptember. 49. old., 1947. október–december. 59. old.
[11] PI Archívum, 274-11.
[12] Ugyanott, 274/18-19.
[13] Szabad Nép, 1947. augusztus 23.
[14] A Timót utcai akcióval az MKP Ifjúsági Titkárságának választási munkaterve foglalkozott, amelyet július 10-én állítottak össze. (PI Archívum, 274-11.)
[15] A SZIT csepeli vezetőinek a Timót utcai akció megszervezésekor még a két munkáspárt viszonyának kiéleződésével is meg kellett küzdeniök. Erre mutatott az ünnepségen részt vevők bérének elszámolása körül támadt vita, amit a NIK-nek kellett a SZIT közbelépésére kivizsgálnia.

[16] Szabad Nép, 1947. augusztus 23.

[17] A vasasok 7000 főt mozgósítottak találkozójukra, a textilesek 3000-ret, a vegyészek 1500-at, a magánalkalmazottak 800-at, a kereskedelmi alkalmazottak 700-at, az élelmezésiek 500-at, a bőrösök pedig 400 főt. (PI Archívum, 286-10.); Szabad Magyarország, 1947. augusztus 24.: A vegyipari munkások 50 éves szakszervezetének évkönyve, 1897–1947. 137. old.; Új-Dunántúl, 1947. augusztus 11.)

[18] A MADISZ 1947. július 6-án fiatal bányászok találkozóját rendezte meg Perecesen, ahol kb. 2000 ifjú bányász gyűlt egybe. Az augusztus 2–3-án megtartott Ságvári Endre-emlékversenyen 4000 ifjúmunkás és diák vett részt. A legtöbb fiatalt a SZIT mozgósította. (Ifjúság, 1947. július 12.; PI Archívum, 274-18/8.)

[19] PI Archívum, 274-11.

[20] PI Archívum 274-11.; Fogaskerék, 1947. augusztus 9.

[21] OSZK Aprónyomtatványtár, IV. 41/1947 /VIII/7644-2.

[22] Üzemszervezés, 1947. augusztus 15.

[23] A MADISZ és a SZIM közötti viszony kiéleződése miatt a SZIM vezetősége összekötő bizottsági értekezlet összehívását szorgalmazta 1947 júliusában (SZOT KL, SZOT-1947/4.) – Nem egy helyről érkezett jelentés, hogy a választási előkészületek alatt kiéleződött vagy megromlott a viszony a szociáldemokrata és kommunista fiatalok között. Erről olvashatunk pl. a Csongrád megyei jelentésben is. (PI Archívum, 274-1/39.)

[24] Tanúságtevők. 5. köt. Visszaemlékezések a magyarországi munkásmozgalom történetéből (1944–1948). Kossuth Könyvkiadó 1975. 352. old.

[25] PI Archívum, 286-26.

[26] SZOT KL, SZOT elnökségi ülések, 1947. május 31.

[27] PI Archívum, 286-32.

[28] SZOT KL, SZOT/57. a./1947., Jelinek Ferenc 1947. augusztus 18-i levele.

[29] A MADISZ országos választmányának határozata. Ifjúság, 1947. szeptember 27. (Közli: Egységbe ifjúság! 386–389. old.)

[30] Ifjúmunkás Vezető, 1947. 2–3. sz. 3–4. old.

[31] Lásd erről részletesen *Habuda Miklós:* Id. mű, 208–210. old.

[32] *Péteri István:* A szociáldemokrata fiatalok harca a munkásegységért és az ifjúság egységéért. (Tanúságtevők. 5. köt. 355. old.)

[33] SZKL-SZOT/195-1947.

[34] SZIM Nevelési Munkafüzet, 1947. november 16. old.

[35] PI Archívum, 274-32.

[36] Az országos vezetőség a következő vezetőket zárta ki az ifjúsági szervezetből: Péteri Istvánt, Rácz Tamást, Réti Ervint, Sáli Tamást, Székely Tamást, Piller Antalt, Kádas Istvánt, Pozsonyi Károlyt, Hámori Ottót, Nádor Györgyöt, Szegedi Editet és Tóth Lászlót. (PI Archívum, 274-32.)

[37] Ugyanott, 253/1-163.

[38] Ugyanott, 274-32.

[39] Ugyanott, 253/1-163.

[40] Tanúságtevők. 5. köt. 357. old.

[41] PI Archívum, D/149. – A SZIM budapesti végrehajtó bizottságának állásfoglalása lehetővé tette, hogy a legnagyobb szakmák egy-két szociáldemokrata SZIT-vezetője

– összesen 15 fő – mint szavazati jogú küldött részt vegyen a kongresszuson. Érdekes megemlíteni, hogy közöttük volt négy olyan szociáldemokrata SZIT-vezető is, akit az országos vezetőség annak idején kizárt a SZIM-ből.

[42] Ifjúmunkás Vezető, 1947. 2–3. sz.; PI Archívum, 286-26.

[43] PI Archívum, 253-1-163.; SZKL Vasas, 24/1947.

[44] Fiatalok, 1947. november 18.

[45] PI Archívum, 274-10.

[46] Ugyanott, 274-12.

[47] Ugyanott.

[48] Az MKP KV Ifjúsági Bizottsága 1947. november 13-án javaslatokat terjesztett az MKP Politikai Bizottsága elé az ifjúsági egység megvalósítására, a rétegekre épülő demokratikus egységszervezetek létrehozására vonatkozóan. A Politikai Bizottság a javaslatokat elfogadta, egyetértett az azokban foglalt politikai célokkal, ugyanakkor szükségesnek vélte az állami támogatás biztosítását is a fenti célok megvalósításához. (PI Archívum, Pol. Biz. 482.)

[49] PI Archívum, 274-11.

[50] MSZMP Budapesti Bizottság, B/84. ő. e. 1947.; B/83. ő. e. 1948.

[51] PI Archívum, Pol. Biz. 482.

[52] A textiles SZIT-szervezet például több mint 30 vidéki SZIT-csoportot hozott létre 1947 novemberében. (Textilmunkás, 1947. november; PI Archívum, D/149.)

[53] A textiles szakszervezetben a központi vezetőség, a vegyészeknél a szakszervezet titkársági ülése tárgyalta meg, illetve tekintette át a SZIT-nek ezt a fontos tevékenységét 1947 novemberében. Az ÉDOSZ elnöke és főtitkára hozzászólásával segítette a szakma első országos SZIT-vezető értekezletét. Az 1947. október végén megrendezett XXIV. MÉMOSZ-közgyűlés is nagy figyelmet szentelt – az ifjúsági titkár korreferátuma alapján – a SZIT vidéki szervezésének. (SZKL Textiles, I/1947.; Vegyész, I/1947.; Élelmezési Munkás, 1947. november 15.; Építőmunkás, 1947. december.)

[54] PI Archívum, 274-11.

[55] Tanúságtevők. 5. köt. 343–344. old.

[56] Ifjúmunkás Vezető, 1947. 2–3., 4., 5. sz.

[57] PI Archívum, 286-5/III.

[58] Az ügyvezető titkári tisztségbe Kádár Jenő helyére a nagyobb tapasztalatokkal rendelkező Koós Béla, a MADISZ országos titkára került. Ekkor került a TIOSZ központjába Sándor György korábbi MADISZ-vezető is, akit a nevelő munka megszervezésével bíztak meg.

[59] PI Archívum, 274-11.

[60] Ugyanott, 286-5.

[61] Ugyanott.

[62] Szabad Nép, 1948. január 11., január 13.

[63] Pártmunka, 1948. január–február. 46. old.

[64] PI Archívum, 274-11.; 274-13; 286-26.; 286-27.

[65] PI Archívum, 286-31.

[66] A Szaktanács jelentése a 17. küldöttközgyűlésnek, 1948. 116. old.

[67] A SZIT centenáriumi munkaterve. Budapest 1948. 3. old.

[68] Ugyanott.
[69] PI Archívum, 286-22.
[70] A konferencia 7 felszólalója foglalkozott a munkásegység erősítésének szükségességével. (PI Archívum, 286-31.)
[71] Ifjúmunkás Vezető, 1948. 2. sz.
[72] SZKL SZOT, 1948-10.
[73] Ifjúmunkás Vezető, 1947. 5. sz.; PI Archívum, 286-31.
[74] PI Archívum, 274-13. — Budapesten 61 üzemi, 5 szakmai, 3 tanonciskolai, vidéken pedig 14 üzemi, 16 szakmai és mintegy 40 területi csoport alakult a konferenciát követő három hét alatt. A decemberi 3450 tagdíjfizetővel szemben januárban 7000-ren fizettek tagsági díjat.
[75] Magyar Ipar, 1948. február 10.
[76] PI Archívum, 274-13.
[77] A SZIT centenáriumi munkaterve. 6. old.
[78] PI Archívum, 274-19.
[79] A munka nélküli fiatalok foglalkoztatása ügyében „tűrhetetlen helyzetük miatt" Fodor alpolgármester és Pollákné Stern Szeréna, a szociálpolitikai osztály vezetője 1948. február 27-én felterjesztést készített az iparügyi és a népjóléti miniszterhez. Hivatkozott adatainkat is e felterjesztés tartalmazza. (Fővárosi Levéltár, 206/1948. Polgármesteri iratok.)
[80] A NIK felmérése szerint (1948. március 10.) a központhoz tartozó gyárakban 19 535 (17 847 fizikai és 1688 szellemi) 25 éven aluli munkavállaló dolgozott. E kimutatásból az is kiderül, hogy a legtöbb fiatal a csepeli WM-ben dolgozott (5417 fő), majd azt követte a diósgyőri MÁVAG 4005 fővel és a Rimamurányi Vasmű ózdi telepe 2849 fiatallal. Ezernél több fiatal dolgozott a Nehézipari Központ gyárai közül a győri Magyar Vagongyárban, a budapesti MÁVAG-ban, valamint a Ganz Vagongyárban, 700 fiatalt alkalmazott a Ganz Hajó, valamint a Rimamurányi Vasmű salgótarjáni acélárugyára. (UMKL, IX-18. I-99.)
[81] PI Archívum, 274-19.
[82] UMKL, IX-18. I-91.; UMKL, IX-18. I-99.
[83] PI Archívum, 286-25.
[84] Üzemszervezés, 1948. április 22.
[85] Országgyűlési Napló, 1947—1951. 3. köt., 54. ülés, 1948. február 26., 865. hasáb.
[86] UMKL, IX-7-d.
[87] PI Archívum, 274-19.; SZKL SZOT/35.
[88] PI Archívum, 274-19.; UMKL, IX-7-d. — A 31 374/1947. Ip. M. sz. rendelet 1947. december 7-én hatályba lépett. (Magyar Közlöny, rendeletek tára, 278—1947. 3154. old.)
[89] PI Archívum, 286-28.; SZKL, 1948. 2. — A SZIT elnöksége által tett kritikai megjegyzések főleg a szakmai oktatás fontosságának kiemelésére irányultak, valamint arra, hogy a tanoncok érdekei következetesebben érvényesüljenek. A SZIT konkrét javaslatainak szinte minden vonatkozásában helyt adtak.
[90] SZKL Tanácsülések, 1945—1948.
[91] Az országgyűlés 1949. január 14-én fogadta el az iparos- és kereskedőtanulókról

szóló törvényjavaslatot. (Országgyűlési Napló, 1947–1951. 5. köt. 96. ülés, 1949. január 14.)

[92] PI Archívum 276-13. – Az MKP Ifjúsági Bizottsága különös figyelemmel kísérte a TIOSZ munkáját. 1948. április 16-án, fél éven belül ismételten napirendre tűzte annak vizsgálatát. Az Ifjúsági Bizottság, magasra értékelve a szövetség negyedéves tevékenységét, úgy foglalt állást, hogy meg kell teremteni a feltételeket a nevelő munka még erőteljesebb kibontakoztatásához.

[93] PI Archívum, 286-5.

[94] Ugyanott, 274-13.

[95] A közösségek összekovácsolását segítette a TIOSZ-otthonokban 1948 elején már rendszeresnek tekinthető kulturális és sportélet, a könyvek megszerettetése érdekében szervezett viták, az otthononként létrehozott tánccsoportok, a színház- és mozilátogatások rendszeressé tétele, a kiállításlátogatások, valamint az otthonok közötti asztalitenisz-, sakk- és úszóversenyek megszervezése. (PI Archívum, 274-13.)

[96] Ugyanott, 274-19.

[97] 48-tól 48-ig. 190–196. old.

[98] A *Szabad Nép* 1947 végén és 1948 januárjában több, Fehér Klára által készített riportot közölt, amely leleplezte az egyházközösségi tanoncotthonokban uralkodó állapotokat.

[99] PI Archívum, 274-13.

[100] UMKL, IX-18/I-99.

[101] Ugyanott, IX-18/I-91.

[102] PI Archívum, 274-13.

[103] Ugyanott; Ifjúság, 1948. március 13.

[104] Az elnevezés a munkaidő kihasználásának fontosságára, a termelésben megtakarított másodpercek jelentőségére utalt. Ezeken a SZIT által szervezett egyhetes tanfolyamokon olyan alapismereteket oktattak, mint a munkaverseny lényege, célja, valamint a munkáshatalom, a munkáspártok egyesülése, az államosítás lényege, célja, jelentősége. (Harc a másodpercekért. Kézikönyv az országos termelési versenyhez, SZIT 1948.)

[105] PI Archívum, 274-13. – A SZIT elnökségének 1948. március 5-i ülése tűzte először napirendre a SZIT termelési versenyekre vonatkozó tervét. (PI Archívum, 286-28.)

[106] Népszava, 1948. március 10.; Szakszervezeti Közlöny, 1948. március 12.

[107] PI Archívum, 274-13.

[108] *Gerő Ernő:* Harcban a szocialista népgazdaságért. Szikra 1950. 286. old.

[109] PI Archívum, 286-27.

[110] Ifjúmunkás Vezető, 1948. 3. sz.

[111] PI Archívum, 274-19.

[112] Az MKP Politikai Bizottsága 1948. január 15-én olyan elvi határozatot hozott, hogy időszerűnek tartja az egységes ifjúsági tömegszervezet megalakítását, és az arra vonatkozó javaslat kidolgozására bizottságot küldött ki. (Egységbe ifjúság! 475. old.)

[113] Ifjúmunkás Vezető, 1948. 2. sz.; Szakszervezeti Közlöny, 1948. február 27.

[114] A MADISZ országos vezetősége 1948. március 11-i ülésén többek között a MINSZ

létrehozásának szükségességét is határozatába foglalta. Ugyanilyen irányú lépést sürgetett a SZIT termelési konferenciája is március 16-án. (Egységbe ifjúság! 482. old.; PI Archívum, 286-27.)

[115] PI Archívum, 274-19.

[116] Ugyanott; Fiatal Magyarország, 1948. április 6., április 20.

[117] Egységbe ifjúság! 476–478. old.

[118] Népszava, 1948. március 7.

[119] Ifjúság, 1948. február 12., 13.; PI Archívum, 286-22. — Figyelmet érdemel, hogy Budapest után Debrecen volt a második város, ahol a MADISZ és a SZIM helyi szervezete még március 15-e előtt kimondta egyesülését a SZIT-tel. (Néplap, 1948. március 12.)

[120] Szocialista Fiatalok, 1948. március 21.

[121] „Szervezeteink belső életének fejlődése és tömegbefolyásának kiszélesedése lassúbb ütemű, mint szervezeteink kiterjedése új területekre" — olvasható többek között a SZIT nevelő munkájáról az MKP Ifjúsági Bizottsága elé terjesztett jelentésben. (PI Archívum, 274-13.)

[122] Ugyanott, 274-19.

[123] Ugyanott.

[124] Szabadság, te szülj nekem rendet. Kossuth Könyvkiadó 1970. 92-93. old.

[125] PI Archívum, 274-19.; Szabadság, te szülj nekem rendet. 94. old.

[126] Ifjúmunkás Vezető, 1948. 2. sz.

[127] A taglétszám alakulására vonatkozó pontos felmérés hiányában csak a korabeli becslésekre szorítkozhatunk. Úgy tűnik azonban, hogy a SZIT-vezetés becsült adatai nem voltak túlzóak. Eszerint 1948. február végén a SZIT taglétszáma 45 000–50 000 között mozgott, március közepén viszont már 80 000-re volt tehető. (PI Archívum, 274-13., 274-27.; Fordulat a szakszervezeti mozgalomban — a szakszervezeti vezetők első országos értekezlete [1948. március 20–21.]. 133. old.)

[128] PI Archívum, 274-19. — Amíg januárban 2000-ren fizettek tagdíjat, addig februárban 14 000-ren, márciusban pedig 18 000-ren.

[129] Magyar Bányászmunkások Szabad Szakszervezetének kongresszusi jelentése (1948. december 4—6.). 45. old.

[130] Ifjúság, 1948. március 20.

[131] A MINSZ létrehozását kimondó határozat egyértelműen megfogalmazta, hogy alapját az egyes ifjúsági rétegek 1948. március 16-i tanácskozásain elfogadott állásfoglalások képezik, tehát a SZIT termelési konferenciájának az ifjúsági egység sürgős megteremtésére vonatkozó határozata is alapvető jelentőséggel bírt a MINSZ megteremtésében. A SZIT hét, a TIOSZ pedig egy képviselőt delegált a MINSZ 1948. március 22-én létrehozott — 33 főből álló — választmányába. A többi szervezet, az EPOSZ-t kivéve, csak egy-két fővel képviseltette magát a választmányban. (PI Archívum, 286-193.; Egységbe ifjúság! 491–492. old.)

A SZIT A SZOCIALISTA ÉPÍTŐMUNKA SIKERÉÉRT (1948–1950)

[1] SZKL SZOT. Sajtó, 1950/49.

[2] Az MDP főtitkára a Központi Vezetőség ülésén mondott beszédében a választást

értékelve kiemelte a SZIT ez irányú tevékenységét. A szervezet „működése is mutatta azt a fejlődést, amelyen ifjúságunk az utolsó két esztendőben keresztülment" – állapította meg. (Pártmunkás, 1949. június 10. 5. old.)

[3] PI Archívum, 286-44., 49.

[4] Ugyanott.

[5] Ugyanott; SZKL SZIT, I/4.; Szikra, 1949. június 15. – A SZIT-tel egyidejűleg a Szaktanács titkára, Nemes Dezső külön körlevélben hívta fel 1948 szeptemberében az illetékes szakszervezeti vezetők figyelmét a munkásfiatalok egyetemi továbbtanulásának fontosságára, valamint a munkásszülők gyermekei középiskolában történő képzésének szükségességére. (SZKL SZOT. 1948/185.)

[6] Szikra, 1948. június 9.; SZKL Hajdú megye, 1948.; PI Archívum, 286-337.

[7] A SZIT Intéző Bizottsága rendkívül fontosnak tartotta a reakció minden formája elleni fellépést. Több alkalommal, így 1949 januárjában és márciusában is foglalkozott azokkal a feladatokkal, amelyek a klérus akkoriban megújuló reakciós törekvéseit voltak hivatva korlátozni az ifjúmunkások között. (SZKL SZIT, I/2. és I/4.)

[8] SZKL SZIT, II/9.

[9] SZKL SZIT, I/3.

[10] Szikra, 1949. január 28.

[11] PI Archívum, 286-46., 49.

[12] A nagy-budapesti pártbizottság titkára az 1949 végén tartott kommunista ifjúsági aktíván a SZIT legfontosabb feladataként annak elérését jelölte meg, hogy a fiatalok a termelésben példamutató, élenjáró szerepet játsszanak. „Ifjúságunk legyen a szocializmus építésének rohamcsapata!" – fogalmazta meg a célt. Ezt az MDP legfelső vezető testülete párthatározattá emelte. (Népszava, 1949. december 10.)

[13] Az Iparügyi Minisztérium illetékes államtitkára valamennyi érdekelt felet tömörítő bizottságot hozott létre 1948 áprilisában. Ebbe az „Iparügyi Tanoncbizottságba" a SZIT mellett olyan állami irányító intézmények, illetve hivatalok küldték képviselőiket, mint a Gazdasági Főtanács, a Tervhivatal, az iparoktatási főigazgató, valamint az Iparügyi Minisztérium érdekelt osztályai. (SZKL SZIT, III/10.)

[14] A SZIT 1948. első félévi tevékenységét elemző jelentés fejlődésnek tekinti, hogy a Szaktanács Tanoncközvetítő Osztálya 1948 májusában és júniusában a jelentkező 4000 fiatal közül a lányok közel 40%-át, a fiúknak pedig közel 30%-át tudta elhelyezni gyárakban vagy a kisiparban. (SZKL SZIT, I/2.)

[15] A Munkaerő-gazdálkodási Hivatal 1949. évi kimutatása szerint viszonylag túl is teljesítették a beiskolázási előirányzatot, mivel a tervezett 26 000-rel szemben 27 700 fiatalt sikerült beiskolázni. (SZKL SZIT, I/5.)

[16] Az ifjúmunkás-szervezet korábbi, törvényt kezdeményező sokirányú lépései után a SZIT elnökségének 1948. április 22-i ülése véleményezte, tanácsának június 4-i ülése pedig jóváhagyta a készülő törvény tervezetét. (PI Archívum, 286-38.)

[17] SZKL SZIT, I/2.; PI Archívum, 286-337.

[18] 1949 januárjában az országban összesen 82 iparitanuló-otthon működött, amelyekben 3400 fiatalt tudtak elhelyezni. (PI Archívum, 286-26.)

[19] A Szaktanács jelentése a XVII. küldöttközgyűlésnek, 1948. 116. old.

[20] PI Archívum, 286-37.

[21] Egy esztendő alatt öt alkalommal vizsgálta meg a SZIT legfelső irányító testülete

a kulturális munkát, illetve annak egyes területeit (1948. április 22., december 4., 1949. január 13., február 3., március 11. Intéző Bizottsági ülések napirendjei). (PI Archívum, 286-37., 38.)

[22] PI Archívum, 286-37.; SZKL SZIT, I/5.; Népszava, 1950. május 24.

[23] A SZIT központi folyóiratában, az *Ifjúmunkás Vezető*ben rendszeresen jelentek meg műsorjavaslatok. Emellett a SZIT 1948 tavaszától kéthetenként műsoros anyagokat tartalmazó füzeteket adott ki. Tábortűzi programot tartalmazó kiadványt is megjelentettek 1948 nyarán.

[24] A tatai vezetőképző táborban kultúrvezetői tanfolyam indult, amelyen mintegy 200 ifjúmunkás vett részt, országszerte pedig még 300 fiatal ismerkedett meg 1948 közepén a kulturális tevékenység alapelveivel „A SZIT nyári kultúrmunkája" című előadássorozat keretében. De csak a későbbiek során 1949 őszén került sor arra, hogy a MINSZ kultúraktíva-képző tanfolyamára a SZIT küldjön ifjúmunkásokat. (A Szaktanács jelentése a XVII. küldöttközgyűlésnek. 121. old.; SZKL SZOT Kultúrosztály, 1950/40.)

[25] PI Archívum, 286-37.

[26] PI Archívum, 276. PB film/880.

[27] A Ságvári Endre emlékversenyen, amelynek döntőit 1948. szeptember elején bonyolították le, a labdarúgás mellett úszás, asztalitenisz, atlétika, kézilabda és röplabda sportágakban versenyeztek a fiatalok. Noha a tervezett 50 000 ifjúmunkást nem tudták bevonni, a mintegy 32 000 nevező jelentős eredménynek számított. SZKL SZIT, III/10.)

[28] Egy 1949 közepén készült felmérés szerint a SZIT tagságának 48%-át sikerült a sportolásba bevonni. (PI Archívum, 286-46.)

[29] Az első hónapokban a *Szikra* 12 000–15 000 példányban jelent meg, terjesztése komoly gondot okozott. 1949 szeptemberére azonban, nem utolsósorban a kiépülő sajtófelelősi hálózat hatására, 44 000-re emelkedett a példányszám. (SZKL SZIT, 1948/2.; PI Archívum, 276. PB film/880.)

[30] A nagy erőfeszítések, a többszöri előfizetés-gyűjtési kampány hatására 1949 szeptemberére csaknem 30 000 ifjúmunkás fizette elő a *Szikrát*. Az MDP részéről meghatározott 50 000-res előfizetési számot azonban nem sikerült elérni. (SZKL SZIT, I/4.; PI Archívum, 276. PB film/880.)

[31] A SZIT Intéző Bizottsága elé került jelentés mintegy 900 agitációs gárda, 4000 agitátor működéséről tett említést 1949 februárjában. (SZKL SZIT, I/4.)

[32] SZKL SZT, 208/1948.; Ifjúmunkás Vezető, 1948. 10–11. sz

[33] PI Archívum, 276. PB film/880.

[34] Ugyanott.

[35] SZKL SZIT, I/2.

[36] PI Archívum, 276. PB film/880.

[37] Szabad Ifjúság, 1950. június 18.

[38] 1948 áprilisában a következőket nevezték ki a SZIT első megyei titkáraivá. Baranya megye: Nagy Gyula; Bihar megye: Svéd László; Békés megye: Rácz Lajos; Borsod megye: Lehoczky Alfréd; Csanád–Csongrád megye: Varga Lajos; Esztergom–Komárom megye: Vajai István; Győr megye: Galambos László; Hajdú megye: Kádár László; Nógrád megye: Hajósi János; Pest megye: Péczeli

Zoltán; Sopron megye: Horváth Béla; Szabolcs megye: Kerekes György; Szolnok megye: Hier István; Vas megye: Kiss Csaba; Veszprém megye: Ifjú Gyula; Zala megye: Skvorcz Ferenc; Nagyszeged: Ladányi Benedek. (SZKL SZIT, III/5.)

A mozgalom egyébként viszonylag kevés függetlenített ifjúsági vezetővel dolgozott. 1949. január 1-én 104 politikai munkatársa volt a SZIT-nek. 1948 végén a központban az egyes osztályok, illetve részlegek élén a következők álltak. Főtitkárság: Dénes István főtitkár, Lajtai Vera főtitkárhelyettes, Pécsi János IB-titkár. A szervezési osztály vezetője: Zalai Emil, a nevelési osztályé: Láng György, az oktatási alosztályé: Izsák Sándor, a kultúralosztályé: Bánki László, a sportosztályé: Kovács György, a nyilvántartási osztályé: Szilánk András, a gazdasági osztályé: Bödör László, a tanoncnevelési osztályé: Bárdos József volt. A központi iskola vezetője: Fazekas Sándor, a hetilap szerkesztője Katona Éva, a nagybudapesti szervezet titkára: Kádas István, helyettese pedig Somogyi Sándor volt. (SZKL SZIT, III/7.)

[39] PI Archívum, 286/40. — A szervezettség nem kielégítő mértékéről olvashatunk a SZIT IB által 1949 első hónapjaiban megvizsgált nagyüzemek mindegyikének jelentésében. (SZKL SZIT, I/3.)

[40] Ifjúmunkás Vezető, 1948. 4—5. sz. 113. old.; Népszava, 1950. június 13.

[41] SZKL SZIT, I/4.

[42] Láng György korabeli feljegyzései alapján.

[43] PI Archívum, 286-337.; SZKL SZIT, I/4

[44] PI Archívum, 276. PB film/880.

A kötetben előforduló pártok, szervezetek és intézmények rövidítéseinek jegyzéke

BIT – Balkán Ifjúsági Tanács
BSZKRT – Budapest Székesfővárosi Közlekedési Rt.
DISZ – Dolgozó Ifjúság Szövetsége
DIVSZ – Demokratikus Ifjúsági Világszövetség
DLOSZ – Dolgozó Lányok Országos Szövetsége
DOKOSZ – Dolgozók Kollégiumainak Országos Szövetsége
ÉDOSZ – Élelmezési Dolgozók Országos Szövetsége
Emericana – Szent Imre Bajtársi Egyesületek Szövetsége
EMSZO – Egyházközségi Munkásszakosztály
EPOSZ – Egységes Parasztifjúság Országos Szövetsége
FÉKOSZ – Földmunkások és Kisbirtokosok Országos Szövetsége
FISZ – Független Ifjúsági Szövetség
FÖJ – Freie Österreichische Jugend (Szabad Osztrák Ifjúság)
GYOSZ – Gyáriparosok Országos Szövetsége
IOB – Ifjúmunkások Országos Bizottsága
KALÁSZ – Katolikus Agrárifjúsági Leányegyesületek Szövetsége
KALOT – Katolikus Agrárifjúsági Legényegyesületek Országos Testülete
KAOSZ – Kereskedelmi Alkalmazottak Országos Szövetsége
KDLSZ – Katolikus Dolgozó Lányok Országos Szövetsége
KIMSZ – Kommunista Ifjúmunkások Magyarországi Szövetsége
KIOE – Katolikus Iparosifjak Országos Egyesülete
KISTEX – Kispesti Textilgyár
KISZ – Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség
MABI – Magánalkalmazottak Biztosító Intézete
MADISZ – Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség
MAORT – Magyar–Amerikai Olajipari Rt.
MÁV – Magyar Államvasutak
MÁVAG – Magyar Állami Vas-, Acél- és Gépgyárak Rt.
MEFESZ – Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége
MÉMOSZ – Magyar Építőmunkások Országos Szövetsége
MHK-mozgalom – Munkára, harcra kész mozgalom

MINSZ – Magyar Ifjúság Népi Szövetsége
MIOT – Magyar Ifjúság Országos Tanácsa
MKP (KV) – Magyar Kommunista Párt (Központi Vezetősége)
MOM – Magyar Optikai Művek
MSZDP – Magyarországi Szociáldemokrata Párt
NÉKOSZ – Népi Kollégiumok Országos Szövetsége
NIK – Nehézipari Központ
NISZ – Népi Ifjúsági Szövetség
OIB – Országos Ifjúsági Bizottság
OTI – Országos Társadalombiztosítási Intézet
Szaktanács – Szakszervezeti Tanács
SZDP – Szociáldemokrata Párt
SZIM – Szociáldemokrata Ifjúsági Mozgalom
SZIT – Szakszervezeti Ifjúsági- és Tanoncmozgalom
TIÉM – Tanonc- és Ifjúmunkásotthon Építő Mozgalom
TIOSZ – Tanonc- és Ifjúmunkásotthonok Országos Szövetsége
VIT – Világifjúsági Találkozó
VKM – Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium
WM – Weiss Manfréd Acél- és Fémművek Rt.

Tartalom

Előszó 5

A munkásifjúság helyzete a felszabadulás idején 9

A munkásfiatalok politikai arculatának néhány vonása 14

A szakszervezeti ifjúsági mozgalom a felszabadulás előtt 16

A SZIT létrejötte és mozgalmi tevékenységének kibontakozása a népi demokratikus átalakulás kezdetén (1945—1946) 20

A SZAKSZERVEZETI IFJÚMUNKÁSCSOPORTOK A FELSZABADULÁS UTÁNI IFJÚSÁGI MOZGALOMBAN 20

A szakszervezeti ifjúmunkáscsoportok létrejötte és szervezeti megerősödése az újjáépítés kezdetén 20

Törekvés a munkáspártok befolyása alatt álló ifjúsági szervezetek együttműködésére 1945 nyarán 35

A munkásfiatalok részvétele az 1945-ös választási küzdelemben. Harc a demokratikus ifjúsági szervezetek akcióegységéért 41

A SZIT TEVÉKENYSÉGÉNEK SOKOLDALÚBBÁ VÁLÁSA 50

Erőfeszítések a tanoncok érdekeinek védelméért 50

A propaganda-, kulturális és sporttevékenység kibontakozása 60

Az 1946. márciusi kongresszus 64

A Szakszervezeti Ifjúmunkás- és Tanoncmozgalom politikai befolyásának és tekintélyének növekedése (1946—1947) 76

KÜZDELEM A MUNKÁSIFJÚSÁG POLITIKAI MEGNYERÉSÉÉRT 76

A SZIT harca a jobboldali ifjúsági erők ellen 76

A szakmai ifjúsági központok, a nagyüzemi és vidéki szervezetek megerősítése 90

Az eszmei-politikai nevelés kialakuló rendszere. A művelődési, sportolási és üdülési lehetőségek fejlesztése 112

A TANONCOK ÉLETKÖRÜLMÉNYEINEK JAVÍTÁSÁÉRT 129

Küzdelem a munkalehetőségek biztosításáért. A tanonctörvény előkészületei 129

A Tanonc- és Ifjúmunkásotthan Építő Mozgalom kibontakoztatása, az otthonok szövetségének létrejötte 140

A SZIT a szocialista forradalom teljes kibontakoztatásáért (1947—1948) 155

AZ IFJÚMUNKÁS-MOZGALOM AZ 1947-ES VÁLASZTÁSI ELŐKÉSZÜLETEK IDŐSZAKÁBAN 155

A SZIT a hároméves terv sikeres beindításáért 155

A választási előkészületek hatása az ifjúmunkás-szervezet tevékenységére 159

AZ IFJÚMUNKÁSEGYSÉG ALAKULÁSA AZ 1947-ES VÁLASZTÁSOK UTÁN, A SZIT ÚJFEJLŐDÉSI SZAKASZÁNAK KEZDETE 168

Támadás az ifjúmunkásegység ellen és az együttműködés híveinek visszavágása 168

A tömegszervezeti tevékenység kiszélesedése 180

A SZIT első országos konferenciája és annak hatása a mozgalom politikai és szervezeti fejlődésére 187

A MUNKÁSIFJÚSÁG EGYSÉGES RÉTEGSZERVEZETÉNEK KIALAKULÁSA 196

A SZIT érdekvédelmi tevékenységének jellemző vonásai 1948 elején. A nevelő munka kibontakozása a tanoncok körében 196

Az ifjúmunkás-mozgalom hozzájárulása a kialakuló munkáshatalom gazdasági és politikai erősítéséhez 202

A SZIT a szocialista építőmunka sikeréért (1948—1950) 214

ERŐFESZÍTÉSEK A MUNKÁSHATALOM POLITIKAI ÉS GAZDASÁGI ERŐSÍTÉSÉRE 214

Az ifjúmunkás-mozgalom politikai akciói 214

A munkaverseny szervezése és az érdekvédelem 218

A NEVELŐ MUNKA KISZÉLESEDÉSE, A SZERVEZETI FEJLŐDÉS FELGYORSULÁSA 224

A kulturális és sportélet fellendülése 224

Politikai tömegmunka, nemzetközi kapcsolatok **227**

A szervezeti élet és a politikai képzés rendszerének továbbfejlesztése **231**

Jegyzetek **237**

A kötetben előforduló pártok, szervezetek és intézmények rövidítéseinek jegyzéke **259**

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója

81/633 Franklin Nyomda, Budapest. Felelős vezető Mátyás Miklós igazgató
A kötetet Farkas Mária szerkesztette Képszerkesztő Fábri Magda
A borító, a kötésterv: Szilvássy György munkája Műszaki vezető: Aranyi Imre
Műszaki szerkesztő Szakos Zsuzsa
Terjedelme 16,5 (A/5) ív + 1 ív képmelléklet

42,– Ft